

Енергозбереження в Україні

Д.В.Зеркалов

**ПРАВОВА ОСНОВА
ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ**

Довідник

Видавництво • КНТ • 2008

ББК 000
К00

Рецензенти: *О.М. Лівінський* — віце-президент Української академії наук, д-р техн. наук, проф., лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки;

Зеркалов Д.В.

357 Правова основа енергозбереження. Довідник. — К.: КНТ, 2007. — 400 с. (Серія: «Енергозбереження в Україні»).
ISBN 00000

Узагальнені й систематизовані нормативно-правові документи та методичні матеріали з енергозбереження в Україні — діяльності (організаційної, наукової, практичної, інформаційної), яка спрямована на раціональне використання та економічне витрачання первинної та перетвореної енергії і природних енергетичних ресурсів в національному господарстві і яка реалізується з використанням технічних, економічних та правових методів, — приведений їх основний зміст. Дани основні закони й інші керівні документи за темою видання, що відбивають сучасний стан проблеми у всіх галузях економіки і сферах діяльності людини.

Для органів державного управління і інженерно-технічних працівників підприємств, професорсько-викладацького складу, а також студентів вищих і середніх навчальних закладів при вивченні відповідних дисциплін.

ISBN 0000

ВСТУП

Екологізація ресурсоспоживання

Раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини — невід’ємна умова сталого економічного та соціального розвитку України.

З цією метою Україна здійснює на своїй території екологічну політику, спрямовану на збереження природного середовища, захисту життя і здоров’я населення від негативного впливу, зумовленого забрудненням довкілля, досягнення гармонійної взаємодії суспільства і природи, охорону, раціональне використання і відтворення природних ресурсів.

В наш час уже стало цілком зрозумілим, що стан навколишнього природного середовища пов’язаний з характером розвитку суспільства. Сучасні проблеми екології несуть на собі очевидні ознаки катастрофічності. Збентежений людський розум шукає вихід з того критичного стану, що утворився.

Нинішні екологічні проблеми суспільства і технології природокористування є наслідком економічних відносин, в основі яких лежать необмежені нічим форми споживання природних ресурсів, передусім вуглеводневої сировини — нафти, газу, вугілля.

Головним для нашого суспільства має стати ефективне використання обмежених виробничих ресурсів та керування цими процесами з метою найповнішого задоволення потреб людини. При цьому треба виходити з тієї передумови, що людина — природна складова біосфери, що вона виникла внаслідок її еволюції, що на неї, як і на решту живих видів, поширюються закони розвитку біосфери. Людство може існувати на планеті лише у вузькому діапазоні її параметрів. Як і будь-який живий вид, воно має свою

екологічну нішу — систему взаємовідносин з навколишнім середовищем, закони розвитку яких людина зобов'язана враховувати у своїй діяльності. Відступ від цих законів здатний спричинити катастрофічні наслідки.

Одне з емпіричних узагальнень, що стосується розвитку живого світу, говорить: якщо будь-який вид стає монополістом у своїй екологічній ніші, він неминучо переживає екологічні кризи, спрямовані на відновлення у ній рівноваги, порушеної монополістом. Наслідків екологічної кризи, викликаної життєдіяльністю виду-монополіста, що пов'язана з порушенням рівноваги всередині екологічної ніші, може бути, як правило, два.

Вид-монополіст швидко вичерпує ресурси своєї екологічної ніші і терпить лихо через нестачу ресурсів для життєдіяльності. В цьому випадку розвиток живого виду припиняється, його чисельність різко падає. Це початок деградації — він може повністю зникнути.

Інший шлях — розширення екологічної ніші та відповідні зміни способу життя і організації виду (як біологічної, так і суспільної). При цьому розвиток виду може тривати, він зберігає монополітний стан у новій, розширеній екологічній ніші — до нової екологічної кризи.

Розвиток людства йде саме за цим законом. Воно як біологічний вид давно вже приречене на монополізм, а в останні десятиріччя його діяльність стрімко змінює вигляд планети. Сьогодні монополізм людини як виду — безпрецедентний.

У зв'язку з цим з особливою гостротою постає питання екологічного обґрунтування допустимого використання обмежених природних ресурсів, у першу чергу паливно-енергетичних, запаси яких неможливо зменшуються з кожним роком: щорічно людство витрачає такий обсяг енергоресурсів, на створення якого природі знадобилося близько ста мільйонів років.

За сучасних умов питання енергоспоживання і енергозбереження стають одним з визначальних факторів успішного переходу до сталого розвитку. Перегляд усталених поглядів на використання природних, в тому числі паливно-енергетичних, ресурсів привів людство до усвідомлення настійної потреби коєволюції, яку ми сприймаємо сьогодні як необхідну умову для збереження всього живого у складі біосфери, тобто виживання людини на планеті.

Людство починає усвідомлювати тезу про формування чуття справедливості по відношенню до прийдешніх поколінь, що потребує від нас прийняти той шлях технологічного розвитку, який передбачає збереження природних ресурсів та екосистем як етичний принцип розвитку. Людині треба змінити характер свого життя і своє положення у біосфері — це постулат, до реалізації якого людство має бути готовим.

Зміни, що тут маються на увазі, повинні включати скорочення споживання енергоресурсів на душу населення та зменшення у зв'язку з цим викидів у навколишнє природне середовище шкідливих речовин. Зараз 24% населення, що живе у багатих країнах, споживає 75% світових енергоресурсів і «виробляє» 70% шкідливих викидів.

Енергоспоживання на душу населення в Україні досягло у 1990 році близько 4600 кг нафтового еквіваленту (КНЕ), що є достатньо високим показником навіть за західно-європейськими стандартами. Енергоемність валової національної продукції складала при цьому близько 1 КНЕ/дол. США, що значно більше, ніж у розвинутих країнах.

За прогнозними даними до 2020 року в світі передбачається збільшення споживання електроенергії на 50-100%. При цьому вважається, що в наступні десятиріччя головним джерелом енергії залишаються невідновлювані викопні види органічного палива — вугілля, нафта та природний газ. Розвіданих світових ресурсів викопного палива усіх видів вистачить відповідно: вугілля — на 250-300, нафти — на 30-40, природного газу — на 50-70 років. Той факт, що сьогодні доводиться все більш зростаючими темпами витрачати невідтворювані запаси органічних палив є трагедією нашої цивілізації.

У теперішній час Україна відноситься до енергодефіцитних країн, яка задовільняє свої потреби в енергетичних ресурсах за рахунок власного виробництва менше ніж на 50% (у тому числі по споживанню імпортованого природного газу на душу населення займає перше місце в світі). Поряд із цим ефективність використання паливно-енергетичних ресурсів в економіці країни низька, енергоемність валового внутрішнього продукту в три рази вища за енергоемність промислово розвинутих країн світу.

Стратегія енергозбереження в Україні на період до 2030 року

За рахунок власного видобутку викопного органічного палива Україна може забезпечити свої потреби лише частково: з нафти — на 10-12%, з природного газу — на 20-25%, з вугілля — на 85-90%. Значного збільшення енергоресурсів у перспективі в країні не прогнозується. Основний власний енергоносіє — вугілля, ресурси якого складають 117,1 млрд. т, яких вистачить на 450-500 років.

Значне підвищення цін на природний газ і нафту, обмеженість їх власних запасів, низька ефективність використання палива на теплових електростанціях та повільні темпи реструктуризації і оновлення вуглевидобувної галузі, тепла енергетика України скоро почне зазнавати дефіцит в органічному енергетичному паливі.

Подальший розвиток галузей економіки України потребує проведення активної енергозберігаючої політики і при використанні нафтопродуктів — бензину, дизельного палива. Найважливіше — зменшити використання нафтопродуктів транспортними засобами, які витрачають більшу частину дизельного палива та бензину.

Рівень розвитку енергетики має вирішальний вплив на стан економіки в державі, вирішення проблем соціальної сфери та рівень життя людини.

Метою індустріальної держави, якою відповідно до Конституції є Україна, має бути всебічне забезпечення добробуту громадян. Однією із найважливіших складових добробуту у цивілізованих державах є забезпечення громадян теплом та електроенергією. Конституцією України передбачено право громадян на їх достатній життєвий рівень та безпечне для життя і здоров'я довкілля, що зобов'язує державу створити відповідні умови для розвитку економіки. Запорукою реалізації цих завдань має стати повне, надійне та екологічно безпечне задоволення потреб населення і суспільного виробництва в енергетичних продуктах.

Замість завдань енергозабезпечення кількісного розвитку, яким економіка України слідувала впродовж десятиріч, енергетика повинна перейти на енергозабезпечення сталого розвитку економіки, на що орієнтовані сьогодні розвинуті країни світу. Альтернативи цьому шляху немає.

Забезпечення економіки і соціальної сфери країни основними видами енергоносіїв (електричною та тепловою енергією, моторни-

ми і котельно-пічними видами палива), і сировинними ресурсами для потреб хімії, нафто- та вуглехімії, металургійної промисловості (коксівним вугіллям, продуктами нафто- та газопереробки) покладається на паливно-енергетичний комплекс України (ПЕК)*.

Інститутом загальної енергетики Національної академії наук України розроблена енергетична стратегія України до 2030 року. Доопрацювання виконано у відповідності з дорученнями Президента України та Уряду України з врахуванням результатів Парламентських слухань, громадських обговорень, пропозицій депутатів Верховної Ради України, міністерств і відомств, наукових організацій та енергетичних компаній.

Стратегія розроблена з урахуванням тенденцій геополітичного, макроекономічного, соціального і науково-технічного розвитку країни, що мають певні ризики щодо визначення цих факторів. Тому необхідно забезпечити постійний моніторинг Енергетичної стратегії та періодичне уточнення передбачених стратегією обсягів і термінів виконання робіт з врахуванням динаміки цін на паливно-енергетичні ресурси у світі й країні, державних програм розвитку економіки, досягнень науково-технічного прогресу та інших чинників.

Низька енергетична ефективність є одним з основних чинників кризових явищ в українській економіці. У структурі витрат на виробництво промислової продукції в першій половині 90-х років минулого сторіччя майже втричі зросла вартісна складова енергоресурсів у матеріальних витратах, досягнувши 42% їх загального обсягу. Лише в результаті прийнятих на державному рівні зусиль в Україні починаючи з 1997 року розпочалися реальні зрушення, спрямовані на поліпшення ситуації. Якщо енергоємність валового внутрішнього продукту (ВВП) протягом 1990—1996 рр. зросла на 42% і майже стабілізувалася у 1997—1999 рр., то з 2000 року спостерігалось її зменшення, причому зростання ВВП було досягнуто за одночасного скорочення споживання первинних паливно-енергетичних ресурсів.

* Паливно-енергетичний комплекс України (енергетика) — галузь (сектор) економіки, до якої входять суб'єкти господарювання, діяльність яких пов'язана з розвіданням, видобутком, переробкою, виробництвом, зберіганням, транспортуванням, передачею, розподілом, торгівлею, збутом чи продажем енергетичних продуктів (енергоносіїв) — палива, електричної і теплової енергії, крім суб'єктів, основна діяльність яких спрямована на задоволення потреб населення та господарського комплексу у послугах централізованого опалення та постачання гарячої води.

Проте слід зазначити, що починаючи з 2002 року темпи зниження енергоемності ВВП уповільнилися в зв'язку з тим, що в найбільш енергоемних галузях національної економіки, а саме металургійній, машинобудівній, хімічній та нафтохімічній, а також у житлово-комунальній сфері динаміка зниження енергоемності валової доданої вартості зазнала негативних змін через погіршення технічного стану обладнання, яке, за оцінкою експертів, має ступінь фізичного зносу 65—70%, і внаслідок цього підвищилися питомі витрати паливно-енергетичних ресурсів при виробництві деяких важливих видів продукції зазначених галузей.

Таким чином, енергоемність ВВП в Україні залишається надто високою, що обмежує конкурентоспроможність національних виробництв і знижує реальний рівень життя населення, оскільки зайві витрати на енергоносії призводять до збільшення собівартості продукції та послуг і зниження прибутковості роботи підприємств. А це спричиняє неможливість підвищення рівнів заробітної плати та соціальних виплат.

За оцінками, що містяться в Енергетичній стратегії України до 2030 року, загальний потенціал енергозбереження в Україні перевищуватиме у 2030 році 550 млн. т у.п., в тому числі складатиме з урахуванням:

- галузевого технологічного фактору — понад 300 млн. т у.п.;
- міжгалузевого технологічного фактору — понад 30 млн. т у.п.;
- галузевого структурного фактору — понад 100 млн. т у.п.;
- міжгалузевого структурного фактору — понад 120 млн. т у.п.

Технічний фактор відображає вплив технічного (технологічного) стану та рівня устаткування і обладнання на обсяги споживання енергоресурсів при виробництві продукції (послуг).

Структурний фактор відображає вплив структурних змін у галузевій або міжгалузевій діяльності на обсяги споживання палива та енергії.

На даний час основним фактором зниження енергоемності промислової продукції в усіх галузях національної економіки є формування ефективно діючої системи державного управління сферою енергозбереження, наявність якої дасть змогу, в першу чергу удосконалити структуру споживання енергоресурсів.

Технічна (технологічна) складова потенціалу енергозбереження: підвищення ефективності виробництва (видобутку),

перетворення, транспортування та споживання енергоресурсів і відповідно зниження енергоемності виробництва продукції та надання послуг за рахунок впровадження новітніх енергоефективних технологій та енергозберігаючих заходів.

Структурна складова потенціалу енергозбереження: зміна макроекономічних пропорцій в економіці з метою зниження рівнів енергоспоживання; зменшення питомої ваги енергоемних галузей і виробництв промисловості та транспорту за рахунок форсування розвитку наукомістких галузей і виробництв, що характеризуються малими енергоемністю, матеріаломісткістю та підвищеною вартістю продукції.

За період 1995—2005 років зниження енергоемності ВВП забезпечувалося в основному за рахунок впливу наявного в промисловості структурного фактору, а саме: вартість постійної складової енерговитрат у собівартості продукції зменшувалася пропорційно до зростання обсягів виробництва, внаслідок чого динаміка зростання ВВП у цей період перевищувала динаміку споживання енергоресурсів.

При цьому слід зазначити, що на даний час структурний фактор як складова потенціалу енергозбереження вичерпаний, у зв'язку з чим для підтримання існуючих темпів зниження енергоемності ВВП (4—6% щорічно) необхідно терміново задіяти технологічний фактор потенціалу енергозбереження. Інакше у разі невжиття кардинальних заходів відставання показників енергетичної ефективності економіки України від показників розвинутих країн стане хронічним. Це в свою чергу значно ускладнить в коротко- та середньостроковій перспективі конкурентоздатність вітчизняного продукту на світових ринках.

Крім того, на темпи зниження енергоемності ВВП впливають такі чинники:

- невідповідність тарифів і цін на енергоресурси витратам на їх виробництво;
- економічні ризики, пов'язані з функціонуванням природних монополій;
- споживання енергоресурсів за відсутності приладів обліку;
- високий рівень втрат енергоресурсів при їх передачі та споживанні;
- існуюча проблема погашення взаємної заборгованості на оптовому ринку електроенергії та інших ринках енергоресурсів;

- низький рівень впровадження енергоефективних технологій та обладнання.

Наукове забезпечення реалізації програм енергозбереження на сьогодні є не просто недостатнім, воно потребує негайного та кардинального поліпшення за всебічної державної підтримки щодо впровадження передових технологій та забезпечення фінансування розробки нових прогресивних технологій, особливо в галузях чи видах діяльності, які для України вже є або стануть ближчим часом ключовими у світовому розподілі виробництв.

Нетрадиційні, відновлювані джерела енергії та воднева енергетика

Хоча виробництву енергії з використанням ресурсів нетрадиційних відновлюваних джерел енергії (ВДЕ) та нетрадиційних паливних ресурсів (НПР) приділяється значна увага у більшості європейських країн, в інших розвинених країнах, зокрема в США, Канаді, Японії, Російській Федерації та в країнах, що розвиваються, роль цих джерел в балансі споживання залишається незначною. За відносно великими цифрами щодо виробництва такої енергії в світі і в Україні (так, їх частка в світовому енергетичному балансі у 2001 році складала 13,5%, а в Україні — на рівні 5,2%) ховається інформація щодо реального використання саме відновлюваних джерел енергії. Більша частина цих обсягів споживання відноситься до гідроенергії, вторинних енергетичних ресурсів (ВЕР) та НПЕР.

У країнах ЄС відбувається збільшення частки ВДЕ та НПЕР: з 4,8% загального споживання у 1990 році до 5,8% у 2001 році (середньорічний темп приросту склав 1,6%, в тому числі 3,5% — по електроенергії). Це стало результатом активної підтримки урядами ряду країн ЄС (зокрема Німеччини) розвитку технологій використання в основному ВДЕ шляхом введення заходів їх стимулювання. Основними заходами стимулювання є інвестиційні субсидії на виробництво обладнання і впровадження технологій для використання ВДЕ, дотації до цін (тарифів) на виробництво (споживання) паливно-енергетичних ресурсів, вироблених на базі використання ВДЕ, впровадження обов'язкових квот на виробництво (споживання) таких енергоресурсів тощо.

Для світу в цілому прогнозується, що на рівні 2010 року 13,3% енергії буде отримуватися з використанням ВДЕ та НПЕР, у 2020 році — 12,9%, у 2030 році — 12,5%, тобто передбачається деяке

зниження цієї частки при зростанні абсолютних показників споживання ВДЕ та НПЕР. У той же час Європейське Співтовариство планує збільшити частку ВДЕ та НПЕР у загальному споживанні від 5,8% у 2001 р. до 12% у 2020 році. Разом з тим частка ВДЕ в балансі споживання енергоресурсів без урахування гідроенергії та НПР залишається мізерною як у світі в цілому, так і в Україні зокрема. У 2000 році за рахунок експлуатації ВДЕ (без ГЕС) країнами ОЕСД було вироблено 2% електроенергії, країнами ЄС — 2,4%, в Україні — до 0,1%. Прогнозується, що у майбутньому саме зростання частки ВДЕ (крім ГЕС) матиме головне значення, оскільки можливості розвитку гідроенергетики не безмежні та багатьма країнами вичерпані зовсім, а ВЕР та НПЕР — це ті ж органічні види палив, використання яких відбуватиметься більш раціонально. Таким чином ресурси ВЕР та НПЕР доцільно відносити до традиційних, а їх використання кваліфікувати як заходи з енергозбереження.

Виходячи з наведених аргументів, необхідно значно збільшити обсяги досліджень в питаннях використання ВДЕ та посилити державний вплив на розвиток цих технологій, оскільки вже є наявним значне відставання від рівня країн ЄС. З часом зі зменшенням запасів органічного палива та збільшенням цін на нього зростатиме роль та значення ВДЕ (зокрема сонячної та геотермальної енергії, біомаси тощо) і доведеться імпортувати технології їх використання, що обійдеться значно дорожче, ніж підтримка необхідного науково-технічного та технологічного потенціалу всередині держави.

Значна увага у світі приділяється також водневій енергетиці, оскільки її ефективність є значно вищою, ніж традиційних паливних систем.

Основними видами ВДЕ, обсяги використання яких необхідно нарощувати в Україні, є: енергія вітру, гідроенергія, сонячна та геотермальна енергія, біомаса та відходи біомаси різних видів (дрова, виробництво дизельного пального біологічного походження, відходи сільськогосподарської діяльності та лісового господарства, тверді та рідкі побутові відходи міст, фекальні стоки птахофабрик та тваринницьких ферм тощо), теплова енергія доквілля.

Наукове забезпечення програм створення об'єктів використання ВДЕ та водневої енергетики абсолютно не відпові-

дає можливостям цих напрямків та завданням реформування енергетичного комплексу. Задовільним можна вважати лише вітроенергетичний комплекс, де створено і діють механізми державної підтримки розвитку вітроенергетики. У той же час слід відзначити низький рівень виконуваних робіт і в вітроенергетиці, оскільки власне наукові дослідження є недостатніми. Зовсім обмеженими є дослідження в галузі водневих технологій, недостатніми є дослідження в питаннях використання геотермальної та сонячної енергії, використання теплових насосів, можливості яких надзвичайно великі.

Основними проблемами, вирішення яких сприяло б успішній реалізації політики енергозбереження, залишаються:

- неврегульованість на законодавчому рівні механізмів економічного стимулювання енергозбереження та самофінансування енергозберігаючих заходів у бюджетній і виробничій сферах;
- несприятливий інвестиційний клімат у сфері енергозбереження, обмеженість іноземних інвестицій;
- відсутність стабільності бюджетного фінансування міжгалузевих енергозберігаючих заходів та програм енергозбереження у цілому;
- невідповідність законодавства України у сфері енергозбереження до законодавства ЄС.
- відсутність системних, підтримуваних державою досліджень, спрямованих на виконання Державної програми енергозбереження України.

Проблемами в розвитку технологій та створенні систем використання ВДЕ та у водневій енергетиці є:

- обмеженість коштів, спрямованих на створення технологій та технічних засобів використання енергії з використанням ВДЕ, нетрадиційних та альтернативних видів палива та водневої енергетики;
- несприятливий інвестиційний клімат у сфері створення енергетичних об'єктів на основі використання ВДЕ та водневих технологій, відсутність державної підтримки розвитку технологій та обмеженість іноземних інвестицій;
- відсутність економічного стимулювання в питаннях створення технологій, обладнання та об'єктів для використання ВДЕ.

Найбільш важливими напрямами досліджень, які можуть справити серйозний вплив на економічний і соціальний розвиток країни в довгостроковій (15—20 років) перспективі, є:

1. Розробка та впровадження нових енергоефективних та екологічно безпечних технологій видобутку, виробництва, передачі, перетворення і використання енергетичних ресурсів (електротехнології, акумуляція та утилізація теплоти, економічні засоби транспортування твердих і рідких палив та інше).

2. Енергоефективне екологічно чисте паливне обладнання (процеси та обладнання для підготовки, переробки та спалювання палива; технології газифікації вугілля, використання вугільного метану, сірководню, кристалогідрату метану; паливна апаратура для використання палива низької якості та інше).

3. Підвищення ефективності електростанцій на традиційному паливі (підвищення ККД паровироблюючого устаткування, енергетичних машин та електрогенераторів; зменшення питомих витрат енергії на власні потреби електростанцій; газотурбінне обладнання малої та середньої потужностей; міні-ТЕЦ з використанням місцевих енергоресурсів; високоефективні технології та обладнання пилогазоочищення).

4. Енергозберігаючі безпечні та екологічно чисті технології муніципальної енергетики (техніки електро-, газо-, тепловиробництва і постачання, опалення, обігріву, когенерації, вентиляції, освітлення та інше).

5. Технології використання теплової енергії доквілля, низькотемпературних підземних та термальних вод, теплових ВЕР тощо на основі використання теплонасосних установок різного типу.

6. Енергоекономічна архітектура, енергозберігаючі матеріали та конструкції, енергозберігаючі технології у будівництві (нетрадиційні джерела при експлуатації будинків, будівництво огорожуваних конструкцій — стін, вікон, перекриттів та покриттів) з точки зору економії теплоти та енергії.

7. Технології, обладнання та системи для використання ВДЕ (сонячної та геотермальної енергії, біомаси, енергії вітру, гідроресурсів річок, теплонасосних систем тощо) та НІПЕР (метану вугільних шахтових родовищ, природного газу малих родовищ для виробництва електроенергії і теплоти, а також як моторного палива, штучних горючих газів — доменного, феросплавного, конверторного та інших), використання шлаків та мулів кам'яного вугілля і антрацитів, ресурсів газогідратних родовищ.

8. Ресурсозбереження, використання вторинних енергоресурсів, побутових та промислових відходів.

9. Енергоефективна техніка для агропромислового комплексу, індивідуальних (фермерських) господарств, зокрема енергокомплекси на ВДЕ для приватних будинків, садиб та окремих виробництв; технології та обладнання для виробництва біогазу у фермерських господарствах і садибах.

10. Розробка технологій та технічних засобів для водневої енергетики (отримання водню та альтернативних палив на основі водню, матеріали для водневих середовищ, паливні комірки, системи та установки для водневої енергетики).

Нааявний науково-технологічний потенціал України може забезпечити належний рівень досліджень для виконання програм енергозбереження, розвитку систем використання ВДЕ та водневої енергетики при умові суттєвого оновлення експериментальних баз інститутів, забезпечення їх сучасними засобами оргтехніки та інформаційними технологіями, модернізації організаційного і технічного виконання робіт. Крім того, важливою складовою успішної реалізації програм енергозбереження та розвитку енергетики на основі використання ВДЕ чи водню є створення відповідних структур з розвитку у галузевих міністерствах, зокрема Мінпаливенерго. Ці структури за підтримки міністерств будуть створювати та вдосконалювати об'єкти та технології, які стануть базовими при подальшому розвитку та розповсюдженні. Без відпрацювання наукових розробок на повномасштабних (а не експериментальних) установках (системах) реальна віддача від наукової діяльності залишатиметься обмеженою.

В серії книг з енергозбереження в Україні наведено стан щодо споживання і використання паливно-енергетичних ресурсів в Україні, систематизовано і узагальнено нормативно-правові документи та інформаційно-методичні матеріали щодо енергозбереження в Україні усіх видів органічного палива і теплоенергії. Наведено їх основний зміст. Дани міжгалузеві норми витрат паливно-енергетичних ресурсів. Описані сучасні вітчизняні і світові технології енергоспоживання і енергозбереження, їх екологічне використання. Беручи до уваги багатий досвід, накопичений при раціональному використанні енергоресурсів, автор систематизував і узагальнив досвід екологічно-орієнтованого енергоспоживання в контексті сучасних уявлень про екосистемну цілісність та сталий розвиток. Книги серії побудовані таким чином, щоб розкрити про-

блему екологічно-орієнтованого енергоспоживання, починаючи від загальних питань нормування і закінчуючи конкретними пропозиціями з ефективного використання. Ці матеріали викладено у зручному для практичного використання вигляді.

Серія складається із шести самостійних книг, зміст яких приведений нижче.

Зміст серії книг «Енергозбереження в Україні»

Правова основа енергозбереження

(Довідник)

Вступ

Розділ 1. Загальні положення

- 1.1. Законодавче забезпечення розвитку паливноенергетичного комплексу.
- 1.2. Державна політика енергозбереження
- 1.3. Енергетична стратегія
- 1.4. Інтеграція до Європейського союзу
- 1.5. Державне управління та регулювання паливноенергетичним комплексом
- 1.6. Структура власності
- 1.7. Гарантування енергетичної безпеки
- 1.8. Загальні екологічні проблеми та шляхи їх розв'язання
- 1.9. Фінансове забезпечення розвитку паливно-енергетичного комплексу
- 1.10. Науково-технічне та кадрове забезпечення
- 1.11. Програма України з енергозбереження
- 1.12. Визначення природних ресурсів як об'єктів ресурсозбереження
- 1.13. Стан використання біодизеля та біоетанолу у світі та в Україні
- 1.14. Перспективні напрямки розвитку альтернативних джерел енергії в Україні
- 1.15. Основні напрями державної політики у сфері забезпечення енергетичної безпеки України
- 1.16. Концепція формування енергетичного балансу
- 1.17. Ціна природного газу
- 1.18. Зелене світло "зеленої" енергетиці

Розділ 2. Законодавча, організаційна і нормативна основа енергозбереження

- 2.1. Закон України Про енергозбереження
- 2.2. Закон України Про електроенергетику
- 2.3. Закон України Про теплопостачання
- 2.4. Закон України Про альтернативні види рідкого та газового палива
- 2.5. Закон України Про альтернативні джерела енергії
- 2.6. Закон України Про нафту і газ
- 2.7. Закон України Про комбіноване виробництво теплової та електричної енергії (когенерацію) та використання скидного енергопотенціалу
- 2.8. Національна комісія регулювання електроенергетики України
- 2.9. Національне агентство України з питань забезпечення ефективного використання енергетичних ресурсів
- 2.10. Державний енергетичний нагляд за режимами споживання електричної і теплової енергії
- 2.11. Державна інспекція з енергозбереження
- 2.12. Спеціальна підготовка і навчання з питань технічної експлуатації об'єктів електроенергетики
- 2.13. Взаємодія Державної екологічної інспекції та Державної інспекції з енергозбереження
- 2.14. Проведення енергетичного обстеження підприємств і атестації спеціалізованих організацій на право його проведення
- 2.15. Порядок організації енергетичних обстежень
- 2.16. Організація проведення обстежень електричних, тепло-використовуючих установок, теплових мереж та оформлення їх результатів
- 2.17. Організація та проведення енергетичних обстежень бюджетних установ, організацій та казенних підприємств
- 2.18. Платні послуги, які надаються Державною інспекцією з енергозбереження
- 2.19. Розрахунок цін на платні послуги, які надаються Державною інспекцією з енергозбереження
- 2.20. Матеріальне стимулювання колективів і окремих працівників підприємств, організацій та установ за економію паливно-енергетичних ресурсів у суспільному виробництві
- 2.21. Порядок передачі документації та здійснення державної експертизи з енергозбереження
- 2.22. Державна експертиза з енергозбереження
- 2.23. Енергетичний аудит. Загальні положення

2.24. Порядок відбору проектів з енергозбереження і здійснення видатків, пов'язаних з їх виконанням, за рахунок коштів державного бюджету

2.25. Відповідальність за порушення в енергетиці

Додатки

Додаток 1. Перелік чинних в Україні національних стандартів у сфері енергозбереження станом на 20.07.2007 р.

Додаток 2. Перелік провідних наукових установ, що займаються питаннями використання альтернативних джерел енергії та видів палива

Додаток 3. Проект Закону України Про комерційний облік ресурсів, постачання яких здійснюється населенню з використанням мережі

Література

ОРГАНІЗАЦІЯ ВИКОРИСТАННЯ ЕНЕРГОРЕСУРСІВ

(Довідник)

Вступ

1. Прогузування балансів паливно-енергетичних ресурсів
2. Стан і Розвиток ядерної енергетики
3. Пріоритетні напрями та обсяги енергозбереження, потенціал розвитку нетрадиційних і відновлюваних джерел енергії
4. Паливно-енергетичні ресурси. Перспектива України
5. Видобуток, виробництво, використання і витрати палива і енергії в Україні
6. Енергетичний потенціал нетрадиційних та відновлюваних джерел енергії (НВДЕ)
7. Екологічна безпека енергоспоживання
8. Основні поняття з нормування витрат палива і енергії
9. Методологія нормування енергоспоживання
10. Порядок нормування питомих витрат паливно-енергетичних ресурсів у суспільному виробництві
11. Основні положення з нормування питомих витрат паливно-енергетичних ресурсів у суспільному виробництві
12. Енергетичний паспорт підприємства
13. Видача, оформлення, реєстрації «Енергетичного паспорта підприємства» та оплата послуг при його впровадженні
14. Міжгалузеві норми споживання електричної та теплової енергії для установ і організацій бюджетної сфери України

15. Проведення перевірок ефективності використання паливно-енергетичних ресурсів на підприємствах, в установах та організаціях та усунення фактів їх неефективного використання

16. Порядок складання звіту за формою № 12-ЕЗ

17. Порядок складання звіту за формою № 1-ПЕР «наскрізна»

18. Звіт про залишки і використання енергетичних матеріалів та продуктів перероблення нафти за формою № 4-МТП

19. Звіт про результати використання палива, теплоенергії та електроенергії за формою № 11-МТП

20. Облік нормативних втрат і виробничо-технологічних витрат нафти, природного газу та газового конденсату під час їх видобування та транспортування

21. Прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів державного замовлення

22. Утворення та функціонування демонстраційних зон високої енергоефективності

23. Аналіз та розрахунки питомих витрат енергоресурсів під час проведення експертизи з енергозбереження та інспектування споживачів енергоресурсів

24. Розподіл виручки, що надходить на рахунки комунальних підприємств теплоенергетики, водопостачання і водовідведення, міського електротранспорту

25. Проведення експертизи для підтвердження належності палива до альтернативного

26. Нормативні втрати і виробничо-технологічні витрати нафти, природного газу та газового конденсату під час їх видобування, підготовки до транспортування та транспортування

27. Порядок проведення енергетичного обстеження підприємств і атестації спеціалізованих організацій на право його проведення

28. Оцінка ефективності функціонування «Енергетичного паспорту підприємства» на підприємствах України.

Додатки

1. Коди Українського класифікатора товарів зовнішньоекономічної діяльності та відповідність їх товарній номенклатурі зовнішньоекономічної діяльності на нафту, палива і їх компоненти

2. Організації України з питань енергетики і інтернет-ресурси

3. Енергобаланс України.

Література

Використання нафтопродуктів (Навчальний посібник)

Вступ

Розвиток нафтової промисловості

1. Загальні відомості про нафтопродукти і нафту

Нафта і нафтопродукти

Основний склад нафти

Методи переробки нафти

2. Бензини

Загальні відомості

Теплота згоряння.

Випарювання

Антидетонаційні властивості

Корозійність і стабільність бензинів

Економія бензинів та добавок до них

3. Дизельні палива

Загальні відомості

Прокачування палива

Випарювання і згоряння дизельних палив

4. Альтернативні палива

Загальні відомості

Газові вуглеводневі палива

Спирти, водень та інші палива

5. Моторні оливи

Загальні відомості

Використання моторних олив

Відпрацювання і заміна моторних олив

Позначення та класифікації моторних олив

6. Трансмійні оливи

Загальні відомості

Позначення та класифікація

7. Синтетичні оливи

8. Пластичні мастила

9. Технічні рідини для гідравлічних систем

10. Практичні рекомендації щодо ефективного споживання нафтопродуктів

Загальні положення

Бензини

Дизельні палива
Моторні оливи
Трансмісійні оливи
Технічні рідини

11. Пожежний захист складів нафтопродуктів
12. Норми витрат пального і мастильних матеріалів на автомобільному транспорті
13. Норми витрат пального на роботу спеціального обладнання, установленого на автомобілях
14. Норми природних втрат нафтопродуктів
15. Порядок приймання, транспортування, зберігання, відпуску та обліку нафти і нафтопродуктів на підприємствах і в організаціях України
16. Порядок приймання нафти та нафтопродуктів за якістю

Додатки

1. Терміни та визначення з нафтопродуктів
 2. Підприємства-виробники нафтопродуктів
 3. Перелік продукції, що виробляється нафтопереробними заводами України
 4. Окремі дані, пов'язані з використанням нафтопродуктів
- Література

Використання палива та теплоенергії *(Довідник)*

Вступ

Розвиток вугільної промисловості
Розвиток системи теплозабезпечення
Розвиток газотранспортної системи

Розділ 1. Загальні положення

1. Загальні положення з економії палива
2. Міжгалузеві норми витрат палива для опалювальних котлів, які експлуатуються в Україні
3. Розрахунок економічного ефекту від впровадження налагоджувальних робіт
4. Ефективність заходів щодо економії палива
5. Підвищення ефективності використання палива в топках котлів
6. Переведення котельних на газоподібне паливо

7. Ефективне використання газу в парових і водогрійних котлах
8. Пооб'єктне припинення та відновлення газопостачання Державною інспекцією з енергозбереження споживачам природного газу, крім населення

9. Приведення об'єму природного газу до стандартних умов за показами побутових лічильників у разі відсутності приладів для вимірювання температури та тиску газу

10. Визначення питомих виробничо-технологічних втрат природного газу під час його транспортування газорозподільними мережами

11. Вимоги до ефективного використання газу та охорони навколишнього середовища при проведенні налагоджувальних робіт на паливовикористовуючому обладнанні

12. Диференційовані по регіонах мінімальні норми забезпечення населення скрапленням газом, твердим та рідким пічним побутовим паливом, відповідно до яких населенню будуть надаватися субсидії готівкою для відшкодування витрат на їх придбання

13. Порядок приймання, зберігання, відпуску та обліку газів вуглеводневих скраплених для комунально-побутового споживання та автомобільного транспорту

Розділ 2. Нормування витрат палива котельними установками

1. Котельні з паровими котлами
2. Котельні з водогрійними котлами
3. Визначення втрат теплоти і К.К.Д. котельної установки з паровозними котлами за методом сумарних питомих витрат
4. Визначення витрат теплоти і К.К.Д. котельної установки розрахунково-номографічним методом
5. Поправочні коефіцієнти до основних показників роботи котла

Розділ 3. Ефективне використання теплоенергії на опалення, вентиляцію і технологічні потреби підприємств

1. Загальні положення
2. Будівлі з центральним опаленням при централізованому теплопостачанні
3. Будівлі з центральним опаленням при індивідуальній опалювальній котельній
4. Будівлі з пічним опаленням на твердому паливі
5. Розрахунок норм витрати теплоти на вентиляцію будівель
6. Гаряче водопостачання

7. Сушка деревини
8. Втрати теплоти в зовнішніх теплових мережах
9. Виробничі печі
 - 9.1. Ковальські печі
 - 9.2. Печі ресорних цехів
 - 9.3. Термічні печі
10. Виварні і технологічні ванни. Автоклави

Додатки

1. Допоміжні відомості
 2. Основні фізичні властивості газів
 3. Середня молярна теплоємність газів коли сталий тиск μ Ср, кДж/(моль·К)
 4. Фізичні параметри для сухого повітря при тиску 760 мм. рт. ст.
 5. Співвідношення між одиницями вимірювання
 6. Питомі витрати палива та паливної енергії в економіці України.
- Література

Використання електроенергії (Довідник)

Вступ

Реалізація Енергетичної стратегії

Розвиток електроенергетичної галузі

1. Національна комісія регулювання електроенергетики України
 2. Правила користування електричною енергією
 3. Видача ліцензій Національною комісією регулювання електроенергетики на здійснення окремих видів підприємницької діяльності
 4. Умови та Правила здійснення підприємницької діяльності з передачі електричної енергії місцевими (локальними) електричними мережами
 5. Умови та правила здійснення підприємницької діяльності з постачання електричної енергії за регульованим тарифом
 6. Обчислення плати за перетікання реактивної електроенергії між електропередавальною організацією та її споживачами
 7. Практичні методи оцінки ефективності заходів щодо економії електроенергії

8. Передача електроенергії шляхом використання спеціальних технічних схем
9. Енергетичного маркування електрообладнання побутового призначення
10. Підключення електроустановок споживачів до спеціальної автоматики відключення навантаження (САВН)
11. Експертиза приладів обліку електричної енергії у побутових споживачів
12. Питомі витрати електроенергії в економіці України.

Додатки

Література

Сучасні ефективні технології (Довідник)

Вступ

Загальні технології

Харчова промисловість

Побутовий сектор

Нафтохімія

Будівництво

Чорна та кольорова металургія

Скляна промисловість

Опалювання

Інші галузі виробництва

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. Законодавче забезпечення розвитку паливно-енергетичного комплексу та енергозбереження

Паливно-енергетичний комплекс

Розвиток енергетичного законодавства України є одним з пріоритетних завдань та напрямів реалізації енергетичної стратегії. Будь-які економічні, інституційні та інші перетворення в енергетиці, а також побудова внутрішньої та зовнішньої політики у цій сфері має ґрунтуватися виключно на положеннях законів України. Саме закони мають стати основою правового регулювання енергетичних відносин. Таке регулювання має бути максимально чітким та деталізованим, що дозволить мінімізувати прийняття підзаконних нормативно-правових актів та уникнути дискримінаційного застосування законодавства.

На цей час правове регулювання паливно-енергетичного комплексу має несистемний характер та характеризується відсутністю рамкового закону, який встановлював би основні засади та підходи до регулювання відносин в електроенергетичному, ядерно-промисловому, вугільно-промисловому та нафтогазовому комплексах.

Кожна з галузей паливно-енергетичного комплексу керується своїм окремим законом та прийнятими на його виконання підзаконними актами. Так, в електроенергетиці головним є Закон України «Про електроенергетику», в ядерній енергетиці — Закон України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку», у вугільно-промисловому комплексі — Кодекс України про надра та Гірничий закон, в нафтогазовому комплексі — Закон України «Про нафту і газ» тощо. Загальність у формулюваннях багатьох положень зазначених законів зумовлює необхідність

прийняття численних підзаконних актів різними органами влади. Так, лише у вугільній галузі кількість підзаконних актів перевищує 600. Такий підхід до правового регулювання створює умови для неоднакового застосування вимог законів та відповідно недосягнення або неповного досягнення передбачених ними цілей та завдань.

З огляду на наявний стан законодавства у сфері енергетики розроблення та прийняття нових законодавчих актів необхідно здійснювати з урахуванням таких засад:

- створення єдиного комплексного енергетичного закону про енергетичну політику, який має встановити уніфіковані підходи до термінології, передбачити основні засади правового регулювання всієї енергетики, визначити національні інтереси у цій сфері, встановити правила діяльності усіх учасників енергетичних відносин (як державних органів, так і суб'єктів господарювання) на засадах справедливості, недискримінаційності та прозорості, передбачити вимоги до підготовки та реалізації законодавчих актів і програмних документів. У подальшому такий закон має стати основою енергетичного права України;
- перенесення правового регулювання на рівень законів та зменшення ролі підзаконних нормативно-правових актів у регулюванні енергетичних відносин;
- здійснення експертизи (у тому числі, незалежної) чинних нормативно-правових актів та їх проектів на відповідність існуючим міжнародним зобов'язанням України у сфері енергетики, які передбачені Договором до Енергетичної Хартії, Кіотським протоколом, низкою двосторонніх міжнародних угод, а також вимогам енергетичного права ЄС.

Враховуючи визначені стратегією засади створення та вдосконалення законодавства у сфері галузей ПЕК, його подальший розвиток має здійснюватися за такими напрямками:

- 1) Прийняття в першочерговому порядку законів, спрямованих на вирішення ключових проблем комплексу, визначених стратегією, а саме:
 - ♦ систематизація та впорядкування відносин власності у галузях паливно-енергетичного комплексу;
 - ♦ докладне визначення структури державного управління та регулювання, чітке розмежування цих функцій, зокрема, щодо

формування правил діяльності на ринках енергоносіїв, врегулювання повноважень та сфер відповідальності центральних та регіональних органів влади, органів місцевого самоврядування у питаннях енергозабезпечення і енергозбереження;

- ◆ вдосконалення функціонування Оптового ринку електроенергії та визначення засад функціонування ринку природного газу, законодавче закріплення за регулюючим органом функції встановлення правил роботи ринків;
- ◆ створення дієвих фінансових і податкових стимулів для модернізації енергетичних об'єктів та застосування енергозберігаючих технологій;
- ◆ вдосконалення конкурентних ринків стиснутого і зрідженого газу, нафтопродуктів та визначення повноважень державного органу регулювання в цій сфері, недопущення необґрунтованого адміністративного регулювання цін на конкурентних ринках;
- ◆ впорядкування умов та правил надання державної підтримки, в тому числі субсидювання, підприємствам ПЕК;
- ◆ посилення екологічних зобов'язань суб'єктів енергетичної галузі щодо зменшення забруднення навколишнього середовища і забезпечення цивільного захисту у сфері техногенної безпеки ПЕК та збільшення відповідальності за їх порушення;
- ◆ визначення правових засад щодо утворення відповідних структур та їх повноважень для здійснення управління державними корпоративними правами.

2) Розвиток законодавчого регулювання ПЕК має забезпечувати виконання міжнародних зобов'язань України, передбачених ратифікованими міжнародними енергетичними угодами, насамперед Договором до Енергетичної Хартії та Кіотського протоколу до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату:

- законодавче забезпечення виконання зобов'язань України відповідно до Договору до енергетичної Хартії має передбачати механізми доступу до енергетичних ринків України, створення і розвиток відкритих конкурентних енергетичних ринків, заохочення та захист інвестицій в енергетику, торгівля енергетичними продуктами, транзит енергоносіїв, вирішення спорів щодо міжнародних інвестицій та охорони навколишнього середовища;

- законодавче забезпечення зобов'язань України за Кіотським протоколом має передбачати механізми торгівлі квотами на викиди парникових газів, зокрема, через реалізацію проектів спільного впровадження.

3) Розвиток законодавчого регулювання ПЕК через механізм адаптації енергетичного законодавства України до правової системи Європейського Союзу має забезпечувати виконання вимог європейського енергетичного законодавства відповідно до Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС, Програми інтеграції України до Європейського Союзу, схваленої Указом Президента України від 14 вересня 2000 року № 1072/2000 та Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, затвердженої Законом України 18 березня 2004 року № 1629-IV.

Приведення у відповідність з правовою системою ЄС потребують такі законодавчі та нормативно-правові акти:

- Закони України: «Про електроенгетику», «Про нафту і газ», «Про альтернативні види рідкого та газового палива», «Про альтернативні джерела енергії», «Про енергозбереження», «Про ліцензування певних видів господарської діяльності», «Про природні монополії», «Про державний матеріальний резерв»;
- Укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України та інші підзаконні нормативно-правові акти у сфері ПЕК.

Розвиток законодавчого регулювання енергетичних відносин має здійснюватися у напрямі активізації міжнародної співпраці та укладення відповідних дво- та багатосторонніх міжнародних угод, які слід спрямувати на реалізацію цілей енергетичної стратегії України та забезпечення національних інтересів.

Енергозбереження — ефективне використання енергетичних ресурсів

Основним завданням законодавства з енергозбереження є створення сприятливих умов для ефективного використання ПЕР, уникаючи безпосереднього втручання у господарську діяльність суб'єктів господарювання. Для реалізації цього завдання перш за все необхідна взаємоузгоджена дієва та прозора система законодавства з енергозбереження. Така система

повинна містити правові норми, які б передбачали адекватне поєднання інструментів державного регулювання та заохочення суб'єктів господарювання та населення щодо ефективного використання ПЕР.

Законодавство у сфері енергозбереження, як галузь національного законодавства була започаткована прийняттям Закону України „Про енергозбереження”. Цей закон був прийнятий у розпал кризових явищ в економіці в 1994 році. Він мав би передбачати систему інституційних, регулятивних та стимулюючих заходів щодо запровадження режиму ощадливого використання ПЕР тощо, але цей закон, як і більшість законів прийнятих у той час, не є законом прямої дії, більшість його норм носять декларативний або бланкетний (відсильний) характер.

Таким чином, забезпечення правового регулювання відносин у сфері енергозбереження та впровадження механізмів державного регулювання у цій сфері протягом останніх років здійснювалося здебільшого через прийняття підзаконних нормативно-правових актів: указів Президента України, постанов та розпоряджень Уряду та наказів Держкоменергозбереження.

На сьогодні у сфері енергозбереження діють близько 100 нормативно-правових актів, система стандартів та значна кількість нормативно-методичних документів.

Ці акти та документи шляхом прямого або опосередкованого правового впливу на відносини у сфері енергозбереження дали змогу створити структуру державного управління та контролю у сфері енергозбереження, запровадити систему нормування паливно-енергетичних ресурсів, поняття енергетичного аудиту, систему державної експертизи з енергозбереження та нац. стандартів з енергозбереження, встановити санкції за порушення законодавства у сфері енергозбереження.

Проте, слід зауважити, що не зважаючи на проведену протягом останнього десятиріччя роботу із створення правової бази енергозбереження, на сьогодні основним законом, що регулює відносини у сфері енергозбереження в Україні залишається є Закон України „Про енергозбереження”. Визначальним недоліком чинного цього закону є відсутність чітко визначених методів правового регулювання у сфері енергоефективності та засобів його впровадження.

У порядку реалізації інституційних засад енергозбереження в Україні та упорядкування структури управління у цій сфері з 2000 року були прийняті:

- постанова Кабінету Міністрів України від 29.08.02 р. № 1262 „Про внесення змін до постанови КМУ від 18.05.2000 № 821”, згідно з якою примірний перелік управлінь обласних державних адміністрацій доповнено Управлінням з енергозбереження;
- постанова Кабінету Міністрів України від 26.03.03 р. № 390 „Про затвердження Типового положення про управління з енергозбереження обласної, Севастопольської міської державної адміністрації”, якою чітко визначені завдання підрозділів з енергозбереження ОДА.

Нині урегульовані практично всі положення Закону України „Про енергозбереження”, які вимагали подальшої конкретизації в інших законодавчих актах (переважна більшість положень чинного Закону — непрямої дії). Удосконалення регулятивних засад енергозбереження, протягом 2000-2004 років зокрема було спрямовано на:

- стандартизацію та нормування питомих витрат ПЕР для енергоємних підприємств. Система нормування на підприємствах включає розробку і реалізацію планів організаційно-технічних заходів, направлених на підвищення ефективності використання ПЕР цими підприємствами і побудованих на конкретних кількісних показниках; вона є також основою стимулювання енергозбереження на підприємствах. Разом з тим, встановлюються так звані міжгалузеві та галузеві (граничні) норми питомих витрат ПЕР, які поширюються на всі підприємства України, причому конкретні норми питомих витрат не можуть їх перевищувати (постанова Кабінету Міністрів України „ Про порядок нормування питомих витрат паливно-енергетичних ресурсів у суспільному виробництві” від 15.07.97 р. №786 із змінами від 2000 та 2001 року)
- впровадження адміністративної відповідальності за порушення у сфері енергозбереження, визначеній Кодексом України про адміністративні правопорушення (Закон України „ Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо встановлення відпо-

відальності за порушення законодавства про енергозбереження” від 21.06.01р.);

- запровадження системи енергетичного маркування (наказ Держкоменергозбереження „Про затвердження Технічного регламенту з енергетичного маркування електрообладнання побутового призначення від 28.10.03 р. №118)

У 2000 році на виконання Указу Президента України від 10.03.00 р. № 457 були схвалені Додаткові заходи та уточнені показники виконання Комплексної державної програми енергозбереження України (постановою КМУ від 27.06.00 р. № 1040).

З метою розвитку використання альтернативних та поновлюваних джерел енергії та видів палива Держкоменергозбереження було розроблено та прийнято Програму державної підтримки розвитку нетрадиційних та відновлюваних джерел енергії та малої гідро- і теплоенергетики (постановою КМУ від 31.12.97 р. №1505), Закон України „Про альтернативні види рідкого та газового палива” (14.01.00 р. №1391-XIV), Закон України “Про альтернативні джерела енергії” 20.02.03 р. №555-IV).

Не зважаючи на десятирічну роботу з удосконалення законодавства у сфері енергозбереження, недосконалість правових норм вищої юридичної сили (Закон України „Про енергозбереження”) призвела до неефективності підзаконних актів з питань енергозбереження та породила функціонально не структуровану, аморфну систему державного управління в цій сфері.

Найбільш дієвим шляхом для подолання неефективності законодавства у сфері енергозбереження є прийняття нової редакції Закону України „Про енергозбереження” — проекту Закону України „Про забезпечення ефективного використання енергетичних ресурсів, кий на сьогодні розроблений НАЕР та погоджений усіма центральним органами виконавчої влади.

Згаданий законопроект на відміну від Закону України «Про енергозбереження» зокрема передбачає:

- завдання державної політики у сфері енергоефективності та розподіл повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування у цій сфері;
- удосконалення та чітке визначення системи нормування питомих витрат енергоресурсів;
- запровадження системи енергетичного маркування обладнання, будівель, технологій, матеріалів, яка на сьогодні не

контролюється на державному рівні, і фактично залежить від добросовісності виробника або постачальника;

- впровадження системи енергетичного аудиту та менеджменту, які покликані виявити потенціал підвищення енергоефективності на рівні окремих підприємств та організацій;
- запровадження адекватної юридичної відповідальності за неефективне використання енергоресурсів та вичерпний перелік правопорушень у сфері енергоефективності;
- створення Державного фонду енергозбереження для забезпечення дієвої фінансової підтримки з боку держави заходів, спрямованих на підвищення ефективності використання енергоресурсів та визначає шляхи надання такої підтримки.

Крім того, НАЕР, розроблено проект Закону України «Про комерційний облік ресурсів, постачання яких здійснюється населенню з використанням мережі».

Зазначений законопроект враховує прогалини у законодавстві і цілеспрямовано вирішує питання щодо масового впровадження приладів обліку у суспільному виробництві України.

Прийняття законопроекту дозволить:

- суттєво скоротити необліковані втрати ресурсів;
- сплачувати споживачам лише за фактично спожитий обсяг енергоносіїв та води; забезпечити оперативний контроль та облік фактичної кількості як відпущених, так і спожитих ресурсів, а також їх якісних показників;
- визначити і контролювати баланси вироблення та споживання енергоносіїв на всіх рівнях;
- знизити рівень соціальної напруги в суспільстві, обумовленої зокрема, наявністю значної заборгованості за житлово-комунальні послуги.

Прийняття законопроекту об’єктивно буде сприяти виведенню певної частини економіки з тіні, наповненню державного бюджету, підвищенню рівня життя громадян України.

Новелою у законодавстві у сфері енергоефективності є прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання заходів з енергозбереження», основною метою якого, як це впливає з назви цього Закону є стимулювання заходів з енергозбереження.

Виходячи з теорії правового регулювання, стимулювання учасників правовідносин може здійснюватись двома шляхами:

1. Застосування державного примусу до виконання вимог законодавства (юридична відповідальність).

2. Застосування заходів заохочення суб'єктів правовідносин до виконання вимог законодавства.

1. В контексті Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання заходів з енергозбереження» заходи державного примусу реалізовані в нормах про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо збільшення розміру санкцій за адміністративні правопорушення у сфері енергозбереження та щодо встановлення на законодавчому рівні відповідальності суб'єктів господарювання за перевитрати паливно-енергетичних ресурсів понад норми питомих витрат ПЕР встановлені відповідно до законодавства.

Щодо адміністративних санкцій то порядок їх накладання та підстави їх застосування були передбачені Законом України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо встановлення відповідальності за порушення законодавства про енергозбереження», який був прийнятий у 2001 році.

Зокрема, на сьогодні КпАП України передбачає застосування адміністративної відповідальності за наступні правопорушення:

- марнотратне витрачання паливно-енергетичних ресурсів, тобто систематичне, без виробничої потреби, недовантаження або використання на холостому ходу електродвигунів, електропечей та іншого електро- і теплоустаткування; систематична пряма втрата стисненого повітря, води і тепла, спричинена несправністю арматури, трубопроводів, теплоізоляції трубопроводів, печей і тепловикористовуючого устаткування; використання без дозволу енергопостачальної організації електричної енергії для опалення службових та інших приміщень, а також для не передбаченої виробничим процесом мети; безгосподарне використання електричної енергії для освітлення;
- недотримання вимог нормативної та проектної документації щодо теплоізоляції споруд, інженерних об'єктів

та під'їздів житлових будинків, яке зумовлює зниження теплового опору огорожувальних конструкцій, ві-кон, дверей в опалювальний сезон;

- недотримання вимог щодо обов'язкового проведення державної експертизи об'єктів з енергозбереження;
- недотримання вимог щодо встановлення норм питомих витрат паливно-енергетичних ресурсів або перевищення таких норм, встановлених відповідно до законодавства;
- невиконання законних вимог посадових осіб органів Державної інспекції з енергозбереження щодо усунення порушень законодавства про енергозбереження, ненадання їм передбаченої законодавством інформації або надання недостовірної інформації щодо ефективності використання паливно-енергетичних ресурсів, створення перешкод для доступу до енергоспоживаючих об'єктів та до приладів обліку споживання паливно-енергетичних ресурсів;
- експлуатація паливно- і енерговикористовуючого устаткування без засобів автоматичного регулювання, або приладів енергетичного контролю, або теплоутилізаційного обладнання, передбачених проектом, або у разі їх несправності. Щодо запровадження відповідальності суб'єктів господарювання за перевитрати ПЕР понад встановлені норми питомих витрат, то впровадження в законі енергетичного збору є фактичним закріпленням на законодавчому рівні підвищеної плати за неефективне використання паливно-енергетичних ресурсів, яка була передбачена пунктом «е» статті 11 Закону України «про енергозбереження» та застосовувалась Державною інспекцією з енергозбереження відповідно до постанови Кабінету Міністрів України 1993 року «Про заходи щодо ефективного використання газу та інших паливно-енергетичних ресурсів в народному господарстві».

Стосовно порядку встановлення норм питомих витрат ПЕР, то він на сьогодні є чинним і базується на загальному положенні про порядок нормування питомих витрат паливно-енергетичних ресурсів у суспільному виробництві, затвердженому Кабінетом Міністрів України у 1997 році.

Друга група норм Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання заходів з

енергозбереження» стосується запровадження заходів заохочення суб'єктів господарювання до ефективного використання ПЕР та організаційні шляхи впровадження заходів заохочення.

Заходи заохочення, передбачені цим законом умовно можна розділити на декілька груп, а саме :

1. Державна фінансова підтримка
2. Митні пільги.

3. Податкові пільги. Державна фінансова підтримка впровадження заходів з підвищення ефективності використання ПЕР, відповідно до норм Закону повинна здійснюватись за кошти створюваного Державного фонду з енергозбереження, при цьому джерелами наповнення цього фонду визначено:

- кошти, отримані у вигляді штрафних санкцій за порушення законодавства з питань забезпечення ефективного використання енергетичних ресурсів;
- частина зборів за використання природних ресурсів, розмір якої визначається Верховною Радою України за поданням Кабінету Міністрів України;
- кошти, отримані за видачу Національним агентством України з питань забезпечення ефективного використання енергетичних ресурсів документів дозвільного характеру;
- добровільні внески підприємств, установ, організацій та громадян.

В даний час НАЕР розробляється Положення про фонд, яким буде передбачено порядок використання коштів фонду. Передбачається, що підтримка енергоефективних заходів за кошти Фонду буде здійснюватись шляхом прямого фінансування відповідних проектів, їх пільгового кредитування або надання субсидій на їх реалізацію. Порядки пільгового кредитування та надання субсидій також будуть розроблені НАЕР протягом найближчих двох місяців.

Слід зазначити, що прийнятим законом передбачено механізми реалізації пункту «ж» статті 11 (Економічні заходи для забезпечення енергозбереження) Закону України «Про енергозбереження», в частині уповноваження Кабінету Міністрів України на затвердження:

- порядку пріоритетного кредитування заходів щодо забезпечення раціонального використання та економії паливно-енергетичних ресурсів, використання нетрадиційних та по-

новлюваних джерел енергії, виробництва альтер-нативних видів палива;

- переліку видів енергозберігаючого обладнання, до яких застосовуються підвищені норми амортизації;
- порядку надання державних субсидій та здійснення безповоротного асигнування.

Таким чином, після затвердження Кабінетом Міністрів України відповідних документів у цьому році, норми Закону України «Про енергозбереження» щодо стимулювання енергозберігаючих заходів будуть втілені.

Друга група заходів заохочення підвищення ефективності використання ПЕР передбачена Законом це митні пільги, під які підпадають наступні групи товарів:

- устаткування, яке працює на нетрадиційних та поновлюваних джерелах енергії, енергозберігаюче обладнання і матеріали, засоби вимірювання, контролю та управління витратами паливно-енергетичних ресурсів, обладнання та матеріали для виробництва альтернативних видів палива (далі — товари), що ввозяться на митну територію України вітчизняними підприємствами, за умов, якщо ці товари застосовуються ними для власного виробництва та як-що ідентичні товари з аналогічними якісними показниками не виробляються в Україні;
- матеріали, устаткування та комплектуючі, що ввозяться на митну територію України і використовуються для виробництва устаткування, яке працює на нетрадиційних та поновлюваних джерелах енергії, енергозберігаюче обладнання і матеріали, вироби, експлуатація яких призводить до економії та раціонального використання паливно-енергетичних ресурсів, засоби вимірювання, контролю та управління витратами паливно-енергетичних ресурсів, виробництва альтернативних видів палива, якщо ідентичні товари з аналогічними якісними показниками не виробляються в Україні.

Необхідно зазначити, що застосування цих пільг має декілька умов. Перша — ідентичні товари з аналогічними якісними показниками не виробляються в Україні, ця умова має бути пріоритетною з точки зору захисту вітчизняних виробників, і друга — зазначені товари повинні використовуватись для власного виробництва або застосування.

Саме ці умови повинні бути враховані НАЕР при розробці Порядку ввезення, переліку та обсягів зазначених товарів, який буде затверджений Кабінетом Міністрів України.

Наступна група норм, спрямованих на заохочення суб'єктів господарювання до ефективного використання ресурсів це — податкові пільги.

В податкові пільги відповідно до прийнятого закону включени:

- пільги зі сплати податку на додану вартість за проведення операцій із ввезення на митну територію тих двох груп товарів до яких застосовуються митні пільги;
- застосування підвищених норм амортизації енергозберігаючого обладнання, перелік якого буде встановлений Кабінетом Міністрів України;
- пільги щодо оподаткування прибутку підприємств.

Якщо стосовно перших двох видів пільг законодавцем чітко встановлено порядок їх організаційної реалізації, а саме через затвердження Кабінетом Міністрів України відповідних переліків товарів та обладнання, то застосування пільг з оподаткування прибутку підприємств має більш складний організаційний механізм.

Зокрема, законом передбачено, що звільняється від оподаткування прибуток підприємств, отриманий від продажу на митній території України таких видів товарів власного виробництва за переліком, встановленим Кабінетом Міністрів України:

- устаткування, що працює на нетрадиційних та поновлюваних джерелах енергії;
- енергозберігаюче обладнання і матеріали, виробли, експлуатація яких забезпечує економію та раціональне використання паливно-енергетичних ресурсів;
- засоби вимірювання, контролю та управління витратами паливно-енергетичних ресурсів;
- устаткування для виробництва альтернативних видів палива.

Суми коштів, вивільнених у зв'язку з наданням податкової пільги, спрямовуються платником податку на збільшення обсягів виробництва.

Крім переліків товарів, матеріалів та устаткування, на які розповсюджуються митні пільги та пільги зі сплати ПДВ (переліку імпортованих товарів), для реалізації Закону необхідно розробити

перелік вітчизняних товарів, які прямо чи опосередковано забезпечують ефективність використання або економію ПЕР.

Фактично мова йде про створення єдиного переліку енергоефективного устаткування, матеріалів, обладнання, засобів вимірювання та контролю, які виробляються в Україні та які (у зв'язку з відсутністю виробництва їх в Україні) можуть бути імпортовані на пільгових підставах, — тобто решта енергоефективної продукції яка виробляється в світі.

Крім того, відповідно до Закону звільняється від оподаткування прибуток підприємств, що включені до Державного реєстру підприємств, установ, організацій, які займаються розробкою, впровадженням та використанням енергозберігаючих заходів та енергоефективних проектів, але в сумі не більш як 50% суми прибутку, що підлягає оподаткуванню.

До Державного реєстру підприємств, установ, організацій, які займаються розробкою, впровадженням та використанням енергозберігаючих заходів та енергоефективних проектів, включаються підприємства, установи, організації, які включені до галузевих програм з енергозбереження та за результатами проведення експертизи органами Державної інспекції з енергозбереження отримали висновок про відповідність енергозберігаючих заходів та енергоефективних проектів, що вже впроваджені, або знаходяться на стадії розробки та впровадження, критеріям енергозбереження та включені до галузевих програм енергозбереження.

Ведення Державного реєстру підприємств, установ, організацій, які займаються розробкою, впровадженням та використанням енергозберігаючих заходів та енергоефективних проектів покладається на НАЕР. Порядок включення підприємств до Державного реєстру підприємств, установ, організацій, які займаються розробкою, впровадженням та використанням енергозберігаючих заходів та енергоефективних проектів, затверджується НАЕР.

Таким чином, умовою отримання зазначеної податкової пільги є включення суб'єкта господарювання до Державного реєстру підприємств, установ, організацій, які займаються розробкою, впровадженням та використанням енергозберігаючих заходів та енергоефективних проектів.

Частково умови включення у даний реєстр викладені в законі, а деталізовані ці умови будуть в Порядку включення підприємств до Державного реєстру, який у даний час розробляється НАЕР.

З прийняттям зазначеного Закону були втілені давні надії підприємців. Управлінців та науковців щодо впровадження підтримки та пільг для заохочення ефективного використання ПЕР, проте законодавець, прийнявши цей закон, поставив перед Урядом України, в особі НАЕР, цілий рід складних і дуже відповідальних завдань щодо реалізації норм цього Закону.

Це пов'язано ще з тим, що впровадження пільг завжди стимулює прояв корупційних явищ та зловживань.

Ефективне використання палива і стан ПЕК — фактори енергетичної безпеки

Для України особливого значення набувають питання енергетичної безпеки, оскільки енергетика є своєрідною серцево-судинною системою економіки, а енергетична незалежність багато в чому визначає рівень національної безпеки. Стан розвитку паливно-енергетичного комплексу (ПЕК) великою мірою визначає можливість сталого соціально-економічного розвитку країни. Він був, є і завжди буде одним з пріоритетних напрямів діяльності уряду, предметом пильної уваги всього суспільства.

ПЕК України це — розгалужений, потужний промисловий комплекс, який об'єднує понад 500 підприємств і організацій різних форм власності. Його складають 14 теплових електростанцій (ТЕС); 27 теплоелектроцентралей (ТЕЦ) загального користування, які входять до складу систем централізованого тепlopостачання міст, та 243 промислових ТЕЦ; 4 атомні електростанції (АЕС); 8 великих гідроелектростанцій (ГЕС); майже 36 тис. км газопроводів; 4000 км магістральних нафтопроводів; 6 нафтопереробних заводів; понад 180 шахт тощо. Тут працює понад 800 тис. чоловік.

Енергоємність ВВП України (в перерахунку на міжнародну систему обчислення) становить 0,98 кг нафтового еквівалента на 1 дол. США, тоді як у середньому в світі цей показник дорівнює 0,31, в Євросоюзі — 0,27, а в таких країнах, як Японія, Франція, Німеччина — від 0,20 до 0,25. Показник енергоємності ВВП України у три — п'ять разів вищий, порівняно з розвинутими країнами світу. Це об'єктивно обмежує конкурентоспроможність вітчизняного виробництва, лягає важким тягарем на національну економіку, особливо в умовах її зовнішньої енергетичної залежності. Всі ці явища створюють загрозливу ситуацію щодо енергетичної безпеки держави.

Енергетична безпека України — це спроможність держави забезпечити ефективне використання власної паливно-енергетичної бази з мінімальними негативними наслідками для навколишнього середовища, здійснити оптимальну диверсифікацію джерел і шляхів постачання в Україну енергоносіїв для забезпечення життєдіяльності населення та функціонування національної економіки у режимі звичайного, надзвичайного та військового стану, попередити різкі цінові коливання на паливно-енергетичні ресурси або ж створити умови для безболісної адаптації національної економіки до нових цін на ці ресурси, а також здатність економіки (включаючи невиробничу сферу) обмежувати свій попит на ПЕР, проводячи енергозберігаючу політику та пристосовуючись до змін умов паливо- та енергопостачання.

Сьогодні рівень енергетичної безпеки України має критично низький рівень. Зумовлене це не тим, що власними природними енергоресурсами Україна забезпечує свої потреби приблизно на 47% (паливними — на 37%). Більшість країн світу має такий або навіть нижчий рівень енергетичної самозабезпеченості. Проблема полягає в іншому — в монопольному характері залежності енергетики України від імпорту.

Так, потреби держави сьогодні складають в нафті 20—25 млн тонн, а у природному газі — до 65—70 млрд куб. м щорічно. Власний видобуток складає 3,7—3,8 млн тонн нафти з конденсатом і 18-19 млрд куб. м газу. Це дає змогу задовольнити потреби України у нафті на 17% і в газі — на 28%. Решту (до 53% необхідних енергоносіїв) Україна повинна забезпечувати, закупаючи енергоресурси (передусім нафту, газ та пальне для атомних електростанцій) в інших країнах. При цьому партнерами найчастіше виступають: по закупівлі нафти — Росія і Казахстан, газу — Росія і Туркменистан, ядерного палива — Росія. Така однобока орієнтація української енергетичної промисловості у питанні забезпечення енергоносіями становить серйозну загрозу національній безпеці та інтересам держави. Тому на перший план виходить вирішення проблеми диверсифікації (урізноманітнення) джерел енергопостачання.

У вирішенні цієї проблеми показовим є досвід країн Західної Європи. Маючи багаторічний досвід існування в умовах енергетичного дефіциту, ці країни взяли собі за правило диверсифікувати джерела і напрямки надходження енергоносіїв. Так, в Італію, Німеччину, Францію газ надходить з Росії, країн Північного моря,

Нідерландів, Алжиру. Географія надходження нафти в ці країни ще ширша. Україна ж 60% енергоносіїв, яких їй не вистачає, імпортує з Росії.

Урізноманітнення джерел постачання енергоносіїв в Україну потрібне з метою:

- уникнення монополії (виняткового становища на ринку) Росії, а у зв'язку з цим — створення умов для конкуренції (ринкового суперництва) і зниження ціни на нафту та газ;
- інтеграції (входження, пристосування) української економіки до економіки європейських країн;
- збільшення доходів від транзиту (транспортування) енергоносіїв через територію України.

Ця проблема має два аспекти: по-перше, виникає потреба у залученні додаткових до російських (тобто, з інших країн) джерел енергоресурсів, а по-друге, потрібно створити нові шляхи постачання енергоносіїв до України.

Потенційними додатковими постачальниками енергоресурсів в Україну можуть бути:

- газу — Туркменистан, Казахстан, Узбекистан, Норвегія, Азербайджан, Іран;
- нафти — Казахстан, Азербайджан, країни Близького та Середнього Сходу.

Диверсифікація джерел постачання енергоносіїв в Україну просувається надто повільно. Саме тому вітчизняні споживачі нафтопродуктів, газу, а також тепла та світла одразу відчувають на собі будь-які внутрішні проблеми країн-сусідів, які час від часу призводять до підвищення або навіть «злетів» цін.

Економічний потенціал суспільства не дає змоги спрямовувати в енергетичну сферу достатній обсяг інвестицій, внаслідок чого поглиблюється процес занепаду галузей ПЕК України.

Політика забезпечення економіки країни енергоносіями за будь-яку ціну для уникнення загрози руйнування виробничого потенціалу і житлово-комунальної інфраструктури без належної дисципліни оплати знекровила фінансові ресурси ПЕК, унеможливила оновлення основних фондів, спричинила багатомільярдні борги, зокрема, із виплати заробітної плати.

Проблемами ПЕК є також високий рівень енергоспоживання (технологічна відсталість енергоємних галузей, безгосподарність, крадіжки та інші чинники призводять до того, що на створення кожної гривні національного багатства витрачається у 2—3 рази

більше пального, ніж у розвинутих країнах), неплатежі за спожиті тепло, світло, інші ресурси. Запас міцності основних виробничих фондів паливно-енергетичного комплексу України практично вичерпано (так, в теплової енергетиці більше ніж 95% енергоблоків вже відпрацювали свій розрахунковий ресурс, 73% — перевищили граничний, а кількість обладнання в електроенергетиці з терміном експлуатації 30 і більше років складатиме майже 80%). Технології і якість роботи галузей комплексу вже не відповідають сучасним вимогам, а їх об'єкти стають дедалі небезпечнішим для навколишнього середовища, здоров'я і життя людей.

Проте, кризові явища 90-х років ХХ ст. — інфляція, неплатежі, бартеризація розрахунків, «тінізація» економічних відносин тощо негативно вплинули на ПЕК України, що сам став «заручником» фінансово-економічних проблем, а тому спроможність об'єктів ПЕК протистояти впливу потенційно небезпечних факторів постійно знижується.

Основні фонди стратегічних об'єктів ПЕК (теплових і гідроелектростанцій, гребель гідрокаскадів, ліній електропередач, шахт свердловин, паливопереробних підприємств, нафто- та газотранспортних систем) відпрацювали від одного до трьох розрахункових ресурсів і швидкими темпами перетворюються не тільки на музейні експонати неефективних технологій з коефіцієнтом корисної дії на рівні початку 70-х років минулого століття, а й в потенційно небезпечні джерела техногенних і екологічних катастроф.

У відносно задовільному стані перебувають лише енергоблоки атомних електростанцій, проте нині актуальними стають питання подовження ресурсу їх роботи. Якщо не розпочати реалізацію комплексу відповідних заходів, то вже в 2010 р. доведеться зупинити перший реактор на Рівненській АЕС, а після 2019 р. в роботі залишиться лише один енергоблок Запорізької АЕС.

Затверджені державні та галузеві програми, хоча формально і охоплюють весь спектр виробництва, транспортування та споживання паливно-енергетичних ресурсів, через неналежне фінансування та відсутність принципів формування середовища і умов їх реалізації все більше стають деклараціями намірів. Така доля вже спіткала Національну енергетичну програму України до 2010 р., Комплексну державну програму енергозбереження та більшість програм галузевого рівня. Характерними вадами цих програм є їх неузгодженість поміж собою та з реальними

потребами і можливостями економіки, а також невизначеність пріоритетних складових енергетичної безпеки України в контексті економічної та національної безпеки держави.

Належний рівень енергетичної безпеки країни має відповідати таким головним критеріям:

- спроможність ПЕК забезпечувати економічно обґрунтований потенціал економіки країни, а також її населення достатньою кількістю енергоносіїв відповідної якості;
- здатність споживачів ефективно використовувати енерго-ресурси;
- ефективність використання транзитного електро-, газо- та нафтотранспортного потенціалу;
- стійкість енергетичного сектора до зовнішніх політичних, економічних, техногенних та природних загроз.

Ігнорування існуючої ситуації та зволікання з розгортанням широкомасштабних перспективних проектів загрожуватимуть формуванню і реалізації державної політики в ПЕК, забезпеченню стратегічних інтересів України на міжнародному рівні.

За нинішніх умов основними внутрішніми загрозами слід вважати:

- непослідовність реформ в економіці в цілому та в ПЕК, зокрема, через відсутність чіткої стратегії економічного розвитку;
- надмірну енергоємність валового внутрішнього продукту;
- високу зношеність енергетичних потужностей в умовах відсутності системи оновлення та модернізації основних фондів та привабливого інвестиційного клімату;
- недостатній рівень наукового та нормативно-технічного супроводження розвитку ПЕК, критичний стан наукової галузі.

Сюди також слід віднести внутрішні чинники негативного впливу на енергетичну безпеку, а саме: недостатній рівень обсягів вітчизняного виробництва устаткування та матеріалів для ПЕК, невизначеність щодо власного ядерно-паливного циклу, недосконалість приватизаційних механізмів, прояви масових розкрадань продукції та обладнання в галузях комплексу.

Що стосується, зовнішніх загроз, то найнебезпечнішими є:

- високий рівень монополізації в імпорті паливно-енергетичних ресурсів;
- геоекономічний та геополітичний тиск іноземних держав;
- нестабільність світової кон'юнктури цін на енергоносії;

- залежність від імпорту значної частини виробничого устаткування, матеріалів та послуг для галузей ПЕК.

Щодо державної політики в сфері енергетичної безпеки, то вона має спрямовуватися на пом'якшення та поступову ліквідацію чинників, які створюють загрози енергетичній безпеці України.

З цією метою стратегія енергетичної безпеки повинна уточнюватися передовсім на основі таких принципів:

- достатність законодавчої та нормативної бази (необхідна умова забезпечення можливості формування і здійснення політики захисту національних інтересів в енергетичній сфері);
- адекватність темпів розвитку галузей ПЕК до динамічного поступу економіки (паливно-енергетичний сектор має стимулювати, а не гальмувати розвиток інших галузей, та суспільний прогрес);
- структурованість системи забезпечення енергетичної безпеки (взаємозв'язки і взаємозумовленість у просторі та часі факторів впливу на енергетичну безпеку країни на міжнародному, національному і регіональному рівнях);
- своєчасність поповнення вичерпних ресурсів палива (темпи їх споживання не повинні перевищувати темпів освоєння нових джерел);
- надійність фізичного захисту об'єктів ПЕК (які самі по собі потенційно небезпечні, вони мають бути захищені від несанкціонованого доступу сторонніх осіб та використання їх з метою шантажу або диверсій);
- альтернативність видів палива та енергії, а також джерел їх постачання (економіка країни не повинна залежати від одного виду енергоносіїв, не припустима моноструктура паливно-енергетичного балансу);
- екологічність (розвиток ПЕК не повинен негативно впливати на навколишнє середовище);
- раціональність споживання паливно-енергетичних ресурсів (енергозбереження має стати економічно вигідним та суспільно прийнятним);
- пріоритетність використання вітчизняного обладнання і устаткування у технологічних процесах і проектах (що сприятиме збільшенню замовлень для потреб ПЕК у

машинобудівній, хімічній та інших галузях вітчизняної промисловості).

Крім того, стратегія енергетичної безпеки має бути забезпечена інструментарієм для її досягнення і підтримання, що передбачає:

- пріоритетне використання власних ресурсів, реалізацію проєктів щодо залучення до паливно-енергетичного балансу покладів бурого вугілля, метану вугільних родовищ, торфу, економічно виправданих локальних запасів нафти та газу, енергії малих річок, нетрадиційних і відновлювальних джерел енергії;
- розробку і запровадження системи створення, наповнення та управління національним стратегічним резервом паливно-енергетичних ресурсів — вугілля, газу, нафти та ядерного палива;
- вдосконалення законодавчої та нормативної бази;
- створення ефективної системи державного управління і регулювання;
- здійснення активної «енергетичної дипломатії»;
- впровадження сучасної техніки і технології, передового досвіду та інновацій;
- здійснення ефективної тарифної, податкової та інвестиційної політики;
- створення сприятливого соціального клімату;
- вдосконалення системи наукового та кадрового забезпечення;
- підвищення культури споживання та дисципліни розрахунків за паливно-енергетичні ресурси.

1.2. Державна політика енергозбереження

Контури нової політики держави в сфері енергоефективності

Енергоемність ВВП України в три з половиною рази вищою за аналогічні показники розвинутих країн. Стрімке зростання цін на вуглеводне паливо та зовнішня енергетична залежність унеможливають стабільний розвиток країни і несуть загрозу національній безпеці.

У доповіді Римському клубу 1995 року «Фактор чотири» робиться висновок, що умовою сталого розвитку і конкурентоспроможності економіки країн у 21 столітті є збільшення ВВП у два рази при одночасному зменшенні вдвічі споживання енергії.

Відповідати на ці виклики можна тільки переглянувши засади державної політики в енергетичній, соціально-економічній та гуманітарній сферах. Потрібно відійти від традиційних уявлень про «енергетику як ключову галузь економіки», коли енергозбереження розглядається як складова галузі енергетики.

В той же час, «додану вартість» нової економіки створюють знання та інтелектуальні якості людини, а не продаж робочої сили і спалення вуглеводнів. Визначальними для енергетичної політики 21 століття стають екологія, децентралізація та диверсифікація джерел, заміщення вуглеводнів на альтернативні види палива.

Визнати, що рушійними силами стають знання і високі технології, а не корисні копалини і дешева робоча сила, означає не тільки модернізацію основних фондів, але також перегляд усього «енергетичного циклу» з точки зору його раціоналізації та ефективності — розвідки запасів, пошуку альтернативних джерел і їх диверсифікації, транспортування, передачі, переробки і споживання енергії.

Необхідність зміни пріоритетів державної енергетичної політики

Фундаментом економічної (і енергетичної) політики України, яка відходить у минуле, був постійний ріст енергоемної промисловості, побудованої на індустріальних технологіях в енергетиці. Така політика далі вже не може реалізовуватися через перманентний дефіцит енергоресурсів, їх зростаючу вартість та ризики шкідливих викидів для навколишнього середовища і здоров'я людини.

(За відносно короткий термін ціни на вуглеводне паливо зросли майже вдвічі, можна очікувати, що за 2-3 наступні роки вони ще раз подвояться і становитимуть 100-120 доларів за барель. Подорожчання, наприклад, природного газу до 100 доларів робить нерентабельною пов'язану з цією сировиною хімічну промисловість, до 150 — металургійну і харчову промисловість, до 200 — спричинить масові неплатежі в житлово-комунальній сфері).

Енергетична залежність України від поставок органічного палива у 2000-2004 роках, становила понад 60 відсотків. Україна стоїть перед вибором — продовжувати платити десятки мільяр-

дів доларів за імпорт енергоносіїв чи спрямувати частину цих коштів вже сьогодні на розробку та впровадження технологій енергоефективності і нових видів енергетики (і тим самим з року в рік зменшуючи імпорт енергоносіїв).

(Одним із варіантів позбутися енергетичної залежності України пропонується розвиток ядерної енергетики. Але будівництво атомних станцій має чисельні недоліки, пов'язані з безпекою для оточення і здоров'я людей, похованням відходів, виводом з експлуатації та іншими ризиками, вартість яких важко врахувати. В силу аварії на Чорнобильській АЕС цей вид енергії навряд чи знайде підтримку в нашій країні, навіть попри аргументи про безальтернативність атомної енергетики для майбутнього. Тим більше, що досвід країн які здійснюють науково-технічну революцію з ефективності споживання енергії спростовує цей фаталізм. Наприклад, Данія, одна із найбільш успішних країн Європи, збільшивши в два рази ВВП не збільшила порівняно із серединою 70-х років минулого століття споживання енергії, при тому, відмовившись від ядерного палива).

Високий рівень споживання має свою позитивну сторону — Україна має величезний невикористаний потенціал економії і підвищення ефективності споживання енергоресурсів. Енергоемність вітчизняного ВВП складає близько 4 кілограм умовного палива на один долар виробленої продукції, що в три-п'ять разів перевищує показники розвинутих країн.

А коли надприбутки заробляються нелегальними засобами, економія або ефективне споживання енергії не можуть бути визначальними при ухваленні рішень суб'єктами господарювання. Завелика частка енерговитрат у собівартості виробленої продукції призводить до зниження оплати праці, урізання обігових коштів. Хоча очевидним є, що в умовах глобальної конкуренції не можуть бути успішними підприємства, які не роблять інвестицій у персонал та модернізацію виробничих фондів.

(Зависока енергоемність ВВП України означає, що країна залишилася в індустріальній епосі, в той час як світ зробив крок у постіндустріальну еру „нової економіки”, або інформаційного суспільства, побудованого на знаннях. Експортуючи сировину та імпортуючи високотехнологічні товари та послуги Україна витрачає природну ренту, „в обмін” на інтелектуальну ренту інших країн. Таким чином, вітчизняна економіка, через її морально застарілі і неефективні фонди фінансує науково-технічний прогрес за кордоном.)

Основні недоліки минулої політики

Тривалий час для сектору української енергетики було характерним зрощення влади і капіталу, тіньові схеми взаємовідносин між ними й призвели до енергетичної залежності, високої енергоемності продукції та екологічної небезпеки. Через це державою до сих пір не створені умови, щоб українським підприємцям було вигідно вкладати в інфраструктуру та людські ресурси. Висока енергоемність продукції є наслідком переходу в тінь як способу отримання надприбутків. А корупція — „купівля влади”, або адміністративної ренти — була і залишається умовою доступу до безконтрольного використання природних, або бюджетних ресурсів в економічних інтересах окремих груп.

Система управління, яка включена в корупційні зв'язки, не може бути зацікавлена в прозорості своєї діяльності. Навпаки, органи влади, що контролюються тіньовими впливами, обмежують доступ інших зацікавлених учасників до процесу прийняття рішень і вироблення політики. Починаючись з енергетики, корупція та зловживання, пов'язані з закритістю влади поширюється на всі інші галузі і стан державного управління в цілому.

Принципи нової політики

Сьогодні актуальною є потреба негайного приведення сектору енергетики у відповідність до стратегічних інтересів держави. Для цього нова система управління енергетикою має бути спроможною розв'язувати зафіксовані вище проблеми і відповідати наступним вимогам:

Схеми діяльності в енергетиці повинні бути прозорими, зрозумілими всім учасникам процесу і базуватися на ринкових, демократичних засадах, задовольняти вимогам енергетичної та екологічної безпеки країни і стратегічним інтересам суспільства, забезпечувати енергоефективність національного господарства.

Політика держави в цій сфері має бути адекватною до вимог глобальної конкуренції і задовольняти інтересам вітчизняного бізнесу.

Рішення в сфері енергетики мають відповідати потребам споживачів, і в той же час — бути засобами інноваційного розвитку національної економіки.

Виходячи з цього, розробка політичних рішень у сфері енергозбереження та енергоефективності неможлива без взаємодії

і постійного діалогу між представниками державних органів управління і місцевого самоврядування професіоналами різних напрямків енергетики, інженерії та технологій, фахівцями з питань економіки, бізнесменами, фінансистами і представниками бюджетних організацій.

Отже, нова державна політика в цій сфері передбачає постійне узгодження інтересів різних зацікавлених сторін на основі стратегічного (загально-національного, суспільного) інтересу. Для цього, з самого початку формування нової державної політики до розробки рішень потрібно залучати представників наукових кіл, сфери освіти і професійної підготовки кадрів. Це дозволить по-перше, формувати вимоги до державної політики енергозбереження з боку глобальних вимог та внутрішніх чинників розвитку українського суспільства, по-друге — враховувати світовий досвід і передові знання у сфері енергоефективності і енергозбереження, по-третє, захищати національний інтерес від обтяженості „життєвим досвідом” та включенням в економічні та корпоративні зв'язки тих, хто визначає стратегічну перспективу розвитку українського суспільства.

Переваги нової політики для всіх учасників процесу

Нова енергетична політика дозволить вітчизняному бізнесу дуже швидко зайняти вигідні позиції на світових та регіональних ринках. Створені державою сприятливі умови для інвестицій в розвиток інфраструктур і системи підготовки кадрів дозволять вітчизняним підприємствам вийти на світову арену у сфері енергетики з успіхом для себе.

Це стосується в першу чергу нового покоління компаній України, що почнуть працювати у цьому секторі. Існуючі енергетичні компанії з традиційним набором видів діяльності — з видобутку, транспорту, переробки енергоносіїв і надання послуг — також зможуть значно покращити свої показники, якщо модернізують фонди у відповідності з новою політикою і глобальними викликами, використовуючи для цього інженерний, науковий і технологічний потенціал.

Наукова та освітня сфери отримають інвестиції завдяки тому, що бізнес буде зацікавлений у модернізації фондів та розвитку людського ресурсу і підвищенні кваліфікацій працівників. Адже для успіху на міжнародній арені в умовах інноваційної економіки потрібні не природні копалини, а вітчизняні наукомісткі товари та технології, які дозволяють залишати прибутки в своїй країні. Тому визначальним в умовах нової стратегії стає інженерно-

науковий потенціал, який дозволяє враховувати свої переваги і недоліки, слабкі і сильні сторони.

Наприклад, якщо правильно провести інвентаризацію ресурсів і визначити пріоритети, і геологічна розвідка, і виготовлення обладнання, і машинобудування можуть бути раціоналізовані, або модернізовані у пошук та розробка альтернативних джерел, видобуток та переробку місцевого палива, екологічний захист, технології енергозбереження і енергоефективності. Більше того, якщо така реорганізація та її кадрове забезпечення стали технологіями, ноу-хау наково-дослідних інститутів, це може стати джерелом їх прибутків і предметом співпраці українських компаній та сучасних університетів.

Крім того, ресурси для розвитку енергоефективності і енергозбереження лежать у площині наукових досліджень, інженерно-технологічних розробок, а також розвитку освіти та підготовки кадрів. Так, політика заохочення постачальних компаній до енергоефективності вимагає переходу на нові системи вимірювання. Адже економія та ефективне використання на етапі виробництва, передачі та споживання енергії у сучасному конкурентному світі передбачає нові стандарти. Наприклад, постачальники та споживачі ЄС переходить з продажу “кіловат годин умовного палива” на постачання ефективного якісного тепла, холода. Нові засоби вимірювання та обліку споживання енергії роблять необхідною запровадження державної програми досліджень і кадрового забезпечення нової політики енергоспоживання та енергоефективності.

Для реалізації нової стратегії всі зацікавлені сторони мають стати учасниками розробки правил гри, які створять сприятливі умови для інвестицій в інтересах розвитку сфери енергозбереження та енергоефективності. Таким чином нова стратегія дасть змогу органам державного управління і місцевим адміністраціям повернутися обличчям до людей і громади і знаходити більш привабливі, доцільні з економічної та екологічної точки зору рішення.

Наприклад, заохочувати бізнес кола до нових технологій і підготовки кадрів для наукового і проектно-аналітичного забезпечення розвитку компаній, що займаються енергозбереженням та енергоефективністю. Відбирати серед найбільш талановитих дослідників і студентів і створювати „групи прориву”, бізнес-інкубатори для перспективних розробок, готувати на цій основі кадри для нової економіки, для енергетики майбутнього. Досягати балансу інтересів

зацікавлених сторін шляхом спеціально організованих консультацій та супроводження політичних рішень на всіх стадіях розробки та рівнях впровадження технологій енергоефективності.

Успішний розвиток економіки України у значній мірі залежить від вирішення питання з енергоносіями. Недостатня кількість власних енергоносіїв змушує до їх імпортування. Тому найважливішим завданням економіки є їх ощадне використання. Енергозаощадження повинно стати основним пріоритетом енергетичної політики України, оскільки скорочення енергоспоживання за рахунок енергозаощадження означає скорочення імпорту енергоносіїв.

Річне споживання енергії в світі становить біля 14 млрд. т у.п. Це, в основному, ресурси органічного походження — вугілля, нафта, природний газ — 82%, атомна енергетика — 7%, енергія ГЕС — 3%, дрова 7% та енергія відновлюваних джерел — 1%. Але рівень економічного розвитку будь-якої країни визначається не кількістю видобутих або спожитих паливно-енергетичних ресурсів (ПЕР), а ефективністю їх використання — енергоємністю ВВП, питомими витратами ПЕР на одиницю виготовленої продукції. Ці показники значно менші у тих країнах де створено дієві економічні і правові механізми стимулювання енергозбереження, на основі яких виник ринок енергозберігаючих технологій і обладнання, попиту і надання послуг з енергозбереження.

Новий критерій оцінки економічного розвитку країн, що з'явився в останні десятиліття це частка енергії, виробленої із нетрадиційних і відновлюваних джерел. У економічно високорозвинених країнах вона сягає від 0,7% (Велика Британія) до 64,5% (Ісландія) і має чіткі тенденції до збільшення в майбутньому.

Україна щорічно споживає біля 210 млн. т у.п. паливно-енергетичних ресурсів і відноситься до енергодефіцитних країн, бо покриває свої потреби в енергоспоживанні приблизно на 53% і імпортує 75% необхідного обсягу природного газу та 85% сирої нафти і нафтопродуктів. Така структура ПЕР економічно недоцільна, породжує залежність економіки України від країн-експортерів нафти і газу і є загрозливою для її енергетичної і національної безпеки. Виходячи із завдань державної політики з енергозбереження на період 2015 року, в Україні необхідно забезпечити зменшення споживання ПЕР по відношенню до 1990 року на 108 млн. т у.п.

З метою реалізації потенціалу енергозбереження в Україні прийнято «Комплексну Державну програму енергозбереження» (КДПЕ), «Програму державної підтримки розвитку нетрадиційних та відновлюваних джерел енергії» (НВДЕ), розроблені програми

енергозбереження в кожній області, виконується ряд галузевих програм енергозбереження, здійснюється державне управління енергозбереженням, створено структурні підрозділи в основних енергоємних міністерствах, облдержадміністраціях, функціонує Центральна і регіональні інспекції з енергозбереження, Центральне агенство з енергетичних обстежень, Українська енергозберігаюча інвестиційно-сервісна компанія «УкрЕСКО», Центри енергоефективності в багатьох містах України. Комплексною державною Програмою енергозбереження України, Додатковими заходами та уточненими показниками виконання КДПЕ, Програмою державної підтримки розвитку нетрадиційних та відновлювальних джерел енергії та малої гідро- і теплоенергетики, визначені заходи з енергозбереження в провідних галузях та терміни їх впровадження, що дозволить реалізувати прогнозні економічно доцільні показники потенціалу енергозбереження в 2010 році заощадження енергоносіїв становитиме 77,7-93,3 млн. т у.п., в 2015 році — 108,0 млн. т у.п. Капітальні витрати на реалізацію заходів повинні становити в 2010 р. — 46,5-52,7 млрд. грн., в 2015 р. — 52,4 - 64,8 млрд. гривень.

Національною програмою «Нафта і газ України до 2010 року» визначено головне завдання забезпечення енергетичної безпеки країни — максимальне забезпечення потреб держави у ПЕР за рахунок їх власного видобутку. В Україні розвідано значні запаси газу і є всі можливості до 2010 р. збільшити його видобуток до 28 млрд.м³. Це при споживанні на рівні 2001 року складе 40% від потреб країни. Однак проведені фахівцями розрахунки свідчать, що власні запаси традиційних паливно-енергетичних ресурсів України — при теперішніх темпах експлуатації родовищ (за винятком вугілля), будуть вичерпані через 40-60 років. З огляду на це реалізація політики енергозбереження є питанням енергетичної безпеки держави, забезпечення майбутнього національної економіки. За даними Інституту загальної енергетики НАН України потенціал енергозбереження України оцінюється на рівні 42-48%. Основна економія ПЕР може бути досягнута за розрахунками експертів у промисловості — 38%, в комунально-промисловій сфері майже 30% і безпосередньо у паливно-енергетичному секторі 17%. Важливо зазначити, що витрати на видобуток, або на купівлю органічного палива в 2-2,5 рази вищі, аніж витрати на забезпечення економії 1 т. умовного палива за рахунок енергозбереження.

1.3. Енергетична стратегія*

Завданнями Енергетичної стратегії є:

- створення умов для постійного та якісного задоволення попиту на енергетичні продукти;
- визначення шляхів і створення умов для безпечного, надійного та сталого функціонування енергетики та її максимально ефективного розвитку;
- забезпечення енергетичної безпеки держави;
- зменшення техногенного навантаження на довкілля та забезпечення цивільного захисту у сфері техногенної безпеки ПЕК;
- зниження питомих витрат у виробництві та використанні енергопродуктів за рахунок раціонального їх споживання, впровадження енергозберігаючих технологій та обладнання, раціоналізації структури суспільного виробництва і зниження питомої ваги енергоємних технологій;
- інтеграція Об'єднаної енергосистеми України до європейської енергосистеми з послідовним збільшенням експорту електроенергії, зміцнення позицій України як транзитної держави нафти і газу.

Реалізація зазначених цілей дозволить створити умови для інтенсивного розвитку економіки і підвищення рівня життя населення країни.

Напрями Енергетичної стратегії

Основними напрямками реалізації Енергетичної стратегії є:

1. Формування цілісної та дієвої системи управління і регулювання в паливно-енергетичному секторі, розвиток конкурентних відносин на ринках енергоносіїв.

2. Створення передумов для докорінного зменшення енергоємності вітчизняної продукції за рахунок впровадження нових технологій, прогресивних стандартів, сучасних систем контролю, управління та обліку на всіх етапах виробництва, транспортування та споживання енергетичних продуктів; розвиток ринкових механізмів стимулювання енергозбереження в усіх галузях економіки.

3. Розвиток експортного потенціалу енергетики, переважно, за рахунок електроенергії, шляхом модернізації та оновлення генеруючих потужностей, ліній електропередач, в тому числі міждержавних.

* За матеріалами «Енергетичної стратегії України на період до 2030 року» розробленої Міністерством палива та енергетики України.

4. Розвиток вітчизняного енергетичного машинобудування, приладобудування та енергобудівельного комплексу як передумови конкурентоспроможності підприємств України в енергетичних проектах, в т.ч. за кордоном.

5. Оптимізація видобутку власних енергоресурсів з урахуванням їх пропозицій на зовнішніх ринках, цінової та геополітичної ситуації, збільшення обсягів енергії та енергопродуктів, видобутих із нетрадиційних та відновлюваних джерел енергії.

6. Диверсифікація зовнішніх джерел постачання енергетичних продуктів, а також диверсифікація маршрутів їх транспортування.

7. Створення єдиної державної системи статистики, стратегічного планування, моніторингу виробництва і споживання енергетичних продуктів, формування балансів їх попиту та пропозицій.

8. Збалансування цінової політики щодо енергетичних продуктів, яка має забезпечити покриття витрат на їх виробництво та створення відповідних умов для надійного функціонування і сталого розвитку підприємств ПЕК.

9. Нормативно-правове забезпечення реалізації цілей Енергетичної стратегії з врахуванням існуючих міжнародних зобов'язань, передбачених Договором до Енергетичної Хартії, Кіотським протоколом, численними двосторонніми міжнародними договорами, а також вимогами європейського енергетичного законодавства.

Позиціонування України на міжнародних енергетичних ринках

Недоліки:

- обмеженість у власних розвіданих ресурсах природного газу, нафти, а також ядерному паливі власного виробництва;
- відсутність диверсифікації джерел постачання енергетичних продуктів;
- використання переважної частини потужностей власних гідроресурсів;
- високе техногенне навантаження на довкілля;
- незадовільний технічний стан частини енергетичних об'єктів, в тому числі систем транспортування енергетичних продуктів.

Переваги:

- ♦ достатні запаси вугілля та складових ядерного палива: урану і цирконію;

- ◆ надлишкові потужності для транспортування газу, нафти та експорту електроенергії;
- ◆ вигідне географічне та геополітичне становище;
- ◆ розвинута інфраструктура енергетики;
- ◆ високопрофесійний кадровий потенціал.

З точки зору глобальних енергетичних процесів слід врахувати вигідне геополітичне та географічне становище України та пов'язану із цим її роль як транзитної держави.

Інтеграція української енергосистеми до європейської є складовою стратегічної мети України щодо входження до ЄС. На відміну від країн нової хвилі розширення ЄС Україна має достатньо потужні та розвинуті газо-, нафтотранспортні та електричні мережі, поєднані з транспортними мережами ЄС і країн СНД, що дозволяє їй брати участь у формуванні Європейської енергетичної політики та спільного енергетичного ринку, відігравати важливу роль в енергетичній співпраці країн СНД і ЄС.

Започатковано проекти участі українських компаній у видобутку вуглеводнів в інших країнах світу (Казахстан, Туркменістан, Лівія, Іран, Ірак тощо) та у будівництві електростанцій і електромереж (В'єтнам, Куба).

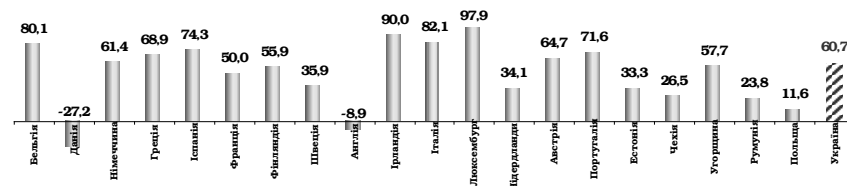
Реалізація Енергетичної стратегії має забезпечити перетворення України на впливового та активного учасника міжнародних відносин у сфері енергетики, зокрема через участь у міжнародних і міждержавних утвореннях та енергетичних проектах. Для цього уряд має створювати умови для діяльності відповідних суб'єктів за такими напрямками: імпорт-експорт енергопродуктів; реалізація та розвиток транзитного потенціалу; участь у розробленні енергетичних ресурсів та спорудженні енергетичних об'єктів за межами України тощо.

Огляд використання первинних джерел енергії та споживання енергії кінцевими споживачами

Україна належить до країн частково забезпечених традиційними видами первинної енергії, а отже змушена вдаватися до їх імпорту. Енергетична залежність України від поставок органічного палива, з урахуванням умовно-первинної ядерної енергії, у 2000 та 2005 роках становила 60,7%, країн ЄС — 51%. Подібною або близькою до української є енергозалежність таких розвинутих країн Європи, як Німеччина — 61,4%, Франція — 50%, Австрія — 64,7%. Багато країн світу мають значно нижчі показники забезпечення власними первинними ПЕР, зокрема Японія використовує їх близько 7%, Італія — близько 18%.

Рівень енергозалежності України є середньоевропейським і має тенденцію до зменшення (з 60,7% у 2004 році до 54,8% у 2005 році), але він характеризується відсутністю диверсифікації джерел постачання енергоносіїв, насамперед нафти, природного газу та ядерного палива.

Енергетична залежність України та країн світу у [2000 - 2004 рр.], %

У структурі споживання первинної енергії в Україні за минулі роки найбільший обсяг припадає на природний газ — 41% (39% у 2005 році), тоді як в країнах світу питома вага споживання газу становить 21%; обсяг споживання нафти в Україні становить 19%, вугілля — 19%, урану — 17%, гідроресурсів та інших відновлювальних джерел — 4%.

Структура споживання первинної енергії в Україні, країнах ЄС-15, США та у світі в цілому:

	Світ	Україна	Країни ЄС-15	США
Природний газ	21%	41%	22%	24%
Нафта	35%	19%	41%	38%
Вугілля	23%	19%	16%	23%
Уран	7%	17%	15%	8%
Гідроресурси та інші відновлювальні джерела	14%	4%	6%	7%
Всього	100%	100%	100%	100%

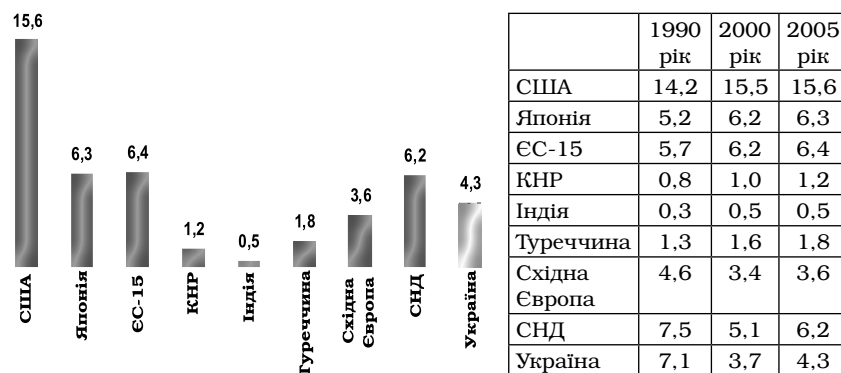
Напружена ситуація у забезпеченні електроенергетики, комунальної сфери та населення вугіллям належної якості, вугільними та торфобрикетами, скрапленим газом призводить до їх заміщення природним газом, що збільшує енергозалежність України. У цьому контексті доцільно провести техніко-економічні

розрахунки щодо заміщення газу та інших побутових видів палива, що використовуються для опалення, на електроенергію, перш за все, у зонах розташування атомних електростанцій, у гірських та поліських селах і віддалених населених пунктах, а також використання електроенергії для опалення новозбудованого житла.

Рівень енергозабезпеченості країни характеризується показником питомого споживання первинної енергії на одну особу (т у.п./люд.). Енергозабезпеченість України у 2005 році дорівнювала 4,3 т у.п./люд., що значно відстає від розвинутих країн світу (США, ЄС-15, Японія), але випереджає рівень найбільш індустріалізованих країн світу, які розвиваються (КНР, Індія, Туреччина).

Питоме річне споживання первинної енергії у країнах світу, т у.п./люд.

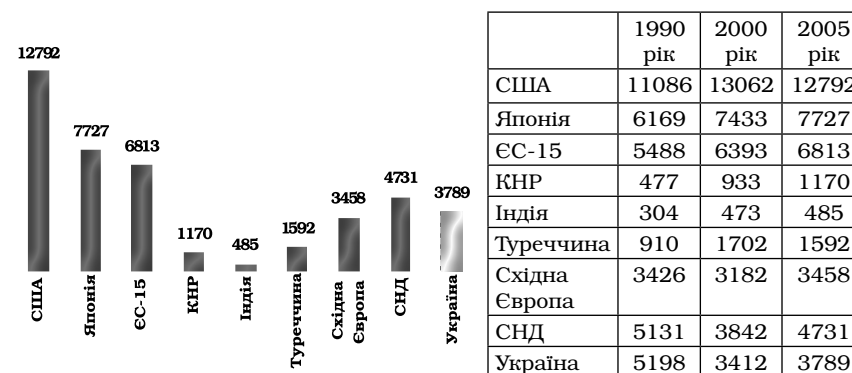
(за даними Міжнародного енергетичного агентства (МЕА))

Технологічний рівень країни опосередковано характеризується показником споживання електричної енергії на одну особу (кВтг/люд.). Питоме річне споживання електроенергії в Україні у 2005 р. становило 3789 кВтг/люд., що в 2 — 3 рази нижче ніж у розвинутих країнах світу. У 1990 р. цей показник складав в Україні 5198 кВтг/люд. Відставання за цим показником від розвинутих країн світу спричинено різким падінням споживання електричної енергії промисловістю та сільським господарством у 90-х роках. З 2000 року окреслено стійку тенденцію зростання цього показника.

Питоме річне споживання електричної енергії у країнах світу та в Україні, кВтг/люд.

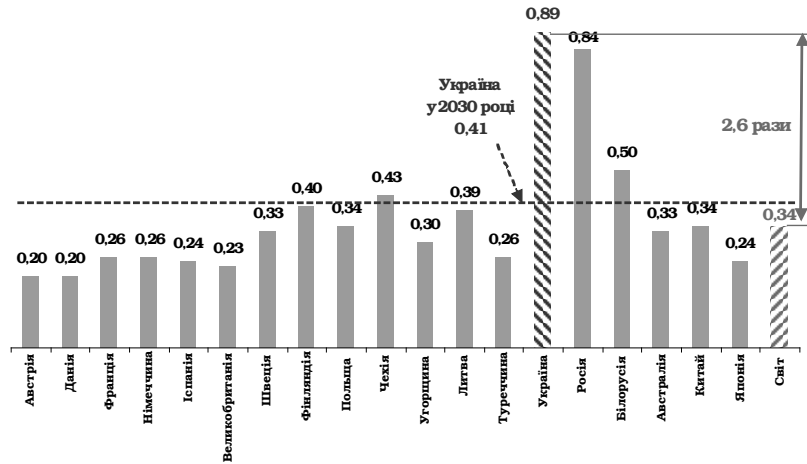
(за даними МЕА)

Узагальненими показниками ефективності використання паливно-енергетичних ресурсів країни є питомі витрати первинної енергії на одиницю валового внутрішнього продукту країни (енергоємність ВВП).

Енергоємність ВВП України у 2,6 рази перевищує середній рівень енергоємності ВВП країн світу. Причиною високої енергоємності є надмірне споживання в галузях економіки енергетичних ресурсів на виробництво одиниці продукції, що зумовлює відповідне зростання імпорту вуглеводнів в Україну.

Висока енергоємність ВВП в Україні є наслідком істотного технологічного відставання у більшості галузей економіки і житлово-комунальній сфері, незадовільної галузевої структури національної економіки і, зокрема, імпортно-експортних операцій та впливу «тіньового» сектора економіки.

**Енергоємність ВВП країн світу, кг у.п./\$ США (ПКС)
(*Key World Energy Statistics, 2003, 2004)**

Прогнозування макроекономічних показників потреби України в паливно-енергетичних ресурсах

Прогнозованим розвитком економіки держави до 2030 року визначено три періоди: до 2010 р. — період структурної перебудови інноваційного напрямку; 2011-2020 рр. — період випереджального розвитку традиційних галузей сфери послуг в економіці України. У ці періоди формуються підвалини постіндустріального способу виробництва. У період 2021-2030 рр. прогнозується завершення переходу до постіндустріального суспільства з характерною зміною структури економіки.

Перший період (до 2010 рр.) — передбачає відродження та перебудову промисловості і формування гарантованої основи для фундаментальних змін і формування раціонального промислового комплексу у подальшій перспективі. У цьому періоді передбачається досягнення стійкої стабілізації та економічного зростання на основі випереджального розвитку наукоємних галузей, стимулювання виробництв, орієнтованих на внутрішній ринок споживчих товарів тощо. Цей період поєднує в собі оздоровлення та відродження виробництва зі структурною перебудовою, стале зростання обсягів виробництва.

Стратегічна мета другого періоду (2011—2015—2020 рр.) — формування єдиної промислової системи країни як органічної частини європейського простору, що використовує всі переваги своєї ресурсної бази, технологій, високорозвиненого інтелектуального потенціалу нації. Цей період визначається як інвестиційно-інноваційний і характеризується переходом на капіталомісткий шлях розвитку зі значними обсягами капіталовкладень у докорінну реконструкцію всіх галузей промисловості. При цьому передбачається широко використовувати накопичений потенціал ресурсів для інвестування.

Третій період (2021—2030 рр.) може бути окреслено як переважно інноваційний. Стратегічною метою розвитку промислового комплексу України в цей період передбачено еволюційний перехід до сталого розвитку в постіндустріальному світовому суспільстві на підґрунті збереження та безпеки життєвого простору людини, здійснення промислової діяльності з найменшими витратами за рахунок високоефективного використання матеріального та інтелектуального потенціалу. Ймовірно, наприкінці третього періоду промисловість сформується як цілісна виробничо-економічна система екзогенного типу (тобто, не замкнена лише на себе). Така система забезпечує економічну незалежність держави та реалізацію стратегічної мети — входження України на паритетних умовах до числа провідних, технологічно розвинених країн світу.

Прогнозування розвитку української економіки провадилось в умовах значної невизначеності основних чинників, тому було розраховано цілий сектор можливих траєкторій її розвитку. Цей сектор обмежено найбільш сприятливими (оптимістичний сценарій) та найменш сприятливими (песимістичний сценарій) умовами розвитку економіки України. Між ними виділено сектор найбільш вірогідного (базового) сценарію.

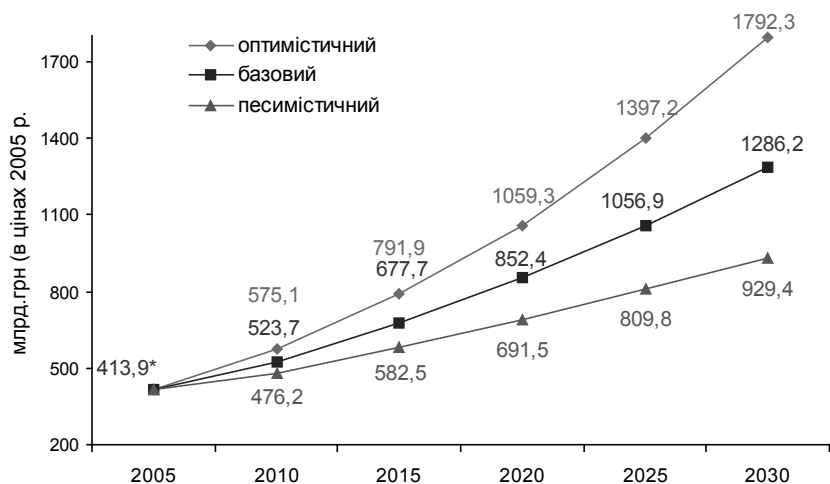
Особливості економічного розвитку країни до 2030 р. враховано в прогнозах споживання паливно-енергетичних ресурсів, зокрема, через прогнозні макропоказники енергоємності.

Таким чином, згідно з базовим сценарієм до 2030 року прогнозується збільшення обсягу виробництва ВВП майже в 3 рази, а споживання первинних енергоресурсів — тільки на 51% (з 200,6 млн. т у.п. у 2005 р. до 302,7 млн. т у.п. — у 2030 р.).

Випередження темпів економічного зростання порівняно з темпами споживання первинних енергоресурсів має забезпечуватися шляхом реалізації стратегічної мети, спрямованої на досягнення до 2030 року світового рівня показників енергетичної ефективності. Досягнення такого рівня планується здійснити за рахунок двох основних факторів:

- технічного (технологічного) енергозбереження, що передбачає модернізацію або заміну енергоємних наявних технологій, підвищення енергоефективності промисловості і соціально-комунального сектора економіки та зменшення втрат енергоресурсів;
- структурного енергозбереження, що передбачає докорінні структурні зміни для створення малоенергоємної та малоресурсної економіки шляхом впровадження новітніх технологій.

Прогноз обсягів виробництва ВВП, млрд. грн. (ціни 2005 р.)

Прогноз динаміки споживання первинних ресурсів, рівнів структурного та технологічного енергозбереження до 2030 року, млн. т у.п. (базовий сценарій)

Впровадження енергозберігаючих технологій можливе тільки за умови переходу на ринкове формування цін на енергетичні ресурси, що передбачається здійснити переважно у 2006 - 2007 роках.

* Показники за 2005 рік в усіх розділах Енергетичної стратегії України на період до 2030 року прийняті за попередніми даними станом на 08.02.2006 р.

1.4. Інтеграція до Європейського союзу

Елементи інтеграції в енергетиці:

Адаптація законодавства та відповідні інституційні перетворення;

Інтеграція мереж та уніфікація стандартів.

Адаптація законодавства України до законодавства ЄС є міжнародним зобов'язанням, передбаченим Угодою про партнерство і співробітництво між Україною та європейськими співтовариствами (далі — УПС) від 14 червня 1994 року. Відповідно до ст. 51 п. 1 УПС Україна зобов'язується наближувати чинне та майбутнє законодавство до законодавства Співтовариства у пріоритетних сферах.

Адаптація енергетичного законодавства визначена пріоритетною сферою відповідно до Закону України «Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18 березня 2004 року.

Адаптація українського законодавства до енергетичного законодавства ЄС має сприяти створенню конкурентних енергетичних ринків України, інтегрованих до європейських ринків. Створення таких ринків базується на засадах:

- забезпечення надійності постачання енергоносіїв;
- розширення конкуренції відповідно до принципів свободи руху товарів, послуг, капіталу та робочої сили;
- забезпечення охорони навколишнього середовища та цивільного захисту у сфері техногенної безпеки.

Адаптація законодавства України за напрямками Електрична енергія та природний газ

Правове регулювання електроенергетичної та газової галузей ЄС спрямовано на вдосконалення існуючого оптового ринку електроенергії та створення конкурентного ринку природного газу.

Ринки мають забезпечити повну лібералізацію відносин у сфері постачання природного газу та електроенергії (у країнах-членах ЄС до 1 липня 2007 року усім споживачам, з урахуванням побутових, має бути забезпечено право вибору постачальника)

Правова основа створення енергетичних ринків:

Директива 2003/54/ЄС від 26 червня 2003 р. Європейського Парламенту та Ради стосовно спільних правил для внутрішнього ринку електроенергії, яка скасовує Директиву 96/92/ЄС;

Директива 2003/55/ЄС від 26 червня 2003 р. Європейського Парламенту та Ради стосовно спільних правил для внутрішнього ринку природного газу, яка скасовує Директиву 98/30/ЄС;

Регламент Ради ЄС 1228/2003 від 26 червня 2003 р. про умови доступу до мереж для транскордонних перетоків електроенергії;

Рішення Європейського Парламенту та Ради ЄС 1229/2003/ЄС від 26 червня 2003 р. про правила для транс'європейських енергетичних мереж.

Адаптація законодавства України в частині створення ринків природного газу та розвитку ринку електроенергії має передбачати такі основні засоби та механізми утворення ринку:

- ♦ створення умов для діяльності незалежного регулятора ринків, який регулює відносини між учасниками ринків;
- ♦ створення умов для незалежної діяльності операторів з транспортування та розподілу електричної енергії і природного газу;
- ♦ запровадження регульованого (на основі встановлених регулятором однакових незалежно від форм власності та недискримінаційних тарифів) доступу до засобів транспортування та розподілу електроенергії і природного газу;
- ♦ запровадження справедливих, прозорих та недискримінаційних соціальних зобов'язань енергетичних компаній щодо надання послуг і захист найбільш незахищених категорій споживачів;
- ♦ створення умов для розвитку внутрішніх та міждержавних електричних мереж та газопроводів з метою забезпечення надійності функціонування енергетичних ринків, здійснення експортно-імпорتنних операцій та транзиту електроенергії та газу.

Нафтова галузь

Адаптація енергетичного законодавства України до енергетичного законодавства ЄС у сфері нафтової галузі полягає у досягненні безпеки поставок і забезпеченні надійності функціонування енергосистеми шляхом прийняття законодавчих актів, якими передбачатимуться заходи щодо:

- створення та підтримання резервів нафти та нафтопродуктів на рівні, достатньому для забезпечення внутрішнього споживання протягом не менше 90 днів;

- створення уніфікованого порядку обліку та використання резервів нафти та нафтопродуктів;
- розроблення плану дій, що має застосовуватися у випадку виникнення ускладнень у постачанні сирової нафти і нафтопродуктів;
- створення умов для надійної роботи внутрішніх і міждержавних нафтопроводів, здійснення транзиту нафти;
- створення або визначення компетентного органу з необхідними повноваженнями на випадок виникнення труднощів у постачанні сирової нафти чи нафтопродуктів;
- визначення порядку проведення міждержавних консультацій та забезпечення координації національних заходів у разі виникнення кризової ситуації на ринку нафти та нафтопродуктів.

Основними актами ЄС у цій сфері є:

Директива Ради ЄЕС 68/414/ЄЕС від 20 грудня 1968 р. про введення зобов'язань країн-членів ЄЕС підтримувати мінімальні резерви сирової нафти та/ або нафтопродуктів;

Директива Ради 98/93/ЄС від 14 грудня 1998 р. про внесення змін до Директиви 68/414/ЄЕС.

Вугільна галузь

Регулювання вугільної галузі в ЄС спрямовано на впорядкування та зменшення державних субсидій на видобування вугілля, а також на встановлення прозорих цін на ринку з метою досягнення ринкових умов функціонування галузі, зокрема, через створення належних умов для конкуренції.

Основними документами у цій галузі є:

- ◆ Регламент Ради ЄС 1407/2002 від 23 липня 2002 р. про державну допомогу вугільній промисловості;
- ◆ Регламент Ради ЄС 405/2003 від 27 лютого 2003 р. щодо моніторингу імпорту Співтовариством вугілля з третіх країн.

Адаптація українського законодавства у цій галузі потребує прийняття законодавчих актів, спрямованих на:

- визначення видів державної допомоги, які надаються вугільній галузі, а також умов та термінів їх надання виключно законами України;
- створення системи моніторингу надання та використання державної допомоги і моніторингу експорту та імпорту вугілля.

Ядерна енергетика

Правове регулювання відносин у ядерній галузі є одним з найрозвинутіших у межах європейського енергетичного права. Основу такого регулювання складають:

- ◆ Римський Договір про Європейське співтовариство з атомної енергії (Євратом) 1957 року;
- ◆ статuti Агенції Євратому з постачання від 6 листопада 1958 р.;
- ◆ правила Агенції Євратому з Постачання ЄС з ядерної енергетики від 11.05.1960 щодо способу врівноваження попиту та пропозиції на уранову руду, вихідні матеріали та спеціальні матеріали, що розщеплюються;
- ◆ Директива Ради 92/3/Євратом від 3 лютого 1992 р. про нагляд та контроль за перевезенням радіоактивних відходів між країнами-членами, а також їхнім ввезенням до ЄС та вивезенням з нього;
- ◆ Регламент Ради (Євратом) 1493/93 від 8 червня 1993 р. щодо перевезень радіоактивних речовин між країнами-членами.

Ядерне законодавство України значною мірою відповідає вимогам європейського законодавства внаслідок реалізації численних міжнародних угод, учасником яких є Україна.

Адаптація українського законодавства у цій сфері потребує прийняття законодавчих актів, спрямованих на:

- підтвердження відповідності продукції, що постачається на підприємства атомної енергетики;
- залучення та використання фінансових ресурсів для зняття з експлуатації АЕС та передачі на довгострокове зберігання/ захоронення радіоактивних відходів (далі — РАВ);
- впровадження санітарних норм і правил для АЕС;
- спорудження сховищ відпрацьованого ядерного палива (далі — ВЯП) та РАВ;
- продовження терміну експлуатації АЕС;
- забезпечення кредитування будівництва нових об'єктів ядерно-енергетичного комплексу (далі — ЯЕК);
- виконання процедур підготовки і передачі на захоронення РАВ підприємств ЯЕК;
- остаточного захоронення РАВ у глибинних геологічних формах;

- поводження з ВЯП після його довгострокового безпечного зберігання.

Відновлювані джерела енергії, енергозбереження та охорона навколишнього середовища

Правове регулювання у цій сфері розвивається за двома напрямками: зменшення енергоємності та розвиток відновлювальних джерел енергії. Основними правовими актами, які регулюють відповідні відносини, є такі:

- ◆ **Директива Європейського Парламенту та Ради ЄС 2001/77/ЄС від 27 вересня 2001 р. про сприяння виробництву електроенергії з відновлювальних джерел енергії (на внутрішньому електроенергетичному ринку);**
- ◆ Директива 2004/8/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 11 лютого 2004 р. про сприяння спільному виробництву тепла й електроенергії (когенерації) на основі корисного теплового навантаження **на внутрішньому енергетичному ринку** та внесення змін до Директиви 92/42/ЄЕС;
- ◆ Директива 2002/91/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 16 грудня 2002 р. про енергоефективність будівель.

Адаптація українського законодавства у цій сфері потребує прийняття законодавчих актів, спрямованих на:

- створення умов для збільшення використання відновлювальних джерел енергії, зокрема, через забезпечення доступу електроенергії з відновлювальних джерел до електричних мереж за прийнятними цінами, встановлення спеціальних тарифів, спрощення адміністративних процедур надання дозволу на будівництво «відновлюваних» електростанцій тощо;
- надання преференцій для розвитку (реабілітації) ресурсної бази для НВДЕ, зокрема, полікристалічного кремнію для виробництва фотоперетворювачів сонячних модулів, біомаси, шахтного метану тощо.
- підвищення енергоефективності та покращення надійності постачання енергетичних продуктів шляхом створення правових рамок для заохочення та розвитку високоефективної когенерації, тобто одночасного виробництва теплової та електричної енергії;
- фінансове, правове та організаційне стимулювання використання енергоефективних матеріалів і технологій у

соціальній сфері та різних галузях економіки, насамперед транспорті, будівництві та інших;

- організаційна, правова і фінансова підтримка можливого використання промислових і побутових відходів, перш за все енергоємних, як металолому, відходи будівельних матеріалів, склотари тощо.
- створення недискримінаційних умов для виробництва енергії з різних відновлювальних джерел.

Зважаючи на досвід країн Центральної Європи щодо адаптації енергетичного законодавства, її наслідком має стати зміна таких ключових засад функціонування енергетики:

Монополізм ⇒ конкуренція;

Державне управління ⇒ державне регулювання;

Центральне планування ⇒ лібералізація;

Державна власність ⇒ приватна власність.

Адаптацію національного законодавства доцільно здійснювати з урахуванням особливостей, якими характеризувався процес приведення у відповідність з вимогами європейського права (насамперед, директив) законодавства країн-членів ЄС, а саме:

- ◆ з урахуванням існуючих відмінностей у функціонуванні та правовому регулюванні різних сегментів енергетики, а також існуючих особливостей їх оподаткування, фінансування, корпоративного управління, охорони навколишнього природного середовища тощо;
- ◆ врахування положень права ЄС та внесення змін до діючих і розроблення нових нормативно-правових актів, спрямованих на досягнення визначеної мети.

Адаптація енергетичного законодавства та подальше реформування ПЕК, насамперед у сфері лібералізації енергетичних ринків, повинні проводитись лише в тому випадку, коли очікувані вигоди перевищуватимуть можливі втрати.

З метою вдосконалення розробки та адаптації енергетичного законодавства до законодавства ЄС доцільно централізувати виконання зазначених функцій, а також вирішити питання фінансового, кадрового і організаційного забезпечення такої діяльності.

Інтеграція мереж та уніфікація стандартів

Енергетичні мережі України тісно пов'язані з відповідними мережами країн ЄС.

Інтеграція нафто- та газопроводів з європейськими мережами забезпечується тим, що вони значною мірою використовуються для транзиту енергоносіїв з Росії та інших країн у напрямку ЄС. Використання транзитного потенціалу газопроводів становить близько 70%, а нафтопроводів — не більше 50%. Зважаючи на це, можна стверджувати, що нафто- та газопроводи є достатньо інтегрованими з мережами країн-членів ЄС.

Основне завдання щодо інтеграції електроенергетики стосується міждержавних і магістральних електромереж.

До 1993 року ОЕС України працювала в енергосистемі «МИР» у паралельному режимі з енергосистемами Польщі, Угорщини, Словаччини та Чехії, Болгарії та Румунії, які на цей час здійснили відповідні до директив ЄС заходи і увійшли до європейської енергосистеми УСТЕ.

З 2001 року Об'єднана енергосистема України працює у паралельному режимі з енергосистемами Російської Федерації, Молдови та країн Балтії.

З липня 2002 року частина української енергосистеми, так званої «Острів Бурштинської ТЕС», працює у паралельному режимі з об'єднаною енергосистемою Європи УСТЕ.

Сприятливим фактором щодо інтеграції української енергосистеми є збереження практично всіх електроліній колишньої системи «МИР». Виняткову роль в цьому плані відіграє електропідстанція 400 кВ «Мукачеве» через яку енергосистеми Румунії, Словаччини і Угорщини з'єднані не лише з ОЕС України, але і між собою (та з УСТЕ).

Для інтеграції ОЕС України до системи УСТЕ та створення технічних умов для реалізації прогнозованих обсягів експорту електроенергії необхідно:

- визначити рівень технологічних стандартів і умов паралельної роботи ОЕС України з європейською енергосистемою;
- визначити терміни та джерела фінансування заходів з введення додаткових регулюючих потужностей, підвищення стійкості, режимної керованості та безпечності електропостачання в аварійних режимах шляхом проведення повної реконструкції систем первинного регулювання ОЕС, в тому числі систем автоматичного регулювання енергоблоків ТЕС та ГЕС для доведення їх швидкодії до нормативу ЄС, впрова-

дження системи автоматичного регулювання частоти і потужності та реконструкції обладнання електричних мереж для підвищення їх пропускну здатності, використання регулюючого потенціалу електроспоживачів — регуляторів частоти і потужності в системі;

- визначити і встановити прозорі і стабільні засади податкової, амортизаційної політики щодо суб'єктів, які безпосередньо забезпечують реалізацію технічних планів інтеграції з УСТЕ.
- забезпечити на державному рівні зовнішньополітичну підтримку заходів щодо інтеграції української енергосистеми.

За умови активізації роботи за цим напрямом, враховуючи сучасний технічний та фінансовий стан галузі, а також власний досвід та досвід країн Центральної Європи, що вже пройшли цей шлях, практична інтеграція ОЕС України до об'єднаної енергосистеми ЄС можлива у 2009 — 2010 роках. Першочерговим завданням має стати розроблення концепції інтеграції об'єднаної енергосистеми України до УСТЕ та деталізованого плану заходів, спрямованого на її реалізацію.

1.5. Державне управління та регулювання у паливно-енергетичному комплексі

Існуюча система управління в паливно-енергетичному комплексі формувалась спонтанно, діяла переважно в інтересах окремих груп впливу і є недосконалою. Внаслідок цього держава втратила контроль над активами в енергетиці, відбувся відтік професійних кадрів та зниження рівня науково-технічного забезпечення галузевий ПЕК.

Державне управління та регулювання ПЕК має відповідати організаційно-функціональній побудові галузі. Запланований стратегією розвиток і реформування енергетики потребує чіткого визначення та розмежування функцій державного управління та регулювання, а також уникнення впливу природних монополій на прийняття рішень відповідними державними органами.

Ключовими суб'єктами державного управління паливно-енергетичним комплексом є Кабінет Міністрів України, галузеві міністерства і відомства: Міністерство палива та енергетики України і Міністерство вугільної промисловості, Державний комітет ядерного регулювання України, Національне агентство України з питань забезпечення ефективного використання енергетичних ресурсів.

До повноважень Кабінету Міністрів України, як вищого органу управління, належить виконання Законів України у сфері ПЕК, затвердження енергетичної політики та умов управління державними енергетичними активами, удосконалення системи управління ПЕК. До повноважень міністерств слід віднести безпосереднє державне управління у галузях відповідно до затверджених Кабінетом Міністрів України засад.

Окремі повноваження щодо управління в енергетиці, пов'язані з розміщенням енергетичних об'єктів і формуванням соціально значимих тарифів, можуть делегуватися відповідним органам місцевого самоврядування.

Державне регулювання діяльності суб'єктів природних монополій та суміжних ринків в електроенергетичній, газовій і нафтовій галузях здійснюється Національною комісією регулювання електроенергетики (НКРЕ) та Міністерством будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства (у сфері теплопостачання). Основним завданням Комісії є регулювання відносин між учасниками енергетичних ринків на засадах недискримінаційності та ефективності їх роботи.

Державне регулювання підприємницької діяльності здійснюється шляхом:

- формування та забезпечення реалізації єдиної державної політики щодо розвитку і функціонування відповідних ринків;
- формування цінової і тарифної політики на ринках, які перебувають у стані природної монополії та контроль за конкурентним ціноутворенням в галузях;
- забезпечення рівних можливостей доступу споживачів на відповідні ринки;
- запобігання монополізації та сприяння конкуренції на ринках, суміжних до ринків, які перебувають у стані природної монополії;

- збалансування інтересів суб'єктів енергетичних ринків та споживачів товарів і послуг цих ринків;
- захисту прав споживачів товарів і послуг суб'єктів природних монополій та суміжних ринків щодо отримання товарів і послуг належної якості за економічно обґрунтованими цінами;
- ліцензування діяльності учасників відповідних ринків і контролю за виконанням ліцензійних умов суб'єктами підприємництва.

НКРЕ здійснює в установленому порядку перегляд умов ліцензування підприємницької діяльності із формуванням кваліфікаційних вимог до керівників підприємств, створює системи моніторингу ліцензованої діяльності, визначає механізм припинення дії ліцензій.

Основними завданнями Національного агентства України з питань забезпечення ефективного використання енергетичних ресурсів є: проведення єдиної державної політики у сфері використання енергетичних ресурсів та енергозбереження; забезпечення збільшення частки нетрадиційних та альтернативних видів палива у балансі попиту та пропонування енергоносіїв; створення державної системи моніторингу виробництва, споживання, експорту та імпорту енергоносіїв, удосконалення системи обліку та контролю за споживанням енергетичних ресурсів; забезпечення функціонування єдиної системи нормування питомих витрат енергетичних ресурсів у суспільному виробництві.

Контроль за технічним станом об'єктів, режимами енергоспоживання, дотримання вимог безпеки здійснюють відповідні державні інспекції, а також відповідні комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій, функції і повноваження яких слід чітко регламентувати законами й іншими нормативно-правовими актами для того, щоб забезпечити баланс інтересів громадян, держави і власників енергетичних об'єктів.

Основні напрями стратегічного розвитку енергозабезпечення регіонів країни, що підлягають розв'язанню органами місцевого самоврядування:

Освоєння економічно досяжних регіональних (місцевих) покладів горючих копалин, вторинних енергетичних ресурсів, нетрадиційних і поновлюваних джерел енергії, потенціалу енергозбереження та забезпечення розвитку власних децентралізо-

ваних джерел генерації електро— та теплоенергії з досягненням необхідного рівня енергетичної та екологічної безпеки;

ліквідація дефіциту котельно-пічного палива для комунально-побутової сфери та населення;

ліквідація та попередження виникненню монополізму та забезпечення справедливої конкуренції у сфері постачання енергетичних ресурсів регіональним споживачам та ін.

Для реалізації зазначених напрямків розвитку місцеві (регіональні) органи розробляють та затверджують у встановленому порядку відповідні програми.

Для належної організації державного управління регіональним енергозабезпеченням передбачається законодавче врегулювання повноважень та сфер відповідальності центральних та регіональних органів влади, органів місцевого самоврядування у питаннях економічного, технологічного та господарського управління загальнодержавними і регіональними системами енергозабезпечення.

1.6. Структура власності

У 2005 році відносини власності в паливно-енергетичному комплексі були недостатньо впорядкованими та систематизованими, оскільки об'єкти ПЕК перебувають у державній, комунальній та приватній власності, а також у спільній власності приватних осіб і держави.

Електроенергетична галузь

Основними виробниками електричної енергії є чотирнадцять потужних теплових, вісім гідравлічних та чотири атомні електростанції.

У тепловій електроенергетиці одинадцять електростанцій входять до складу чотирьох акціонерних енергогенеруючих компаній з державною часткою акцій понад 70%, які підпорядковані Національній акціонерній компанії «Енергетична компанія України», а три електростанції належать приватній компанії.

Вісім гідравлічних електростанцій об'єднує державна акціонерна гідроенергуюча компанія «Укргідроенерго», чотири АЕС — Національна атомна енергогенеруюча компанія «Енергоатом».

Транспортування електричної енергії від енергогенеруючих до енергопостачальних компаній магістральними електромережами, а також функції диспетчерського управління Об'єднаною енергетичною системою України забезпечує Національна енергетична компанія «Укренерго», до складу якої входять вісім регіональних електроенергетичних систем.

Згідно із Законом України «Про електроенергетику» гідравлічні і атомні електростанції, а також магістральні та міждержавні мережі не підлягають приватизації.

Передачу електричної енергії розподільчими мережами здійснюють 43 постачальники за регульованим тарифом, з яких 15 є акціонерними енергопостачальними компаніями з державною часткою акцій понад 50%, корпоративне управління якими здійснює Національна акціонерна компанія «Енергетична компанія України» в межах пакетів акцій, що залишилися в державній власності.

Потребують законодавчого врегулювання питання:

щодо можливості залучення коштів недержавних інвесторів, що вкладаються як прямі інвестиції на незворотній основі у будівництво державних об'єктів, що не підлягають приватизації;

щодо можливості приватизації ТЕЦ.

взаємовідносин держави з приватизованими енергетичними компаніями щодо енергозабезпечення регіонів, залучення інвестицій та бюджетних коштів на розвиток енергетики, захисту прав споживачів.

Атомна промисловість

У промисловості ядерно-паливного циклу України функціонують чотири основних державних підприємства уранового і цирконієвого виробництва та науково-проектний інститут «УкрНДІпромтехнолія». На їх базі, з метою координації робіт щодо забезпечення АЕС власним ядерним паливом, передбачається створення державного виробничого об'єднання.

Вугільна промисловість

Останнім часом у вугільній промисловості України дещо посилилися процеси, пов'язані з трансформацією форм власності і, перш за все, вугледобувних підприємств. Проте, через низьку інвестиційну привабливість підприємств, а також непослідовну державну політику в галузі та відсутність досконалого механізму реформування форм і відносин власності, відсутність їх право-

вого забезпечення роздержавлення шахт і розрізів не відповідає ринковим вимогам і перетворенням, які відбуваються у національній економіці. У вугільній промисловості функціонують 167 вугледобувних підприємств з різними формами власності, однак, державна власність є домінуючою - її частка складає 93%.

Структура власності діючих вугледобувних підприємств

З урахуванням досвіду високоєфективної роботи недержавних вугільних шахт, у тому числі і у складних гірничо-геологічних умовах, передбачається розширення практики роздержавлення підприємств галузі шляхом приватизації незалежно від рівня їх рентабельності. При цьому визнається доцільним вартість майна (державного пакета акцій) збиткових шахт і розрізів знижувати без обмежень аж до безоплатної його передачі у власність під зобов'язання покупця щодо розвитку та фінансового оздоровлення підприємства, заздалегідь регламентувати у договорі продажу-купівлі майна (контрольного пакета акцій) підприємства умови його державної фінансової підтримки на увесь післяприватизаційний період, а також умови і джерела фінансування закриття шахт після вичерпання запасів вугілля в межах гірничого відводу.

Нафтогазовий комплекс

Відповідно до Указу Президента України від 25.02.98 N 151/98 «Про реформування нафтогазового комплексу України» та на

виконання постанови Кабінету Міністрів України від 25.05.98 N 747 «Про утворення НАК «Нафтогаз України» до статутного фонду Компанії передано:

- ДАТ «Чорномонафтогаз» — 100 % акцій статутного фонду;
- ВАТ «Укртранснафта» — 100% акцій статутного фонду;
- ВАТ «Укрнафта» — 50%+1 акція статутного фонду.

Згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 08.09.04 № 1162 до НАК «Нафтогаз України» передано пакет акцій ЗАТ «Укртатнафта» у розмірі 43% статутного фонду.

Для транспортування нафти використовується державне майно, яке не підлягає приватизації або передачі в оренду згідно із чинним законодавством (магістральні нафтопроводи, споруди на них) та у користування НАК «Нафтогаз України».

Три нафтопереробні підприємства — ВАТ «Лисичанськнафтооргсинтез», ВАТ «Херсоннафтопереробка» і ВАТ «Лукойл-Одеський НПЗ» повністю приватизовані, державний пакет акцій ВАТ «НПК Галичина» (Дрогобицький НПЗ) і ВАТ «Нафтохімік Прикарпаття» (Надвірнянський НПЗ) становить, відповідно, 25% і 26%.

Державна частка в статутному фонді ЗАТ «Укртатнафта» становить з боку України — 43,054%, державний пакет акцій ЗАТ «Укртатнафта» передано до статутного фонду НАК «Нафтогаз України».

Виходячи зі світового досвіду та чинного законодавства приватизація нафтогазових компаній здійснюється цілісним майновим комплексом шляхом продажу державою акцій Компанії за грошові кошти під інвестиційні зобов'язання із збереженням у державній власності пакета акцій не менше 50%+1 акція.

Враховуючи виняткове значення для України об'єктів транзиту нафти і газу, державне управління ними повинно гарантувати дотримання національних інтересів та забезпечення стратегічних завдань їх розвитку.

Магістральні нафтогазопроводи, підземні сховища газу повинні залишитись у державній власності.

Подальший розвиток галузі має забезпечити: нарощування виробничих потужностей підприємств, що входять до її складу та підвищення їх ліквідності; максимально ефективно використання закріпленого за цими підприємствами майна; здійснення єдиної державної політики щодо технічного оснащення нафтогазопроводів і споруд на них та забезпечення їх вогне-, вибухо— та екобезпеки.

Підходи до приватизації об'єктів ПЕК

З урахуванням того, що Програму приватизації об'єктів електроенергетики затверджено Кабінетом Міністрів України ще у 1998 році, виникає необхідність корекції певних її положень із запровадженням поетапного підходу до питань приватизації:

- перший етап, який триватиме приблизно півтора року (до 2008 року), передбачає розроблення концепції приватизації об'єктів паливно-енергетичного комплексу з одночасним визначенням (підтвердженням) переліку об'єктів що не підлягають приватизації та відповідним законодавчим забезпеченням її реалізації, зокрема, врегулювання питань щодо форм власності малих ГЕС та ТЕЦ;
- другий етап передбачає розроблення та узгодження програми приватизації за галузями паливно-енергетичного комплексу та практичну приватизацію об'єктів;
- третій етап, що передбачає здійснення ревізії об'єктів, які заборонені до приватизації, та коригування їх переліку з урахуванням можливості застосування способів, альтернативних до конкурсного продажу державних пакетів акцій.

Метою приватизації об'єктів ПЕК залишається підвищення ефективності функціонування підприємств, але на відміну від кампаній з приватизації, що відбулися у 1998 — 2000 роках, основний акцент ставиться на побудові інноваційної моделі приватизації, застосування якої дозволить залучити кошти недержавних інвесторів.

Для об'єктів паливно-енергетичного комплексу необхідно застосовувати такі способи приватизації, які б дозволяли спрямувати кошти від приватизації (у повному обсязі чи частково) безпосередньо на реалізацію інвестиційних проектів. Це можливо тільки за умови законодавчого закріплення альтернативних способів приватизації (викуп на конкурсних засадах додаткової емісії акцій акціонерних товариств, створених у процесі корпоратизації, створення нових господарських товариств на базі цілісних майнових комплексів підприємств за участю інвестора, застосування механізмів концесії, оренди та лізингу, а також вдосконалення процедури конкурсного продажу акцій у напрямку створення дієвого механізму, насамперед спрямованого на дотримання інвестором інвестиційних зобов'язань щодо привати-

зованих компаній згідно з стратегічними напрямками розвитку ПЕК у цілому).

З урахуванням того, що паливно — енергетичний комплекс є базовим елементом економіки України і визначає рівень її розвитку, приватизація об'єктів ПЕК має проводитися на засадах індивідуального підходу до кожного об'єкта з точки зору обрання найбільш доцільного для цього об'єкта способу приватизації.

Для забезпечення умов ефективної приватизації об'єктів паливно — енергетичного комплексу на першому етапі необхідно:

- ♦ підвищити фінансово-економічну стабільність функціонування підприємств;
- ♦ удосконалити систему державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання і посилити контроль за виконанням умов ліцензійної діяльності та умов договору приватизації;
- ♦ науково-правове забезпечення захисту інтересів держави та прав споживачів при приватизації та подальшому функціонуванні об'єктів ПЕК;
- ♦ завершити створення прозорої та справедливої системи ціноутворення і визначити порядок перегляду цін та тарифів.

Реформування відносин власності в ПЕК

Реформування відносин власності в енергетиці має на меті забезпечення надійного та ефективного функціонування підприємств.

Приватизація в енергетиці може здійснюватись через:

- публічне розміщення акцій енергокомпаній на фондовому ринку;
- реалізацію контрольного пакета акцій стратегічному інвестору з окремим обґрунтуванням при приватизації конкретних об'єктів енергетики.

Аналіз досвіду зарубіжних країн свідчить, що приватизація підприємств ПЕК через стратегічного інвестора не вирішує ключові проблеми галузі. Інвестиції в енергетику є надто капіталоемними та тривалими у часі, що робить їх уразливими щодо політичних, економічних, технологічних та інших ризиків. Такі обставини зумовлюють проблематичність залучення значних приватних інвестицій.

Одним з варіантів реформування є створення публічних акціонерних компаній. Ключовою вимогою та ознакою такої ком-

панії є прозорість її діяльності. Крім того, обов'язковою умовою діяльності публічної акціонерної компанії є вільний обіг її акцій на фондовому ринку. Джерелом залучення інвестиційних коштів такою компанією є випуск різноманітних фінансових інструментів (додаткові акції, облігації тощо).

Зважаючи на світовий досвід, публічні акціонерні компанії в ПЕК України доцільно створювати у сферах діяльності природних монополій (наприклад, транспортування електроенергії і газу), а також у сфері особливих державних інтересів (наприклад, комбіноване виробництво електроенергії і тепла для населення, зберігання природного газу).

У країнах, де законодавчо не заборонено приватизацію магістральних нафтогазових трубопроводів, атомних електростанцій у цих секторах енергетики також створюються публічні компанії.

Передумовами створення публічних акціонерних компаній в енергетиці мають стати: розвиток національного фондового ринку, інтегрованого з відповідними міжнародними ринками, а також прийняття закону про основи функціонування публічних акціонерних компаній.

Закон має, насамперед, визначити сфери діяльності таких компаній у ПЕК. Крім того, закон має встановити вимоги до створення та функціонування компаній такого роду. Вимоги щодо створення мають встановлювати мінімально допустимі розмір статутного фонду, та кількість акціонерів і максимально допустимий обсяг акцій в одного акціонера, передбачати обов'язок публічного розміщення акцій, визначати порядок призначення керівних органів компанії (наприклад, шляхом конкурсного відбору) тощо.

До засад функціонування публічних акціонерних компаній, які передбачаються законом, належать вимоги до прозорості діяльності компанії, зокрема щодо необхідності оприлюднення інформації про своїх акціонерів, у тому числі реальних власників акцій, що слугуватиме важливим фактором підтвердження надійності компаній, а також сприятиме зростанню довіри до них з боку населення. Крім того, публічна акціонерна компанія має періодично оприлюднювати свою бухгалтерську звітність, результати незалежної аудиторської перевірки та іншу інформацію, пов'язану з фінансово-господарською діяльністю, наприклад,

інформацію про розмір винагороди посадових осіб компанії, допущені нею порушення та покарання за них тощо.

З огляду на стратегічну роль енергетики в життєдіяльності країни, створення публічних акціонерних компаній у цій сфері доцільно розпочинати лише після забезпечення належних законодавчих та організаційних умов їх функціонування. Створення публічних акціонерних компаній має стати одним з основних напрямків реформування відносин власності в ПЕК.

Для забезпечення належних умов функціонування об'єктів ПЕК, що мають стратегічне значення для держави, передбачається врегулювання на законодавчому рівні питань виконання інвестиційних зобов'язань, ліцензійних умов та повернення об'єктів в державну власність при порушеннях вищезазначеного.

1.7. Гарантування енергетичної безпеки

Енергетична безпека є невід'ємною складовою економічної і національної безпеки, необхідною умовою існування і розвитку держави. У сучасному розумінні гарантування енергетичної безпеки — це досягнення стану технічно надійного, стабільного, економічно ефективного та екологічно прийняттого забезпечення енергетичними ресурсами економіки і соціальної сфери країни, а також створення умов для формування і реалізації політики захисту національних інтересів у сфері енергетики.

Головними завданнями забезпечення енергетичної безпеки в Україні є:

- надійне забезпечення енергетичними ресурсами потреб національної економіки і населення в об'єктивно необхідних обсягах;
- надійне та ефективне функціонування і розвиток галузей і підприємств паливно-енергетичного комплексу;
- забезпечення на державному рівні соціальної спрямованості енергетичної політики щодо енергозабезпечення населення та працівників ПЕК;
- зменшення шкідливого впливу від діяльності об'єктів ПЕК на навколишнє середовище й населення відповідно до внутрішніх та міжнародних вимог.

Головні принципи діяльності суб'єктів енергетичної безпеки у сфері енергетики:

- ◆ пріоритет прав людини та верховенство права;
- ◆ баланс інтересів особи, суспільства, національного господарства і держави, їх взаємна відповідальність та адекватність заходів захисту їх інтересів реальним і потенційним загрозам в енергетичній сфері;
- ◆ пріоритет вітчизняних цінностей у галузях енергетики та пов'язаних з нею сферах.

Важливим для енергетичної безпеки країни є питання власності енергетичних об'єктів. У державній власності необхідно зберегти атомні та гідроелектростанції, підземні сховища газу, магістральні і міждержавні електромережі, нафто-, газопроводи та диспетчерське управління ними.

Потрібно вдосконалювати управління та регулювання енергетики на засадах чіткого розмежування функцій органів виконавчої влади, що має створити відповідні умови і правила функціонування об'єктів ПЕК, запровадити справедливую конкуренцію на ринках енергоносіїв і на цих засадах збалансувати інтереси держави, енергетичних компаній та споживачів енергоресурсів.

Нинішній рівень енергетичної безпеки України за багатьма її складовими є незадовільним. Головними чинниками цього є:

- надвисока енергоемність споживання енергетичних продуктів у галузях економіки і соціальної сфері;
- значна частка імпорту в балансі енергоспоживання з переважною часткою імпорту із однієї країни природного газу, ядерного палива, нафти;
- нерациональна структура паливно-енергетичних балансів (ПЕБ) країни;
- зниження ефективності виробництва і транспортування енергетичних продуктів;
- високий рівень шкідливого впливу об'єктів енергетики на навколишнє середовище.

Головні напрями енергетичної політики України з точки зору забезпечення енергетичної безпеки:

- ◆ підвищення надійності та ефективності енергопостачання, забезпечення ефективного та сталого розвитку паливно-енергетичного комплексу;

- ◆ зменшення рівня енергетичної залежності країни шляхом збільшення видобутку (виробництва) і споживання власних енергоносіїв, диверсифікації зовнішніх і внутрішніх джерел енергопостачання, максимального залучення потенціалу енергозбереження;
- ◆ підвищення рівня безпеки населення від надзвичайних ситуацій техногенного характеру;
- ◆ підвищення рівня безпеки, стійкості та живучості енергетичних об'єктів з метою запобігання екологічним катастрофам та зменшення рівня техногенного впливу енергетичних об'єктів на довкілля;
- ◆ забезпечення входження України в енергетичні ринки Європи та світу;
- ◆ вдосконалення та розвиток сфери загального забезпечення та підтримки розвитку галузей ПЕК (нормативно-правова база, науково-технічне й інформаційне забезпечення й ін.).

Реалізація напрямів політики підвищення рівня енергетичної безпеки, надійності та ефективності енергопостачання, сталого розвитку галузей ПЕК має забезпечуватися шляхом:

- здійснення структурних змін у виробництві та споживанні енергоресурсів з покращенням структури виробництва та зменшенням частки енергоємних виробництв;
- оптимізації паливно-енергетичного балансу країни та контролю динаміки внутрішніх енергетичних ринків з дотриманням принципу диверсифікації внутрішнього енергоспоживання;
- розроблення і впровадження вискоелективних технологій та устаткування для виробництва, транспортування, розподілу і споживання енергоресурсів;
- стимулювання енергозбереження та впровадження економічних санкцій щодо неефективного споживання паливно-енергетичних ресурсів;
- широке застосування систем обліку та засобів регулювання споживання енергетичних ресурсів в усіх галузях економіки та в комунально-побутовій сфері;
- формування енергозберігаючого світогляду у суспільстві;
- забезпечення необхідного рівня державних стратегічних запасів ПЕР і затвердження порядку їх розподілу у випадку серйозних порушень в інфраструктурі забезпечення споживачів;

- послідовне скорочення рівня витрат енергетичних ресурсів на базі використання високих технологій;
- розвиток вітчизняного машинобудування та приладобудування, проектних і будівельно-монтажних комплексів ПЕК;
- створення системи гарантій раціонального використання природних ресурсів на засадах дотримання національних інтересів країни та збереження ресурсів для майбутніх поколінь.

Головними заходами щодо зниження рівня енергетичної залежності країни є:

- ◆ підвищення рівня власного виробництва ПЕР (за рахунок зростання обсягів їх видобутку, зменшення абсолютного рівня імпорту, ефективного та оптимального енергоспоживання);
- ◆ диверсифікація джерел зовнішнього постачання ПЕР (природний газ, нафта, ядерне паливо), забезпечивши не менш 3 джерел постачання по кожному виду енергоресурсів з 25 - 30% забезпеченням від загального обсягу;
- ◆ закріплення стратегічного положення України в міжнародній системі транспортування енергоносіїв та забезпечення гідної участі України в світових енергетичних ринках та в реалізації міжнародних енергетичних проектів;
- ◆ забезпечення внутрішньої енергетичної незалежності (запобігання монопольному становищу на внутрішніх ринках ПЕР, формування рівних конкурентних умов діяльності, створення державних стратегічних запасів ПЕР, вдосконалення нормативно-законодавчої бази, здійснення державного контролю).

Заходи з підвищення рівня фізичної безпеки, стійкості і живучості енергетичних об'єктів та забезпечення екологічної прийнятності енергетики:

- підвищення якості палива та зменшення шкідливих викидів ТЕС;
- вирішення проблем поводження з відпрацьованим ядерним паливом та радіоактивними відходами АЕС;
- дотримання діючих нормативів та правил у процесі проектування, будівництва і експлуатації об'єктів ПЕК, проведення моніторингу безпеки об'єктів;

- залучення України до розроблення та впровадження ядерних реакторів нового покоління з необхідним рівнем внутрішньої безпеки;
- збільшення обсягів виробництва електроенергії за рахунок відновлюваних джерел енергії, в енерговиробництві з новітніми технологіями та обладнанням;
- поступове введення еколого-економічних механізмів компенсації екологічного збитку, заповідного об'єктами енергетики навколишньому середовищу;
- запобігання можливим екологічним катастрофам в ядерній енергетиці та підвищення рівня ядерної безпеки (комплекс заходів);
- створення умов і ресурсів для локалізації та ліквідації аварій або надзвичайних ситуацій;
- максимальне використання вітчизняного науково-технічного потенціалу в галузях ПЕК.

Забезпечення соціальної стабільності у сфері енергетики:

- ◆ поліпшення надійності і якості енергопостачання населення; підвищення реальної платоспроможності домашніх господарств та оптимізація і стабілізація тарифів на енергоресурси для населення;
- ◆ законодавче і нормативне забезпечення захисту прав та інтересів споживачів ПЕР, їхньої взаємної відповідальності з постачальниками енергії;
- ◆ утворення і збереження робочих місць у галузях ПЕК шляхом реформування системи зайнятості;
- ◆ впровадження механізмів стимулювання безпечних умов праці на виробництві та підвищення відповідальності керівників об'єднань і підприємств за охорону праці.

Аналіз впливу сценаріїв та варіантів енергетичного балансу на різні складові енергетичної безпеки дозволяє виділити такі пріоритети розвитку ПЕК на найближчий та перспективний періоди часу. Розвиток економіки має забезпечити необхідні кошти для відповідного розвитку енергетики і гарантування енергетичної безпеки. Пріоритетне спрямування коштів на підвищення енергоефективності дозволить знизити потреби в енергоресурсах (а звідси — частку імпорту в енергоспоживанні) і рівень забруднення навколишнього середовища. У паливному балансі пріоритет слід надати вугіллю, але при цьому необхідно

вирішити соціальні та екологічні проблеми галузі. Разом з тим, потрібно збільшувати видобуток нафти та газу разом з диверсифікацією їх імпорту. В балансі електроенергії такої залежності не буде, якщо буде забезпечена прогнозована частка її виробництва на ТЕС та АЕС з подальшим нарощенням обсягів виробництва енергії з відновлювальних і нетрадиційних джерел. При цьому необхідно впроваджувати екологічно чисті технології спалювання вугілля, підвищувати безпеку АЕС та збільшувати участь України у проектах диверсифікації виробництва та постачання ядерного палива.

Для успішного входження України на європейські та світові енергетичні ринки необхідно забезпечити співставність рівнів внутрішніх та європейських (світових) цін на ПЕР, підвищити рівень ефективності ПЕК, зміцнити діючий оптовий ринок електричної енергії, створити дієві енергетичні ринки палива на принципах їх поетапної лібералізації та дерегуляції, забезпечити екологічну прийнятність енерговиробництва. Необхідними діями в цьому напрямі є також забезпечення відповідності енергетичної політики країни принципам Європейської Енергетичної Хартії та гармонізація нормативно-законодавчої бази, використання існуючих і пошук нових можливостей кооперації на взаємовигідних засадах з постачальниками та споживачами ПЕР, формування ситуацій системної взаємозалежності між ними та Україною.

Зовнішньополітична та зовнішньоекономічна діяльність державних органів в енергетичній сфері потребує визначення пріоритетів міжнародного співробітництва, посилення присутності України та підвищення її ролі у міжнародному розподілі праці на підґрунті реалізації наявного потенціалу економіки держави, започаткування створення та реалізації високотехнологічних розробок, спрямованих на забезпечення енергетичного суверенітету не тільки в нашій країні, але й в інших країнах з енергозалежною економікою.

Провідним напрямом таких змін державної зовнішньої політики в енергетичній сфері має стати послідовний перехід до розроблення та реалізації конкретних проектів економічної спрямованості в рамках участі України в роботі міжнародних організацій, опрацювання на таких засадах дієвих механізмів поглиблення процесів європейської та євроатлантичної інтеграції.

Першочерговими заходами з підвищення рівня енергетичної безпеки країни мають стати:

- розроблення комплексу заходів щодо введення в дію та реалізації Енергетичної стратегії України на період до 2030 року;
- розроблення стратегічних положень щодо реформування економіки та соціальної сфери країни з урахуванням цін на паливно-енергетичні ресурси, що відповідають європейським і світовим рівням;
- розроблення перспективних паливно-енергетичних балансів країни із суттєвим зменшенням у них часток природного газу, нафти та нафтопродуктів;
- укладання стратегічних договорів щодо імпорту природного газу та нафти;
- проведення ремонтів та реконструкції об'єктів енергетики з метою забезпечення необхідного рівня їх фізичної безпеки і мінімізації небезпек техногенного характеру для населення і довкілля;
- продовження робіт щодо забезпечення інтеграції Об'єднаної енергетичної системи України до європейських енергосистем;
- розроблення та реалізація нової редакції програми енергозбереження України;
- розроблення програми скорочення обсягів споживання природного газу в економіці та соціальній сфері України;
- розроблення та реалізація комплексу заходів з диверсифікації джерел імпорту природного газу, нафти та ядерного палива в Україну;
- розроблення та реалізація Програми створення стратегічного запасу нафти і нафтопродуктів;
- розроблення програм і заходів за напрямками розвитку галузей ПЕК;
- розроблення короткострокового до 2010 року комплексу заходів для реалізації визначених стратегією цілей енергетичної безпеки України.

Реалізація зазначених заходів з модернізації і розвитку національної енергетики має сприяти, покращенню показників енергетичної ефективності як основи підвищення рівня енергетичної незалежності. Згідно з даними про обсяги виробництва

ВВП та споживання первинних ПЕР енергоємність валового внутрішнього продукту зменшуються (у цінах 2005 р.) з 0,48 кг у.п./грн. у 2005 році до 0,24 кг у.п./грн. у 2030 році, або вдвічі. Якщо наразі українська економіка за показниками ефективності використання енергоресурсів поступається розвинутим країнам у 2,5-3 рази, то за рахунок впровадження передбачених Енергетичною стратегією заходів на кінець прогнозованого періоду відставання не перевищуватиме 25-30%. Така ефективність використання енергоресурсів забезпечить конкурентоспроможність української продукції на внутрішньому та світових ринках.

У зв'язку з необхідністю впровадження в Україні внутрішніх цін на енергоресурси, що відповідають їх світовим рівням, прогнозуються радикальні зміни в структурі та обсягах споживання первинних ПЕР. Очікуються значні скорочення обсягів споживання природного газу, стабілізація обсягів використання нафтопродуктів за одночасного значного зростання обсягів споживання вугілля та ядерного палива. За результатами дії цінових факторів споживання природного газу в економіці та соціальній сфері України скоротиться до обсягів, які переважно можуть бути забезпечені за рахунок внутрішніх джерел (власний видобуток газу, метан вугільних родовищ, газ промислових процесів і ін.). За кінцевим результатом з урахуванням видобутку газу українськими компаніями за межами України частка газу в структурі споживання первинних ПЕР зменшується від 41% у 2005 р. до 20% у 2030 р. зі значним зменшенням його імпорту для власних потреб. При цьому, частка імпортованих ПЕР у структурі первинних енергоресурсів, що споживаються в Україні, зменшується від 54,5% у нинішньому стані до 11,7% на кінець зазначеного періоду, що дозволить забезпечити енергетичну безпеку країни.

1.8. ЗАГАЛЬНІ ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ

Енергетика, яка охоплює процеси виробництва (видобутку), перетворення, транспортування ПЕР, є організаційно складною еколого-економічною та виробничо-технологічною системою, що активно впливає на довкілля. Характерна особливість цього впливу полягає у багатоплановості (одночасний вплив на різні

компоненти навколишнього середовища: атмосферу, гідросферу, літосферу, біосферу) та різноманітності характеру впливу (відчуження територій, спотворення ландшафтів, механічні порушення, хімічне та радіоактивне забруднення, теплові, радіаційні, акустичні та інші фізичні впливи). Ці негативні наслідки виявляються не лише в локальному і регіональному, а й у глобальному масштабі. Тому одним з головних завдань функціонування енергетики України та основним напрямом її подальшого розвитку є створення передумов для забезпечення потреб країни в ПЕР за безумовного додержання вимог щодо раціонального використання природних ресурсів, мінімізації негативного впливу на довкілля з урахуванням міжнародних природоохоронних зобов'язань України, соціально-економічних пріоритетів та обмежень.

Стратегічними цілями такої політики визначено такі:

- пріоритетність вимог екологічної безпеки, обов'язковість додержання екологічних стандартів та нормативів щодо охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів;
- значне зменшення і, за можливості, зведення до мінімуму або взагалі часткове припинення техногенного впливу підприємств ПЕК на довкілля і населення за рахунок проведення активної політики, спрямованої на підвищення ефективності використання ПЕР та енергозбереження;
- зменшення утворення екологічно шкідливих речовин в процесі виробничої діяльності за рахунок впровадження прогресивних технологій видобутку (виробництва), транспортування та використання ПЕР в усіх галузях ПЕК, закриття підприємств з неприйнятним рівнем екологічної безпеки, реалізації заходів запобіжного характеру щодо охорони навколишнього природного середовища, екологізації матеріального виробництва на основі комплексності рішень у питаннях охорони довкілля та використання природних ресурсів;
- зменшення шкідливого впливу на довкілля шляхом локалізації (вловлювання) викидів і скидів з подальшою їх нейтралізацією, складуванням та утилізацією;
- зменшення і, за можливості, усунення небезпечних наслідків вже заподіяних екологічно небезпечних впливів підприємств ПЕК на довкілля і населення, що проживає на прилеглих до них територіях.

Досягнення цих цілей необхідно забезпечити за складних умов — за наявності негативної спадщини техногенного характеру, що утворилася внаслідок недостатньої уваги до вирішення екологічних проблем розвитку та функціонування ПЕК країни у минулий період, інтенсивного удосконалення природоохоронного законодавства; відсутності механізмів стимулювання заходів з екологізації підприємств ПЕК, складної економічної ситуації в галузях ПЕК, яка унеможлиблює залучення достатніх інвестиційних ресурсів у короткостроковій (до 10 років) перспективі для вирішення завдань екологізації цього сектора економіки.

Зважаючи на ці чинники, стратегія екологізації паливно-енергетичного комплексу виходить, по-перше, з концепції поетапного розроблення та реалізації заходів екологізації залежно від їх вартості, а, по-друге, з принципу пріоритетності заходів, які здійснюються на кожному етапі і визначаються їх екологічною актуальністю та очікуваною еколого-економічною ефективністю.

Виходячи з принципу пріоритетності та економічної доцільності, визначено такі етапи екологізації енергетики.

Перший етап (до 2010 року), протягом якого найбільшу увагу слід приділити реалізації, передусім, мало- і частково середньовитратних заходів екологізації.

Другий етап (2011 — 2020 рр.), упродовж якого мають здійснюватися переважно середньо- і частково високovitратні заходи.

Третій етап (2021 — 2030 рр.), коли стане можливим перехід до застосування найбільш ефективних, але водночас високотехнічних заходів екологізації.

Четвертий етап (після 2030 року), коли, можливо, будуть виявлені та почнуть освоюватися принципово нові екологічно чисті енергоносії та джерела енергії, а також технології її виробництва. При цьому на всіх етапах екологізації ПЕК передбачається реалізація політики максимального енергозбереження та підвищення енергоефективності, без чого необхідні витрати на екологізацію енергетики та забезпечення імпорту ПЕР стануть невід'ємним тягарем для економіки країни.

Важливе значення для екологізації енергетики, визначення пріоритетності та забезпечення контролю за ефективністю реалізації заходів зі зниження та усунення негативного впливу на довкілля має створення у складі державної системи моніторингу

навколишнього природного середовища галузевої системи моніторингу обсягів шкідливого впливу на довкілля, інтегрованої у відповідні регіональні системи. Це дозволить отримувати в безперервному режимі достовірні дані щодо обсягів шкідливого впливу підприємств ПЕК на довкілля, здійснювати реальну оцінку ефективності заходів, що вживаються для екологізації підприємств ПЕК.

Енергетичною стратегією відповідно до основних положень Зеленої книги передбачена оптимізація структури енергетики на основі використання енергетичних джерел з низьким рівнем викидів вуглецю, в тому числі поступовий перехід на використання відновлювальних та нетрадиційних джерел енергії.

Енергетичною стратегією передбачено впровадження заходів щодо протидії зміни клімату з одночасним балансом цілей щодо захисту навколишнього середовища, конкурентноздатності та безпеки енергозабезпечення відповідно до Лісабонської угоди.

Напрями екологізації ПЕК

Серед напрямів екологізації ПЕК країни ключовими щодо реалізації є такі:

- ♦ поліпшення якості вугілля, що використовується ТЕС, поступове впровадження новітніх технологій виробництва тепла й електроенергії, в тому числі за комбінованим циклом, оснащення підприємств ПЕК ефективними засобами уловлення (зниження обсягів) шкідливих речовин, що викидаються в атмосферне повітря тощо;
- ♦ підвищення ефективності дегазації вугільних родовищ, зниження потенційної небезпеки загазування гірничих виробок, запобігання проявам газодинамічних явищ;
- ♦ попередження утворення осередків горіння на породних відвалах шляхом покриття відвалів інертними матеріалами, рекультивация тощо;
- ♦ використання води водних об'єктів відповідно до цілей та умов її надання, запобігання тепловому і хімічному забрудненню поверхневих і підземних вод шляхом суттєвого зменшення теплових і хімічно забруднених скидів підприємств за рахунок удосконалення виробничих технологій, схем водопостачання та очищення стічних вод із використанням екологічно безпечних фільтрувальних та адсорбних матеріалів і реагентів;

- ◆ впровадження технологій демінералізації високомінералізованих шахтних вод та обґрунтованих норм і режимів скидів слабомінералізованих шахтних вод у річки та водойми; запобігання потраплянню забруднених дренажних вод із насичених токсичними елементами териконів і відвалів у річки, водойми та підземні водні горизонти;
- ◆ запобігання спотворенню природних ландшафтів та забрудненню земної поверхні твердими відходами видобування і переробки вугілля та золошлаковими відходами котельних і ТЕС, що використовують його;
- ◆ забезпечення ядерної та радіаційної безпеки ядерно-енергетичних об'єктів;
- ◆ ліквідація (мінімізація) втрат первинних енергоносіїв (вугілля, нафти, газу та ін.) в процесах їх видобування, переробки, транспортування і споживання шляхом застосування новітніх технологій та обладнання, надійної герметизації відповідних споруд та устаткування транспортних засобів;
- ◆ зменшення негативного впливу на довкілля певних речовин, які використовуються чи утворюються у процесі виробництва, зокрема, бурових розчинів, що утворюються при бурінні свердловин тощо;
- ◆ розроблення ефективних технічних засобів та організаційних механізмів з ліквідації негативних екологічних наслідків аварій і катастроф на енергетичних об'єктах;
- ◆ розроблення та впровадження засобів і систем безперервного моніторингу екологічних показників об'єктів ПЕК;
- ◆ розвиток відновлюваних і нетрадиційних джерел енергії;
- ◆ зниження енергоємності продукції й економне витрачання енергоресурсів.

Так, в тепловій енергетиці загальні викиди пилу в атмосферу на рівні 2030 року передбачається знизити на 85,5%, викиди окислів азоту — на 30,5%, а окислів сірки — на 70%, за зростання витрат палива на 85,9%. Значно має зрости рівень утилізації золошлакових відходів у тепловій енергетиці — до 80% - 90%. Передбачається також значне скорочення питомих викидів парникових газів (ПГ) на одиницю ВВП країни, що дозволяє забезпечити помірні темпи зростання цих викидів, які складатимуть у 2010 р. 131,4, у 2015 р. — 140,6, у 2020 р. — 152,6 та у 2030 р. — 179,6 млн. тонн вуглецевого еквіваленту.

Зазначені показники викидів ПГ в Україні суттєво менші, ніж відповідні їх обсяги у 1990 р. (базовий рік за Кіотським протоколом). Це надає Україні значні можливості щодо реалізації проектів спільного впровадження та торгівлі квотами на викиди ПГ.

Такі радикальні зміни в обсягах викидів шкідливих речовин зумовлюють необхідність проведення виваженої політики в питаннях підвищення жорсткості екологічних вимог, рівнів екологічних зборів і штрафів для уникнення ситуації, за якої енергетичні підприємства об'єктивно будуть не в змозі забезпечити виконання нових екологічних вимог. За таких умов необхідність сплати штрафів за невиконання екологічних вимог може унеможливити прибуткову роботу підприємств енергетики країни та збереження прийняттого рівня конкурентоспроможності або спричинити значне зростання цін на їх продукцію, що може призвести до значних соціально-економічних збитків. Тому передбачається поступовість у підвищенні жорсткості екологічних вимог та їх гармонізації з міжнародними стандартами.

Вирішення завдань екологізації енергетики потребує фінансової підтримки реалізації відповідних заходів на загальнодержавному та місцевому рівнях, проведення науково-дослідних, дослідно-конструкторських робіт, впровадження пілотних проектів з освоєння новітніх технологій, налагодження виробництва вітчизняного промислового обладнання, машин і механізмів.

У переліку джерел фінансування таких заходів мають бути збори та штрафи за забруднення довкілля, кошти, отримані за поставлені ПЕР, «гнучкі механізми» скорочення викидів парникових газів, передбачені Кіотським протоколом до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату: торгівля квотами на викиди парникових газів та реалізація відповідних проектів спільного впровадження.

З метою забезпечення охорони навколишнього природного середовища та створення прийнятних і безпечних умов життєдіяльності для населення при розробленні та впровадженні програм розвитку галузей ПЕК (теплова, атомна, гідроенергетика, вугільна і нафтогазова промисловість) передбачається впровадження низки організаційних, інженерно-технічних та інших заходів, спрямованих на запобігання виникненню надзвичайних ситуацій техногенного характеру та визначення необхідних обсягів фінансування. При цьому передбачається безумовне до-

тримання відповідних норм і нормативів під час проектування, будівництва та реконструкції об'єктів ПЕК з урахуванням обсягів допустимого впливу на довкілля, режимів використання й охорони природних ресурсів, моніторингу обсягів шкідливого впливу підприємств ПЕК на довкілля.

Впровадженню нових технологій в енергетичне виробництво з мінімальним впливом на навколишнє середовище відповідно до Зеленої книги сприятимуть ефективні схеми торгівлі викидами, зелені сертифікати та спеціальні тарифи, що будуть опрацьовані в спеціальних програмах та заходах з реалізації Енергетичної стратегії.

Особливу увагу передбачається приділити формуванню громадської думки щодо економії енергоресурсів та підтримки екологічно прийняттого розвитку енергетики країни, яка має стимулювати органи законодавчої та виконавчої влади до прийняття та реалізації відповідних рішень.

Реалізація головних напрямів екологізації ПЕК, які передбачається здійснити до 2015-2020 рр., дозволить істотно зменшити техногенне навантаження підприємств галузі на довкілля і, тим самим, покращити його стан за умов суттєвого зростання обсягів виробництва продукції галузями ПЕК, сприяти виконанню Україною взятих міжнародних зобов'язання щодо захисту навколишнього природного середовища, поступовому досягненню європейських норм і нормативів щодо граничних рівнів шкідливого впливу на нього підприємств ПЕК.

1.9. Фінансове забезпечення розвитку паливно-енергетичного комплексу

Реалізація стратегічних завдань розвитку паливно-енергетичного комплексу, впровадження масштабних заходів з розвитку, технічного оновлення і модернізації основних фондів, а також послідовне впровадження конкурентних відносин у ПЕК та на суміжних ринках здійснюватиметься шляхом удосконалення цінової і тарифної політики через впровадження економічно-обґрунтованого рівня цін і тарифів на енергоносії.

Ціни і тарифи на енергетичних ринках України мають відшкодувати економічно обґрунтовані витрати на виробництво,

транспортування і постачання енергоносіїв, забезпечувати ефективне функціонування та розвиток енергетичних об'єктів, стимулювати залучення вітчизняних та іноземних інвестицій, а також впровадження енергозберігаючих технологій, нетрадиційних та відновлювальних джерел енергії.

Середньо- та довгострокові тенденції ціноутворення в ПЕК визначатимуться відповідно до:

- зміни ринкових цін на газ, вугілля, уран та нафту на світових ринках;
- динаміки інвестиційної складової у структурі ціни на енергоносії та наближення вартості робочої сили у структурі витрат виробників до середньоевропейських норм;
- розвитку конкурентного середовища на ринках електроенергії і нафти та запровадження конкурентних ринків природного газу, вугілля і тепла.

Протягом наступних 2-5 років відбуватиметься поступове наближення ціни на електроенергію, газ природний та нафтопродукти до рівня цін на лібералізованих ринках ЄС.

Розвиток та функціонування паливно-енергетичного комплексу потребує значних інвестиційних ресурсів (базовий сценарій, ціни 2005 р.): до 2030 р. — 1045,0 млрд. грн., з яких:

млрд. грн.

Напрями фінансування	2006 — 2010	2011 — 2020	2021 — 2030	2006 — 2030
Усього	158,2	431,0	455,9	1045,0
у тому числі:				
Теплова енергетика	16,7	75,8	90,9	183,4
Гідроенергетика	2,8*	5,6	10,6	19
Розвиток електричних мереж	13,2	43,8	25,9	82,9
Ядерна енергетика	11,6**	79	117,6	208,2
Розвиток відновлювальних джерел виробництва електроенергії (без ГЕС)	1,1	3,0	3,0	7,1
Ядерно-паливний цикл	4,0	13,3	4,4	21,7
Вугільна промисловість	42,4	87,9	91,4	221,7
Нафтогазовий комплекс	65,6	122,6	112,1	300,3

* — без урахування Ташлицької ГАЕС; ** — з урахуванням інвестицій на введення Ташлицької ГАЕС-700 млн.грн.

В електроенергетиці — 500,6 млрд. грн.:

- ◆ модернізація, реконструкція, підвищення безпеки діючих АЕС, поводження з ВЯП та РАВ — 27,0 млрд. грн.;
- ◆ подовження терміну експлуатації АЕС — 11,7 млрд. грн.;
- ◆ введення в експлуатацію нових атомних енергоблоків, Ташлицької ГАЕС та виведення з експлуатації блоків, які відпрацювали проектний та продовжений термін експлуатації — 169,5 млрд. грн.;
- ◆ підтримка потужностей у тепловій енергетиці за рахунок продовження терміну експлуатації діючих енергоблоків, завершення реалізації пілотних проектів з реконструкції енергоблоків ТЕС, виведення зношених і введення нових потужностей — 16,7 млрд. грн.;
- ◆ комплексна реконструкція ТЕС з введенням нових енергоблоків та консервація енергоблоків, експлуатація яких є недоцільною — 166,7 млрд. грн.;
- ◆ реконструкції діючих і введення нових потужностей ГЕС, ГАЕС (без урахування ТГАЕС — 0,7 млрд. грн, фінасування якої здійснюватиметься за статтею «Ядерна енергетика») — 19,0 млрд. грн.;
- ◆ модернізація та розвиток електричних мереж з урахуванням заходів щодо інтеграції Об'єднаної енергосистеми України до енергосистем країн Європи — 82,9 млрд. грн.;
- ◆ розвиток відновлюваних джерел енергії для виробництва електроенергії — 7,1 млрд. грн.

У ядерно-паливному комплексі — 21,7 млрд. грн.:

- виробництво цирконієвого та уранового виробництва, забезпечення виробництва уранового концентрату до рівня повного забезпечення потреб АЕС — 20,4 млрд. грн.;
- будівництво заводу з фабрикації ядерного палива — 1,3 млрд. грн.

Для організаційного і науково-дослідницького забезпечення ефективного розвитку електроенергетики доцільним є створення національного інжинірингового центру енергетики.

У вугільній галузі — 221,7 млрд. грн. (48,0 млрд. грн. за рахунок бюджету, що підлягають щорічному уточненню при його формуванні):

- ◆ технічне переоснащення виробництва — 76,3 млрд. грн.;
- ◆ капітальне будівництво — 82,8 млрд. грн.;

- ◆ закриття шахт (реструктуризація) — 9,1 млрд. грн.;
- ◆ утримання гірничорятувальних служб і галузевих інститутів — 4,0 млрд. грн.;
- ◆ поточні ремонти та заміна обладнання — 49,5 млрд. грн.;

У нафтогазовому комплексі — 300,3 млрд. грн.:

- відновлення газотранспортної системи України, зокрема, трубопроводів та газоперекачувальних агрегатів — 92,4 млрд. грн.;
- будівництво нових потужностей ГТС для забезпечення зростання надходження природного газу — 47,0 млрд. грн.;
- капітальний ремонт та реконструкція основного обладнання магістральних нафтопроводів — 9,1 млрд. грн.;
- будівництво нових нафтопроводів — 3,5 млрд. грн.;
- модернізація обладнання та будівництво нових потужностей нафтопереробних заводів — 26,8 млрд. грн.;
- геологорозвідувальні роботи та видобування нафти і газу — 103,5 млрд. грн.;
- формування інфраструктури для забезпечення стратегічного запасу нафти і нафтопродуктів — 7,5 млрд. грн.;
- створення стратегічного запасу нафти і нафтопродуктів — 10,5 млрд. грн.

Фінансування розвитку галузей ПЕК передбачається за рахунок:

- ◆ оптимізації цінової і тарифної політики та доведення інвестиційної складової тарифу на енергоносії з врахуванням цільової надбавки до рівня, що забезпечує достатню інвестиційну привабливість проектів;
- ◆ законодавчого запровадження прискореної амортизації основних фондів ПЕК, забезпечивши при цьому цільове використання амортизаційного фонду;
- ◆ залучення коштів від реструктуризації та погашення боргових зобов'язань минулих років учасників енергоринку відповідно до Закону України «Про заходи, спрямовані на забезпечення сталого функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу» від 23.06.2005 р. №271 І-ІV;
- ◆ державних коштів відповідно до обсягів, визначених чинним законодавством та бюджетом розвитку на відповідний рік;
- ◆ вдосконалення бюджетної, податкової, рентної політики, зокрема, визначення частки прибутку та рентних плате-

жив на інновацію, що сприятиме стабілізації фінансового стану підприємств та активізації інвестиційної політики в паливно-енергетичному комплексі;

- ◆ розширення залучення зовнішніх кредитних ресурсів та інвестицій, зокрема, для реалізації програми інтеграції Об'єднаної енергосистеми України до ЄС.

Важливим чинником фінансового забезпечення розвитку ПЕК має стати створення умов для збільшення доходності та підвищення рівня капіталізації прибутку енергетичних підприємств, ліквідація субсидування інших галузей економіки і соціальної сфери за рахунок галузей ПЕК. Необхідно посилити державний контроль за одержанням, використанням та поверненням кредитів іноземних банків та міжнародних фінансових організацій.

Обсяги фінансових ресурсів на відповідні періоди (рік, 5 років) визначатимуться та коригуватимуться щорічними балансами фінансових ресурсів з уточненням джерел їх фінансування у відповідності з чинним законодавством.

Визначити як обов'язкову умову надання фінансів недержавним підприємствам збільшення державної частки їх акцій відповідно до обсягів фактично витрачених державних ресурсів.

Витрати на розширення експорту до країн Європи, враховуючи розвиток та реконструкцію обладнання електричних мереж згідно із світовою практикою доцільно здійснювати за рахунок кредитів під майбутні поставки, оскільки це не призводить до збільшення внутрішніх цін на електроенергію.

Для НВДЕ, впровадження яких є ефективним та технології використання яких освоєно в Україні (позабалансові джерела енергії, пряме спалювання відходів деревини та виробництва сільськогосподарських культур, виробництва низькопотенційної теплової енергії установками сонячного гарячого водопостачання тощо), фінансування має забезпечуватися власниками підприємств (реінвестування прибутку підприємств, використання з цією метою амортизаційних відрахувань, кредитів тощо).

Фінансування розвитку НВДЕ

Для НВДЕ, які потенційно є ефективними, але в країні немає достатнього досвіду їх експлуатації (геотермальна енергетика, використання тепла доквілля, технології піролізу відходів деревини та виробництва сільськогосподарських культур, твердих

побутових відходів тощо), має передбачатися фінансування за рахунок грантів міжнародних фондів, цільового державного та місцевого бюджетів в обсягах, що визначатимуться відповідними законодавчими актами та державним бюджетом тощо. Впровадження таких технологій після їх освоєння у промислових масштабах передбачається за рахунок інвестицій власників відповідних підприємств.

Для НВДЕ, впровадження яких є можливим лише за підтримки на загальнодержавному чи місцевому рівнях (вітроенергетика, очищення і переробки відходів тваринництва та птахівництва, каналізаційних стоків з отриманням енергетичного ефекту, мала гідроенергетика, виробництво біопалива, сонячна енергетика, зокрема, на базі кремнієвих фотоперетворювачів сонячної енергії тощо), передбачається реалізація механізмів надання інвестиційних субсидій у порядку, визначеному законодавством. Цей порядок повинен передбачити підстави та критерії визначення отримувачів державної підтримки у цій сфері.

Необхідні обсяги фінансування основних напрямків розвитку НВДЕ надано у книзі «Нормування витрат енергоресурсів» в п. «Потенціал розвитку нетрадиційних і відновлюваних джерел енергії».

Джерелом фінансування заходів екологізації мають стати платежі та штрафи за забруднення довкілля і за використання ПЕР, реалізація передбачених Кіотським протоколом механізмів торгівлі квотами на викиди та проектів спільного впровадження в обсягах, що визначаються відповідними законодавчими актами та державним бюджетом.

1.10. Науково-технічне та кадрове забезпечення

Паливно-енергетичний комплекс характеризується високою наукоємністю технологічних процесів, тому ефективність його роботи визначається інтелектуальним рівнем кадрового складу, який забезпечує науковий супровід та наукову підтримку всіх напрямків виробничої діяльності, що здійснюється галузевою наукою. При цьому мають вирішуватися проблемні питання, виконуватися науковий супровід впровадження у виробництво

перспективних розробок та новітніх технологій, формуватися перспективи розвитку ПЕК.

Однак, наразі провідна роль науки майже у всіх секторах ПЕК значною мірою втрачена. Припинено виконання важливих наукових, науково-технічних (НТР) та дослідно-конструкторських робіт (ДКР), спрямованих на модернізацію існуючого та створення і впровадження у виробництво нового обладнання, розроблення і освоєння нових технологій. При цьому загальні обсяги фінансування НТР та ДКР у розрахунку на одного виконавця у 50-80 разів нижчі ніж у провідних країнах світу, а порівняно з Росією — у 3 рази. Відтік кадрів і, в першу чергу, молоді, суттєво змінив кадровий склад науково-технічної сфери і призвів його до недопустимого старіння. Енергетична галузь вже підійшла практично до межі, за якою йде фізичний розпад робочої сили, її нездатність не лише до розвитку, а й до простого самовідтворення. Явно недостатнім є рівень інформаційного забезпечення. Критичним є стан наявного парку наукових приладів і обладнання. Необґрунтоване коригування законодавчої бази призвело до припинення фінансування галузевої науки та практичного вилучення її із процесу функціонування і розвитку ПЕК. Втрачено систему підготовки, перепідготовки інженерно-технічних працівників і спеціалістів провідних професій, втрачається зв'язок між поколіннями на виробництві.

Для відтворення досягнутого в докризовий період рівня науково-технічного забезпечення ПЕК та його подальшого підвищення за вимогами світового науково-технічного поступу необхідно здійснити невідкладні і перспективні багатопланові заходи, основними з яких є такі:

- поступове значне збільшення фінансування НТР, що виконуються державними науковими закладами згідно з пріоритетними напрямками розвитку галузей ПЕК. Започаткування нових форм організації НТР і впровадження їх результатів шляхом створення мережі вітчизняних інноваційно-технологічних та інформаційно-аналітичних і консультаційних центрів, залучення до роботи провідних науковців і фахівців;
- розвиток системи підготовки кадрів, в тому числі, наукових кадрів вищої кваліфікації, що відповідає вимогам та

пріоритетам розвитку галузей ПЕК. Організація мережі підготовки менеджерів для сфери науки і інновацій в енергетиці;

- розвиток матеріально-технічної бази, оснащення сучасним обладнанням та приладами науково-дослідних інститутів та центрів енергетичного профілю, створення центрів для роботи на унікальних стендах, в т.ч. на основі міжнародної кооперації, що дасть можливість для вивчення та використання світового досвіду розвитку техніки і технологій в енергетичних галузях, зокрема в напрямках пошуку нових джерел і методів отримання енергії;
- ефективне планування та координація діяльності з науково-інженерної та проектно-конструкторської підтримки;
- відтворення систем підготовки та перепідготовки спеціалістів основних професій у галузях ПЕК, впровадження системи навчання персоналу та його атестації з питань цивільного захисту у сфері техногенної безпеки;
- виконання вітчизняними організаціями робіт науково-інженерної спрямованості за окремими напрямками діяльності з розвитку ПЕК;
- розширення участі України у виконанні міжнародних наукових і науково-технічних програм, активізація діяльності в міжнародних енергетичних організаціях. Поступове просування до більш складних організаційних форм міжнародної кооперації. Створення на базі провідних українських організацій міжнародних енергетичних науково-технічних центрів, перш за все для розв'язання проблемних питань розвитку ПЕК і енергоефективності;
- забезпечення державної підтримки розповсюдження інформації щодо нових перспективних вітчизняних проєктів, розробок і технологій серед світового співтовариства з метою розширення їх впровадження в Україні та за кордоном;
- формування сучасних технологій підготовки і прийняття політичних та економічних рішень у сфері енергетики, впровадження нових форм співпраці уряду і законодавчої влади з науковими та громадськими організаціями і професійними асоціаціями, інформаційно-аналітичними та консультаційними центрами. Забезпечення активної участі наукових установ та інформаційно-аналітичних і консуль-

таційних центрів у розробленні економічно обґрунтованих механізмів реалізації енергетичної політики з урахуванням прогнозів розвитку окремих галузей ПЕК та господарського комплексу в цілому;

- формування пріоритетних напрямків наукових досліджень і розробок з основних проблем, визначених Енергетичною стратегією, зокрема, енергозбереження, нових джерел енергії, екобезпеки ПЕК тощо;
- створення державної інформаційно-аналітичної системи аналізу функціонування ПЕК з метою забезпечення органів державної влади усіх рівнів достовірною і повною інформацією про стан справ з енергозабезпечення країни і регіонів та із забезпечення цивільного захисту у сфері техногенної безпеки.

Одним із варіантів відтворення галузевої науки є створення спеціальних галузевих науково-технічних структур як відособлених структурних підрозділів енергетичних Компаній (НАК «Енергетична компанія України», ДП «НЕК«Укренерго» тощо). Фінансування цих структур доцільно здійснювати у межах основної виробничої діяльності Компаній, що в кінцевому результаті сприятиме підвищенню їх прибутковості.

Аналогічні структури створені і функціонують у НАЕК «Енергоатом» (науково-технічний центр (НТЦ) та НАК «Нафтогаз України» (ДП «Науканафтогаз»).

Передбачається, що основні напрямки науково технічних та дослідно-конструкторських робіт у галузях ПЕК, включаючи питання зменшення техногенного навантаження на довкілля, охорони праці і техніки безпеки та цивільного захисту у сфері техногенної безпеки, деталізуватимуться у програмах та заходах (планах) визначених Енергетичною стратегією в тому числі питання фінансового забезпечення цих робіт.

Вимагає законодавчого врегулювання питання участі енергетичних компаній всіх форм власності у організації і фінансуванні загальногалузевих, і науково-технічних нормативних (програми, стандарти, правила тощо) розробок.

Ключовим питанням розвитку ПЕК є його кадрове забезпечення. Доцільно створити центри професійної підготовки та перепідготовки як керівного складу, так і технічного персоналу галузей ПЕК, визначити джерела фінансування цих заходів.

Для забезпечення науково-технічної підтримки розвитку галузей ПЕК необхідно організувати тісну та ефективну взаємодію академічної, галузевої й вузівської науки, перш за все національних політехнічних університетами, Національного технічного університету нафти і газу та їх співпрацю з енергетичними компаніями.

1.11. Програма Україні з енергозбереження

Програма “Сумішевий газ” Загальна частина

Проблема

Однією з найважливіших складових національної безпеки є енергетична безпека. Її рівень визначається потенціалом паливно-енергетичного комплексу, який має забезпечувати країну енергоресурсами. Україна щорічно використовує близько 75 млрд. м³ природного газу, проте ця потреба задовольняється за рахунок ресурсів, видобутих на своїй території лише на 24-27 %.

Таким чином, критична залежність вітчизняного ПЕК від постачання енергоносіїв з однієї країни — Росії створює загрозу монопольного диктату цін на енергоносії та умов їх постачання з боку РФ.

Мета програми

Підвищення рівня енергетичної безпеки України, зменшення залежності економіки країни від імпорту вуглеводневих палив шляхом залучення до паливно-енергетичного балансу країни альтернативного виду палива — синтетичного газу.

Шляхи і способи розв’язання проблеми

Реалізація програми здійснюється за рахунок впровадження установок, у яких отриманий з біомаси синтетичний газ буде змішуватися з природним газом, що дозволить отримати і використати цей сумішевий газ.

Енергетичний потенціал біомаси в Україні складає понад 23 млн. т. у.п. на рік, у тому числі: рослинна сільськогосподарська біомаса — 9,8; відходи деревини — 1,6; біогаз — 2,1; торф — 0,6 тощо.

Завдання і заходи

Завдання програми — досягти у 2010 році виробництва синтетичного газу в Україні в обсязі 12 млрд. м³ введенням в експлуатацію мережі установок газифікації загальною потужністю близько 2500 МВт.

Основні заходи:

- створення нормативно-правової бази використання сумішевих газів з урахуванням вимог законодавства ЄС;
- налагодження випуску обладнання для газифікації місцевих видів палива, таких як: буре вугілля, торф, відходи сільськогосподарського виробництва, лісової та гірничо-видобувної промисловості, тверді побутові відходи;
- впровадження енергоефективного енергетичного обладнання, яке працює на синтетичному газі;
- будівництво у газотранспортній системі України установок газифікації місцевих видів палива.

Очікувані результати, ефективність програми

Застосування технології виробництва сумішевого газу дозволяє отримати економію коштів при сьогоднішніх цінах на газ (приблизно 1050 грн./1000 м³) у розмірі 110 грн./1000 м³, а при зростанні ціни, наприклад до 1500 грн./1000 м³ економія буде складати біля 500 грн./1000 м³.

Реалізація програми дозволить досягнути:

- заміщення природного газу в обсязі 8 млрд. м³;
- скорочення витрат валютних ресурсів в обсягах від 880 до 4000 млн. грн. (при орієнтовних цінах на природний газ (1050 — 1500 грн./тис. м³).
- зменшення залежності національної економіки від імпорту природного газу та нафтопродуктів;
- підвищення рівня зайнятості населення.

Обсяги та джерела фінансування

Загальний обсяг витрат на впровадження мережі установок газифікації загальною потужністю 2500 МВт становить близько 800 млн. гривень.

Для створення мережі установок газифікації залучаються кошти державного бюджету, інвестиційні кошти, кошти вітчизняних та іноземних інвесторів.

Пропонується Кабінету Міністрів України розглянути питання про внесення до проекту Закону України “Про Державний бюджет на 2008 рік” бюджетної програми пільгового кредитування проектів виробництва синтетичного газу загальним обсягом фінансування 800 млн. гривень.

Державний замовник програми — НАЕР.

Програма «впровадження когенераційних технологій»

Проблема

Сучасний стан генеруючих джерел тепло- та електроенергії України слід розглядати як критичний. На даний час більше 90 енергоблоків ТЕС (із 103) відпрацювали свій розрахунковий ресурс (100 тис. годин), а 63,8% енергоблоків перетнули визнану у світовій енергетичній практиці межу граничного ресурсу та межю фізичного зносу відповідно 170 тис. та 200 тис. годин і потребують модернізації чи заміни. У комунальній теплоенергетиці експлуатується близько 14 тис. котелень, на яких встановлено більше ніж 35 тис. водогрійних та парових котлів. Близько 40 % зазначеного обладнання морально та фізично зношене і мають ККД 60-70 %.

Подальша експлуатація обладнання призводить до неефективного використання палива та збільшення його питомих витрат на виробництво електричної та теплової енергії.

Мета програми

Зниження енергоемності ВВП України, проведення структурних перетворень у паливно-енергетичному комплексі, комунальній теплоенергетиці та підприємствах України.

Шляхи і способи розв'язання проблеми

Реалізація програми здійснюється за рахунок впровадження когенераційних технологій, зокрема, парогазових, газотурбінних міні-ТЕЦ.

Україна має значний когенераційний потенціал, який становить близько 16000 МВт, в тому числі: у промисловості — 8000 МВт; комунальній теплоенергетиці — 6000 МВт; газотранспортній системі — 2000 МВт.

На сьогодні (1 етап) доцільною є реалізація когенераційних потужностей у обсязі 1000 МВт, з них 600 МВт — у комунальній теплоенергетиці та 400 МВт — у промисловості.

Завдання і заходи

Впровадження когенераційних установок не вимагає величезних капіталовкладень. У порівнянні з витратами на будівництво нових КЕС 1000-1500 дол./кВтє питома вартість 1 кВт установленої когенераційної потужності складає 300—800 дол./кВтє.

Підприємства України виробляють енергетичне обладнання, яке може бути встановлено на енергетичних об'єктах, зокрема, газотурбінні та газопоршневі двигуни, електрогенератори, теплообмінники, прилади і засоби керування та автоматики.

Очікувані результати, ефективність програми

Впровадження когенераційних технологій дасть змогу:

- зменшити використання природного газу на 6-8 млрд. м³/рік;
- забезпечити надійність енергопостачання регіонів за рахунок покриття базових та пікових навантажень;
- зменшити собівартість виробленої електроенергії та знизити її технологічні витрати на передачу за рахунок наближення когенераційних джерел до споживача;
- знизити обсяги викидів парникових та шкідливих газів в навколишнє середовище на 12 % на рік, що еквівалентно близько 14,9 млн. т CO₂.

Обсяги та джерела фінансування

Орієнтований обсяг фінансування першого етапу 1000 МВт електрогенеруючих потужностей становить 2,5 млрд. грн. при терміні окупності — 3-4 роки.

Державна бюджетна програма з цільового кредитування впровадження когенераційних технологій у промисловості та субвенції для бюджетної та житлово-комунальної сфери.

Пропонується Кабінету Міністрів України розглянути питання про внесення до проекту Закону України “Про Державний бюджет на 2008 рік”:

- програми «Впровадження когенераційних технологій» загальним обсягом фінансування 1,0 млрд. гривень.
- бюджетної програми виділення субвенцій для бюджетної та житлово-комунальної сфери загальним обсягом фінансування 1,5 млрд. гривень.

Державний замовник програми — НАЕР.

Програма “Місцеві види палива (біомаса)”

Проблема

Україна імпортує близько 60 % енергоносіїв. За міжнародними критеріями такий рівень не вважається надмірним. Але проблема полягає в тому, що Україна отримує основні обсяги енергоносіїв з однієї країни — Росії. За цих умов залежність енергетики і економіки України в цілому, від імпортних поставок енергоносіїв є критично.

Таким чином, використання альтернативних джерел енергії, в першу чергу місцевих видів палива (торф, деревина, солома, відходи рослинного походження сільського господарства і переробної промисловості) в паливно-енергетичних балансах регіонів є одним з можливих рішень щодо підвищення рівня енергетичної безпеки України.

Мета програми

Зменшення залежності економіки України від імпорту енергоносіїв шляхом скорочення споживання традиційних видів палива, монопольного підвищення цін на енергоносії, зменшення обсягів поставок енергоносіїв внаслідок падіння їх видобутку.

Шляхи і способи розв'язання проблеми

Реалізація програми здійснюється шляхом розвитку біотехнологій, реконструкції та переведення на спалювання місцевих видів палива існуючих котелень, які забезпечують теплом об'єкти житлово-комунального господарства, бюджетної та соціальної сфери сільських населених пунктів та невеликих міст.

Енергетичний потенціал біомаси в Україні складає понад 23 млн. т у.п. на рік, у тому числі:

- енергетичні культури та відходи деревини — 6,7;
- солома зернових культур — 4,6;
- інші відходи сільськогосподарських культур — 5,2;
- рідкі палива (біодизель, етанол) — 2,2;
- торф — 0,6;
- інші — 4,0.

Крім того, Україна володіє більш ніж 3,5 млрд. т балансових запасів бурого вугілля, значна частина якого може видобуватися відкритим способом.

Завдання і заходи

- удосконалення законодавства у сфері альтернативних джерел енергії в частині зацікавлення суб'єктів господарювання щодо впровадження технологій;
- збільшення в регіонах кількості котлів для спалювання соломи, деревини та інших місцевих видів палива;
- збільшення у фермерських господарствах кількості біогазових установок;
- впровадження у системах теплопостачання об'єктів житлово-комунального господарства, бюджетної та соціальної сфери сільських населених пунктів та невеликих міст установок газифікації вуглецевмісної сировини;
- будівництво міні-ТЕЦ, які працюють з використанням біогазу звалищ, дооснащення існуючих теплових електричних станцій обладнанням для спалювання відходів;

Очікувані результати, ефективність програми

Україна налічує понад 50 тис. подібних об'єктів (школи, лікарні, інші бюджетні та соціальні заклади, які потребують оснащення діючого на сьогодні опалювального обладнання установками виробництва синтетичного газу). Переведення на місцеві види палива систем теплопостачання лише деяких обстежених об'єктів бюджетної сфери Львівської, Сумської та Чернігівської областей шляхом впровадження 225 установок газифікації вуглецевмісної сировини, дозволить замінити близько 45 млн. м³ природного газу.

Загалом реалізація програми надасть можливість замінювати близько 1,2 млрд. м³ природного газу щорічно.

Обсяги та джерела фінансування.

Загальний обсяг фінансування програми становить близько 5 млрд. грн., в тому числі першого етапу — 280 млн. грн.

Державна бюджетна програма виділення субвенцій на розвиток біотехнологій, реконструкцію та переведення на спалювання місцевих видів палива існуючих котелень, які забезпечують теплом об'єкти житлово-комунального господарства, бюджетної соціальної сфери сільських населених пунктів та невеликих міст.

1.12. Визначення природних ресурсів як об'єктів ресурсо-енергозбереження*

Природні ресурси є найважливішими матеріальними носіями національного багатства кожної країни і їх економію потрібно розглядати як інтенсивне підвищення економічного потенціалу країни.

Україна належить до країн з найбільш потужним і розвиненим мінерально-сировинним комплексом. З розвідкою, видобутком, переробкою і використанням мінеральної сировини прямо чи безпосередньо пов'язано близько 50 % її промислового потенціалу, до 30 % трудових ресурсів, 23-25 % національного доходу.

Природно-ресурсний потенціал країни, що охоплює речовини у різних формах, сили і явища природи — необхідний елемент відтворювального процесу, слід розглядати як джерело задоволення потреб суспільного виробництва у його засобах, а також створення засобів і умов життєдіяльності людей. Тому економія ресурсів має суттєву значимість для підвищення рівня задоволення цих потреб.

Однією з особливостей природних ресурсів є їх матеріальність. Вони являють або речовину у твердому, рідкому чи газоподібному стані, або енергію, або поля (магнітні, гравітаційні) тощо. Поняття “природний ресурс” розуміємо як економічне, що відображає ті натуральні засоби у формі запасів, що є у наявності та розпорядженні у власника і які він може використовувати на процесах виробництва, надання послуг, виконання робіт, у побутових потребах.

* За матеріалами сайту НАЕР, к.е.н. Бодюк А. В., Богдан А. В., Ільясов В. А.

В економічній літературі під поняттям “природні ресурси” розуміють тіла і сили природи, що використовуються як засоби праці (земля, річки) або предмети споживання (торф, дрова паливні). Але річкові чи морські артерії, не є засобом праці. За економічною теорією у класичному тлумаченні, засіб праці — це те, чим людина діє на предмет праці. Водною річки людина ніяк не діє на турбіну, що в ній встановлена. Але річка є тим природним середовищем, де розміщено греблі, в якому пливають пароплави, що перевозять вугілля, нафтопродукти. Отже, в таких випадках поняття “вода річкова, морська” не можна вживати в розумінні засобу праці, оскільки вона є середовищем. Тому, до речі, слід розглядати показники, що характеризують економії ресурсів при використанні їх середовищ.

У фінансовій практиці з урахуванням викладеного не можна застосовувати поняття “земля, надра”. У географії оперують цим поняттям, вода асоціюється з поняттями річки чи моря. Аналогічно, в хімії чи фізиці вода розглядається як речовина. У виробництві використовують водні ресурси, надроресурси тощо. Для підприємця вода і земля з її надрами являє цінність як виробничий чи комерційний ресурс. Тому, наприклад, податок “плата за землю”, що сплачують енергетичні підприємства, слід називати податком на земельні ресурси. Аналогічно слід визначитися стосовно інших природних енергетичних, теплових ресурсів, зокрема водних.

Таким чином, незважаючи на поширеність публікацій щодо економії та ефективності використання ресурсів, у літературі не отримало відображення застосування групувальних ознак для методологічних оцінок ресурсів та їх господарського використання.

Важливим є обґрунтування видів новацій економії ресурсів з врахуванням їх походження, як економічної категорії, галузевого застосування та інших групувальних ознак.

Природні ресурси як поняття трактуються по-різному.

З погляду продуктивних сил, природні ресурси розуміють як “...тіла і сили природи, які за певного розвитку продуктивних сил можуть бути використані для задоволення потреб людського суспільства”. Це визначення не враховує поля, енергію природну, а також середовище (водне, лісове), що створює природа.

Б.Ф. Заблоцький пише, що сучасна українська географічна наука природні ресурси розуміє як “...всі ті елементи, властивості або результати функціонування природних систем, які використовують або можна використовувати в майбутньому для одержання сировини, палива-енергії, продовольства тощо. Тобто природні ресурси є тим елементом продуктивних сил, на який спрямована праця людини. Одні ресурси є предметом для їх перетворення на споживчі продукти, інші — на засоби праці, енергії тощо”. Зразу ж зазначимо, по-перше, що природні ресурси — це поняття матеріальне, тому “всі ті ... властивості” не можуть бути природним ресурсом, з властивостей не можна отримати ні сировини, ні продовольства.

Якраз матеріальність природно-енергетичних ресурсів забезпечує можливість їх відчутної економії, управління економією.

А результати функціонування природних систем можуть бути не тільки предметом праці, а її засобом, навіть частіше ним (наприклад, енергія сонця, сила вітру), в класичному трактуванні цих понять економічною теорією. Але в супереч цієї теорії зауважимо, що сила вітру використовується не в якості засобу праці людини, як це традиційно вважається, а як, наприклад, засіб дії на механічні системи (силовий привод), які безпосередньо до праці людини ніякого відношення не мають. Вітряний млин діє без праці людини (правда вона засипає зерно, забирає муку, але й такі операції можуть виконуватися технічними засобами). Аналогічно сонячні електростанції також працюють без участі праці людини в основному виробничому процесі. Сонячні акумуляторні батареї також виробляють енергію без праці людини. Таким чином, якщо вести мову за економію, то слід говорити за економію не засобів праці, а засобів виробництва. Відповідно методики обчислення економії мають визначитися стосовно засобів виробництва.

Отже, природні ресурси як категорії матеріальні визначати через поняття предмета праці надто вузько.

Згаданий автор також пише, що з економічного погляду природні ресурси “виражають категорію оборотних фондів, тобто частини виробничих фондів, яка повністю споживається у кожному виробничому циклі і яка цілком переносить свою вартість на створену продукцію і для продовження виробництва відтворюється як у натуральній, так і у вартісній формі після

кожного циклу”. Але ж, на наш погляд, нафту, що в надрах, не можна називати оборотним фондом. Тому природний ресурс слід вважати як такий, що створений природою, первісний. Отже, до видів економії слід віднести економію ресурсів природи, яку отримують на процесах їх вилучення від джерела, їх зберігання, переміщення у просторі й часі.

Продукти переробки, наприклад, нафти вже не є природним ресурсом. Тому зразу ж зазначимо, що наведене у згаданому джерелі визначення більше підходить для обґрунтувань стосовно застосування у виробництві оброблених сировини, матеріалів, напівфабрикатів. Крім того, видобуті нафта, руда для атомної енергетики, для інших виробництв не відтворюються ні в натуральній, ні у вартісній формі, вони просто поступають у виробництво після видобутку, транспортування і деякої первинної обробки, після того як перестали бути власне природними ресурсами, тобто первісними, і перетворені у промисловий ресурс.

Далі, цей автор, виражаючи економічну суть природних ресурсів, пише, що оборотні фонди “...складаються з двох частин — предметів праці, які перебувають на підприємстві у вигляді виробничих запасів, та предметів праці, що вступають у процес виробництва. Обсяг їх використання визначає рівень матеріальних затрат на виробництво певного виду продукції”. Але ж Оборотні фонди — це категорія, що відноситься до сфери виробничого підприємства, а природні ресурси — це ресурси, створені природою, які людина від неї забирає. Крім того, обсяг їх використання не обов’язково визначає рівень матеріальних затрат на виробництво певного виду продукції, оскільки ці затрати для всякого продукту можуть мати різну структуру, на їх динаміку впливають різні чинники, зокрема оподаткування.

Природні ресурси як ємне поняття групуються за різними ознаками. “В основі економічної класифікації природних ресурсів лежить їх поділ на ресурси виробничого і невиробничого, промислового й сільськогосподарського, галузевого й міжгалузевого, одноцільового й багатocільового призначення”.

Б. Ф. Заблоцький вживає поняття “природні господарські ресурси” і поділяє їх на дві групи:

- наземні (ліси, води);
- підземні (нафта, газ, руди, вугілля).

Такий поділ ресурсів не повний, оскільки не враховує атмосферних ресурсів, сонячної енергії, вітру тощо, надто спрощений, тому не придатний для наукових обґрунтувань, що стосуються класифікацій.

За ознакою елемента сфери суспільного виробництва їх пропонується поділити на такі види :

- засоби дії (а не праці, як це традиційно вживається) людини чи техніки на інші об’єкти виробництва, побуту тощо (вода для охолодження);
- середовища (річкові та морські);
- енергія (сонячна енергія, енергія припливів та відпливів морів);
- сировина (мінеральна сировина, сільськогосподарська біомаса);
- матеріали (технологічна вода, технологічний, зокрема формовочний, пісок);
- виробнича сила (сили води, вітру);
- носії (вода як носій тепла);
- інші.

Зазначимо, що до видів енергії як об’єктів економії відносять гідроелектроенергію, в розумінні електричної енергії, яка виробляється на гідроелектростанціях. Але в даному випадку електроенергія виробляється в результаті господарського застосування природних сил води для обертання турбін. Тому так звана гідроелектроенергія є не природним ресурсом для виробництва. І взагалі, не слід розглядати поняття економії гідроелектроенергії, оскільки це не грамотне поєднання назв (бо є гідроенергія, що перетворюється в механічну, є електроенергія, що перетворюється в теплову або механічну).

Виходячи з виробничої орієнтації, природні ресурси слід поділити на поточно застосовані, виробничі запаси, для продажу, відходи. Якраз відходи слід розглядати як об’єкт економії, що утворений і як сировина використовується. У натуральному вимірі його можна оцінювати як певний обсяг сировини чи матеріалу, що застосовується у виготовленні продукту. У відносному вимірі відходи оцінюються як частка сировини чи матеріалу в загальній кількості їх у виготовленій продукції (у відсотках).

За ознакою джерела природного середовища ресурсів як об’єктів економії, оптимізації використання, їх пропонується поділити на такі види:

1) енергія сонця;
2) атмосферні ресурси (повітря, вітер);
3) надро-земельні: внутрішнє тепло землі; мінеральні ресурси, в тому числі паливно-енергетичні; підземні термальні водні ресурси;

4) поверхнево-земельні ресурси: прісні водні ресурси; лісові ресурси; рослинні ресурси;

5) водного океану: енергія припливів і відпливів тощо.

Природні ресурси, що необхідно окремо відмітити, поділяються на практично вичерпані (нафта, газ) й не вичерпані (повітря, сонячна енергія). Якраз вичерпані ресурси мають стати об'єктом оптимальності використання, заходів економії, а то й вкрай обмеженого використання, відповідно об'єктом державної ресурсної політики.

За ознакою сфери застосування природні ресурси слід класифікувати на витратні у матеріальному виробництві (за галузями), у так званій невиробничій сфері, у домашніх господарствах. Природні, як й інші ресурси також поділяються за напрямками використання на одно-, дво-, багатопільового призначення.

Крім того, природні ресурси слід поділяти на:

- обмежені для використання (лісові, мінеральні);
- не обмежені (енергія сонця, вітру, геотермальна, повітря);
- відновлювані (лісові через відновлювані роботи);
- не відновлювані (мінеральні).

Стосовно мінеральних не відновлюваних ресурсів зазначимо, що може мати місце їх економічне відновлення, тобто шляхом геологічної розвідки нових запасів корисних копалин, їх подальшого промислового освоєння. Мінеральні не відновлювані трудно видобувні ресурси потребують економії затрат на їх вилучення від природи.

До не відновлюваних відносяться мінеральні ресурси, створені природою, після видобутку в родовищах вони не появляються, навіть промисловим виробництвом. Задоволення потреб у не відновлюваних ресурсах на перспективу досягається завдяки їх економії, раціонального використання.

Мінеральна сировина є одним з видів промислової сировини, природно-промислових ресурсів.

Таким чином, природні ресурси слід розуміти, як речовини, енергію, сили, явища, процеси, інші об'єкти матеріального світу,

створені природою, вивчені, освоєні та визначені як придатні для використання людиною у суспільних потребах.

Особливістю природних ресурсів є те, що вони створені без застосування праці людини. Частина природних ресурсів після використання не відтворюється. Але окремі їх види можуть відтворюватися за участю людини (посадка лісу, очищення води). Зате людина цілеспрямовано перетворює їх у промислові, побутові та іншого призначення ресурси.

Окремо слід розглядати й види природно-промислових ресурсів мінерального походження. У складі природних ресурсів особливе місце займають мінеральні ресурси виробничого призначення, оскільки більшість яких для економіки країни мають стратегічне значення.

Природно-промислові ресурси слід розуміти як природні ресурси, що видобуті чи іншим чином отримані та підготовлені для виробничого використання на підприємствах різних галузей промисловості.

За ознакою походження ці ресурси пропонується згрупувати:

- природно-промислова сировина мінерального походження (уран, графіт);
- природно-промислова сировина рослинного походження (дерево-лісові ресурси, ріпак);
- водні ресурси та ін.

Природно-промисловою сировиною мінерального походження (природною), що отримують з надр землі, за ознакою природних властивостей та призначення слід класифікувати на такі основні групи:

- паливно-енергетичні ресурси, горючі (енергоносії — газ, нафта, вугілля, торф);
- рудні корисні копалини;
- сировина нерудна для металургії (глина вогнетривка, кварцит);
- гірничо-хімічна сировина (фосфор, сірчана руда);
- гірничорудна сировина (графітова руда);
- гідромінеральні копалини (підземні прісні та мінеральні води) та ін.

Мінеральні ресурси можна згрупувати на необроблені (первинні) й оброблені (вторинні). Первинні пропонується називати

геологічними, вторинні, що поступають у промислове виробництво, — промисловими. Під поняттям “використання природно-промислових ресурсів” слід розуміти як використання джерел цих ресурсів для їх отримання (видобуток мінералів з надр, забір води з водних джерел), так і виробниче споживання цих ресурсів (застосування у виготовленні продукції, транзит нафти, природного газу).

Промислові ресурси мінерального походження, по суті, є вторинними, оскільки у виробничий процес поступають, як правило, після проходження первинної обробки у місцях їх породження, технологічного зберігання, транспортування тощо. До них належать кокс нафтовий і сланцевий, продукти первинної переробки нафти тощо.

Україна має багаті надра, тому для створення сучасного промислового виробництва потенційно забезпечена більшістю видів розвіданих мінерально-сировинних ресурсів, у тому числі для паливно-енергетичних і металургійних виробництв. Але ж розвідані надроресурси треба ще одержати через здійснення ефективного їх видобутку.

Потреби народного господарства в мінерально-сировинних енергетичних ресурсах за теперішніх часів особливо великі, оскільки треба відновити роботу більшості галузей економіки і, відповідно забезпечити щорічний приріст ВВП країни, для чого і необхідна велика кількість ресурсів. Тому важливе як збільшення обсягів видобутку корисних копалин, так й постійне поповнення запасів корисних копалин (шляхом відкриття нових родовищ, відтворення освоєних).

Відповідно до положень Конституції України на природні ресурси узаконені наступні права власності:

- власність українського народу на природні ресурси;
- права державної власності на землю;
- права власності на землю юридичних осіб;
- права власності на землю громадян;
- права власності територіальних громад на землю і природні ресурси.

Як видно, за громадянами не передбачається надбання власності на надра, лісові та водні ресурси. Необхідно законодавчо визначити (внесенням змін до Конституції України) права громадян отримувати такі ресурси у довгострокову оренду. Це до-

зволить закріпити їх за конкретним власником, а отже врешті республіці підвищити рівень господарювання з названими ресурсами, приумножувати їх як складових багатства і громадян, і країни, в цілому, підвищувати рівень її природного потенціалу. Приватний власник найбільш зацікавлений у здійсненні заходів економічного й ефективного використання ресурсів.

Таким чином, новації економії природних ресурсів пропонуються поділяти на види:

- новації-продукти (нові види джерел енергії);
- новації-процеси (на яких економляться ресурси, наприклад, процесом охолодження, шляхом своєчасного відключення споживачів);
- новації-технології (застосування інноваційних технологій з використанням технічних засобів);
- новації-сировинні (використання більш дешевої, але якісної сировини);
- новації-матеріалові (використання більш економічних матеріалів);
- новації-середовища;
- новації-зберігання.

Науковцями вирізняється поняття природних умов, як “... тіла і сили природи, які мають істотне значення для життя і діяльності людського суспільства, але не беруть безпосередньої участі у виробничій чи невиробничій діяльності людей”. Якщо, наприклад, взяти кліматичні умови, то вони можуть автоматично впливати на діяльність людей, протікання виробничих процесів. Зовнішня температура впливає на технологічні процеси. Отже природні умови також приймають участь у виробництві. На них слід поширювати розробку заходів, хоча й специфічних, економії, підвищення ефективності тощо.

Таким чином, відповідно до видів новацій має будуватися методологія й методика оцінок економії ресурсів, підвищення енергоефективності.

1.13. Стан використання біодизеля та біоетанолу у світі та в Україні*

Вступ

Основною перевагою використання нетрадиційних та відновлюваних джерел енергії (НВДЕ) є їх невичерпність та екологічна чистота, що сприяє поліпшенню екологічного стану і не призводить до зміни енергетичного балансу на планеті.

Відповідно до Енергетичної стратегії України на період до 2030 року, що схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15.03.06 р. № 145-р, загальний річний технічно-досяжний енергетичний потенціал відновлюваних джерел енергії України в перерахунку на умовне паливо становить біля 79 млн. т у.п., в тому числі 63 млн. т у.п. — за рахунок освоєння альтернативних джерел енергії, 16 млн. т у.п. за рахунок використання позабалансових (вторинних) джерел енергії.

Показники розвитку використання НВДЕ за основними напрямками освоєння (базовий сценарій), млн. т у.п./рік характеризуються:

Напрями освоєння ВДЕ	Рівень розвитку НВДЕ по роках			
	2005	2010	2020	2030
Біоенергетика	1,3	2,7	6,3	9,2
Позабалансові джерела енергії	13,8	15,0	15,7	16,4
Сонячна енергетика	0,003	0,032	0,284	1,1
Мала гідроенергетика	0,12	0,52	0,85	1,13
Геотермальна енергетика	0,02	0,08	0,19	0,7
Шахтний метан	0,05	0,96	2,8	5,8
Вітроенергетика	0,018	0,21	0,53	0,7
Енергія доквілля	0,2	0,3	3,9	22,7
Всього	15,51	19,83	30,55	57,73

Перспективними напрямками розвитку НВДЕ в Україні є: біоенергетика, видобуток та утилізація шахтного метану, використання теплової енергії доквілля, освоєння економічно доцільного гідро потенціалу малих річок України.

* За матеріалами сайту НАЕР (naer.gov.ua)/

Виробництво рідких видів палива із біомаси — один з ефективних способів її утилізації, що вкрай важливо для країн, залежних від імпорту первинних енергоносіїв. Це повною мірою стосується і України, забезпеченість якої власними енергоресурсами становить лише 20-25 %, а стан доквілля потребує нагального покращення.

Найбільш поширеними видами рідкого біопалива, що вже зараз присутні на світовому енергетичному ринку, є біоетанол і біодизельне паливо.

Нормативно-правова база щодо використання біодизеля та біопалива у країнах Європейського Союзу

Директива Ради 2003/30/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 8 травня 2003 року про сприяння використанню біопалива або іншого відновлюваного палива для транспорту орієнтує країни ЄС на збільшення використання альтернативних видів палива.

У цій директиві використано ряд визначень, які характеризують відновлюване паливо, зокрема:

“біопаливо” — рідке або газове паливо для транспорту, що виготовлене з біомаси;

“біодизель” — метилефірдизельної якості, що виготовлений з рослинної або тваринної олії і буде використовуватися в якості біопалива;

“біоетанол” — етанол, що виготовлений з біомаси і/або частки відходів, що зазнають біологічного розкладу і буде використовуватися в якості біопалива.

Єврокомісія на основі інформацій країн ЄС до 31 грудня 2006 р. повинна видати перший звіт щодо ефективності використання біопалива.

Зелена книга Європейської комісії “Щодо європейської стратегії безпеки енергопостачання” встановлює ціль — 20 % заміна традиційного палива для автотранспортного сектору на альтернативне паливо до 2020 року.

За даними міжнародної організації ЦРОР 2003 року, сумарне виробництво біодизелю в ЄС складає 2,1 млн т/рік. Масштабною програмою з впровадження альтернативних видів моторного пального у країнах Західної Європи, запланованою до розробки Європейською комісією, частка біодизельного палива має вирости з 2% у 2005 році до 8% у 2020-му.

В Україні

Перелік нормативно-правових документів, які регулюють відносини у сфері використання біопалива:

Указ Президента України від 26.09.03 р. № 1094/2003 р. “Про заходи щодо розвитку виробництва палива з біологічної сировини”.

Постанова Кабінету Міністрів України від 01.04.03 р. № 451 “Про затвердження Програми розвитку спиртової, лікеро-горілчаної та виноробної галузей на 2003-2007 роки.

Постанова Кабінету Міністрів України від 04.07.2000 р. № 1044 “Про затвердження програми “Етанол”.

Постанова Кабінету Міністрів України від 10.07.06 р. № 951 “Про перелік об’єктів, що фінансуються у 2006 році за рахунок субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам відповідно до статті 54 Закону України “Про Державний бюджет України на 2006 рік”.

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.12.05 р. № 576-р “Про схвалення Концепції Програми розвитку виробництва дизельного біопалива на період до 2010 року”.

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.03.06 р. № 145-р “Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2030 року”.

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.12.05 р. № 566-р “Про схвалення Концепції Комплексної державної програми реструктуризації і розвитку бурякоцукрової галузі на період до 2010 року”.

Наказ Мінфіну від 04.07.06 р. № 631 “Про визначення пріоритетних напрямів енергозбереження”.

Розділ I. Біодизель

1. Загальна інформація

За обсягами виробництва ріпакова олія посідає четверте місце у світі (9,7%) після соєвої (29,7%), пальмової (13,1%) та соняшникової (12,3%).

Ріпакове насіння містить 45-50% олії — не менше, ніж насіння соняшника. У деяких європейських країнах урожайність ріпаку сягає 40 ц/га, що дає змогу одержувати до 2 т олії з гектара. Все більше уваги надається переробці ріпакової олії для технічних цілей в країнах Західної Європи, особливо в Німеччині, Франції, Австрії, Голландії, а також у США, Канаді, Китаї.

Відповідно зростають і обсяги вирощування ріпаку. Так, за останні двадцять років загалом у світі вони зросли більш ніж у чотири рази, і зокрема в Європі — у десять разів. У ЄС загальна площа посівів ріпаку складає 7 млн га (середня врожайність 25 ц/га) і планується, що в майбутньому вона досягне 12 млн/га.

Гектар ріпаку продукує тонну білка проти 640 кілограмів при культивуванні сої і 220 кг — ячменю. Коефіцієнт перетравності ріпакового шроту сягає 71%, тоді як соняшникового — 56 %. Останній поступається і за вмістом незамінних амінокислот: лізину — на 33%, цистину — у 2,1 разу. Згодовування тонни ріпакового шроту або макухи адекватне 8-10 тоннам зернофуражу.

Ріпак як високоенергетична культура, може слугувати сировиною, для виробництва біологічного пального (біодизеля). З кожної тони ріпаку можна отримати близько 300 кг олії, а з неї — 270 кг біодизеля.

2. Технологія отримання біодизеля

На сьогодні існують такі напрями використання ріпаку для виробництва біодизельного палива:

- отримання олії, фільтрація і додавання 20-50% її у традиційне дизельне паливо. При цьому не потрібно створювати спеціальні двигуни;
- отримання олії, фільтрація і робота на чистій ріпаковій олії. Цим шляхом пішли у Німеччині, створивши спеціальні двигуни;
- отримання ріпаково-метилового ефіру (РМЕ) — продукту переробки ріпакової олії, що не потребує створення спеціальних двигунів. Цим шляхом пішли країни ЄС;
- переробка ріпакової олії на нафтоперегонних заводах і отримання біодизельного палива.

В Європі біодизель використовується переважно за двома принциповими схемами: «французькою» і «німецькою».

За “французьким варіантом” головним споживачем біопального є автотранспорт, зокрема автобуси, проїзд яких у деяких великих містах і в окремих провінціях на традиційному дизельному пальному заборонений. При цьому штрафи за недотримання норм викидів токсичних речовин перевищують різницю вартості біодизелю і дизпалив. Виходячи з такої схеми, біодизель у Франції виробляється в основному централізовано на потужних

установках -5-10 тис т/рік. Використання біодизеля здійснюється як добавка до звичайної солярки із доведенням добавки до 5-процентної концентрації.

За «німецьким» варіантом біодизель використовується у чистому вигляді переважно сільськогосподарськими виробниками у власній техніці. Фермери або кооперативи фермерів вирощують ріпак, посівні площі якого сягають 10-12% орних земель, і на малопотужних установках виробляють з нього 300-3000 т/рік біопалива. Уряд Німеччини з 2001 року надає кожному фермерові дотацію: близько 360 євро за кожний гектар, на якому вирощується ріпак для технічних цілей. В країні перевага надається транспортним засобам, адаптованим для роботи на біопальному. В першу чергу воно використовується у зонах напруженого екологічного стану: на міському транспорті, судах, що працюють на водоймищах з обмеженим водообміном. В країні виробляється кілька марок дизельних двигунів для роботи на чистій ріпаковій олії та РМЕ. Головним постачальником таких двигунів є фірма Дойц Фар. На сьогодні Німеччина забезпечує за рахунок ріпакової олії приблизно 5% своїх потреб у пальному. Близько 1500 автозаправних станцій продають понад 1,2 млн т біодизельного пального з ріпаку за рік.

3. Переваги та недоліки щодо використання біодизеля

Порівняно з паливом із нафти для автомобільного транспорту, біодизельне паливо на основі ріпакової олії відзначається суттєвими перевагами.

Основні переваги:

- воно майже не містить сірки, тому його використання зменшує викиди в атмосферу сірчаного ангідриду (на 1 тис. т у разі заміни 250 тис т дизпалива з нафти такою ж кількістю біодизелю з ріпаку);
- при спалюванні біодизелю не підсилюється парниковий ефект, оскільки ріпак, як і вся біомаса, є CO_2 — нейтральним;
- високий ступінь біологічного розкладу за відносно короткий період. Згідно з міжнародним тестом СЕС L-33A-93, за 21 день біологічний розклад сягає 90%;
- зменшується концентрація шкідливих речовин у вихлопних газах. Зокрема, димність газів зменшується вдвічі, а

концентрація CO , HC і твердих частинок, особливо сажі, знижується на 25-50%;

- як продукт переробки рослинної сировини, біодизель не містить канцерогенних речовин, таких як поліциклічні ароматичні вуглеводні та, особливо, бензапірен;
- ріпакова олія відзначається більшим, порівняно з дизельним паливом, вмістом кисню (11 % та 0,4 % відповідно). Тому для повного згорання 1 кг ріпакової олії потрібно менше, ніж для дизельного пального, повітря (12,9 та 14,45 кг відповідно).

Основні недоліки:

Знижена теплота згорання, що спричиняє падіння потужності двигуна до 16%. Якщо ж віднести нижню теплоту згорання до 1 л, то різниця між показниками біодизелю і традиційного дизпалива дорівнюватиме лише 5,8% завдяки більшій щільності ріпакової олії, її негативною властивістю є також велика в'язкість, що погіршує розпилювання, сумішоутворення і згорання в дизелі. Це спричиняє відкладення на стінках камери згорання, а отже швидкий вихід двигуна з ладу. Крім того, мають місце жирові відкладення в каналах паливної апаратури.

Збільшення витрати пального. При цьому потрібно часто замінювати масляні фільтри й проводити регламентні роботи на форсунках через значне закоксування отворів розпилювачів.

Зазначені недоліки можна подолати, застосовуючи: двигуни спеціальної конструкції (для роботи на чистій ріпаковій олії), РМЕ, який за своїми моторними властивостями близький до дизельного пального, суміші з вмістом 20% олії.

4. Можливості двигунів, які в змозі працювати на біодизелі

У разі необхідності роботи двигуна на чистій олії він підлягає модифікації. Зараз декілька західноєвропейських фірм, Ельсбет-Констракшн, Хілполштайн, Турінгер Моторенверке ГмбХ Нордхасен, Діеселмоторенунд Гератебау Шонебек, Вольво та інші, пропонують багатопаливні двигуни, придатні для роботи на рослинній олії. На чистій рослинній олії працюють двигуни фірм Елко) та Доц. Фар.

У звичайних двигунах можна застосовувати суміші традиційного дизпалива з олією (до 20% олії, можливо, з проміжним розчинником).

Зараз найчастіше застосовують біодизель як продукт переробки ріпакової олії — складний ріпаково-метиловий ефір, що за моторними властивостями, як-от: цетанове число, в'язкість, температури спалахування та застигання, — близький до дизельного пального. Тому його можна застосовувати на серійних дизелях без будь-яких змін останніх. Вперше технології виробництва і використання РМЕ досліджувалися в Австрії. Принципова сучасна технологічна блок-схема установки для виробництва РМЕ складається з таких блоків: холодне пресування насіння ріпаку і фільтрація олії, дві стадії переетерифікації (отримання РМЕ і гліцерину), вилучення мила, вилучення метанолу та остаточне вилучення мила. Щоби отримати 1 т РМЕ, змішують 1 т ріпакової олії зі 110 л метилового спирту і додають близько 16 л каталізатору (гідроокису калію КОН, або іншого) для виділення гліцерину. Робочу суміш нагрівають до 40–60 °С і повторюють процес до кінцевої чистоти ефірів. Із 1 т олії при виробництві РМЕ отримують також 110 кг гліцерину і частину метанолу.

В стандартах Австрії, Франції, Німеччини, Італії, Швеції, прийнятих у 1996–1997 роках, визначаються такі параметри РМЕ, як: густина, в'язкість, температура спалахування, температура застигання, цетанове число, вміст сірки, золи, води, метанолу, вільного гліцерину, фосфору тощо.

5. Економічна складова щодо розвитку біодизеля

У Німеччині літр дизельного палива коштує 90 євроцентів (понад шість гривень), то біопаливо з ріпакової олії — 70 євроцентів. На 1500 бензоколонок здійснюють заправку біодизелем далекобійники, таксисти, аграрії, які використовують понад 65% загального виробництва цього пального.

Розрахунок пробігу 40-тонної вантажівки на 150 тис. кілометрів дає такий результат щодо витрат на 100 кілометрів: 30 літрів солярки за ціною 0,90 євро і 32,4 — біодизелю по 0,75 євро. Загальна економія при використанні біодизеля: — 3375 євро. Активне використання біодизеля в Німеччині пояснюється тим, що держава дотує таке паливо, щоб зацікавити покупця (до 300 євро за 1 га).

Проте, незважаючи на дотації, у 2005 р. збут мінерального дизельного пального у Німеччині досяг майже 28 млн. тонн, тоді як ріпакового — 1,23 млн. тонн.

Загалом за інформацією спеціалізованих ЗМІ економічний аналіз проблеми виробництва і застосування біодизеля, із ріпаку свідчить: якщо вирощувати ріпак виключно з метою одержання біопалива (РМЕ), — вартість останнього порівняно з нафтовим дизпаливом буде вищою у 2–2,5 рази. Проте застосування РМЕ стає економічно доцільним за умови використання усіх продуктів переробки ріпаку: шроту (на корм або продаж), соломи (на підстилку і пічне паливо), гліцерину (його світова вартість становить близько 900 доларів США/т), а також забезпечення не менше 1 т/га виходу олії. З трьох тонн насіння ріпаку вологістю 7–8% можна одержати 1 т біодизелю, 1,9 т шроту (з вмістом олії 8–12%), 0,2 т гліцерину.

6. Потенціал України щодо використання біодизеля

Україна має сприятливі умови для вирощування ріпаку. Зараз ріпаком засівають лише близько 150 тис. га, тоді як для цього придатні 75% орних земель. За даними МінАПК, середня врожайність цієї рослини в країні сьогодні становить 13 ц/га, що дає вихід олії на рівні 0,5 т/га, тобто у 2–2,5 рази нижче від західноєвропейських показників. З неї Україна виробляє близько 12 тис. т/рік, але як дизпаливо вона поки що не використовується. Значна частина олії експортується в Росію, США, Румунію, Казахстан та інші країни (приблизно 5–6 тис. т/рік).

Оскільки насіння ріпаку майже не накопичує радіонуклідів і важких металів (майже всі вони містяться у стеблинах), в Україні вирощувати ріпак для технічних цілей можна на територіях, тимчасово виключених з сільськогосподарського обігу внаслідок Чорнобильської катастрофи та в інших екологічно забруднених зонах. За умови відведення під цю культуру 10% орних земель і урожайності 25 ц/га, країна може щороку виробляти до 8,5 млн. т ріпакового насіння. Після його переробки можна одержувати близько 3 млн. т біопалива на рік, що на 60% забезпечить річну потребу країни у дизпаливі (за загальної середньої потреби у 5 млн. т/рік). Засіваючи ріпаком 5–5,5 млн. га, Україна могла б виробляти РМЕ в обсягах, здатних повністю задовольнити її потреби у паливі.

У 2005 році цією культурою засіяли вже 200 тис. га і вперше за багато років було зібрано врожай понад 300 тис. тонн ріпаку.

За даними ЗМІ у 2006 році МінАПК планує одержати понад мільйон тонн насіння ріпаку і виготовити 300 тис. тонн біодизеля. Міністерством вже проведено переговори в Німеччині, Австрії, Канаді, США, Литві, Угорщині, Чехії, Словаччині з приводу перспектив такого виробництва. Отримані бізнес-плани канадських бізнесменів щодо будівництва в Україні п'яти заводів, які вироблятимуть по сто тисяч тонн олії кожен. У першій половині 2006 р. Міністерство ініціювало питання виділення коштів із держбюджету на запуск двох заводів.

Проблемні питання МінАПК щодо вирощення ріпаку.

Обвинувачування Міністерства з боку Аграрної академії наук в частині того, що ріпак, який засівається, вимерзає.

Невизначеність питання щодо розвитку ГМ-сортів ріпаку (генно-модифіковані сорти) в Україні. Зараз ці сорти використовують тільки в Канаді і США.

Інші, не менш важливі, проблеми:

1. Відсутність потужних підприємств в Україні щодо виробництва біодизелю. У промислово-розвинутих країнах будуються потужні (75-100 тис. т/рік) підприємства щодо вироблення біодизелю. Сконструйовані українськими кулібініми біодизельні установки низькопродуктивні і малотоннажні. Якщо на зарубіжних із тонни ріпаку одержують 350 літрів пального, то на вітчизняних — удвічі менше.

2. В Україні поки що не розроблено нормативно-технічної документації на рецептуру сумішей із біодизелю. На сьогодні, наскільки відомо, не визначено оптимальний варіант використання біодизеля в Україні (за французьким, німецьким або іншим варіантом).

3. Конкурентоспроможність біодизеля. Для виробництва 1 тонни ріпакової олії потрібно три тонни насіння загальною вартістю 750 дол. Крім того, для виробництва тонни біодизелю за класичною технологією потрібно ще 110 літрів метилового спирту. Якщо підсумувати всі затрати, то літр біодизелю коштуватиме у межах долара.

В Україні перспектива з'явиться, коли вартість біодизеля буде меншою, ніж вартість дизельного палива.

Висновки за розділом I

У разі розгорнення роботи щодо промислового використання біодизеля в Україні необхідно:

Забезпечити створення відповідної нормативно-правової бази з наданням значних пільг виробникам біодизеля.

Забезпечити розвиток сировинної бази, зокрема, комплектацію насінневого фонду елітними сортами ріпаку.

Забезпечити технічну та фінансову складову будівництва в Україні потужних підприємств по виробленню біодизеля.

Розділ II. Біоетанол

1. Зарубіжний досвід щодо виробництва біоетанолу

Етанол виробляється методом зброджування цукрів (глюкози, сахарози та деяких інших) у безкисневому середовищі спиртовими дріжджами. Раніше майже весь етанол, виготовлений таким шляхом, використовувався для виробництва алкогольних напоїв, і лише невеликі обсяги, отримані хімічними методами, застосовувалися у промисловості. За останні 25 років ситуація докорінно змінилася. Зараз більше половини виробленого у світі етанолу використовується як добавка до пального для двигунів внутрішнього згорання і лише 15% — для виготовлення алкогольних напоїв. Етанол із біомаси, що застосовується як паливо, називають паливним етанолом або біоетанолом (європейський термін). По суті він є абсолютизованим етиловим спиртом. Світове виробництво етанолу у 1998 році складало близько 32 млрд. літрів, з них 4 млрд. харчового етанолу, 8 млрд. — для хімічної промисловості, 20 млрд. — паливного. Лише 7% загальної кількості було отримано методом хімічного синтезу, а 93% — дріжджовою ферментацією цукру і зерна. Цікаво відзначити, що обсяги виробництва харчового спирту залишаються незмінними від 1975 року, тоді як паливного етанолу — зросли з 2 млрд. літрів до 20 млрд. літрів у 1998-му.

Використання етилового спирту як енергоносія не є новиною. Свій перший автомобіль Генрі Форд сконструював на базі двигуна, що працював саме на такому спирті, а в умовах дефіциту пального під час Другої світової війни в Німеччині спирт додавали до бензину. Проте тільки наприкінці ХХ століття з'явилися повномасштабні програми використання біоетанолу як пального

для двигунів. В складі пального біоетанол дозволяє збільшити октанове число і покращити експлуатаційні характеристики сумішевого бензину. Відомо, що використання такого бензину з вмістом до 15% етанолу не потребує зміни конструкції сучасних двигунів внутрішнього згорання і допоміжних приладів до них. Апробована концентрація етанолу в бензині коливається від 10% (США) та 8% (Канада) до 5-6% (Франція, Польща). Завдяки використанню сумішевого бензину зменшується концентрація шкідливих компонентів у вихлопних газах (чадного газу, закису азоту, оксиду азоту та інших летких токсичних викидів). Так, вміст оксиду вуглецю зменшується на 25%, вуглеводнів і оксидів азоту на 5%, що надзвичайно важливо для великих міст, де головним джерелом забруднення є автомобільний транспорт. Спалювання етанолу, отриманого з біомаси, не робить «внеску» до парникового ефекту, оскільки біомаса є CO_2 — нейтральною.

Нині весь паливний етанол отримується методом зброджування цукрів (цукрова тростина) або сировини з вмістом крохмалю (в основному кукурудза). У Канаді, Бразилії та США діють державні програми з виробництва паливного етанолу. Світовими лідерами у цій галузі є Бразилія та США. Так, у 1999 році Бразилія виготовила 6,5 млрд. літрів паливного етанолу, що забезпечило 13% її загальних потреб в енергоресурсах і 19% — у рідкому паливі, тобто на нафті були заощаджені значні кошти. Завдяки сучасним технологіям з використанням цукрової тростини виробництво етанолу в цій країні є рентабельним: від 1990 року його обсяги щорічно зростали на 4%, а собівартість зменшувалася на 3%. Раніше тут виробляли переважно безводний етанол як пальне для автомобілів зі спеціальними двигунами. Але останнім часом у Бразилії використовуються паливні суміші з вмістом етанолу: 26% — у бензині і 3% — у дизельному паливі. Такі суміші не потребують змін у конструкції двигунів внутрішнього згорання чи дизельних двигунів. Щороку, залежно від ринку цукру, уряд країни визначає, який відсоток біоетанолу буде додаватися до моторних бензинів. Паливний етанол оподатковується тільки прибутковим податком без акцизного збору.

США — другий солідний виробник етанолу — палива, яке дає змогу щорічно заощаджувати близько 1,5 млрд доларів на придбанні нафтопродуктів, забезпечувати стабільну роботу сільського господарства, створювати нові робочі місця за ра-

хунок будівництва спиртових заводів і покращувати екологічну ситуацію. Ще у 1988 році у США був прийнятий Закон про альтернативні моторні палива, який започаткував програми зменшення витрат бензину новими автомобілями та програми розробки нових палив. Зокрема, було вирішено виробити 20 тис автомобілів, які могли споживати паливо E85 (85% етанолу та 15% бензину), і зараз в країні експлуатується понад 1,5 млн таких транспортних засобів. У 1990 році у США прийнято Закон про чисте повітря, згідно з положеннями якого бензин повинен містити не менше 2% (за масою кисню) кисневмісних добавок (головним чином етанолу), що дає змогу знизити токсичність вихлопних газів. Поправками до цього закону були запроваджені федеральні знижки податкової ставки на рівні 0,54 долара США на галон чистого етанолу. Із введенням в дію Акту про склад автомобільного палива в ряді міст США та Програми по паливних окиснювачах (1995 р.) ці знижки у більшості штатів поповнилися додатковими субсидіями для виробників етанолу. У мегаполісах (з населенням понад 1 млн.) взимку використовують тільки бензин з вмістом 10 % етанолу (так званий E10, або газохол). Обсяг продажу газохолу в країні становить 12% від загального обсягу продажів бензину.

Порівняно з Бразилією, виробництво паливного етанолу з кукурудзи у США є менш прибутковим, хоча його собівартість за останні п'ятнадцять років зменшилася на 2/3. Навіть сьогодні у країні діють податкові знижки на паливний етанол, щоб зробити його дешевшим за бензин. Згідно з підписаним президентом США законом, що матиме чинність до 2007 року, ця знижка дорівнює 0,014 долара на літр газохолу. Лідером — виробником паливного етанолу в країні є штат Іллінойс, де розміщено два заводи, кожен потужністю 1,05 млн. літрів на добу. Річна ж потужність спиртових заводів США з виробництва етанолу складає близько 7,5 млрд. літрів. За підрахунками коаліції губернаторів, які підтримують цю галузь, в неї з 1978 року інвестовано понад 4 млрд. доларів США. У двадцяти штатах розміщено 56 підприємств з виробництва етанолу, і ще 30-35 заводів будуються. Очікується, що у США виготовлятиметься близько 15 млрд. літрів цього продукту у 2010 році та 36 млрд. — у 2020-му.

Країни ЄС щорічно виробляють 2 млрд. літрів етанолу, але як паливо використовується менше 10%. Проте 7 листопада

2001 року дві комісії ЄС прийняли Директиви щодо використання біопалива країнами ЄС, — так звані «бідирективи» про обов'язковість вмісту біопалива у традиційному для транспорту. Серед інших до відновлюваних видів палива віднесені біоетанол і ЕТБЕ (етилтретбутиловий ефір - естеризований біоетанол). Майже всі зареєстровані в ЄС транспортні засоби технічно придатні для використання палива з добавкою до 15% біоетанолу або ЕТБЕ. У Франції в 1996 році прийнято Закон про чисте повітря, який зобов'язує автомобілістів застосовувати кисневмісні добавки до бензинів, передусім етанол та ЕТБЕ. При цьому паливний етанол звільнено від внутрішніх податків, проти чого не заперечувала комісія ЄС (09.04.1997).

Приклад США переконує, що для підтримки рентабельності виробництва паливного етанолу потрібні державні субсидії, і це при тому, що сировина (кукурудза) є там дуже дешевою. Необхідно, щоби технологія його виготовлення стала дешевою — і він складе гідну конкуренцію бензину. Основними засобами зменшення собівартості етанолу можуть бути: інша сировина, комплексний підхід до утилізації побічних продуктів виробництва та вдосконалення технології алкогольної ферментації.

Заміна сировини полягає в тому, щоби замість зернових злаків використовувати біомасу рослин — як трав'янистих, так і дерев, а також відходи сільського господарства, деревообробної промисловості та комунальні тверді побутові відходи. Розрахунки показують, що використання таких відходів дозволило б США замінити етанолом 40% бензину. Спеціальне вирощування певних дерев'янистих (вільхи, осики тощо) і трав'янистих рослин (наприклад, сорго) для подальшої переробки у паливний етанол змогло б забезпечити решту 60%.

Рентабельність виробництва паливного етанолу значною мірою залежить від продажною ціни кінцевого продукту. Так, згідно з даними одного з досліджень, при продажу етанолу, отриманого з лігноцелюлози сільськогосподарських відходів, за ціною 0,33 долара США за літр виробництво буде рентабельним за умови, що завод одночасно випускатиме інший продукт - фурфурол. При цьому оптимальний обсяг сировини, що переробляється, складає 4360 т/день, а значно менші чи більші обсяги знову призводять до нерентабельності.

2. Потенціал України щодо використання біоетанолу

Україна має великий потенціал біомаси, придатний до енергетичного використання, зокрема відходи сільського господарства (солома, качани кукурудзи, лузга соняшника), тверді побутові відходи, що переважно складаються з лігноцелюлози. Сировиною для паливного етанолу може бути також меляса (її обсяги становлять близько 2 млн. т/рік), зернові культури, картопля, фрукти, спеціальні технічні культури.

Україна є крупним виробником харчового спирту. Річна сумарна потужність спиртових заводів становить близько 700 млн. літрів спирту, в тому числі 340 млн. — з заводів з переробки меляси. На жаль, велика кількість таких підприємств працює з неповним завантаженням або взагалі простоє. В перспективі їх потужності можна спрямувати на виробництво паливного етанолу з лігноцелюлози, але цей процес має бути рентабельним. Очевидно, що ціна біоетанолу залежатиме як від податкової політики держави, так і від його собівартості, на що, в свою чергу, впливатиме технологія виробництва.

Концепція виробництва біоетанолу в Україні включає кілька напрямків. Реконструкція існуючих спиртових заводів дозволить довести виробництво паливного етанолу до 0,3 млн. т/рік. Крім того, планується будівництво таких заводів малої потужності (до 5 т етанолу на добу) на базі підприємств переробної промисловості та безпосередньо в сільських господарствах. Пуск в експлуатацію нових технологічних ліній малої потужності дасть змогу отримувати 0,05 млн. т/рік цього продукту. Виробництво також доцільно розміщати на діючих цукрових заводах, їх теплосилове господарство може обслуговувати спиртові цехи і, в період між сезонами, виробництво цукру. До недавнього часу в Україні працював 191 цукровий завод, 75 з яких поступово до 2010 року можна дообладнати відділеннями з виробництва паливного етанолу, що розширить період використання технологічного обладнання, яке традиційно працює лише три-чотири місяці на рік. Дооснащення цукрових заводів відповідними технологічними лініями дасть можливість отримувати 1,65 млн тонн етанолу на рік. Таким чином, з урахуванням всіх напрямків концепції, в Україні можна було б отримувати 2 млн. т/рік біоетанолу.

В нашій країні вже виконано значний обсяг робіт з розробки й впровадження технології виробництва аналогу паливного

етанолу — високооктанової кисневмісної добавки до бензину (далі — ВКД), яку одержують біоконверсією вуглеводневмісної відновлюваної сировини. Технологія отримання ВКД розроблена Українським інститутом спирту і біотехнологій виробничих продуктів (УкрНДІспиртбіопрод, Київ) і державним концерном «Укрспирт», впроваджена на семи спиртових заводах України: Барському, Довжоцькому, Луганському, Дублянському, Гайсинському, Маловисківському та Узинському оцтоводріжджовому заводі з сумарною добовою потужністю понад 120 т. Термін окупності реконструкції брагоректифікаційних установок цих заводів не перевищував півроку. Оскільки меляса дешевша від зерна, то на ВКД переробляли саме її, а із зерна одержували ректифікований спирт для високоякісних алкогольних напоїв. Зі збільшенням виробництва зерна в Україні та за умов його комплексної переробки за ефективними технологіями з одержанням сухої зернової барди, цілком економічно виготовляти ВКД з крохмалевмісної сировини. Перспективна сировина для цього — цукрове сорго.

Виконані в Україні у 1998-1999 роках експлуатаційні, стендові та дорожні випробовування підконтрольної групи автомобілів на сумішевих бензинах дають підстави до таких висновків:

- експлуатаційні властивості автомобілів, що працюють на сумішевих бензинах з доданням 6% ВКД практично не погіршуються порівняно з тими, що працюють на товарних бензинах А-92 та А-76;
- підвищується октанове число сумішевих бензинів;
- не зафіксовано негативного впливу тривалої роботи автомобілів на технічний стан і стабільність регулювання паливної апаратури;
- зменшується концентрація шкідливих речовин у відпрацьованих газах: оксидів азоту на 4,5-16%, ароматичних вуглеводнів — на 9-15% (залежно від типу бензину й двигуна).

Технічний комітет зі стандартизації і допуску до застосування продуктів нафтопереробки та нафтохімії «Нафта-Стандарт» дав дозвіл на застосування у бензинах 6% ВКД. Його виробництво й застосування стимулює і Указ Президента України № 688/99 від 22 червня 1999 року «Про організацію виробництва бензинів моторних сумішевих», який передбачає суттєву знижку в оподаткуванні виробникам ВКД і сумішевих екологічних бензинів з її застосуванням, що, безумовно, позитивно впливає на тем-

пи зростання обсягів виробництва ВКД. Загалом з 1998 року отримано та реалізовано 23,7 тис т ВКД, що дало можливість українським підприємцям виробити понад 390 тис т екологічно чистих бензинів моторних сумішевих з використанням ВКД. А з вересня 2002 року підприємства концерну «Укрспирт» мають змогу виробляти 4500 т ВКД щомісяця.

Мінімальна потреба ВКД в Україні становить 100 тис т/рік, оптимальний обсяг споживання — 250-300 тис т/рік, що забезпечує виробництво та використання 1,7-5,1 млн. т сумішевих бензинів.

Постановою Кабінету Міністрів від 4 липня 2000 року № 1044 затверджено програму «Етанол», спрямовану на виробництво спиртовими заводами нових видів продукції та пошук нових ринків збуту. Ця програма поєднує стратегію виробництва ВКД, технічного спирту та продукції з його використанням (етилену, етиленгліколю, синтетичного каучуку, «біодизелю», продуктів тонкого органічного синтезу) з напрямками зменшення собівартості етилового спирту та комплексного безвідхідного використання сільськогосподарської сировини. Перераховані виробництва на основі спирту конкурентоспроможні за вартості спирту 220-230 доларів США за тонну. Програмою «Етанол» передбачена організація виробництва ВКД як добавки до бензинів на спиртових заводах, що переробляють мелясу, та на деяких зернових заводах загальною продуктивністю понад 350 тис. т на рік. Це дозволить отримувати близько 6 млн. т сумішевих бензинів.

У березні 2005 року голова концерну «Укрспирт» І.Жолнер, виступаючи на «круглому столі» з впровадження біоетанолу в Україні, відмітив, що застосування біоетанолу відбулося на практиці — нафтопереробні заводи вже мали змогу застосувати ВКД. Однак у подальшому цей процес з різних причин загальмували. За твердженням спеціалістів концерну «Укрспирт», бензин з добавкою біоетанолу до 5% може застосовуватись на будь-яких марках автомобілів, а бензин 97-ї марки автоматично здешевлюється на 100 грн./т, проте нафтопереробники, які працюють на українському ринку, неохоче йдуть на нововведення.

За словами І. Жолнера, 8 спиртових заводів концерну «Укрспирт», які впровадили виробництво ВКД за власні кошти, готові були у 2005 році виробляти 60 тис. тонн біоетанолу на рік. При сталому попиті на цей продукт спиртзаводи швидко можуть

збільшити виробництво до 100 тис. т/рік. За 2-3 роки виробничі потужності з ВКД, за розрахунками, можуть зрости до 280 тис. тонн на рік. У цьому випадку щороку до державної казни додатково надходитиме понад 180 млн. грн.

Швидко збільшення обсягів виробництва І.Жолнер пояснив наявністю в Україні незадіяних потужностей спиртзаводів, які, за підсумками 2004 року, сягають 36,3 млн. декалітрів спирту на рік, та наявністю достатньої сировинної бази.

На думку керівника концерну “Укрспирт”, конфлікт інтересів спиртовиків і нафтопереробників може бути вирішений шляхом економічної зацікавленості НПЗ у застосуванні біоетанолу. Це, зокрема, може бути зниження акцизної ставки з нинішніх 60 євро/тонна до 40 євро/тонна. Однак рішення відносно встановлення таких пільг може прийняти лише уряд.

І.Жолнер переконаний, що у питанні застосування ВКД конфлікту інтересів не повинно бути, оскільки економічну перевагу біопалива доведено. Вирішення проблеми застосування ВКД необхідно знайти за столом переговорів за присутності усіх зацікавлених сторін.

Як заявив у ході «круглого столу» народний депутат України, член Бюджетного комітету ВР Григорій Калетник, 30 березня 2005 року Уряд планував розглянути питання щодо обов'язкового застосування ВКД нафтопереробними заводами при виробництві бензинів.

3. БІО-100

У липні 2007 р. до НАЕР звернулося ТОВ “Біоенергетична компанія” (58023 м. Чернівці, вул. Руська, 277/71, код ЄДРПОУ 33616799) щодо внесення рідкого палива моторного БІО-100 до реєстру альтернативних видів палива.

На підставі Експертного висновку за № 01/06 від 11.04.06 р. щодо наявності в паливі ознак альтернативного палива виданого Випробувальним центром УкрНДІнафтопереробки “МАСМА” (Реєстраційний номер у Реєстрі Системи сертифікації УкрСЕПРО № UA 6.001.Т.191. від 23.07.2001 р. Поновлено Національним агентством з акредитації України до 22 січня 2007 р.).

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 05.10.04 р. № 1307 та наказу Держкоенергозбереження від 10.12.04 р. № 183, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 27.12.04 р. за

№ 1647/10246 зазначений вид палива підлягає внесенню до Реєстру альтернативних видів з видачею відповідного свідоцтва.

Висновки за розділом II

Ефективність використання біоетанолу доведена.

Економічний ефект застосування біоетанолу полягає у зниженні вартості палива.

Спиртові заводи України в змозі виробляти біоетанол.

При виробництві біоетанолу повинна бути забезпечена економічна зацікавленість НПЗ у його застосуванні.

1.14. Перспективні напрямки розвитку альтернативних джерел енергії в Україні

1. Впровадження когенераційних технологій

При встановленні на базі існуючих об'єктів теплогенерування в комунальній і промисловій сфері 5000 МВт електрогенеруючих когенераційних потужностей, можна заощадити від 10 до 30% природного газу, необхідного для роздільного генерування тих же кількостей теплової і електричної енергії, або, у середньому, близько 6 млрд. м³ природного газу на рік.

Зменшиться викид парникових газів (СО₂) на 15-20 млн. т на рік. У разі продажу квот на ці викиди, згідно Кіотського протоколу, можна одержати до 0,5 млрд. доларів США.

Підприємствами України виробляється практично все енергетичне обладнання, необхідне для будівництва когенераційних установок: газотурбінні та газопоршневі двигуни, електрогенератори, паливні компресорів, теплообмінники, прилади та засоби керування і автоматики.

Орієнтовний обсяг фінансування програми впровадження 5000 МВт електрогенеруючих когенераційних потужностей — 12,5 млрд. грн.

Термін окупності — приблизно 5 років.

2. Біоенергетика

Енергетичний потенціал біомаси в Україні складає близько 23 млн. т у.п. на рік.

Впровадження котлів, працюючих на біомасі, допоможе швидко замінити природний газ для виробництва теплової енергії з найнижчими інвестиційними затратами і найкоротшими термінами окупності проектів.

Приблизна ємність ринку України для впровадження складає:

- деревноспалювальні котли для теплопостачання, 1-10 МВт — 500 одиниць;
- промислові деревноспалювальні котли, 0,1-5 МВт — 360 одиниць;
- фермерські соломоспалюючі котли, 0,1-1,0 МВт — 16 тис. одиниць.

Термін окупності котлів при серійному виробництві становить 1-3 роки.

Орієнтовна вартість зазначеного обладнання складає близько 5 млрд. грн.

Потенціал біогазу, доступного для виробництва енергії на великих полігонах твердих побутових відходів, складає близько 400 млн. м³/рік, що відповідає 0,3 млн. т у.п./рік.

До 2020 року приблизна ємність ринку України для впровадження крупних біогазових установок складає 2900 одиниць при інвестиційних витратах у обсязі 1465 млн. грн., що дозволить замінити близько 1,15 млрд. м³ природного газу на рік, а для впровадження міні-електростанцій на газі звалищ — 90 одиниць при інвестиційних витратах у обсязі 404 млн. грн., що дозволить замінити близько 210 млн. м³ природного газу на рік

3. Розвиток виробництва синтетичного газу

Виробництво синтетичного газу за умови державної підтримки і залучення потенційних інвестицій, як внутрішніх так і зовнішніх, може сягнути у 2007 р. обсягу в 1 млрд. м³ з подальшим його збільшенням у наступні роки, що надасть можливість частково відмовитись від використання природного газу для опалення в комунальному господарстві, в першу чергу в соціальної сфері.

На сьогодні вже введено в дію більше 40 установок з виробництва синтетичного газу, який використовується для опалення шкіл, дитячих садків і лікарень у різних областях країни.

Планується до переведення на місцеві види палива (відходи деревообробки, відходи рослинного походження, торфу, бурого вугілля тощо) шляхом впровадження установок газифікації вуг-

лецевмісної сировини ряд об'єктів бюджетної сфери Львівської, Сумської та Чернігівської областей.

Реалізація цього проекту дозволить забезпечити:

- ефективне та стаке енергозабезпечення об'єктів бюджетної сфери областей;
- збільшення частки альтернативних видів палива у балансі попиту та пропонування енергоносіїв;
- скорочення споживання природного газу;
- підвищення енергетичної незалежності держави;
- покращення екологічного стану в областях.

Реалізація цього проекту передбачає впровадження 225 установок газифікації, що дозволить замінити близько 45 млн. м³ природного газу.

Очікувана вартість проекту — 45 млн. грн.

Термін окупності капітальних затрат складає 2,3 опалювальних сезони.

Крім того, розпочато передпроектні роботи для впровадження установок газифікації на ВО «Сумхімпром».

Слід зазначити, що синтетичний газ вже сьогодні можна розглядати як альтернативу моторному паливу, особливо в сільському господарстві.

4. Розвиток виробництва біопалива

Розвиток виробництва біопалив (біодизельне паливо, сумішеві бензини) в Україні НАЕР вважає одним з пріоритетних завдань забезпечення енергетичної безпеки України.

Програмою розвитку виробництва дизельного біопалива, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 22.12.06 № 1774, передбачено будівництво 23 біопаливних заводів, що дозволить довести виробництво дизельного біопалива до 623 тис. т на рік, що сприятиме зменшенню імпорту нафти до 1,88 млн. т.

Орієнтовний обсяг фінансування заходів зазначеної Програми — 8,9 млрд. грн., в тому числі за рахунок державного бюджету — 69,7 млн. грн.

На даний час в Україні створено рідке сумішеве моторне паливо БІО-100, яке є альтернативою моторним бензинам, отриманим з вуглеводневої сировини (нафта, газовий конденсат), та технічні умови на нього.

На сьогодні НАЕР в установленому порядку видало ТОВ «Біоенергетична компанія» (м. Чернівці) свідоцтво про належність

палива БІО-100 до альтернативного. Паливо БІО-100 бул внесено до відповідного реєстру.

Організація виробництва моторного палива БІО-100 в Україні надасть можливість зменшити залежність країни від імпорту нафти.

5. Використання шахтного метану

Когенераційні схеми можуть бути використані в енергетиці (промислова та комунальна) також при використанні альтернативних видів палива, зокрема — шахтного метану. Вугільні поклади України мають близько 3 трлн. м³ зазначеного газу. Щорічно більшість шахт Донецького вугільного басейну в процесі вентиляції та дегазації викидають більш, ніж 2 млрд. м³ шахтного метану.

На сьогодні в рамках комплексної програми дегазації, промислового використання шахтного метану та скорочення його викидів в атмосферу, яка реалізується за рахунок власних коштів на ОП „Шахта ім. О.Ф.Засядька» (Донецька обл.), введено в дію першу чергу когенераційної газової електростанції (КГЕС). За 2006 рік КГЕС використано 24,6 млн. м³ метану та вироблено більше 94,3 млн. кВт. год електроенергії. За обсягами використання шахтного метану і скороченню його викидів в атмосферу (3,8 млн. т на рік) програма є найбільшою в світі.

За умови застосування сучасних та перспективних технологій, а також залучення відповідних інвестицій, видобуток шахтного метану в Україні у найближчі роки можливо довести до 2-4 млрд. м³, а в подальшій перспективі (2015-2030 рр.) — до 6-9 млрд. м³ на рік, тобто утилізація шахтного метану дасть змогу отримати додатково енергоносіїв у обсязі 5 млн. т у.п. в рік.

Галузевою програмою проведення робіт з видобутку і утилізації газу метану та впровадження положень Кіотського протоколу на вугледобувних підприємствах Міністерства вугільної промисловості України на 2007-2009 роки, яка на даний час знаходиться у стадії затвердження, передбачено заходи, орієнтовний обсяг фінансування яких складає 848,64 млн. грн.

Реалізація заходів з утилізації шахтного метану відкриє нове джерело органічного палива та дозволить значно підвищити безпеку гірничих робіт на вугледобувних підприємствах.

6. Мала гідроенергетика

Гідропотенціал малих річок України, який орієнтовно складає 4,0 млрд. кВт.год.. Фактично малі ГЕС виробляють до 350 млн. кВт.год електроенергії, що становить лише 10% від потенціалу.

На сьогодні в Україні збереглося понад 170 малих ГЕС, а в перспективі необхідно відновити та збудувати близько 100 нових малих ГЕС.

7. Геотермальна енергетика

Великі термальні зони на глибинах менш 4 км є в Криму й у Карпатах. Потенційні геотермальні ресурси в Україні становлять 27 млн. м³/добу теплоенергетичних вод з середньою температурою 700С. Енергетичний еквівалент готового до освоєння технічного потенціалу геотермальних ресурсів України сягає 2 млн. т у.п./рік.

Проте, залучення геотермального потенціалу стримується відсутністю фінансування та конкретних розроблених схемних рішень.

1.15. Основні напрями державної політики у сфері забезпечення енергетичної безпеки України

(Схвалено Указом Президента України від 27 грудня 2005 року № 1863/2005. Доповнено пунктом 7 згідно з Указом Президента № 678/2007 від 02.08.2007.)

Енергетична безпека є однією з найважливіших складових національної безпеки, необхідною умовою забезпечення сталого розвитку держави. Енергетична безпека передбачає досягнення стану технічно надійного, стабільного, економічно ефективного та екологічно безпечного забезпечення енергетичними ресурсами економіки і соціальної сфери держави.

Головними загрозами енергетичній безпеці України на сучасному етапі є:

- відсутність довгострокової науково обґрунтованої стратегії розвитку паливно-енергетичного комплексу;

- надмірна енергоємність економіки, неефективність використання паливно-енергетичних ресурсів, нераціональна структура паливно-енергетичного комплексу держави;
- неефективність політики енергозбереження;
- надмірна залежність економіки України від зовнішніх монопольних джерел постачання паливно-енергетичних ресурсів, відсутність суттєвих позитивних зрушень у диверсифікації джерел енергопостачання;
- невідповідність цінової та тарифної політики умовам постійного зростання світових цін на енергоносії;
- високий рівень зношеності основних виробничих фондів підприємств паливно-енергетичного комплексу, що спричиняє надмірне споживання енергоресурсів та створює передумови для техногенних катастроф;
- руйнація науково-технологічного потенціалу паливно-енергетичного комплексу та низька інноваційна активність енергетичних підприємств;
- платіжна криза та незадовільний фінансовий стан підприємств паливно-енергетичного комплексу;
- непослідовність ринкових перетворень, нерозвиненість ринку паливно-енергетичних ресурсів та його інфраструктури, неефективність системи управління паливно-енергетичним комплексом, насамперед корпоративними частками держави у статутних фондах його підприємств;
- відсутність належних державних резервів паливно-енергетичних ресурсів;
- тіньовий перерозподіл прав власності, тінізація обігу фінансових та матеріально-технічних ресурсів у паливно-енергетичному комплексі.

Основними напрямками державної політики у сфері забезпечення енергетичної безпеки України визначаються:

1) підвищення ефективності використання паливно-енергетичних ресурсів, реалізація державної політики енергозбереження шляхом:

- ◆ впровадження економічних, правових та інших механізмів раціонального використання енергетичних ресурсів в інтересах забезпечення національної безпеки України та збереження природних ресурсів для майбутніх поколінь;

- ◆ здійснення структурних змін у виробництві та споживанні енергоресурсів на основі зменшення частки енергоємних виробництв;
- ◆ розвитку ринкових засад функціонування паливно-енергетичного комплексу, підвищення рівня конкуренції на внутрішньому ринку паливно-енергетичних ресурсів, впровадження ефективних механізмів його антимонопольного регулювання;
- ◆ визначення показників оцінки рівня енергетичної безпеки держави, формування єдиного паливно-енергетичного балансу і проведення систематичного моніторингу відповідних показників з метою оптимізації цього балансу;
- ◆ послідовного скорочення рівня питомих витрат енергетичних ресурсів на базі використання новітніх технологій; впровадження економічно обґрунтованих тарифів на енергоресурси для всіх категорій споживачів;
- ◆ розширення сфери використання нетрадиційних та відновлюваних джерел енергії;
- ◆ стимулювання енергозбереження та запровадження дієвих економічних санкцій за неефективне споживання паливно-енергетичних ресурсів;
- ◆ утвердження енергозберігаючих принципів у суспільній свідомості;

2) зменшення енергетичної залежності України на засадах:

- збільшення власного виробництва паливно-енергетичних ресурсів шляхом підвищення рівня їх видобування, зменшення абсолютного і відносного рівнів імпорту, стимулювання ефективного та оптимального енергоспоживання;
- диверсифікації джерел зовнішнього постачання паливно-енергетичних ресурсів (насамперед природного газу, нафти та ядерного палива), виходячи з необхідності постачання таких ресурсів не менше як з трьох основних джерел, кожне з яких має задовольняти 25-30 відсотків загального обсягу потреб України;
- забезпечення створення з урахуванням практики держав-членів ЄС державного стратегічного резерву паливно-енергетичних ресурсів;
- збереження та розвиток власної наукової, науково-технічної та технологічної бази паливно-енергетичного комплексу;

3) модернізація на основі впровадження новітніх технологій енергетичної системи України та підвищення стійкості її функціонування шляхом:

- ◆ державного стимулювання реалізації інвестиційних проєктів із модернізації виробничих потужностей та транспортних мереж паливно-енергетичного комплексу;
- ◆ вдосконалення системи державної підтримки розвитку підприємств паливно-енергетичного комплексу;
- ◆ розвитку вітчизняного енергетичного машинобудування, проєктних і будівельно-монтажних комплексів енергетики України;
- ◆ участі в розробленні та впровадженні ядерних реакторів нового покоління;

4) підвищення ефективності реалізації транзитного та експортного потенціалу України через:

- поліпшення використання стратегічного положення України у міжнародній системі транспортування енергоносіїв та активізацію її участі в реалізації міжнародних енергетичних проєктів;
- прискорення інтеграції України до європейського та світового енергетичних ринків;
- створення сприятливих умов для поліпшення використання транспортних потужностей паливно-енергетичного комплексу України;
- проведення активної зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної політики, спрямованої на забезпечення національних інтересів України в енергетичній сфері та належне виконання міжнародних зобов'язань України;

5) зниження негативного впливу проблем функціонування паливно-енергетичного комплексу на умови життєдіяльності людини шляхом:

- ◆ підвищення рівня безпеки, стійкості та живучості енергетичних об'єктів з метою забезпечення сталого енергопостачання, запобігання екологічним катастрофам, зменшення рівня техногенного впливу енергетичних об'єктів на довкілля;
- ◆ удосконалення еколого-економічних механізмів відшкодування шкоди, заподіяної об'єктами енергетики навколишньому природному середовищу;

- ◆ підвищення якості палива та зменшення шкідливих викидів об'єктів паливно-енергетичного комплексу в навколишнє природне середовище;

6) підвищення ефективності системи управління паливно-енергетичним комплексом через:

- розширення впровадження ринкових механізмів управління в енергетичній сфері для досягнення міжнародних стандартів надання послуг;
- удосконалення системи управління паливно-енергетичним комплексом та кадрової політики у галузі з урахуванням досвіду іноземних держав та рекомендацій міжнародних організацій;
- збереження у державній власності об'єктів паливно-енергетичного комплексу, які є визначальними для забезпечення енергетичної безпеки (атомні електростанції, гідроелектростанції, магістральні нафто- та газопроводи, магістральні лінії електропередач тощо);
- запобігання та усунення проявів корупції, криміналізації у паливно-енергетичному комплексі;

7) відвернення і нейтралізація реальних і потенційних зовнішніх загроз національним інтересам України у сфері енергетичної безпеки шляхом:

- ◆ забезпечення координації дій органів виконавчої влади щодо додержання національних інтересів України при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності в енергетичній сфері;
- ◆ створення умов для розвитку та підвищення ефективності функціонування паливно-енергетичного комплексу України;
- ◆ створення стабільних, передбачуваних і прозорих умов залучення інвестицій у паливно-енергетичний комплекс через удосконалення законодавства з урахуванням міжнародних стандартів.

◆ ◆ ◆ ◆ ◆

**1.16. Концепція
ФОРМУВАННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОГО БАЛАНСУ**

**Концептуальні засади формування
енергетичного балансу держави**

Висока якість енергетичної статистики та добре обґрунтовані дослідження в енергетичній галузі — це надійна основа для проведення ефективної енергетичної політики.

На сьогодні, в Україні відсутня практика розроблення енергетичного балансу та проведення моніторингу його показників в умовах ринкової економіки, не визначені методичні підходи щодо використання відповідного досвіду інших країн, не сформована інформаційна, методична база, відсутній механізм та інструментарій забезпечення функціонування державної системи проведення моніторингу показників енергетичного балансу і рівня енергетичної безпеки держави.

А тому, з метою реалізації положень Указу Президента України від 27 грудня 2005 р. № 1863 “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 9 грудня 2005 року „Про стан енергетичної безпеки України та основні засади державної політики у сфері її забезпечення”, а також підвищення надійності та якості показників енергетичного балансу для задоволення внутрішньо-державних та міжнародних вимог, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28.11.07 р. № 1058-р схвалено Концепцію формування енергетичного балансу.

Саме ця подія створить умови для впровадження практики складання енергетичного балансу України, за показниками якого можна оцінювати ефективність виробництва та використання енергії в Україні відповідно до міжнародних рекомендацій, розв’язувати оптимізаційні завдання з метою досягнення економічної ефективності енергобалансу, зменшення енергоемності валового внутрішнього продукту економіки України, а також оптимально розподіляти ресурси в ринкових умовах методами державного регулювання.

Концепцією визначаються узгоджені дії органів виконавчої влади, спрямовані на проведення робіт з формування енергетичного балансу.

Отже, функції з формування звітного енергетичного балансу, створення методологічної бази для проведення його аналізу та

відповідних робіт покладаються на Держкомстат із залученням галузевих науково-дослідних установ відповідного профілю.

Звітний енергетичний баланс формуватиметься щороку Держкомстатом за участю інших заінтересованих центральних та місцевих органів виконавчої влади з використанням статистичної інформації, зібраної в установленому порядку, та адміністративних даних про запаси і потоки усіх видів енергоресурсів від виробництва(добування), надходження, транспортування, зберігання, розподілу до кінцевого споживання (використання) енергоресурсів (включаючи витрати та втрати при їх транспортуванні, перетворення, зберігання і залишки).

Прогнозний енергетичний баланс є науково обґрунтованим визначенням показників, що характеризують імовірний стан внутрішнього і зовнішнього ринку енергоресурсів, напрями економічного та соціального розвитку, і формуватиметься щороку Мінекономіки разом з Мінпаливенерго, Мінвуглепромом і НАЕР за участю інших заінтересованих центральних та місцевих органів виконавчої влади із залученням науково-дослідних установ на підставі даних звітного енергетичного балансу, статистичної інформації та адміністративних даних про виробництво, споживання, експорт та імпорт енергоресурсів з урахуванням потреби, прогнозів їх постачання та споживання і використання сучасних технологій прогнозування економічного і соціального розвитку держави відповідно до законодавства.

Проведення моніторингу показників енергетичного балансу є процесом системного довгострокового спостереження за динамікою його показників, який, починаючи з січня 2011 року, буде проводитись НАЕР та спрямовуватиметься на розв’язання таких завдань:

- визначення шляхів оптимізації енергетичного балансу;
- підвищення ефективності використання усіх видів паливно-енергетичних ресурсів;
- визначення механізму координації роботи та контролю за виконанням Національної енергетичної програми України до 2010 року, Комплексної державної програми енергозбереження;
- підготовка обґрунтованого визначення і проведення оцінки перспективних шляхів розвитку економіки та першочергових заходів, пов’язаних із захистом національних інтересів у сфері енергозабезпечення держави;

- оптимізація структури первинного енергоспоживання із заходами щодо зменшення втрат і питомих витрат енергоресурсів та послаблення залежності від їх імпорту, збільшення частки нетрадиційних і поновлюваних джерел енергії в структурі енергетичного балансу держави;
- подання інформації для прийняття рішень у сфері забезпечення національної безпеки, формування державної політики економічного розвитку та державної енергетичної політики;
- створення інформаційної бази для прогнозування тенденцій та закономірностей зміни рівня ефективності використання енергоресурсів, енергетичної безпеки держави, розвитку економіки, зокрема паливно-енергетичного комплексу.

Тому, формування звітних та прогнозних енергетичних балансів, а також проведення моніторингу їх показників є важливою передумовою для оцінки ефективності функціонування економіки країни, обґрунтування рішень з її розвитку та забезпечення відповідного рівня її безпеки, що є вкрай важливим для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку України.

Концепція формування енергетичного балансу

(Ухвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 листопада 2007 р. № 1058-р)

Загальна частина

Ефективне управління процесами, що відбуваються в економічній і соціальній сфері держави, забезпечення її енергетичної безпеки неможливе без сучасної статистики енергетики з урахуванням вітчизняного досвіду і міжнародних методологій, яка оперативна та об'єктивно відображає тенденції розвитку у сфері енергетики.

Концепцію розроблено з метою реалізації положень Указу Президента України від 27 грудня 2005 р. № 1863 (1863/2005) «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 9 грудня 2005 року «Про стан енергетичної безпеки України та основні засади державної політики у сфері її забезпечення», а також підвищення надійності та якості показників енергетичного балансу для

задоволення внутрішньодержавних та міжнародних вимог.

Концепцією визначаються узгоджені дії органів виконавчої влади, спрямовані на проведення робіт з формування енергетичного балансу.

Оперативні та достовірні дані статистики енергетики підвищують якість проведення моніторингу енергетичної безпеки держави на регіональному, національному і міжнародному рівні та створюють сприятливі умови для прийняття стратегічних рішень.

Енергетичний баланс є основою взаємоузгодженої та прозорої системи обліку виробництва (добування), надходження, транспортування, зберігання, розподілу та споживання (використання) енергоресурсів (включаючи витрати та втрати при їх транспортуванні, перетворення, зберігання і залишки) для обґрунтованого прийняття рішень під час формування і реалізації ефективної державної політики для задоволення потреб національної економіки в паливно-енергетичних ресурсах.

Формування енергетичного балансу потребує координації дій центральних та місцевих органів виконавчої влади із забезпечення енергетичної безпеки та створення інформаційної бази для проведення аналізу і прогнозування розвитку економіки.

Проблеми формування енергетичного балансу

Результати аналізу інформаційних потоків у сфері енергетики щодо обліку виробництва (добування), надходження, транспортування, зберігання, розподілу та споживання (використання) енергоресурсів (включаючи витрати та втрати при їх транспортуванні, перетворення, зберігання і залишки) свідчать про те, що якісні характеристики енергетичної інформаційної бази потребують поліпшення.

Наявні методи формування окремих балансів основних паливно-енергетичних ресурсів не повною мірою відображають реальний стан енергоємності національної економіки, її потенційних можливостей та конкурентоспроможності.

Зазначені проблеми не можуть бути розв'язані лише шляхом галузевого управління. Потребує вдосконалення методична база статистики енергетики, а також її відповідне організаційно-технічне забезпечення.

Під час формування енергетичного балансу слід враховувати досвід розвинутих держав, рекомендації міжнародних організацій

цій (ООН, Євростат, Міжнародне енергетичне агентство), а також національні особливості та інтереси України.

Мета і завдання Концепції

Метою Концепції є визначення необхідних організаційних та нормативно-правових засад формування енергетичного балансу з урахуванням особливостей держави, а також рекомендацій міжнародних організацій. Це дасть змогу:

- забезпечити формування енергетичного балансу та проведення моніторингу його показників;
- об'єднати статистичні та адміністративні інформаційні потоки органів виконавчої влади і зосередити спільні зусилля на ключових напрямках створення умов для формування енергетичного балансу;
- застосувати стратегічний підхід до організації такої роботи.

Показники енергетичного балансу повинні відображати інформацію, необхідну органам виконавчої влади для:

- ◆ аналізу і прогнозування розвитку економіки;
- ◆ здійснення заходів щодо забезпечення стабільності на енергетичному ринку;
- ◆ забезпечення порівнянності статистичних показників енергетичного балансу України з аналогічними даними інших держав;
- ◆ створення системи забезпечення належного рівня енергетичної безпеки держави, захисту національних зовнішньополітичних та зовнішньоекономічних інтересів з урахуванням світових тенденцій розвитку енергетики.

Основними завданнями Концепції є:

- обґрунтування доцільності та створення умов для розроблення і прийняття нормативно-правових актів, методологічних, організаційних та інших документів, необхідних для формування енергетичного балансу і проведення моніторингу його показників;
- удосконалення методичної бази статистики енергетики та адаптація її до міжнародних рекомендацій;
- удосконалення діючих та впровадження нових державних статистичних спостережень;

- створення системи стратегічного планування розвитку паливно-енергетичного комплексу відповідно до статистичних показників з питань енергетики;
- проведення оцінки ефективності використання енергетичних ресурсів;
- створення інформаційної бази для проведення аналізу і прогнозування розвитку економіки;
- реалізація ефективної державної політики у сфері енергетичної безпеки в контексті євроінтеграційних процесів;
- інформаційно-аналітичне забезпечення зовнішньої політики держави у сфері енергетики.

Організація робіт з формування енергетичного балансу

Формування енергетичного балансу може бути здійснене одним з таких варіантів:

- ◆ орієнтація на використання методології складення паливно-енергетичного балансу, що застосовувалася до 90-х років;
- ◆ використання зазначеної вище методології разом із створенням сучасної системи статистичних показників з питань енергетики;
- ◆ удосконалення існуючих та введення нових статистичних показників з питань енергетики з урахуванням національних особливостей та досвіду розвинутих держав, а також рекомендацій міжнародних організацій з енергетики.

У разі обрання першого варіанта формування енергетичного балансу потребуватиме проведення всіх методологічно-організаційних робіт та за рівнем витрат не відрізнятиметься від інших. Водночас вибір зазначеного варіанта не сприятиме переходу на міжнародну систему обліку та статистики.

Другий варіант передбачає зростання трудомісткості робіт у зв'язку з необхідністю ведення подвійного обліку — на базі раніше діючої методології та створеної сучасної системи статистичних показників з питань енергетики. За умови обрання цього варіанта залишається необхідність відновлення інформаційної бази та проведення методологічно-організаційних робіт, які притаманні першому варіантові.

Третій варіант передбачає найбільш комплексний підхід до організації робіт з формування енергетичного балансу. При

цьому забезпечується поєднане використання міжнародних рекомендацій, розвиток державної системи моніторингу показників енергетичного балансу та підвищення рівня енергетичної безпеки, що дасть можливість проводити міжнародні порівняння статистичних показників з питань енергетики для виявлення реальних темпів і тенденцій економічного і соціального розвитку у світовій системі міждержавних відносин.

Енергетичний баланс складається із звітного і прогнозного енергетичного балансу.

Функції з формування звітного енергетичного балансу, створення методичної бази для проведення його аналізу та відповідних робіт покладаються на Держкомстат із залученням галузевих науково-дослідних установ відповідного профілю.

Звітний енергетичний баланс формується щороку Держкомстатом за участю інших заінтересованих центральних та місцевих органів виконавчої влади з використанням статистичної інформації, зібраної в установленому порядку, та адміністративних даних про запаси і потоки усіх видів енергоресурсів від виробництва (добування), надходження, транспортування, зберігання, розподілу до кінцевого споживання (використання) енергоресурсів (включаючи витрати та втрати при їх транспортуванні, перетворення, зберігання і залишки). У такому балансі всі види енергії виражені в загальній одиниці обліку і відображають взаємозв'язок між витратами.

Прогнозний енергетичний баланс є науково обґрунтованим визначенням показників, що характеризують імовірний стан внутрішнього і зовнішнього ринку енергоресурсів, напрями економічного та соціального розвитку, і формується щороку Мінекономіки разом з Мінпаливенерго, Мінвуглепромом і НАЕР за участю інших заінтересованих центральних та місцевих органів виконавчої влади із залученням науково-дослідних установ на підставі даних звітного енергетичного балансу, статистичної інформації та адміністративних даних про виробництво, споживання, експорт та імпорт енергоресурсів з урахуванням потреби, прогнозів їх постачання та споживання і використанням сучасних технологій прогнозування економічного і соціального розвитку держави відповідно до законодавства. У разі потреби може встановлюватись інша періодичність його формування.

Проведення моніторингу показників енергетичного балансу є процесом системного довгострокового спостереження за динамікою його показників, який проводиться НАЕР та спрямовується на розв'язання таких завдань:

- визначення шляхів оптимізації енергетичного балансу;
- підвищення ефективності використання усіх видів паливно-енергетичних ресурсів;
- визначення механізму координації роботи та контролю за виконанням Національної енергетичної програми України до 2010 року, Комплексної державної програми енергозбереження;
- підготовка обґрунтованого визначення і проведення оцінки перспективних шляхів розвитку економіки та першочергових заходів, пов'язаних із захистом національних інтересів у сфері енергозабезпечення держави;
- оптимізація структури первинного енергоспоживання із заходами щодо зменшення втрат і питомих витрат енергоресурсів та послаблення залежності від їх імпорту, збільшення частки нетрадиційних і поновлюваних джерел енергії в структурі енергетичного балансу держави;
- подання інформації для прийняття рішень у сфері забезпечення національної безпеки, формування державної політики економічного розвитку та державної енергетичної політики;
- створення інформаційної бази для прогнозування тенденцій та закономірностей зміни рівня ефективності використання енергоресурсів, енергетичної безпеки держави, розвитку економіки, зокрема паливно-енергетичного комплексу.

Для організації робіт з формування енергетичного балансу з урахуванням міжнародних рекомендацій слід:

- ♦ затвердити схему енергетичного балансу;
- ♦ розробити бланки форм, інструкції для складення звітного енергетичного балансу та форм державних статистичних спостережень з питань енергетики;
- ♦ забезпечити розроблення нормативних документів стосовно порядку перерахування обсягів паливно-енергетичних ресурсів з натуральних одиниць в умовні та механізму доведення зазначеного порядку до підприємств та організацій;

◆ розробити методичні вказівки з формування (складення) звітного енергетичного балансу і передбачати щороку в проекті державного бюджету кошти для проведення робіт з його формування (складення).

Інформаційна база, необхідна для формування енергетичного балансу, створюється на підставі даних державних статистичних спостережень, вантажно-митних декларацій про пересування енергетичних потоків через державний кордон, адміністративної інформації, поданої центральними та місцевими органами виконавчої влади, науково обґрунтованих розрахунків та експертних оцінок.

Відповідно до узгоджених визначень, термінів, одиниць вимірювання та методології, енергетичний баланс повинен враховувати потоки за напрямками використання, секторами, видами економічної діяльності та всі види енергоресурсів.

Як основа для міжнародних порівнянь використовується кілька форматів (схем) енергетичних балансів. Кожній державі рекомендовано самостійно визначитися з форматом (схемою) відповідно до своїх національних особливостей.

Фінансове забезпечення формування енергетичного балансу

Загальнодержавний рівень проблеми зумовлює необхідність бюджетного фінансування заходів, що здійснюються в рамках цієї Концепції. Обсяг фінансового забезпечення виконання робіт з формування енергетичного балансу за рахунок коштів державного бюджету орієнтовно становить 13 млн. гривень.

Використання зазначених коштів здійснюється в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Очікувані результати

Формування енергетичного балансу та проведення моніторингу його показників відповідно до міжнародних рекомендацій і ведення статистики енергетики дасть змогу:

- установити відповідність стану енергозабезпечення потребам національної економіки в енергоресурсах;
- підвищити рівень підготовки та прозорості прийняття рішень у сфері функціонування галузей національної економіки та забезпечення енергетичної безпеки;

- забезпечити обґрунтоване визначення і проведення оцінки перспективних шляхів розвитку енергетики та першочергових заходів із забезпечення захисту національних інтересів у сфері енергозабезпечення держави;
- оптимізувати структуру первинного енергоспоживання із зменшенням питомих витрат енергії та залежності від імпортованих енергоресурсів і підвищенням частки нетрадиційних та відновлюваних джерел енергії;
- створити інформаційну базу для визначення шляхів підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної продукції, поліпшення стану навколишнього природного середовища та умов життєдіяльності населення України;
- сприяти реалізації євроінтеграційної стратегії України, зокрема створити умови для:
 - ⇒ раціоналізації виробничої структури паливно-енергетичного комплексу України з приведенням її у відповідність з європейськими стандартами за умови забезпечення її економічної ефективності та прийнятності для енергозабезпечення держави;
 - ⇒ проведення міжнародних порівнянь у процесі взаємодії в рамках світової господарської системи та провадження відповідної зовнішньоекономічної і зовнішньополітичної діяльності.

1.17. Ціна природного газу

Рахунки з самими низькими тарифами на газ в 2006 році, за даними Євростату, приходили естонцям. Їхні витрати на тисячу кубометрів палива становили всього 219,2 євро.

Європейськими рекорсменами за ціною природного газу, що споживається в побуті, є Данія. Середній датчанин платить за тисячу кубічних метрів газу 1115,1 євро, що в 2,3 разу перевершує середньоєвропейський показник (498,5 євро за тис. куб. м).

Зокрема, Скандинавські сусіди Данії — Швеція і Ірландія також платять за газ високу ціну — 904,8 і 869,4 євро, відповідно. Німці і голландці завершують групу країн, де за газ для домогосподарств платять набагато більше, ніж у цілому по континенту — у них газ коштує 700 і 650 євро за тис. куб. м, відповідно.

У середній ціновій групі — від 500 до 600 євро за тис. куб. м — розташувалася центральна і південна Європа. Стільки за газ платять домогосподарства Австрії, Бельгії, Іспанії, Італії, Люксембурга, Словенії і Франції.

Нижчі тарифи на газ мають можливість сплачувати тільки жителі колишнього соціалістичного табору, де держави проводять політику стримування соціально-чутливих цін. Вартість тисячі кубометрів поки що не перевищила 300 євро для болгар, угорців, литовців, латишів, румун, хорватів і естонців.

Водночас, найбільш економічно розвинені держави Східної Європи, а саме Польща і Чехія, вже переступили 300-єврову позначку і впевнено наближаються 400-єврової. Для поляків побутовий газ минулого року коштував 377,7 євро, для чехів — 336,6 євро за тис. куб. м.

Виключенням із загальноєвропейського правила «чим далі на схід, тим дешевший газ» в 2006 році була лише Велика Британія, споживачам якої блакитне паливо обходься в 413 євро за тис. куб. м. Це удвічі менше, ніж платили сусіди англійців — ірландці, і майже на 20% нижче за середньоєвропейський показник.

Вартість природного газу для домогосподарств України в 2006 році становила 339 грн. за тис. куб. м (близько 45 євро), що в 11 разів нижче за середньоєвропейський показник, розрахований Євростатом. В 2008 році вартість природного газу для домогосподарств України становит близько 100 євро, що в 5-10 разів нижче європейських країн.

Середні ціни на газ для домогосподарств ЄС—25 (за станом на 1 січня 2007 року)

Країна — домогосподарства (ціна середня для всіх груп споживачів) євро/тис. куб. м: Австрія — 592,3, Бельгія — 504,5, Болгарія — 276,2, Велика Британія — 413,9, Угорщина — 270,9, Німеччина — 700,3, Данія — 1115,1, Ірландія — 869,4, Іспанія — 503,9, Італія — 618,9, Латвія — 253,5, Литва — 259,1, Люксембург — 493,6, Нідерланди — 649,3, Польща — 377,7, Португалія — 534,6, Румунія — 299,4, Словаччина — 458,2 Словенія — 524,8, Франція — 515,1, Хорватія — 271,6, Чехія — 336,6, Швеція — 904,8, Естонія — 219,2. Середня для ЄС — 25 498,5.

1.18. ЗЕЛЕНЕ СВІТЛО „ЗЕЛЕНИЙ” ЕНЕРГЕТИЦІ

Енергетична політика більшості країн світу традиційно акцентує увагу на проблемах енергозбереження. Це пов'язано передовсім із загрозою вичерпання невідновлювальних паливно-енергетичних ресурсів (ПЕР), а також з наявністю ризиків під час їх виробництва і транспортування. Дедалі помітнішим стає техногенне навантаження підприємств традиційної енергетики на навколишнє середовище. Останнім часом великого значення набувають заходи з енергозбереження через загальну нестабільність у регіонах видобутку ПЕР, напруження на паливно-ресурсних ринках та несприятливі прогнози щодо подальшого зростання цін на енергоресурси.

Підрахунки не вселяють оптимізму

За оцінками Світової енергетичної ради, Північноамериканський континент володіє ресурсами нафти, яких за нинішніх темпів споживання вистачить лише на 21 рік, Азії — на 20 років, Європі — на 16. Стосовно природного газу, то картина така: Північна Америка має його розвіданих запасів на 13 років, Азія — на 43, Європа — на 21. З огляду на постійне збільшення споживання економіками країн вуглеводнів, їх світові запаси невпинно скорочуються.

Отже, світ (у тому числі Україна) змушений зробити вибір щодо розвитку енергетичної політики у період до 2020—2030-х років. Тому нині ведуться активні пошуки оптимальних варіантів розвитку енергетики. Провідні урядові й громадські міжнародні організації, такі як Європейська економічна комісія ООН, Міжнародне енергетичне агентство, Світова енергетична рада та інші акцентують увагу на питаннях підвищення енергетичної ефективності економіки, скорочення непродуктивних втрат палива й енергії, охорони довкілля від забруднення в процесі використання та виробництва енергії.

Нині за даними дослідницького інституту Worldwatch, щонайменше 43 держави розробили і реалізують плани з переходу на використання відновлювальних джерел енергії. Перейти на «чисту енергетику» мають намір усі країни Європейського Союзу. Аналогічні програми існують у США і Канаді, а також у Бразилії, Китаї, Домініканській Республіці, Єгипті, Індії, Малі, Малайзії,

ПАР і Таїланді. Країни, що хочуть позбутися нафтової, газової й вугільної залежності, до 2010 року планують отримувати від 5 до 30 відсотків електроенергії за рахунок використання енергії води, сонця, вітру, біомаси. Найамбітніші плани в Австрії (до 2010 року має намір покривати 78 відсотків своїх потреб в електроенергії за рахунок відновлюваних джерел), Швеції — 60 відсотків та Латвії — 49,3 відсотка. Швеція, Австрія, Фінляндія практично йдуть шляхом відмови від використання атомної енергетики, нафти і газу, роблячи ставку на максимальний розвиток відновлювальних джерел енергії.

Майже півсотні країн використовують політику надання різних пільг у виробництві «чистої» електроенергії. 19 держав заохочують використання енергії Сонця для обігрівання будинків і виробництва гарячої води. Три країни і, як мінімум, 20 штатів/провінцій заохочують використання біопалива (етанолу і біодизельного палива, що використовуються як автомобільне пальне). Першою країною, яка схвалила подібне законодавство, стала Бразилія.

Отже, країни світу, які досягли значних успіхів у вирішенні проблем енергоефективності, продовжують пошук нових джерел енергозабезпечення, розробляють заходи стосовно енергозбереження, що є позитивним прикладом для інших.

Наїжджена колія в нікуди

В Україні енергозбереження офіційно визнано пріоритетним напрямом вітчизняної енергетичної політики та одним із найважливіших чинників економічного розвитку. Проте до успіхів європейських країн Україні, на жаль, далеко: вітчизняною енергетичною стратегією до 2030 року передбачено збільшення використання ПЕР у 1,52 раза порівняно з 2005 роком. Це при тому, що в більшості європейських країн використання ПЕР узагалі практично не передбачено!

Державною стратегією передбачається у 2030 році мати рівень енергоемності нижчий, ніж у Польщі в 2006 році. Заплановане збільшення використання відновлювальних джерел енергії (ВДЕ) в обсягах 18,33 млн тонн умовного палива (у. п.), що становить близько 6 відсотків загального обсягу використання ПЕР. Для порівняння: в країнах ЄС до 2010 року середня величина відновлювальних джерел енергії становитиме 12 відсотків (у Швеції

— 29,1, у Фінляндії — 23, в Австрії — 21,5, у Данії — 15,6 відсотка). Якщо врахувати те, що Україна, навіть серед країн СНД, посідає перше місце за кількістю енерговитрат на одиницю виробленого продукту, то стає зрозумілим, що ефективність та перспективи нашої енергетичної політики вже сьогодні викликають серйозне занепокоєння й потребують конкретних і негайних дій. Старі, затратні технології заганяють нашу економіку в глухий кут.

Однак потенціал енергозбереження України (за різними оцінками) є значним і сягає від 30 до 50 відсотків нинішнього енергоспоживання.

Звісно, для того щоб досягти таких показників, потрібно інвестувати значні засоби найперше у металургійну сферу, оскільки саме вона споживає близько половини отримованого з Росії газу. В цьому разі хронічний дефіцит державних коштів, як завжди, є суттєвою перепоною на шляху до енергоефективного господарювання.

Газ із гички буряків — не фантастика

В Україні є серйозна альтернатива — біомаса та торф, що можуть впродовж 8—12 років дати додатково 55—65 млн тонн умовного палива. Для цього необхідно лише 18—25 млрд гривень, водночас як ціна запланованого енергетичною стратегією збільшення використання ПЕР до 64,78 млн тонн у. п. за рахунок будівництва 12 нових блоків АЕС становить 229,9 млрд грн і потребує не менш як 20—25 років.

У перспективі Україна має змогу виробляти не менш, ніж 40 мільярдів кубів синтез-газу щороку, що є еквівалентом 25 мільярдів кубів природного. За рахунок обладнання газорозподільних станцій установками з виробництва синтез-газу можливе збільшення його постачання на чверть (суміш природного та синтетичного) без зменшення калорійності газу.

Перспективним також є виробництво біопалива з відходів цукрових і спиртових заводів. Загалом в Україні є розробки в цьому плані, існують також цікаві вітчизняні технології виготовлення сумішевих бензинів у пропорції 60 на 40 (щоправда, поки що на рівні технічних умов). Промислове впровадження цієї технології може дати 500 тисяч тонн відносно дешевого біопалива на рік, що дасть змогу значно поліпшити стан забезпечення паливом сільського господарства.

Україна може почати переходити від традиційного споживання імпортного природного газу до альтернативних джерел. Уже діє дослідний завод із газифікації біомаси під Києвом, який доведе ефективність переробки деревини, торфу, бурого вугілля в синтетичний газ.

Не слід також ігнорувати такі напрями відновлювальної енергетики, як вітроенергетика і використання сонячної енергії. В Міністерстві промислової політики України стверджують, що вітровий енергетичний потенціал України дозволяє забезпечити до 25 відсотків споживання електроенергії в країні за рахунок вітру. На підставі прогнозу до 2020 року найперспективнішими регіонами для будівництва вітроелектричних станцій (ВЕС) є Крим (де давно і успішно працюють вітряки й сонячні батареї), а також Причорномор'я, Приазов'я, Прикарпаття та інші регіони.

Проте, за твердженнями експертів, українські владні структури не зацікавлені працювати у напрями нетрадиційних і відновлювальних джерел енергії (НВДЕ). Натомість утворились певні групи, що лобіюють вугільну, атомну промисловість, оскільки ці напрями давно довели свою життєздатність. У цьому вбачаються причини того, що наразі проекти з НВДЕ залишаються поза бюджетним фінансуванням.

Натомість питання зниження енерговитрат українських підприємств і використання НВДЕ в Україні давно зацікавили міжнародні та іноземні структури, що мають відповідні напрацювання в цій сфері. Зокрема, Агентство США з міжнародного розвитку (пропонує українським компаніям, зацікавленим у скороченні споживання газу, взяти участь в програмі «Ініціатива з енергоефективності в українській промисловості»). Голландська компанія Marlex inter B.V. (займається втіленням проекту будівництва в Закарпатті двох заводів із переробки відходів деревини (біомаси) в електроенергію). За даними Національного агентства України з питань забезпечення ефективного використання енергетичних ресурсів, Євросоюз також заінтересований в тому, щоб Україна активніше займалась впровадженням нетрадиційних енергоджерел, і готовий до надання як консультативної (теоретичної), так і фінансової допомоги.

Повернімось лицем до «зеленої» енергії

Об'єктивні переваги активного використання НВДЕ для України очевидні. Це й зниження обсягів необхідного імпорту

енергоносіїв, додаткові можливості оновлення основних фондів і впровадження нових технологій, зменшення обсягів шкідливих викидів у навколишнє середовище, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товарів за рахунок зменшення частки енергії в собівартості тощо. Використання перелічених чинників сприятиме піднесенню міжнародного іміджу країни. Це може надати додаткові можливості для України щодо досягнення європейського рівня соціально-економічного розвитку.

Щоб досягти успіху на новій ниві, треба розробити альтернативу схваленій енергетичній стратегії України, яка б визначила за пріоритет розвиток енергозберігаючих технологій та НВДЕ. А ще — розробити детальну програму енергоефективності з обґрунтованими розрахунками щодо скорочення енергоемності ВВП. Доцільним також є запровадження гнучкої системи податкових пільг під час проведення заходів з енергозбереження та виробництва «зеленої» енергії. Потребує вирішення й проблема проведення енергоаудиту (наприклад, у Польщі енергоаудит коштує значно дешевше, проводиться швидше та якісніше за рахунок спрощеної реєстраційної процедури, заохочення конкуренції тощо). Законодавство у сфері енергозбереження та і НВДЕ має бути гармонізовано із законодавством розвинутих країн, що досягли значних успіхів у цих сферах.

Можна зробити висновок: усі чекають на допомогу уряду, сподіваються на кредити й пільги для впровадження енергозберігаючих систем і НВДЕ. Якщо держава зможе підтримати такі програми хоча б на законодавчому рівні, це дасть змогу активніше залучати інвестиційні кошти до цієї сфери та сформувати самодостатній ринок НВДЕ в Україні.

Потенціал альтернативних та місцевих видів палива в Україні

Проблемою світового масштабу на сьогодні є енергетична безпека. Україна не є виключенням, адже залежність від поставок органічного палива тут складає 60% (середньоєвропейський показник енергозалежності — 51%). При загальному споживанні енергоносіїв значну частку в Україні мають нафта та вугілля (разом майже 80%), в той же час світові показники — 77%. У світі ведуться активні пошуки оптимальних варіантів розвитку атомної енергетики, відновлювальних джерел енергії, більш ефектив-

ного використання традиційних видів первинних енергоносіїв. Кожна країна обирає свій шлях, має своє бачення. Наприклад, Франція, поряд з активним впровадженням «зеленої» енергетики, продовжує розвиток атомної енергетики. Швеція, Австрія, Фінляндія — навпаки, ці країни практично йдуть шляхом відмови від використання атомної енергетики, нафти, газу і ставлять за мету максимальний розвиток відновлювальних джерел енергії. За даними аналізу, зробленого ООН, очікується, що у 2040-2050 роках виробництво енергії у світі на 50% базуватиметься на альтернативних і поновлювальних джерелах.

Україна тільки починає рухатись у бік так званої чистої «зеленої» енергетики. За оцінкою фахівців Національного агентства з питань забезпечення ефективного використання енергетичних ресурсів, показник використання альтернативних видів енергії в країні знаходиться на рівні 0,7%! В Австрії, наприклад, даний показник — 22%, Швеції або Норвегії — 45-55%. Тільки в Німеччині використовують 15 різновидів газів, там успішно працюють коксовий, водяний, повітряний і т.д. В Угорщині та Польщі спеціально вирощують китайську вербу для спалювання.

Частка використання альтернативних джерел в паливно-енергетичному балансі України поки що незначна, якщо взяти до уваги факт споживання країною в 2006 році 212-213 мільйонів тонн умовного палива. Тобто потенціал використання альтернативних джерел може становити до 30-35% (63-73 мільйони тонн умовного палива на рік) від загального споживання. В ідеалі це практично відмова від поставок блакитного палива, але це лише теоретично».

Щодо практичного втілення, то Україна має дуже непросту проблему — це рівень енергоемності ВВП, який у 2,6 рази перевищує середній показник розвинутих країн. Хоча в цьому році завдяки цілеспрямованим зусиллям як Уряду так і місцевих органів виконавчої влади, в тому числі і НАЕР, у першому півріччі 2007 року рівень енергоемності ВВП в Україні знизився порівняно з 2006 роком на 1,3% і складає 0,75 кг умовного палива на 1 гривню. Для зниження енергоемності ВВП та підвищення рівня ефективності використання енергоресурсів насамперед підприємствами базових галузей — електроенергетики, вугільної, нафтогазової, хімічної, металургійної, машинобудування, житлово-комунального господарства Національним агентством

з питань забезпечення ефективного використання енергетичних ресурсів було посилено контроль за дотриманням загальновиробничих норм питомих витрат паливно-енергетичних ресурсів підприємствами з річним споживанням понад 10 тис. тон умовного палива. Втрати зменшилися у середньому по країні на 10,7% порівняно з 2006 роком.

В Україні є серйозний потенціал альтернативних та місцевих видів палива. Територія нашої держави — 601 тисяча квадратних кілометрів, за розрахунками фахівців НАЕР 7% цієї території можуть практично на 100% забезпечити всю країну енергією. Перш за все за рахунок використання біомаси та торфу, які можуть протягом 8-12 років дати додатково 55-65 мільйонів тонн умовного палива, а ціна їх використання буде становити близько 18-25 мільярдів гривень.

Без відповідних змін у законодавстві, а також без створення системи пільгового кредитування заходів з енергоефективності і енергозбереження багатьом підприємствам не вдасться розплатити вузол проблем, пов'язаних із зростанням цін на традиційні енергоносії та одночасно необхідністю модернізації виробництва.

Саме тому Національне агентство взяло активну участь у розробленні Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України», прийнятий Верховною Радою України за №760-V від 16 березня 2007 року. Цей закон, зокрема, посилює відповідальність за неефективне використання паливно-енергетичних ресурсів, запроваджує низку економічних механізмів. Розроблено також пакет нормативно-правових актів до Закону України «Про когенерацію», що дасть змогу більш активно впроваджувати когенераційні технології. З метою забезпечення оперативного, своєчасного та повноцінного інформування Уряду та інших органів влади та подальшого прийняття необхідних рішень, НАЕР розроблено форми статистичного спостереження основних показників ефективності використання, видобутку (вироблення), споживання, експорту та імпорту енергоресурсів. Крім того, розпочато роботу над розробкою нової Методики складання галузевих та регіональних програм енергоефективності для забезпечення приведення зазначених програм у відповідність до вимог постанови Кабінету Міністрів України №106 від 31.01.07 р.

Значною мірою в результаті втілення законодавчих ініціатив НАЕР в країні почали розвиватися перспективні напрямки збільшення частки використання альтернативних та нетрадиційних видів енергії. Це, насамперед, переорієнтація на місцеві види палива шкіль, лікарень, інших закладів соціальної сфери. Наразі в Україні 42 таких установи вже успішно працюють на альтернативних видах палива. Заплановано перевести ще 700 об'єктів на альтернативні види палива. Актуальним є впровадження енергоефективних проектів в комунальній сфері, а саме — переведення котелень в режим когенерації. Надзвичайно цікавим є виробництво сумішевого газу. Підготовлено програму як вивести Україну на споживання сумішевого газу, в якому добавка синтезугазу складе 12 мільярдів кубометрів. При сьогоднішньому рівні цін це дасть економію до 100 доларів на кожній тисячі кубів, а окупність такого проекту — рік. Вже на стадії впровадження виробництво палива «БІО-100» на базі спиртової промисловості. Одна компанія може випускати його кілька десятків тонн на місяць. За розрахунками фахівців, можна випускати не менш 500 тисяч тонн та налагодити це виробництво протягом 6 місяців. Крім цього існує ще один перспективний напрямок — геотермальні води. Коли велися пошуки нафти й газу, в Україні були пробурені більше 220 скважин, з яких можна одержувати більше 200 гікалорій.

Жорстка політика енергоефективності — запорука сталого розвитку економіки України

Низька ціна на газ є короткостроковою перевагою, через те, що вже у середньо й довгостроковій перспективі вона робить країну залежною від вибухового підвищення цін, яке є об'єктивним вираженням існуючих тенденцій на світових ринках первинних продуктів.

Від політики дешевих енерго- й сировинних ресурсів уже давно відійшли країни ЄС. У Данії, наприклад, ціна природного газу, споживаного в побуті, становить 1115 євро. До високої цінової групи входять Швеція та Ісландія — відповідно 904,8 і 869,4 євро. А загальний середньоєвропейський показник — 498,5 євро.

В Україні ж вартість природного газу для домогосподарств в нинішньому році становить 339 грн за 1 тис.куб.м (близько 45 євро), що в 11 разів нижче за середньоєвропейський показник (!).

Стосовно промисловості, то у країнах ЄС середня вартість 1 тис. м³ природного газу становить 316 євро, а для промислових підприємств України — лише близько 150 євро.

Теперішня ситуація, що склалася у газовій сфері вкотре довела неготовність України до ринкових цін на первинні енергоносії та надмірну енергетичну залежність України від російських постачальників газу. Це й стало своєрідним каталізатором актуалізації проблем ефективного використання енергоресурсів.

Саме про ефективне використання енергетичних ресурсів та збільшення частки нетрадиційних видів енергії в паливно-енергетичному балансі держави нещодавно говорив і Президент України, який зазначив, що низька енергоефективність та висока енергоємність промисловості в результаті — це критичний стан енергетичної безпеки держави та зниження рівня добробуту громадян України.

Тому перед НАЕР, як ніколи, стоїть завдання посиленого контролю за використанням енергетичних ресурсів. Перш за все це стосується надзвичайно великих втрат енергоносіїв в ланцюзі «вироблення-транспортування». В Україні практично втрачається більш ніж 25 мільярдів кВт.г електроенергії під час транспортування мережами.

Не краща ситуація і з таким стратегічним продуктом як вода. В деяких регіонах до 50% води втрачається через протікання в трубогонах. Особливо складна ситуація з цим у житлово-комунальному господарстві, де втрати тепла, енергії, води в 1,5-2 рази перевищують встановлені норми.

З 1 січня 2008 року, запроваджується більш жорстка відповідальність за марнотратне використання енергетичних ресурсів, яка передбачає сплату штрафних санкцій у розмірі 200 відсотків вартості перевитрачених ресурсів. Крім того, посилюється адміністративна відповідальність керівників підприємств за відсутність затверджених норм питомих витрат. (Норми питомих витрат палива та енергії — регламентована величина питомих витрат паливно-енергетичних ресурсів для даного виробництва, процесу, даної продукції, роботи, послуги).

Також Агентство пропонує знизити межу контрольованого річного споживання енергоресурсів для підприємств від 10 тис. т.у.п. до 3 тис. т.у.п. Адже на сьогодні річне споживання в 10 тис. т.у.п. мають тільки 600 підприємств, тобто достатній рівень

контролю за обґрунтованістю питомих витрат забезпечується лише для незначної кількості підприємств.

Щодо стабілізації ситуації з втратами на об'єктах теплоенергетики, то тут доцільним буде обов'язковість проведення енергетичного аудиту, оскільки рівень витрат енергоресурсів в цій сфері впливає на тарифоутворення, а отже безпосередньо на населення країни.

Та все ж головною проблемою сьогодення залишається висока енергоемність ВВП, застарілий технічний фонд, низька активність впровадження енергоефективних технологій та надзвичайно мала частка використання альтернативних видів палива в паливно-енергетичному балансі держави.

Хоча певні позитивні напрацювання в цьому клубні проблем уже є. Так з 1 січня 2008 року вступає в силу новий Закон України щодо стимулювання заходів з енергозбереження який передбачає ряд заходів заохочення, а саме державну фінансову підтримку, митні та податкові пільги.

Щодо технічного переоснащення: найбільш проблемною є соціальна та комунальна сфера. Переважна більшість об'єктів цих сфер використовує водогрійні та парові котли, 60% з яких фізично та морально застарілі. Як паливо вони споживають природний газ, вугілля й мазут.

Альтернативу цьому пропонується впровадження когенераційних схем, які будуть виробляти енергію і тепло, а головне працювати за рахунок використання місцевих видів палива. Сьогодні мова може йти про так зване об'єднання міні-ТЕЦ та установок газифікації у спільний енергетично-переробний комплекс, який буде використовувати як паливо біомасу.

Головним досягненням у розвитку нетрадиційних видів енергії є створення державного концерну «Синтез-газ України» робота якого буде спрямована на значне скорочення споживання природного газу. Згідно розрахунків фахівців НАЕР уже в наступному 2008 році виробництво синтетичного газу може сягнути 1 млрд. м³. А в найближчі 15-20 років можливо досягти виробництва 40 млрд. м³ синтез-газу щорічно, що є еквівалентом 25 млрд. м³ природного газу.

Розвиток даного напрямку це перспективний шлях, яким ідуть усі європейські країни. Більш того, у відповідності до Програми розвитку відновлювальних джерел енергії в країнах ЄС

частка біомаси складатиме уже в 2020 році 235 млн тон нафтового еквіваленту, а у 2050 році частка використання нетрадиційних видів енергії в паливно-енергетичних балансах держав має досягнути 50%.

Найближчі сусіди України — Білорусія, Молдова і, навіть, Росія уже рішуче взялись за впровадження біоенергетичних технологій. У Білорусії 12% загального обсягу енергії виробляється з біомаси. У Молдові розроблено державну програму з впровадження котлів для спалювання соломи.

Україна ж має більш унікальні технології та потужний ресурсний потенціал. Щоправда маємо дві проблеми — відсутність грошей для реалізації вищезазначеного і незрозуміння того, що всі ці технології це не просто наше майбутнє, а майбутнє наших дітей.

В Україні вперше створено концерн з виробництва штучного газу «СИНТЕЗ-ГАЗ УКРАЇНИ»

Рішення щодо створення Концерну було прийнято 5 грудня 2007 року на засіданні Кабінету Міністрів України.

Своєрідним каталізатором цього стала нещодавня гостра критика Президентом України стану енергетики в розрізі питань енергозбереження та енергоефективності. Він зазначив, що низька енергоефективність та висока енергоемність промисловості в результаті — це критичний стан енергетичної безпеки держави та зниження рівня добробуту громадян України.

Тому, перш за все, робота «Синтез-газ України» буде спрямована на значне скорочення споживання природного газу. Згідно розрахунків фахівців уже в наступному 2008 році виробництво синтетичного газу може сягнути 1 млрд. м³. А в найближчі 15-20 років можливо досягти виробництва 40 млрд. м³ синтез-газу щорічно, що є еквівалентом 25 млрд. м³ природного газу. Реалізація даного напрямку дозволить частково відмовитись від використання природного газу в соціальній сфері (школи, лікарні, дитячі садочки) і, в свою чергу, дасть можливість заощадити сотні мільйонів гривень та позитивно вплине на зниження рівня енергоемності.

Дана проблема, сьогодні, стала просто безпрецедентною необхідністю для нашої держави, особливо зважаючи на залежність країни від імпортованого палива. Створення державного Концерну це своєрідний поштовх до зміцнення енергетичної

безпеки України. Сподіваюсь, «Синтез-газ України» стане саме тією науковою, технічною та технологічною базою з виробництва синтетичного палива в Україні, як альтернатива імпортованому газу, яка зможе задовольнити потреби національної економіки, особливо в житлово-комунальному господарстві і бюджетній сфері.

Доцільність та актуальність створення державного Концерну з виробництва синтез-газу підтверджується економічними розрахунками Міністерства економіки та висновками Національної академії наук України. Президія НАН України ще в 2006 році пропонувала створити вищезгадану компанію.

Реалізація рішення Кабінету Міністрів про створення концерну «Синтез-газ України» це позитивний вплив на проведення єдиної технічної, фінансової та інвестиційної політики в галузях енергетики. Розвиток альтернативних видів палива — це перспективний шлях нашої країни до Європи. «Зелена книга» Європейського союзу орієнтує держави на використання біологічних видів палива на рівні 10% від паливно-енергетичного балансу, у нас же поки цей показник на рівні 0,7%. Але, зі створенням Концерну з'явилась реальна можливість значно збільшити цей показник.

Довідково

Синтетичний газ — відносно нове альтернативне джерело енергії, що є продуктом термічної переробки вуглемістких видів сировини: біомаси, бурого вугілля, торфу, мулових осадів міських стоків.

Технологія виробництва синтез-газу доведена до промислового використання. Сьогодні в Україні введено в дію більше 100 установок з виробництва штучного пального, яке використовується для опалення шкіл, дитячих садків, лікарень. При цьому собівартість синтетичного газу суттєво нижча в порівнянні з нинішньою ціною на природній газ.

Наразі, завдяки технологіям та ресурсному потенціалу країни синтетичний газ можна розглядати ще й як альтернативу енергоносію для прямого вироблення електричної енергії та своєрідну заміну моторному паливу, а також як цінну хімічну сировину.

РОЗДІЛ 2. ЗАКОНОДАВЧА, ОРГАНІЗАЦІЙНА І НОРМАТИВНА ОСНОВА ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ

2.1. Закон України Про енергозбереження

Цей Закон визначає правові, економічні, соціальні та екологічні основи енергозбереження для всіх підприємств, об'єднань та організацій, розташованих на території України, а також для громадян.

У цьому Законі вживаються такі поняття:

«енергозбереження» — діяльність (організаційна, наукова, практична, інформаційна), яка спрямована на раціональне використання та економне витрачання первинної та перетвореної енергії і природних енергетичних ресурсів в національному господарстві і яка реалізується з використанням технічних, економічних та правових методів;

«енергозберігаюча політика» — адміністративно-правове і фінансово-економічне регулювання процесів видобування, переробки, транспортування, зберігання, виробництва, розподілу та використання паливно-енергетичних ресурсів з метою їх раціонального використання та економного витрачання;

«паливно-енергетичні ресурси» — сукупність всіх природних і перетворених видів палива та енергії, які використовуються в національному господарстві;

«раціональне використання паливно-енергетичних ресурсів» досягнення максимальної ефективності використання

паливно-енергетичних ресурсів при існуючому рівні розвитку техніки та технології і одночасному зниженні техногенного впливу на навколишнє природне середовище;

«економія паливно-енергетичних ресурсів» — відносне скорочення витрат паливно-енергетичних ресурсів, що виявляється у зниженні їх питомих витрат на виробництво продукції, виконання робіт і надання послуг встановленої якості;

«енергоефективні продукція, технологія, обладнання» — продукція або метод, засіб її виробництва, що забезпечують раціональне використання паливно-енергетичних ресурсів порівняно з іншими варіантами використання або виробництва продукції однакового споживчого рівня чи з аналогічними техніко-економічними показниками;

«енергозберігаючі (енергоефективні) заходи» — заходи, спрямовані на впровадження та виробництво енергоефективних продукції, технологій та обладнання;

«енергоефективний проект» — проект, спрямований на скорочення енергоспоживання, а саме: реконструкція мереж і систем постачання, регулювання і облік споживання води, газу, теплової та електричної енергії, модернізація огорожувальних конструкцій та технологій виробничих процесів;

«енергетичний аудит (енергетичне обстеження)» — визначення ефективності використання паливно-енергетичних ресурсів та розроблення рекомендацій щодо її поліпшення;

«менеджмент з енергозбереження» — система управління, спрямована на забезпечення раціонального використання споживачами паливно-енергетичних ресурсів;

«норми питомих витрат палива та енергії» — регламентована величина питомих витрат паливно-енергетичних ресурсів для даного виробництва, процесу, даної продукції, роботи, послуги;

«прямі втрати паливно-енергетичних ресурсів» — втрата паливно-енергетичних ресурсів поза технологічними процесами (вид нераціонального використання паливно-енергетичних ресурсів);

«марнотратне витрачання паливно-енергетичних ресурсів» — систематичне, без виробничої потреби, не зумовлене вимогами технічної безпеки недовантаження або використання на холостому ходу електродвигунів, електropечей та іншого електро- і теплоустаткування; систематична втрата стисненого повітря,

води і тепла, спричинена несправністю арматури, трубопроводів, теплоізоляції трубопроводів, печей і тепловикористовуючого устаткування; недотримання вимог нормативної та проектної документації щодо теплоізоляції споруд та інженерних об'єктів, яке призводить до зниження теплового опору огорожувальних конструкцій, вікон, дверей в опалювальний сезон (вид нераціонального використання паливно-енергетичних ресурсів);

«нераціональне (неефективне) використання паливно-енергетичних ресурсів» — прямі втрати паливно-енергетичних ресурсів, їх марнотратне витрачання та використання паливно-енергетичних ресурсів понад показники питомих витрат, визначених системою стандартів, а до введення в дію системи стандартів — нормами питомих витрат палива та енергії;

«вторинні енергетичні ресурси» — енергетичний потенціал продукції, відходів, побічних і проміжних продуктів, який утворюється в технологічних агрегатах (установках, процесах) і не використовується в самому агрегаті, але може бути частково або повністю використаний для енергопостачання інших агрегатів (процесів);

«нетрадиційні та поновлювані джерела енергії» — джерела, що постійно існують або періодично з'являються в навколишньому природному середовищі у вигляді потоків енергії Сонця, вітру, тепла Землі, енергії морів, океанів, річок, біомаси.

Розділ I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Завдання законодавства про енергозбереження

Метою законодавства про енергозбереження є регулювання відносин між господарськими суб'єктами, а також між державою і юридичними та фізичними особами у сфері енергозбереження, пов'язаної з видобуванням, переробкою, транспортуванням, зберіганням, виробленням та використанням паливно-енергетичних ресурсів, забезпечення заінтересованості підприємств, організацій та громадян в енергозбереженні, впровадженні енергозберігаючих технологій, розробці і виробництві менш енергоємних машин та технологічного обладнання, закріплення відповідальності юридичних і фізичних осіб у сфері енергозбереження.

Стаття 2. Законодавство України про енергозбереження

Відносини у сфері енергозбереження на території України регулюються цим Законом, іншими актами законодавства України.

Стаття 3. Основні принципи державної політики енергозбереження

Основними принципами державної політики у сфері енергозбереження є:

а) створення державою економічних і правових умов заінтересованості в енергозбереженні юридичних та фізичних осіб;

б) здійснення державного регулювання діяльності у сфері енергозбереження на основі застосування економічних, нормативно-технічних заходів управління;

в) пріоритетність вимог енергозбереження при здійсненні господарської, управлінської або іншої діяльності, пов'язаної з видобуванням, переробкою, транспортуванням, зберіганням, виробленням та використанням паливно-енергетичних ресурсів;

г) наукове обґрунтування стандартизації у сфері енергозбереження та нормування використання паливно-енергетичних ресурсів, необхідність дотримання енергетичних стандартів та нормативів при використанні палива та енергії;

д) створення енергозберігаючої структури матеріального виробництва на основі комплексного вирішення питань економіки та енергозбереження з урахуванням екологічних вимог, широкого впровадження новітніх енергозберігаючих технологій;

е) обов'язковість державної експертизи з енергозбереження;

є) популяризація економічних, екологічних та соціальних переваг енергозбереження, підвищення громадського освітнього рівня у цій сфері;

ж) поєднання методів економічного стимулювання та фінансової відповідальності з метою раціонального використання та економного витрачання паливно-енергетичних ресурсів;

з) встановлення плати за прямі втрати і нераціональне використання паливно-енергетичних ресурсів;

и) вирішення проблем енергозбереження у поєднанні з реалізацією енергетичної програми України, а також на основі широкого міждержавного співробітництва;

і) стимулювання раціонального використання паливно-енергетичних ресурсів шляхом комбінованого виробництва електричної та теплової енергії (когенерації);

ї) поступовий перехід до масового застосування приладів обліку та регулювання споживання паливно-енергетичних ресурсів;

й) обов'язковість визначення постачальниками і споживачами обсягу відпущених паливно-енергетичних ресурсів за показаннями приладів обліку споживання паливно-енергетичних ресурсів у разі їх наявності;

к) запровадження системи енергетичного маркування електрообладнання побутового призначення.

Стаття 4. Об'єкти правового регулювання відносин у сфері енергозбереження

Об'єктами правового регулювання законодавства про енергозбереження є відносини у сфері функціонування енергетичного господарства України, проектування, створення та впровадження наукових та конструкторських розробок, пов'язаних з підвищенням ефективності використання палива та енергії, інформаційного забезпечення народного господарства та населення з проблем енергозбереження, а також у сфері управління та контролю за використанням паливно-енергетичних ресурсів.

Стаття 5. Суб'єкти правового регулювання відносин у сфері енергозбереження

Суб'єктами правового регулювання відносин у сфері енергозбереження є юридичні та фізичні особи, в результаті діяльності яких здійснюються:

проведення енергозберігаючої політики та заходів щодо енергозбереження в усіх галузях народного господарства — промисловості, транспорті, будівництві, сільському господарстві тощо, соціальній сфері та побуті, а також у сфері міждержавного та міжнародного співробітництва;

видобування, переробка, транспортування, виробництво, зберігання та використання всіх видів палива, теплової та електричної енергії, інших ресурсів природного чи штучного походження в частині використання паливно-енергетичних ресурсів;

проведення енергетичного аудиту;

виробництво та поставка енергетичного та енергоспоживачого обладнання, машин, механізмів, конструкційних, будівель-

них матеріалів та іншої продукції, приладів обліку, контролю і регулювання витрачання енергоресурсів;

науково-дослідні, проектно-конструкторські, експертні, спеціалізовані, монтажні, налагоджувальні, ремонтні та інші види робіт і послуг, пов'язані з підвищенням ефективності використання та економії паливно-енергетичних ресурсів;

роботи, пов'язані з розвитком і використанням нетрадиційних поновлюваних джерел енергії, вторинних енергетичних ресурсів, процесів заміщення дефіцитних видів палива;

визначення пріоритетних напрямів екологічно чистої енергетики і створення нових джерел енергії та видів палива;

інформаційне забезпечення народного господарства та населення з проблем енергозбереження і використання нових джерел енергії та видів палива;

створення ефективних систем управління та засобів контролю за енергозбереженням.

Стаття 6. Державні цільові та інші програми енергозбереження

Для проведення ефективної цілеспрямованої діяльності держави щодо організації та координації дій у сфері енергозбереження розробляються та приймаються державні цільові, регіональні, місцеві та інші програми.

Порядок та умови розробки державних цільових програм енергозбереження визначаються Кабінетом Міністрів України.

Стаття 7. Освіта і виховання у сфері енергозбереження

Виховання ощадливого ставлення до використання паливноенергетичних ресурсів забезпечується шляхом навчання і широкої популяризації та пропаганди економічних, екологічних і соціальних переваг енергозбереження.

Знання у сферах енергозбереження та екології є обов'язковими для всіх посадових осіб, діяльність яких пов'язана з використанням паливно-енергетичних ресурсів.

Навчальні заклади включають до навчальних програм відповідні курси з питань енергозбереження.

Стаття 8. Наукові дослідження

Держава забезпечує умови для проведення систематичних комплексних досліджень у сфері енергозбереження для розробки наукових основ створення новітніх енергозберігаючих процесів і технологій.

Стаття 9. Управління у сфері енергозбереження

Управління у сфері енергозбереження спрямоване на забезпечення потреб народного господарства та населення України в паливі, тепловій та електричній енергії на основі раціонального використання енергоресурсів, скорочення всіх видів втрат паливноенергетичних ресурсів, здійснення функцій державної експертизи з енергозбереження, контролю, прогнозування, інформування та іншої виконавчорозпорядчої діяльності.

Державне управління в сфері енергозбереження здійснює Кабінет Міністрів України та уповноважений ним орган.

Розділ II. ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ

Стаття 10. Мета і завдання економічного механізму

Метою впровадження економічного механізму енергозбереження в господарчу практику є інтенсифікація та розширення процесів енергозбереження в умовах становлення та розвитку ринкових відносин в економіці.

Завданням економічного механізму енергозбереження є стимулювання раціонального використання та економії паливноенергетичних ресурсів, створення виробництва і широкого застосування енергетично ефективних технологічних процесів, обладнання та матеріалів.

Стаття 11. Економічні заходи для забезпечення енергозбереження

Економічні заходи для забезпечення енергозбереження передбачають:

а) комплексне застосування економічних важелів та стимулів для орієнтації управлінської, науково-технічної і господарської діяльності підприємств, установ та організацій на раціональне використання і економію паливно-енергетичних ресурсів;

б) визначення джерел і напрямів фінансування енергозбереження;

в) створення бази для реалізації економічних заходів управління енергозбереженням у вигляді системи державних стандартів, які містять показники питомих витрат паливноенергетичних ресурсів для основних енергоємних видів продукції та технологічних процесів в усіх галузях народного господарства;

г) використання системи державних стандартів у сфері енергозбереження при визначенні розмірів надання економічних пільг та застосування економічних санкцій;

д) введення відррахувань від вартості фактично використаних підприємствами паливно-енергетичних ресурсів;

е) введення плати за нераціональне використання паливно-енергетичних ресурсів у вигляді надбавок до діючих цін та тарифів залежно від перевитрат паливно-енергетичних ресурсів щодо витрат, встановлених стандартами;

є) застосування економічних санкцій за марнотратне витрачання палива та енергії внаслідок безгосподарної або некомпетентної діяльності працюючих;

ж) надання юридичним і фізичним особам субсидій, дотацій, податкових, кредитних та інших пільг для стимулювання розробок, впровадження патентних винаходів та використання енергозберігаючих технологій, обладнання і матеріалів;

з) матеріальне стимулювання колективів та окремих робітників за ефективне використання та економію паливно-енергетичних ресурсів, впровадження розробок, захищених патентом.

Стаття 12. Фінансування заходів щодо економії та раціонального використання паливно-енергетичних ресурсів

Джерелами фінансування заходів щодо ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів є Державний фонд енергозбереження, власні та позикові кошти підприємств, установ і організацій, Державний бюджет України, місцеві бюджети, а також інші джерела.

Стаття 13. Державний фонд енергозбереження

Для забезпечення фінансування заходів щодо ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів утворюється Державний фонд енергозбереження.

Джерелами формування Державного фонду енергозбереження є:

кошти, отримані у вигляді штрафних санкцій за порушення законодавства з питань забезпечення ефективного використання енергетичних ресурсів;

частина зборів за використання природних ресурсів, розмір якої визначається Верховною Радою України за поданням Кабінету Міністрів України;

кошти, отримані за видачу Національним агентством України з питань забезпечення ефективного використання енергетичних ресурсів документів дозвільного характеру;

добровільні внески підприємств, установ, організацій та громадян.

Порядок розподілу коштів, що надходять до Державного фонду енергозбереження, встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Стаття 14. Напрями використання фондів енергозбереження

Кошти фондів енергозбереження використовуються для фінансування заходів щодо раціонального використання та економії паливно-енергетичних ресурсів, включаючи науково-дослідні та проектно-конструкторські роботи у сфері енергозбереження, дольову участь у здійсненні програм структурної перебудови економіки, спрямованої на енергозбереження, розробку та впровадження енергозберігаючих технологій та обладнання, надання кредитних пільг і субсидій для розробки і реалізації енергозберігаючих заходів і програм.

Кошти фондів енергозбереження використовуються також для розвитку нетрадиційної енергетики, виробництва альтернативних видів палива, проведення державної енергетичної експертизи, організації підготовки та перепідготовки кадрів, розробки енергетичних стандартів, норм і нормативів, участі в оснащенні підприємств засобами обліку, контролю та управління енерговикористанням.

Стаття 15. Взаємна економічна відповідальність постачальників і споживачів паливно-енергетичних ресурсів

Економічні заходи для забезпечення енергозбереження ґрунтуються на принципі взаємної економічної відповідальності і передбачають:

а) компенсаційні виплати та відшкодування збитків споживачам паливно-енергетичних ресурсів у разі невиконання договірних умов паливно- та енергопостачальними установами;

б) відшкодування збитків постачальникам паливно-енергетичних ресурсів у разі невиконання договірних умов споживачами;

в) обов'язок постачальника енергії щодо обов'язкового прийняття заявок споживача на приєднання навантаження та збільшення енергоспоживання з правом постачальника встановлювати договірні ціни на приєднувану потужність та використовувану енергію, що перевищують його виробничі можливості;

г) право споживача енергії на отримання компенсаційних виплат від постачальника в разі примусового обмеження фактично використовуваної споживачем потужності.

Стаття 16. Стимулювання енергозбереження

Стимулювання енергозбереження здійснюється шляхом:

а) надання податкових пільг підприємствам — виробникам енергозберігаючого обладнання, техніки і матеріалів, засобів вимірювання, контролю та управління витратами паливно-енергетичних ресурсів, виробникам обладнання для використання нетрадиційних та поновлюваних джерел енергії і альтернативних видів палива;

б) надання податкових пільг підприємствам, які використовують устаткування, що працює на нетрадиційних та поновлюваних джерелах енергії, альтернативних видах палива;

в) пріоритетного кредитування заходів щодо забезпечення раціонального використання та економії паливно-енергетичних ресурсів.

Пріоритетному кредитуванню підлягають енергозберігаючі заходи, що вживаються згідно з рекомендаціями територіальних органів державної енергетичної інспекції, включаючи витрати на науково-і дослідні та дослідно-конструкторські розробки, виготовлення дослідних зразків та експериментальних установок, впровадження у виробництво високоефективних технологічних процесів, обладнання та матеріалів.

Придбання з ініціативи підприємств — споживачів паливноенергетичних ресурсів енергозберігаючих технологій, обладнання, матеріалів, засобів вимірювання, контролю та управління витратами паливно-енергетичних ресурсів, а також інвестиції у створення енергозберігаючих технологій, виробництво енергозберігаючого обладнання, матеріалів, засобів вимірювання, контролю та управління витратами паливно-енергетичних ресурсів, у створення і впровадження технологій використання нетрадиційних джерел енергії, виробництва альтернативних видів палива, в будівництво енергозберігаючих

об'єктів кредитуються на пільгових умовах за наявності відповідного експертного висновку органів управління енергозбереженням. Розмір зниження відсоткової ставки залежить від енергетичної ефективності впровадження енергозберігаючих заходів. Компенсація збитків кредитних установ від зменшення позикового відсотка проводиться за рахунок коштів фонду енергозбереження;

Порядок пріоритетного кредитування заходів щодо забезпечення раціонального використання та економії паливно-енергетичних ресурсів, використання нетрадиційних та поновлюваних джерел енергії, виробництва альтернативних видів палива встановлюється Кабінетом Міністрів України.

г) встановлення підвищених норм амортизації енергозберігаючих основних фондів.

Перелік видів енергозберігаючого обладнання, до яких застосовуються підвищені норми амортизації, встановлюється Кабінетом Міністрів України.

д) цільових державних та інших субсидій і безповоротного асигнування на виконання пошукових науково-дослідних робіт у сфері енергозберігаючих технологій і нетрадиційних видів енергії, на виробництво та освоєння нових видів енергозберігаючої техніки та технології.

Порядок надання державних субсидій та здійснення безповоротного асигнування встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Розміри податкових, кредитних та інших пільг встановлюються згідно з законодавством України.

Стаття 17. Економічні санкції за марнотратне витрачання паливно-енергетичних ресурсів

Економічні санкції накладаються на юридичних та фізичних осіб за:

а) марнотратне витрачання та прямі втрати паливноенергетичних ресурсів;

б) несвоєчасне проведення експертного обстеження використання паливно-енергетичних ресурсів, за їх споживання понад показники питомих витрат, визначених системою стандартів, а до введення системи стандартів у дію — нормами питомих витрат енергоресурсів, а також за невідповідність показників когенераційних установок кваліфікаційним показникам;

в) невиконання чи несвоечасне виконання приписів органів державного управління енергозбереженням щодо усунення фактів марнотратного витрачання паливно-енергетичних реурсів.

За перевитрати паливно-енергетичних ресурсів понад встановлені показники норм питомих витрат суб'єкти господарювання сплачують збір за перевитрати паливно-енергетичних ресурсів (енергетичний збір) у розмірі 200 відсотків вартості перевитрачених ресурсів. До обсягу перевитрат паливно-енергетичних ресурсів, на які нараховується енергетичний збір, не включається обсяг видів палива та паливно-енергетичних ресурсів, отриманих суб'єктом господарювання з альтернативних джерел енергії.

Розділ III. СТАНДАРТИЗАЦІЯ ТА НОРМУВАННЯ У СФЕРІ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ

Стаття 18. Завдання стандартизації у сфері енергозбереження

Стандартизація у сфері енергозбереження проводиться для встановлення комплексу обов'язкових норм, правил, вимог щодо раціонального використання та економії паливно-енергетичних ресурсів. Стандарти у сфері енергозбереження є основою для застосування економічних санкцій за нераціональне використання паливно-енергетичних ресурсів, виробництво енергетично неефективного обладнання та матеріалів.

Стаття 19. Енергетичні стандарти

Державні енергетичні стандарти є обов'язковими для виконання. Вони визначають основні терміни та поняття, організаційно-методичні основи енергозбереження, раціональні питомі витрати паливно-енергетичних ресурсів, методи визначення потреб в енергії, сертифікації об'єктів відповідно до вимог енергозбереження, методи збирання та обробки інформації про витрати паливно-енергетичних ресурсів, вимоги до енергозберігаючих технологій і енергозберігаючого обладнання, вимоги до вторинних енергетичних ресурсів, нетрадиційних і поновлюваних джерел енергії.

Стаття 20. Норми та нормативи витрат паливно-енергетичних ресурсів

Норми і нормативи витрат паливно-енергетичних ресурсів в обов'язковому порядку включаються в енергетичні паспорти

обладнання, режимні карти, технологічні інструкції та інструкції з експлуатації, а також у технічні умови та паспорти на всі види машин і механізмів, що споживають паливно-енергетичні ресурси.

На період до введення в дію систем енергетичних стандартів допускається застосування прогресивних норм і нормативів витрат паливно-енергетичних ресурсів.

Порядок установлення норм питомих витрат палива та енергії визначається Кабінетом Міністрів України.

Контроль за дотриманням нормативів витрат паливноенергетичних ресурсів здійснюється уповноваженим на те Кабінетом Міністрів України органом.

Розділ IV. ДЕРЖАВНА ЕКСПЕРТИЗА З ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ЕНЕРГЕТИЧНИЙ АУДИТ

Стаття 21. Обов'язковість державної експертизи з енергозбереження

Державна експертиза з енергозбереження — система заходів щодо встановлення відповідності показників об'єктів експертизи, які характеризують використання паливно-енергетичних ресурсів, вимогам нормативно-правових актів та нормативно-технічних документів у сфері енергозбереження.

Проведення державної експертизи з енергозбереження є обов'язковим у процесі правотворчої, інвестиційної, управлінської, та іншої діяльності, пов'язаної з видобуванням, переробкою, транспортуванням, зберіганням, виробництвом та споживанням паливноенергетичних ресурсів.

Стаття 22. Об'єкти державної експертизи з енергозбереження

Державній експертизі з енергозбереження підлягають:

а) проекти схем розвитку і розміщення продуктивних сил, проекти розвитку галузей народного господарства, територіальних схем енергозабезпечення, інша передпланова та передпроектна документація;

б) енерготехнологічна частина техніко-економічних обґрунтувань і проектів будівництва нових та розширення (реконструкції, технічного переобладнання, модернізації) діючих об'єктів та підприємств з річним споживанням паливно-

енергетичних ресурсів у тисячу і більше тонн у перерахунку на умовне паливо;

в) проекти інструктивно-методичних та нормативно-технічних актів, будівельні норми і правила, документація на створення та придбання нової енергоємної техніки, технології і матеріалів, інші документи і матеріали, що регламентують всі види діяльності у сфері енергозбереження.

Стаття 23. Державна експертиза з енергозбереження

Основними завданнями державної експертизи з енергозбереження є:

а) визначення відповідності управлінської, інвестиційної та іншої діяльності цілям енергозбереження;

б) встановлення відповідності передпроектних, передпланових, проектних та інших рішень вимогам законодавства про енергозбереження, діючим енергетичним стандартам і нормам;

в) підготовка експертних висновків, пов'язаних із програмами і проектами у сфері енергоспоживання та енергозбереження.

До проведення державної експертизи з енергозбереження можуть залучатися відповідні органи виконавчої влади, державні науково-дослідні, проектно-конструкторські, інші установи, організації та підприємства, представники, громадськості, експерти міжнародних організацій.

Державна експертиза з енергозбереження здійснюється уповноваженим на те Кабінетом Міністрів України органом, а інвестиційних програм і проектів будівництва — згідно із статтями 8 та 15 Закону України «Про інвестиційну діяльність».

Стаття 24. Обов'язковість виконання розпоряджень і висновків державної експертизи з енергозбереження

Висновки державної експертизи з енергозбереження повинні враховувати нормативи галузевих стандартів, приведені у відповідність з вимогами цього Закону, і є обов'язковими для виконання.

Негативний висновок державної експертизи з енергозбереження є підставою для переробки програм і проектів та усунення недоліків у не прийнятих в експлуатацію будівлях, спорудах або інженерних об'єктах згідно з висновками експертизи. Позитивний висновок державної експертизи з енергозбереження є підставою для задоволення подання споживача енергоресурсів щодо

отримання субсидій, податкових і фінансово-кредитних пільг за рахунок коштів фонду енергозбереження.

Спірні питання, які випливають з висновків державної експертизи з енергозбереження, вирішуються відповідно до чинного законодавства.

Стаття 24-1. Енергетичний аудит

Енергетичний аудит проводиться з метою:

визначення шляхів раціонального використання паливно-енергетичних ресурсів, уникнення необґрунтованих витрат на проведення енергозберігаючих заходів;

здійснення енергозберігаючих заходів та запровадження менеджменту з енергозбереження;

установлення об'єктованих обсягів споживання паливно-енергетичних ресурсів;

визначення відповідності фактичних питомих витрат паливно-енергетичних ресурсів нормам питомих витрат, установленим у порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України;

надання висновків щодо ефективності використання паливно-енергетичних ресурсів у разі поширення на цих споживачів дії економічного механізму енергозбереження.

Порядок проведення енергетичного аудиту встановлюється законом.

Розділ V. КОНТРОЛЬ У СФЕРІ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЦЬОГО ЗАКОНУ

Стаття 25. Завдання контролю у сфері енергозбереження

Завданням контролю у сфері енергозбереження є забезпечення додержання норм законодавства про енергозбереження всіма державними органами, юридичними та фізичними особами.

Стаття 26. Державний контроль у сфері енергозбереження

Державний контроль у сфері енергозбереження здійснюється Державною інспекцією з енергозбереження згідно з порядком, встановленим Кабінетом Міністрів України.

Державному контролю підлягає енергетичне господарство, що включає всі підприємства і установи по отриманню, пере-

робці, перетворенню, транспортуванню, зберіганню, обліку та використанню паливно-енергетичних ресурсів, розміщених на території України, окремі споруди та інженерні об'єкти інших підприємств і установ, які використовуються для зазначених цілей.

Державному контролю також підлягає правильність та ефективність використання цільових коштів, виділених з фонду енергозбереження для вжиття заходів щодо раціонального використання та економного витрачання паливно-енергетичних ресурсів.

Повноваження, порядок атестації посадових осіб, які здійснюють державний контроль у сфері енергозбереження, зразки їх посвідчень встановлюються Кабінетом Міністрів України. Посадові особи, які здійснюють контроль у сфері енергозбереження, несуть відповідальність за перевищення повноважень та неправомірність своїх дій відповідно до закону.

Порядок здійснення державного контролю у сфері енергозбереження визначається цим Законом та чинним законодавством України.

Стаття 27. Відповідальність за порушення законодавства про енергозбереження

Порушення законодавства про енергозбереження тягне за собою встановлену цим Законом, а також чинним законодавством України дисциплінарну, адміністративну або цивільну відповідальність.

Відповідальність за порушення законодавства про енергозбереження несуть особи, винні у:

а) невиконанні вимог щодо підтримання та підвищення технічного рівня енерговикористовуючого обладнання та систем енергопостачання;

б) відмові від надання своєчасної повної інформації, а також фальсифікації даних обліку та звітності щодо енергозбереження;

в) порушенні вимог законодавства України під час проведення державної експертизи з енергозбереження, у тому числі у поданні свідомо неправдивих експертних висновків;

г) невиконанні вимог державної експертизи з енергозбереження;

д) фінансуванні, будівництві та впровадженні у виробництво нових технологій та обладнання, які не відповідають вимогам

енергетичних стандартів і не мають позитивного висновку державної експертизи з енергозбереження;

е) порушенні встановлених вимог енергозбереження під час проектування, будівництва, реконструкції, введення в дію, експлуатації підприємств, споруд, транспортних засобів та інших об'єктів;

є) використанні паливно-енергетичних ресурсів з систематичним перевищенням стандартизованих енергетичних рівнів та порушенні інших вимог щодо раціонального використання та ощадливого витрачання паливно-енергетичних ресурсів;

ж) порушенні строків внесення платежів за нераціональне використання паливно-енергетичних ресурсів;

з) невиконанні розпоряджень органів, які здійснюють державний контроль в галузі енергозбереження, а також у створенні перешкод для нормальної роботи представників цих органів.

Законодавством України також може бути встановлено відповідальність і за інші порушення законодавства про енергозбереження.

Юридичні і фізичні особи повинні відшкодувати збитки, заподіяні ними внаслідок порушень законодавства про енергозбереження, в порядку та розмірах, встановлених законодавством України.

Розділ VI. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ У СФЕРІ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ

Стаття 28. Участь України у міжнародному співробітництві у сфері енергозбереження

Україна бере участь у міжнародному співробітництві у сфері енергозбереження на державному та громадському рівнях відповідно до законодавства України та міжнародного права.

Якщо міжнародними договором укладеним Україною, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені законодавством України про енергозбереження, то застосовуються правила міжнародного договору.

Україна вживає заходів до розвитку та зміцнення міжнародного співробітництва з іншими державами у сфері енергозбереження та у рамках діяльності ООН і організацій, що входять до її системи, інших урядових і неурядових міжнародних організацій щодо розвитку енергетики та енергозбереження.

Стаття 29. Обов'язок іноземних юридичних осіб, іноземців та осіб без громадянства щодо додержання законодавства України про енергозбереження

Іноземні юридичні особи, іноземці та особи без громадянства зобов'язані додержувати на території України вимог цього Закону, інших законодавчих актів, що регулюють відносини у сфері енергозбереження, та несуть відповідальність за їх порушення відповідно до законодавства України.

**2.2. Закон України Про електроенергетику
(16 жовтня 1997 р. № 575. Із змінами. Витяг)**

Цей Закон визначає правові, економічні та організаційні засади діяльності в електроенергетиці і регулює відносини, пов'язані з виробництвом, передачею, постачанням і використанням енергії, забезпеченням енергетичної безпеки України, конкуренцією та захистом прав споживачів і працівників галузі.

Р о з д і л І. Загальні положення

Стаття 1. Визначення термінів

У цьому Законі наведені нижче терміни вживаються в такому значенні:

енергія — електрична чи теплова енергія, що виробляється на об'єктах електроенергетики і є товарною продукцією, призначеною для купівлі-продажу;

електроенергетика — галузь економіки України, що забезпечує споживачів енергією;

енергетична безпека — стан електроенергетики, який гарантує технічно та економічно безпечно задоволення поточних і перспективних потреб споживачів в енергії та охорону навколишнього природного середовища;

енергогенеруючі компанії — учасники оптового ринку електричної енергії України, які володіють чи користуються генеруючими потужностями виробляють та продають електричну енергію;

енергопостачальники — учасники оптового ринку електричної енергії України, які купують електричну енергію на цьому ринку з метою продажу її споживачам;

магістральна електрична мережа — електрична мережа, призначена для передачі електричної енергії від виробника до пунктів підключення місцевих (локальних) мереж;

магістральна теплова мережа — комплекс трубопроводів і насосних станцій, що забезпечує передачу гарячої води та пари від електричних станцій та котелень до місцевої (локальної) теплової мережі;

мережа (електрична чи теплова) — сукупність енергетичних і трубопровідних установок для передачі та розподілу електричної енергії, гарячої води та пари;

міждержавна електрична мережа — електрична мережа, призначена для передачі електричної енергії між державами;

місцева (локальна) електрична мережа — електрична мережа, призначена для передачі електричної енергії від магістральної електричної мережі до споживача;

об'єднана енергетична система України — сукупність електростанцій, електричних і теплових мереж, інших об'єктів електроенергетики, які об'єднані спільним режимом виробництва, передачі та розподілу електричної і теплової енергії при централізованому управлінні цим режимом;

об'єкт електроенергетики — електрична станція (крім ядерної частини атомної електричної станції), електрична підстанція, електрична мережа, підключені до об'єднаної енергетичної системи України, а також котельня, підключена до магістральної теплової мережі, магістральна теплова мережа;

оптовий ринок електричної енергії України — ринок, що створюється суб'єктами господарської діяльності для купівлі-продажу електричної енергії на підставі договору;

передача енергії — транспортування енергії за допомогою мереж на підставі договору;

постачання електричної енергії — надання електричної енергії споживачу за допомогою технічних засобів передачі та розподілу електричної енергії на підставі договору;

споживачі енергії — суб'єкти господарської діяльності та фізичні особи, що використовують енергію для власних потреб на підставі договору про її продаж та купівлю;

суб'єкти електроенергетики — суб'єкти підприємницької діяльності незалежно від їх відомчої належності та форм власності, що займаються виробництвом, передачею, постачанням електричної енергії та теплової енергії при централізованому тепlopостачанні;

учасники оптового ринку електричної енергії України — суб'єкти підприємницької діяльності, які продають та купують електричну енергію на оптовому ринку електричної енергії України на підставі договору;

централізоване диспетчерське (оперативно-технологічне) управління — оперативне управління об'єднаною енергетичною системою України із забезпеченням надійного і безперебійного, з додержанням вимог енергетичної безпеки, постачання електричної енергії споживачам;

граничні показники — це визначені в умовах і правилах здійснення підприємницької діяльності з виробництва електричної енергії величина встановленої потужності електростанції або обсяг річного відпуску нею електричної енергії в об'єднану енергетичну систему України, вище яких продаж електричної енергії має здійснюватися на оптовому ринку;

надзвичайна ситуація в державі — це ситуація, при якій спрацьовується запас палива на об'єктах електроенергетики нижче встановлених нормативів або спрацьовується запас води у водосховищах нижче встановлених екологічних вимог;

поточні рахунки із спеціальним режимом використання оптового ринку електричної енергії (далі — поточні рахунки із спеціальним режимом використання) — рахунки суб'єктів підприємницької діяльності, що здійснюють постачання електричної енергії на закріпленій території та оптове постачання електричної енергії, відкриті в уповноваженому банку і призначені виключно для накопичення коштів, отриманих за електричну енергію від споживачів, та розрахунків з учасниками оптового ринку електричної енергії;

алгоритм оптового ринку електричної енергії — порядок розподілу уповноваженим банком коштів з поточних рахунків із спеціальним режимом використання без платіжних доручень, який встановлюється Національною комісією регулювання електроенергетики України;

оптове постачання електричної енергії — купівля електричної енергії, формування її оптової ціни та продаж електричної енергії за оптовою ціною енергопостачальникам;

уповноважений банк — визначена Кабінетом Міністрів України разом з Національним банком України банківська установа, яка обслуговує поточні рахунки із спеціальним режимом використання учасників оптового ринку електричної енергії;

заборонена зона гідроелектротехнічних споруд — земельна ділянка, яка прилягає до основної огорожі з внутрішньої сторони території гідроелектротехнічної споруди, обладнана інженерно-технічними засобами та позначена попереджувальними знаками, а також ділянка водної акваторії верхнього і нижнього б'єфів на відстані 500 метрів від греблі гідроелектростанції, позначена знаками, які попереджають про заборону доступу на її територію сторонніх осіб, суден та плаваючих об'єктів;

контрольована зона гідроелектротехнічних споруд — позначена попереджувальними знаками територія бетонних та земельних гребель гідроелектротехнічних споруд і земельних ділянок, розташованих між водосховищами і дренажними каналами;

особливо важливі об'єкти електроенергетики — об'єкти, які забезпечують стає функціонування об'єднаної енергетичної системи України, руйнація або пошкодження яких призведе до порушення електропостачання господарюючих суб'єктів і населення, можливих людських жертв і значних матеріальних збитків;

екологічна броня електропостачання споживача — мінімальний рівень споживання електричної енергії споживачем (крім населення), який забезпечує передумови для запобігання виникненню надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру.

Стаття 2. Сфера дії Закону

Цей Закон регулює відносини, що виникають у зв'язку з виробництвом, передачею, постачанням і використанням енергії, державним наглядом за безпечним виконанням робіт на об'єктах електроенергетики незалежно від форм власності, безпечною експлуатацією енергетичного обладнання і державним наглядом за режимами споживання електричної і теплової енергії.

Стаття 3. Законодавство про електроенергетику

Відносини, пов'язані з виробництвом, передачею, постачанням і використанням енергії, регулюються цим Законом та іншими нормативно-правовими актами.

Стаття 4. Особливості регулювання відносин в електроенергетиці

Регулювання відносин в електроенергетиці має особливості, визначені цим Законом. Ці особливості викликані об'єктивними умовами функціонування галузі:

- ♦ постійним і безперервним збалансуванням виробництва і споживання електричної енергії, для забезпечення якого встановлюється єдине диспетчерське (оперативно-технологічне) управління об'єднаною енергетичною системою України;
- ♦ централізованим теплопостачанням споживачів теплоелектроцентралями і котельнями, які входять до об'єднаної енергетичної системи України.

Стаття 5. Державна політика в електроенергетиці

Державна політика в електроенергетиці базується на таких принципах:

- ♦ державне регулювання діяльності в електроенергетиці;
- ♦ створення умов безпечної експлуатації об'єктів електроенергетики;
- ♦ забезпечення раціонального споживання палива і енергії;
- ♦ додержання єдиних державних норм, правил і стандартів усіма суб'єктами відносин, пов'язаних з виробництвом, передачею, постачанням і використанням енергії;
- ♦ створення умов для розвитку і підвищення технічного рівня електроенергетики;
- ♦ підвищення екологічної безпеки об'єктів електроенергетики;
- ♦ забезпечення захисту прав та інтересів споживачів енергії;
- ♦ збереження цілісності та забезпечення надійного і ефективного функціонування об'єднаної енергетичної системи України, єдиного диспетчерського (оперативно-технологічного) управління нею;
- ♦ сприяння розвитку конкурентних відносин на ринку електричної енергії;
- ♦ забезпечення підготовки кадрів високої кваліфікації для електроенергетики;
- ♦ створення умов для перспективних наукових досліджень;

- ♦ забезпечення стабільного фінансового стану електроенергетики;
- ♦ забезпечення відповідальності енергопостачальників та споживачів;
- ♦ сприяння розвитку вітроенергетики, як екологічно чистої і безпальної підгалузі енергетики, шляхом оплати вітровим електростанціям всієї виробленої ними електричної енергії в повному обсязі у грошовій формі, без застосування будь-яких видів заліків погашення заборгованості по розрахунках за електроенергію.

Розділ II. Компетенція органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування в електроенергетиці

Стаття 9. Державний нагляд в електроенергетиці

Державний нагляд в електроенергетиці здійснюють Державна інспекція з експлуатації електричних станцій і мереж та Державна інспекція з енергетичного нагляду за режимами споживання електричної та теплової енергії у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, та інші органи, визначені законодавством України.

Державна інспекція з експлуатації електричних станцій і мереж здійснює нагляд за додержанням вимог технічної експлуатації електричних станцій і мереж, вимог технічної експлуатації енергетичного обладнання об'єктів електроенергетики, підключених до об'єднаної енергетичної системи України.

Державні інспектори з експлуатації електричних станцій і мереж мають право:

- безперешкодно в будь-який час відвідувати об'єкти електроенергетики для перевірки додержання нормативно-правових актів про електроенергетику з питань, що належать до їх компетенції, отримувати від посадових осіб інформацію щодо виконання цих актів;
- давати у межах своїх повноважень керівникам об'єктів електроенергетики приписи про усунення порушень нормативно-правових актів;
- застосовувати у встановленому законодавством України порядку санкції до підприємств, об'єкти електроенергетики яких підключені до об'єднаної енергетичної системи Укра-

їни, за порушення законодавства про електроенергетику з питань, що належать до їх компетенції.

Державна інспекція з енергетичного нагляду за режимами споживання електричної та теплової енергії здійснює нагляд за електричними і тепловикористовуючими установками та тепловими мережами споживачів.

Державні інспектори з енергетичного нагляду за режимами споживання електричної та теплової енергії мають право:

- ◆ безперешкодного доступу до електричних і тепловикористовуючих установок та теплових мереж споживачів;
- ◆ отримувати від споживачів інформацію, необхідну для виконання покладених на них завдань відповідно до нормативно-правових актів;
- ◆ давати споживачам обов'язкові для виконання приписи про усунення порушень нормативно-правових актів;
- ◆ давати споживачам приписи про приведення засобів обліку, контролю та регулювання споживання електричної і теплової енергії у відповідність з нормами, правилами і стандартами в електроенергетиці;
- ◆ надсилати власникам об'єктів споживача подання про невідповідність займаній посаді працівника електротехнічного профілю, який своєчасно не пройшов перевірку знань з електробезпеки та експлуатації струмоприймачів;
- ◆ вимагати від споживачів додержання встановлених нормативно-правовими актами режимів споживання електричної і теплової енергії;
- ◆ надавати приписи щодо неприпустимості продовження експлуатації електричних і тепловикористовуючих установок споживачів, якщо це створює загрозу життю обслуговуючого персоналу, здоров'ю населення;
- ◆ застосовувати в установленому законодавством України порядку санкції до суб'єктів господарської діяльності за порушення нормативно-правових актів.

Стаття 10. Повноваження місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у відносинах із суб'єктами електроенергетики

До повноважень місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у відносинах із суб'єктами електроенергетики належать:

- погодження питань розміщення на підпорядкованій їм території об'єктів електроенергетики виходячи з інтересів територіальної громади;
- участь у розробці комплексних планів постачання енергії споживачам на підпорядкованій їм території;
- участь у розробці і реалізації системи заходів щодо роботи об'єктів електроенергетики у надзвичайних умовах;
- регулювання тарифів на теплову енергію відповідно до Закону;
- сприяння розвитку енергетики в регіоні.

Місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування не мають права втручатися в оперативне регулювання режимів енергоспоживання.

Р о з д і л ІІІ. Державне регулювання діяльності в електроенергетиці

Стаття 12. Основні завдання та повноваження Національної комісії регулювання електроенергетики України

Основними завданнями Національної комісії регулювання електроенергетики України є:

- ◆ участь у формуванні та забезпеченні реалізації єдиної державної політики щодо розвитку та функціонування оптового ринку електроенергії України;
- ◆ державне регулювання діяльності суб'єктів природних монополій в електроенергетиці;
- ◆ сприяння конкуренції у сфері виробництва та постачання електричної енергії;
- ◆ забезпечення проведення цінової та тарифної політики в електроенергетиці;
- ◆ захист прав споживачів електричної і теплової енергії;
- ◆ розроблення та затвердження правил користування електричною енергією;
- ◆ видача суб'єктам підприємницької діяльності ліцензій на виробництво, передачу та постачання електричної енергії;
- ◆ контроль за додержанням ліцензіатами умов та правил здійснення ліцензованої діяльності і застосування до них відповідних санкцій за їх порушення.

Національна комісія регулювання електроенергетики відповідно до покладених на неї завдань:

- бере участь у регулюванні платіжно-розрахункових відносин оптового ринку електроенергії;
- встановлює обмеження щодо суміщення видів діяльності суб'єктами підприємницької діяльності;
- визначає відповідність ліквідації, реорганізації у формі злиття, приєднання, участі в об'єднаннях, а також придбання або відчуження більше двадцяти п'яти відсотків часток (акцій, паїв) активів суб'єктів підприємницької діяльності умовам та правилам здійснення ліцензованої діяльності;
- розглядає справи про порушення умов ліцензій і за результатами розгляду приймає рішення в межах своєї компетенції;
- застосовує адміністративні стягнення до посадових осіб та майнові санкції до суб'єктів електроенергетики, інших учасників оптового ринку електричної енергії з урахуванням активних впорядкованих дій щодо забезпечення стабільного фінансового становища електроенергетики та захисту прав споживачів.
- здійснює безперешкодно перевірки дотримання умов ліцензованої діяльності.

Р о з д і л IV. Економічна та організаційна основи діяльності в електроенергетиці

Стаття 15. Оптовий ринок електричної енергії України

Купівля всієї електричної енергії, виробленої на електростанціях, потужність чи обсяг відпуску яких більші за граничні показники, а також на вітроелектростанціях, незалежно від величини встановленої потужності чи обсягів відпуску електричної енергії (крім електричної енергії, виробленої на теплоелектроцентралях, які входять до складу енергопостачальників, для споживання на території здійснення ліцензованої діяльності), та весь її оптовий продаж здійснюються на оптовому ринку електричної енергії України. Функціонування інших оптових ринків електричної енергії в Україні забороняється. Оптовий ринок електричної енергії України створюється на підставі договору. Сторонами договору є суб'єкти господарської діяльності, пов'язаної з:

- ◆ диспетчерським (оперативно-технологічним) управлінням об'єднаною енергетичною системою України;
- ◆ виробництвом електричної енергії на електростанціях;
- ◆ передачею електричної енергії магістральними та міждержавними електричними мережами;
- ◆ постачанням електричної енергії місцевими (локальними) електричними мережами;
- ◆ оптовим постачанням електричної енергії.

У договорі визначаються мета та умови діяльності, права, обов'язки та відповідальність сторін. Цей договір погоджується з центральними органами виконавчої влади, що здійснюють управління в електроенергетиці, Національною комісією регулювання електроенергетики України, Антимонопольним комітетом України.

Правила оптового ринку електричної енергії України є невід'ємною частиною договору і визначають механізм функціонування оптового ринку електричної енергії України, порядок розподілу навантажень між генеруючими джерелами, правила формування ринкової ціни на електричну енергію. Оптовий ринок електричної енергії України функціонує з додержанням таких вимог:

- всі суб'єкти підприємницької діяльності з виробництва та постачання електричної енергії мають рівноправний доступ до оптового ринку електричної енергії України та послуг електричних мереж після отримання відповідної ліцензії на право здійснення цих видів діяльності;
- електрична енергія продається та купується за Правилами оптового ринку електричної енергії України;
- ціни на електричну енергію генеруючих компаній та оптові ціни визначаються за Правилами оптового ринку електричної енергії України;
- всі учасники оптового ринку електричної енергії укладають договори купівлі-продажу електричної енергії з суб'єктом підприємницької діяльності, який здійснює оптове постачання електричної енергії відповідно до договору, на підставі якого створюється оптовий ринок електричної енергії.

Стаття 15-1. Порядок проведення розрахунків на оптовому ринку електричної енергії

Для проведення розрахунків за закуплену на оптовому ринку електричної енергії України та спожиту електричну енергію енер-

гопостачальники, що здійснюють підприємницьку діяльність з постачання електричної енергії на закріпленій території, їх відокремлені підрозділи та оптовий постачальник електричної енергії відкривають в установах уповноваженого банку поточні рахунки із спеціальним режимом використання. Перелік поточних рахунків із спеціальним режимом використання в уповноваженому банку для зарахування коштів за електричну енергію затверджується та доводиться до відома споживачів Національною комісією регулювання електроенергетики України.

Споживачі, які купують електричну енергію у енергопостачальників, що здійснюють підприємницьку діяльність з постачання електричної енергії на закріпленій території, вносять плату за поставлену їм електричну енергію виключно на поточний рахунок із спеціальним режимом використання енергопостачальника в уповноваженому банку. У разі перерахування споживачами коштів за електричну енергію на інші рахунки отримувачі повинні повернути ці кошти за заявою споживача або за власною ініціативою в триденний термін з моменту їх отримання. У разі неповернення споживачу у цей термін коштів, сплачених на інші, не на поточні рахунки із спеціальним режимом використання, ці суми підлягають вилученню до Державного бюджету України як санкція за вчинене правопорушення і не зараховуються як оплата електричної енергії. Зарахування коштів до Державного бюджету України не звільняє їх отримувача від повернення цих коштів споживачу електричної енергії.

Кошти з поточних рахунків із спеціальним режимом використання енергопостачальників, що здійснюють підприємницьку діяльність з постачання електричної енергії на закріпленій території, перераховуються згідно з алгоритмом оптового ринку електричної енергії виключно на:

- ◆ поточний рахунок із спеціальним режимом використання оптового постачальника електричної енергії;
- ◆ поточний рахунок підприємства, яке здійснює передачу електричної енергії місцевими (локальними) електричними мережами;
- ◆ поточний рахунок енергопостачальника.

Кошти за електричну енергію, закуплену на оптовому ринку електричної енергії, всіма енергопостачальниками перераховуються виключно на поточний рахунок із спеціальним режимом використання оптового постачальника електричної енергії.

З поточного рахунку із спеціальним режимом використання оптового постачальника електричної енергії зазначені кошти спрямовуються виключно:

- енергогенеруючим компаніям та іншим суб'єктам підприємницької діяльності, які провадять продаж електричної енергії оптовому постачальнику електричної енергії;
- підприємству, яке здійснює диспетчерське управління об'єднаною енергетичною системою та передачу електричної енергії магістральними електричними мережами;
- на поточний рахунок оптового постачальника електричної енергії;
- іншим особам, які мають право на отримання коштів з інвестиційної складової оптового тарифу на електричну енергію, затвердженої Національною комісією регулювання електроенергетики України, в тому числі на спільне фінансування розвитку нетрадиційних джерел електричної енергії.

Умови про оплату електричної енергії коштами та про відкриття поточного рахунку із спеціальним режимом використання оптового постачальника електричної енергії (енергопостачальника, що здійснює підприємницьку діяльність з постачання електричної енергії на закріпленій території) є обов'язковими умовами договору купівлі-продажу електричної енергії між оптовим постачальником електричної енергії та енергопостачальником (договору на постачання електричної енергії між енергопостачальником, що здійснює підприємницьку діяльність з постачання електричної енергії на закріпленій території, та споживачем).

Оптовий постачальник електричної енергії зобов'язаний забезпечити щоденне інформування учасників оптового ринку електричної енергії і органів виконавчої влади про стан проведення розрахунків на оптовому ринку електричної енергії.

На поточні рахунки із спеціальним режимом використання не може бути звернено стягнення за зобов'язаннями учасників оптового ринку електричної енергії.

Операції на поточних рахунках із спеціальним режимом використання не підлягають призупиненню.

Стаття 17. Загальні принципи встановлення тарифів на енергію

Формування оптових тарифів на електричну енергію здійснюється на оптовому ринку електричної енергії України згідно з

договором. Оптові тарифи можуть передбачати витрати на спільне фінансування розвитку нетрадиційних джерел електричної енергії. На фінансування будівництва вітрових електростанцій згідно з Комплексною програмою будівництва вітрових електростанцій встановлюється цільова надбавка в розмірі 0,75 відсотка до діючого тарифу на електричну енергію, що продається виробниками електричної енергії на оптовому ринку електричної енергії України.

Роздрібна ціна на електричну енергію формується енергопостачальниками згідно з умовами і правилами здійснення підприємницької діяльності з постачання електричної енергії.

Тарифи на передачу і постачання електричної енергії місцевими (локальними) електромережами регулюються Національною комісією регулювання електроенергетики України.

Збитки енергопостачальників від надання пільг з оплати за спожиту електричну енергію окремим категоріям побутових споживачів відшкодовуються за рахунок джерел, визначених законодавчими актами, які передбачають відповідні пільги.

Регулювання тарифів на електричну енергію, вироблену на теплоелектроцентралях, які входять до складу енергопостачальників, для потреб споживачів території здійснення ліцензованої діяльності, здійснюється Національною комісією регулювання електроенергетики України з урахуванням тарифів на теплову енергію. Регулювання тарифів на електричну енергію, вироблену на вітрових електростанціях, здійснює Національна комісія регулювання електроенергетики України.

Регулювання тарифів на теплову енергію здійснюють Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська і Севастопольська міські державні адміністрації, крім випадків, передбачених Законом.

Підприємства, які постачають електричну енергію мережами, які не є їх власністю, повинні купувати електричну енергію на оптовому ринку електричної енергії України та вносити плату за користування місцевими (локальними) електричними мережами. Постачання електричної енергії споживачам зазначеними підприємствами здійснюється за тарифами, які обумовлюються в договорах на постачання електричної енергії.

Стаття 24. Права, обов'язки та відповідальність енергопостачальників

Енергопостачальники погоджують з відповідним споживачем величину екологічної броні електропостачання, яка має бути затверджена Державною інспекцією з енергетичного нагляду за режимами споживання електричної та теплової енергії. У разі недотримання згоди між споживачем та енергопостачальником щодо величини екологічної броні електропостачання остаточне рішення приймається Державною інспекцією з енергетичного нагляду за режимами споживання електричної та теплової енергії.

Енергопостачальники мають право за умови неповної оплати споживачем спожитої електричної енергії обмежити його електроспоживання до рівня екологічної броні електропостачання або за відсутності такої повністю припинити електропостачання споживачу.

Порядок обмеження електроспоживання споживачів до рівня екологічної броні електропостачання або повного припинення їм електропостачання встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Енергопостачальники мають право на відшкодування несплаченої споживачем частини вартості електричної енергії, що постачається йому на рівні екологічної броні електропостачання, за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів.

Енергопостачальники зобов'язані забезпечувати надійне постачання електричної енергії згідно з умовами ліцензій та договорів.

Енергопостачальники, що здійснюють постачання електричної енергії на закріпленій території, не мають права відмовити споживачу, який розташований на цій території, в укладенні договору на постачання електричної енергії.

Енергопостачальники, які здійснюють діяльність з передачі електричної енергії з використанням власних мереж, зобов'язані забезпечити рівноправний доступ до цих мереж усіх суб'єктів підприємницької діяльності, що отримали в установленому порядку ліцензію на здійснення відповідного виду діяльності і уклали договір на передачу електричної енергії.

Енергопостачальники, що здійснюють постачання електричної енергії на закріпленій території, несуть відповідальність за порушення умов та правил здійснення ліцензованої діяльності з урахуванням неналежного проведення розрахунків з оптовим постачальником електричної енергії, а також із суб'єктом підпри-

ємницької діяльності, що здійснює передачу належної енергопостачальнику електричної енергії, у разі, коли електрична енергія поставляється мережами, які не є його власністю.

Енергопостачальники, до складу яких входять теплоелектроцентралі, здійснюють постачання енергії в першу чергу на території здійснення ліцензованої діяльності.

Енергопостачальники несуть відповідальність перед споживачами електричної енергії у розмірі п'ятикратної вартості недовідпущеної електричної енергії у разі переривання електропостачання з вини енергопостачальника (згідно з умовами договору на користування електричною енергією).

У разі відпуску електричної енергії, параметри якості якої знаходяться поза межами показників, зазначених у договорі на користування електричною енергією, енергопостачальник несе відповідальність у розмірі двадцяти п'яти відсотків вартості такої електроенергії.

Енергопостачальник не несе відповідальності за майнову шкоду, заподіяну споживачу або третім особам внаслідок припинення або обмеження електропостачання, здійсненого у встановленому порядку.

У разі порушення енергопостачальником, який здійснює постачання електричної енергії на закріпленій території, умов і правил здійснення ліцензованої діяльності з постачання електричної енергії та інших обов'язків, передбачених цим Законом, враховуючи зобов'язання щодо забезпечення захисту прав споживачів електричної енергії та проведення розрахунків за закуплену енергопостачальником електричну енергію, а також із суб'єктом підприємницької діяльності, який здійснює передачу належної енергопостачальнику електричної енергії, Національна комісія регулювання електроенергетики України застосовує до такого енергопостачальника такі санкції: *застереження; штраф; призначення тимчасового керуючого (адміністрації); зупинення дії ліцензії на здійснення підприємницької діяльності з постачання електричної енергії на відповідній території; анулювання ліцензії на здійснення підприємницької діяльності з постачання електричної енергії на відповідній території.*

Стаття 25. Права споживачів електричної енергії

Споживачі електричної енергії мають право на:

- ◆ підключення до електричної мережі у разі виконання правил користування електричною енергією;
- ◆ вибір постачальника електричної енергії;
- ◆ отримання інформації щодо якості електричної енергії, цін, порядку оплати, умов та режимів її споживання;
- ◆ отримання електричної енергії, якісні характеристики якої визначені державними стандартами;
- ◆ відшкодування збитків, заподіяних внаслідок порушення його прав, згідно з законодавством.

Захист прав споживачів електричної енергії, а також механізм реалізації захисту цих прав регулюються цим Законом, законами України «Про захист прав споживачів», «Про захист економічної конкуренції», «Про енергозбереження», іншими нормативно-правовими актами.

Стаття 26. Обов'язки та відповідальність споживачів енергії

Споживання енергії можливе лише на підставі договору з енергопостачальником. Споживач енергії зобов'язаний дотримуватися вимог нормативно-технічних документів та договору про постачання енергії.

Безпечну експлуатацію енергетичних установок споживача та їх належний технічний стан забезпечує сам споживач.

Споживач енергії несе відповідальність за порушення умов договору з енергопостачальником та правил користування електричною і тепловою енергією та виконання приписів державних інспекцій з енергетичного нагляду за режимами споживання електричної та теплової енергії згідно із законодавством України. Правила користування електричною і тепловою енергією для населення затверджуються Кабінетом Міністрів України.

Споживачі (крім населення, державних професійно-технічних навчальних закладів) у випадку споживання електричної енергії понад договірну величину за розрахунковий період сплачують енергопостачальникам п'ятикратну вартість різниці фактично спожитої і договірної величини.

У випадку перевищення договірної величини потужності споживачі (крім населення, державних професійно-технічних навчальних закладів) сплачують енергопостачальникам п'ятикратну вартість різниці між найбільшою величиною потужності, що зафіксована протягом розрахункового періоду, та договірною величиною потужності.

Споживач, якому електрична енергія постачається енергопостачальником, що здійснює підприємницьку діяльність з постачання електричної енергії на закріпленій території, зобов'язаний оплачувати її вартість виключно коштами шляхом їх перерахування на поточний рахунок із спеціальним режимом використання енергопостачальника. У разі проведення споживачем розрахунків в інших формах та/або сплати коштів на інші рахунки такі кошти не враховуються як оплата спожитої електричної енергії.

За умови неповної оплати за спожиту електричну енергію споживач зобов'язаний обмежити власне електроспоживання до рівня екологічної броні або повністю його припинити в разі відсутності такої.

Споживач забезпечує безперешкодний доступ відповідальних представників енергопостачальника, підприємства, що здійснює передачу електричної енергії, до власних електричних установок для контролю за рівнем споживання електричної енергії, а також для виконання відключення та обмеження споживання відповідно до встановленого порядку. В разі перешкоди у доступі зазначених представників до електричних установок споживача посадові особи такого споживача несуть відповідальність відповідно до закону.

Стаття 27. Відповідальність за порушення законодавства про електроенергетику

Правопорушення в електроенергетиці тягне за собою встановлену законодавством України цивільну, адміністративну і кримінальну відповідальність.

Правопорушеннями в електроенергетиці є:

- крадіжка електричної і теплової енергії, у тому числі споживання електроенергії понад договірні величини, самовільне підключення до об'єктів електроенергетики і споживання енергії без приладів обліку;
- пошкодження приладів обліку;
- розкомплектування та пошкодження об'єктів електроенергетики, розкрадання майна цих об'єктів;
- створення перешкод у виконанні робіт, пов'язаних з обслуговуванням об'єктів електроенергетики;
- порушення правил охорони електричних мереж;
- порушення правил користування енергією;

- насильницькі дії, які перешкоджають оперативному персоналу та посадовим особам об'єктів електроенергетики виконувати свої службові обов'язки;
- незабезпечення електричною енергією споживачів, що не допускають порушень своїх обов'язків перед енергопостачальниками.

Суб'єкти господарської діяльності несуть відповідальність за правопорушення в електроенергетиці:

за неподання інформації або подання завідомо недостовірної інформації, передбаченої в ліцензіях на виробництво, передачу або постачання електричної енергії та в нормативно-правових актах, що регулюють питання функціонування об'єднаної енергетичної системи України і споживання енергії, — штраф у розмірі до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

за ухилення від виконання або несвоєчасне виконання рішень чи приписів Національної комісії регулювання електроенергетики України, Державної інспекції з експлуатації електричних станцій і мереж, Державної інспекції з енергетичного нагляду за режимами споживання електричної та теплової енергії та порушення умов ліцензій — штраф у розмірі до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Національна комісія регулювання електроенергетики України, державні інспектори з експлуатації електричних станцій і мереж, державні інспектори з енергетичного нагляду за режимами споживання електричної та теплової енергії на підставі акта перевірки, оформленого в установленому порядку, за наявності порушень, передбачених цією статтею, видають у межах своєї компетенції суб'єктам господарської діяльності постанови про накладення штрафів за встановленою формою.

Оскарження дій щодо накладення штрафів провадиться у судовому порядку.

Суми стягнених штрафів зараховуються до Державного бюджету України.

Санкції, передбачені частиною восьмою статті 24, частиною третьою, четвертою і п'ятою статті 26 та частиною третьою цієї статті, застосовуються в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Громадяни та службові особи несуть адміністративну відповідальність за ухилення від виконання або несвоєчасне виконання приписів Державної інспекції з енергетичного нагляду за режимами споживання електричної та теплової енергії у вигляді штрафу у розмірі до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян в порядку, встановленому Законом.

Законодавством України може бути встановлена відповідальність і за інші види правопорушень в електроенергетиці.

Використання об'єктів електроенергетики з метою, що суперечить інтересам безпеки людини і держави, порушує громадський порядок, забороняється. У разі порушення цих умов підприємства, установи та організації електроенергетики мають право в установленому порядку зупинити користування послугами об'єктів електроенергетики.

2.3. Закон України Про тепlopостачання

Цей Закон визначає основні правові, економічні та організаційні засади діяльності на об'єктах сфери тепlopостачання та регулює відносини, пов'язані з виробництвом, транспортуванням, постачанням та використанням теплової енергії з метою забезпечення енергетичної безпеки України, підвищення енергоефективності функціонування систем тепlopостачання, створення і удосконалення ринку теплової енергії та захисту прав споживачів та працівників сфери тепlopостачання.

Розділ I. Загальні положення

У цьому Законі основні терміни вживаються в такому значенні:

- балансоутримувач (будинку, групи будинків, житлового комплексу) — власник відповідного майна або юридична особа, яка за договором з власником утримує на балансі відповідне майно і уклала договір купівлі-продажу теплової енергії з теплогенеруючою або тепlopостачальною організацією, а також договори на надання житлово-комунальних послуг з кінцевими споживачами;
- група будинків (споруд) — два або більше будинків (споруд), які разом з тепловими мережами до місця установки

приладу комерційного обліку теплової енергії мають одну балансову належність;

- джерело теплової енергії — виробничий об'єкт, призначений для виробництва теплової енергії;
- когенераційна установка — комплекс обладнання, що працює у спосіб комбінованого виробництва електричної та теплової енергії або перетворює скидний енергетичний потенціал технологічних процесів в електричну та теплову енергію;
- магістральна теплова мережа — комплекс трубопроводів і споруд, що забезпечують транспортування теплоносія від джерела теплової енергії до місцевої (розподільчої) теплової мережі;
- місцева (розподільча) теплова мережа — сукупність енергетичних установок, обладнання і трубопроводів, яка забезпечує транспортування теплоносія від джерела теплової енергії, центрального теплового пункту або магістральної теплової мережі до теплового вводу споживача;
- об'єкти у сфері тепlopостачання — теплогенеруючі станції чи установки, теплові електростанції, теплоелектроцентралі, котельні, когенераційні установки, теплові мережі, які призначені для виробництва і транспортування теплової енергії;
- охоронна зона теплових мереж — землі вздовж теплових мереж для забезпечення нормальних умов їх експлуатації, запобігання ушкодженню, а також для зменшення їх негативного впливу на людей, суміжні землі, природні об'єкти та довкілля;
- тариф (ціна) на теплову енергію — грошовий вираз витрат на виробництво, транспортування, постачання одиниці теплової енергії (1 Гкал) з урахуванням рентабельності виробництва, інвестиційної та інших складових, що визначаються згідно із методиками, розробленими центральним органом виконавчої влади у сфері тепlopостачання;
- теплогенеруюча установка — комплекс взаємопов'язаного обладнання, що виробляє теплову енергію, незалежно від місця його розташування;
- теплоносій — рідка або газоподібна речовина, що циркулює у трубах або каналах і передає теплову енергію в системах

теплопостачання, опалення, вентиляції та технологічних установках;

- теплопостачання (постачання теплової енергії) — сфера діяльності з виробництва, транспортування, постачання теплової енергії споживачам;
- прилад комерційного обліку теплової енергії — засіб вимірювальної техніки, що має нормовані метрологічні характеристики і тип якого занесений до Державного реєстру засобів вимірювальної техніки, на основі показань якого визначається обсяг спожитої теплової енергії;
- ринок теплової енергії — сфера обороту теплової енергії як товару, на який є попит і пропозиція;
- система автономного теплопостачання — сукупність джерел теплової енергії потужністю до 1 Пкал/год, місцевих (розподільчих) теплових мереж;
- система децентралізованого теплопостачання — сукупність джерел теплової енергії потужністю від 1 до 3 Пкал/год, місцевих (розподільчих) теплових мереж;
- система помірно-централізованого теплопостачання — сукупність джерел теплової енергії потужністю від 3 до 20 Пкал/год, магістральних та/або місцевих (розподільчих) теплових мереж;
- система централізованого теплопостачання — сукупність джерел теплової енергії потужністю понад 20 Пкал/год, магістральних та місцевих (розподільчих) теплових мереж;
- споживач теплової енергії — фізична або юридична особа, яка використовує теплову енергію на підставі договору;
- суб'єкти відносин у сфері теплопостачання — фізичні та юридичні особи незалежно від організаційно-правових форм та форми власності, які здійснюють виробництво, транспортування, постачання теплової енергії, теплосервісні організації, споживачі, органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування;
- тепла енергія — товарна продукція, що виробляється на об'єктах сфери теплопостачання для опалення, підігріву питної води, інших господарських і технологічних потреб споживачів, призначена для купівлі-продажу;
- енергоносії — органічне паливо, електроенергія, нетрадиційні та поновлювані види енергії, вторинні енергетичні ресурси;

- теплогенеруюча організація — суб'єкт господарської діяльності, який має у своїй власності або користуванні теплогенеруюче обладнання та виробляє теплову енергію;
- теплотранспортуюча організація — суб'єкт господарської діяльності, який здійснює транспортування теплової енергії;
- теплопостачальна організація — суб'єкт господарської діяльності з постачання споживачам теплової енергії;
- теплосервісна організація — суб'єкт господарської діяльності з технічного обслуговування засобів виробництва, транспортування та споживання теплової енергії.

Цей Закон регулює відносини, що виникають у зв'язку з виробництвом, транспортуванням, постачанням і використанням теплової енергії, державним наглядом за режимами споживання теплової енергії, безпечною експлуатацією теплоенергетичного обладнання та безпечним виконанням робіт на об'єктах у сфері теплопостачання суб'єктами господарської діяльності незалежно від форм власності.

Проектування, будівництво, реконструкція, ремонт, експлуатація

об'єктів теплопостачання, виробництво, постачання теплової енергії регламентуються нормативно-правовими актами, які є обов'язковими для виконання всіма суб'єктами відносин у сфері теплопостачання.

Регулювання відносин у сфері теплопостачання має особливості, визначені цим Законом. Ці особливості викликані такими об'єктивними умовами функціонування систем теплопостачання:

- ♦ наявністю поділу господарської діяльності у сфері теплопостачання на виробництво, транспортування та постачання теплової енергії;
- ♦ існуванням різних технологій виробництва теплової енергії, у тому числі технологій комбінованого виробництва електричної і теплової енергії та з використанням нетрадиційних і поновлюваних джерел енергії;
- ♦ централізованим теплопостачанням споживачів від теплоелектроцентралей і котельень, які входять до об'єднаної енергетичної системи України;
- ♦ існуванням об'єктів теплопостачання різних форм власності;

- ◆ суттєвою сезонною відмінністю режимів виробництва і споживання теплової енергії протягом року;
- ◆ особливим статусом суб'єктів природних монополій, який мають деякі суб'єкти господарювання у сфері теплопостачання.

Розділ II. Державна політика у сфері теплопостачання

Державна політика у сфері теплопостачання базується на принципах:

- забезпечення енергетичної безпеки держави;
- державного управління і регулювання відносин у сфері теплопостачання;
- оптимального поєднання систем централізованого, помірно-централізованого, децентралізованого та автономного теплопостачання відповідно до затверджених місцевими органами виконавчої влади схем теплопостачання з періодом перегляду п'ять років;
- державної підтримки та стимулювання у сфері теплопостачання;
- формування цінової та тарифної політики;
- пріоритетного розвитку застосування технології комбінованого виробництва теплової та електричної енергії (когенерації) та використання вторинних енергетичних ресурсів, нетрадиційних і поновлювальних джерел енергії;
- забезпечення захисту прав та інтересів споживачів;
- взаємної відповідальності суб'єктів відносин у сфері теплопостачання за якісне постачання теплової енергії та своєчасну її оплату;
- періодичного перегляду, удосконалення та техніко-економічної оптимізації схем теплопостачання, затверджуваних місцевими органами виконавчої влади;
- додержання стандартів, правил і норм усіма суб'єктами відносин у сфері теплопостачання;
 - заборони відключення в опалювальний період об'єктів теплопостачання від систем енерго-, газо-, водопостачання як об'єктів життєзабезпечення та стратегічного призначення;
 - створення умов для функціонування сфери теплопостачання на принципах самоокупності;

- сприяння розвитку конкурентних відносин на ринку теплової енергії;
- встановлення відповідальності суб'єктів теплопостачання за порушення законодавства у сфері теплопостачання;
- підвищення екологічної безпеки систем теплопостачання;
- створення умов для впровадження енергозберігаючих технологій;
- забезпечення впровадження засобів обліку і приладів регулювання споживання теплової енергії.

Основними напрямками розвитку систем теплопостачання є:

- ◆ планування теплопостачання, розроблення та реалізація схем теплопостачання міст та інших населених пунктів України, строк дії яких має бути не менше 5-7 років на основі оптимального поєднання централізованих та децентралізованих систем теплопостачання;
- ◆ впровадження когенераційних установок, у тому числі на базі діючих опалювальних котелень;
- ◆ використання нетрадиційних і поновлюваних джерел енергії, у тому числі енергії сонця, вітру, біогазу, геотермальних вод, відходів виробництва;
- ◆ впровадження високоефективного теплоенергетичного обладнання і матеріалів у новостворюваних та діючих системах теплопостачання, зокрема, котлів з підвищеним коефіцієнтом корисної дії, утилізаторів тепла вихідних газів, малогабаритних теплообмінних апаратів, уніфікованих блочних пальникових пристроїв з автоматикою, приладів диспетчерського контролю та управління технологічними процесами;
- ◆ зниження втрат при транспортуванні теплової енергії в магістральних та розподільчих теплових мережах методами впровадження сучасних видів теплоізоляції, у тому числі із спінених полімерних матеріалів;
- ◆ підвищення строків експлуатації трубопроводів методами впровадження нових видів антикорозійних покриттів та засобів електрохімічного захисту, використання неметалевих трубопроводів;

- ◆ впровадження попереджувальної діагностики (енергетичного обстеження) стану систем теплопостачання у процесі експлуатації.

Д е р ж а в н а підтримка у сфері теплопостачання надається відповідно до обсягів коштів, передбачених законом про Державний бюджет України та місцевими бюджетами на відповідний рік, а також коштів на проведення науково-дослідних робіт з удосконалення систем теплопостачання та енергозбереження.

У разі здійснення теплогенеруючими або теплопостачальними організаціями заходів з енергозбереження, що привели до економії енергоносіїв при виробництві теплової енергії, до зменшення втрат при її транспортуванні та постачанні, орган виконавчої влади, який згідно з цим Законом регулює тарифи на теплову енергію, на три роки залишає тарифи на рівні, встановленому до впровадження цих заходів. Якщо протягом строку окупності змінюються ціни на енергоносії, то відповідною мірою коригується рівень тарифу.

Розділ III. Державне управління у сфері теплопостачання

Завданнями державного управління у сфері теплопостачання є:

- забезпечення надійності теплопостачання як одного з необхідних елементів безпеки людини;
- створення механізмів функціонування ефективного ринку теплової енергії;
- зменшення шкідливого впливу на довкілля;
- створення умов для залучення інвестицій у розвиток та технічне оновлення систем теплопостачання.

Державне управління у сфері теплопостачання здійснюють:

- ◆ на загальнодержавному рівні — Кабінет Міністрів України, центральні органи виконавчої влади у межах своїх повноважень;
- ◆ на місцевому рівні — Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації.

Д о п о в н о в а ж е н ь Кабінету Міністрів України належать:

- розробка та реалізація державної політики у сфері теплопостачання;

- координація діяльності міністерств, інших центральних органів виконавчої влади у сфері розробки державних (міждержавних, регіональних) цільових програм розвитку систем теплопостачання, довгострокового прогнозування споживання теплової енергії, нормативно-правових актів щодо формування цін на теплову енергію;
- організація здійснення контролю та обліку в цій сфері;
- визначення органів ліцензування;
- вирішення інших питань у сфері теплопостачання відповідно до законів України.

Д о п о в н о в а ж е н ь визначеного центрального органу виконавчої влади у сфері теплопостачання належать:

- ◆ реалізація державної політики у сфері теплопостачання;
- ◆ розроблення державних цільових програм розвитку систем теплопостачання і контроль за їх виконанням;
- ◆ розроблення довгострокових прогнозних балансів споживання теплової енергії виходячи з потреб національної економіки, установ і організацій та населення;
- ◆ розроблення науково обґрунтованих нормативів витрат та втрат енергоносіїв при виробництві, транспортуванні та постачанні теплової енергії;
- ◆ установлення порядку ведення та забезпечення моніторингу у сфері теплопостачання, а також використання результатів моніторингу для вдосконалення систем теплопостачання;
- ◆ координація діяльності місцевих органів виконавчої влади;
- ◆ здійснення контролю за виконанням установлених у цій сфері правил і норм у межах своїх повноважень;
- ◆ розроблення та внесення пропозицій щодо вдосконалення законодавства у сфері теплопостачання.

Міністерства, інші центральні органи виконавчої влади у межах своїх повноважень беруть участь у розробленні та реалізації державної політики у сфері теплопостачання, розробленні державних цільових програм, довгострокового прогнозування споживання теплової енергії з погодженням цих розробок з центральним органом виконавчої влади у сфері теплопостачання.

Д о п о в н о в а ж е н ь Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій у сфері теплопостачання належать:

- розроблення і реалізація місцевих програм та участь у розробленні і реалізації державних цільових програм у цій сфері;
- погодження діяльності у сфері теплопостачання з органами місцевого самоврядування та центральним органом виконавчої влади у сфері теплопостачання;
- забезпечення виконання правил і норм у сфері теплопостачання;
- здійснення контролю за забезпеченням споживачів міст та інших населених пунктів тепловою енергією.

До о с н о в н и х повноважень органів місцевого самоврядування у сфері теплопостачання належать:

- ◆ регулювання діяльності суб'єктів відносин у сфері теплопостачання в межах, віднесених до відання відповідних рад;
- ◆ затвердження місцевих програм розвитку у сфері теплопостачання, участь у розробці та впровадженні державних і регіональних програм у цій сфері;
- ◆ затвердження з урахуванням вимог законодавства у сфері теплопостачання проектів містобудівних програм, генеральних планів забудови населених пунктів, схем теплопостачання та іншої містобудівної документації;
- ◆ здійснення контролю за забезпеченням споживачів тепловою енергією відповідно до нормативних вимог;
- ◆ погодження на розміщення в межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці нових або реконструкцію діючих об'єктів тепло постачання та сприяння розвитку систем теплопостачання на відповідній території;
- ◆ встановлення для відповідної територіальної громади в порядку і межах, визначених законодавством, тарифів на теплову енергію, які надаються підприємствами та організаціями комунальної власності, крім тарифів на теплову енергію, що виробляється на установках комбінованого виробництва теплової і електричної енергії.

Д е р ж а в н и й нагляд у сфері теплопостачання здійснюють державні інспекції та інші органи у порядку, встановленому законом.

Державні інспектори мають право:

- безперешкодно у будь-який час відвідувати об'єкти теплопостачання для перевірки додержання нормативно-

правових актів у сфері тепло постачання з питань, що належать до їх компетенції, отримувати від посадових осіб інформацію щодо виконання цих актів;

- надавати в межах своїх повноважень приписи про усунення порушень нормативно-правових актів;
- отримувати інформацію, необхідну для виконання покладених на них завдань;
- надсилати приписи керівникам теплогенеруючих або тепло постачальних організацій про приведення засобів контролю, обліку та регулювання теплової енергії і теплоносія на об'єктах теплопостачання у відповідність із нормами та стандартами у сфері теплопостачання;
- надавати приписи щодо неприпустимості продовження експлуатації об'єктів у сфері теплопостачання, якщо це створює загрозу життю та здоров'ю обслуговуючого персоналу та здоров'ю населення;
- застосовувати в установленому законом порядку санкції до суб'єктів відносин у сфері теплопостачання за порушення нормативно-правових актів з питань, що належать до їх компетенції.

Розділ IV. Державне регулювання у сфері теплопостачання

Основними завданнями державного регулювання діяльності у сфері теплопостачання є:

- ◆ реалізація державної політики щодо функціонування ринку теплової енергії;
- ◆ захист прав споживачів;
- ◆ забезпечення рівних можливостей доступу суб'єктів відносин у сфері теплопостачання на ринок теплової енергії;
- ◆ запобігання монополізації та створення умов для розвитку конкурентних відносин у сфері теплопостачання.

Державне регулювання діяльності у сфері теплопостачання провадиться у формі:

- ліцензування певних видів господарської діяльності в цій сфері;
- регулювання тарифів на виробництво, транспортування та постачання теплової енергії з урахуванням змін цін на енергоносії та інших витрат;

- здійснення контролю за діяльністю суб'єктів відносин у сфері теплопостачання та застосування відповідних санкцій за порушення ними умов і правил здійснення господарської діяльності у сфері теплопостачання.

Державне регулювання у сфері теплопостачання здійснюється:

- ◆ Кабінетом Міністрів України;
- ◆ центральним органом виконавчої влади у сфері теплопостачання, крім суб'єктів господарської діяльності з теплопостачання, що здійснюють комбіноване виробництво теплової і електричної енергії та/або використовують нетрадиційні чи поновлювані джерела енергії;
- ◆ Національною комісією регулювання електроенергетики України для суб'єктів господарювання у сфері теплопостачання, що здійснюють комбіноване виробництво теплової і електричної енергії та/або використовують нетрадиційні чи поновлювані джерела енергії.

До повноважень центрального органу виконавчої влади у сфері теплопостачання при регулюванні господарської діяльності суб'єктів відносин у сфері теплопостачання, крім систем з теплоелектроцентралями, ТЕС, АЕС, іншими когенераційними установками та установками, що використовують нетрадиційні або поновлювані джерела енергії, належать:

- розробка методик розрахунків тарифів на виробництво теплової енергії та плати за її транспортування та постачання;
- забезпечення проведення єдиної тарифної політики у сфері теплопостачання;
- здійснення загального контролю за додержанням ліцензійних умов; розгляд справ про порушення ліцензійних умов і за результатами розгляду прийняття рішень у межах своїх повноважень;
- захист прав споживачів;
- інформування громадськості про свою роботу, здійснення у встановленому законодавством порядку видавничої діяльності у сфері теплопостачання.

До повноважень Національної комісії регулювання електроенергетики України у сфері теплопостачання належать:

- ◆ сприяння створенню конкурентного середовища в цій сфері;
- ◆ регулювання тарифів на теплову енергію, що виробляється на теплоелектроцентралях, ТЕС, АЕС та когенераційних установках і установках з використанням нетрадиційних або поновлюваних джерел енергії;
- ◆ ліцензування певних видів господарської діяльності у сфері теплопостачання, якщо теплова енергія виробляється на теплоелектроцентралях, когенераційних установках та установках з використанням нетрадиційних або поновлюваних джерел енергії;
- ◆ здійснення контролю за додержанням ліцензійних умов у межах своїх повноважень;
- ◆ розгляд справ про порушення ліцензійних умов і прийняття рішень у межах своїх повноважень.

С у б'є к т а м господарської діяльності у сфері теплопостачання забороняється зловживати монопольним становищем у будь-якій формі.

Суб'єкти господарської діяльності, які здійснюють виробництво, постачання та транспортування теплової енергії і займають монопольне (домінуюче) положення на ринку теплової енергії, не можуть припиняти свою діяльність або зменшувати обсяг постачання теплової енергії з метою створення дефіциту теплової енергії, якщо необхідність такого обмеження не встановлена законодавством України.

Розділ V. Принципи господарювання у сфері теплопостачання

Діяльність у сфері теплопостачання може здійснюватись суб'єктами господарської діяльності у сфері теплопостачання всіх організаційно-правових форм та форм власності, зокрема, на основі договорів оренди, підряду, концесії, лізингу та інших договорів. Теплогенеруючі організації, які використовують різні технології виробництва теплової енергії, мають рівні права доступу на ринок теплової енергії.

Споживач або суб'єкт теплоспоживання має право вибирати (змінювати) теплопостачальну організацію, якщо це технічно можливо.

Теплогенеруюча організація має право постачати вироблену теплову енергію безпосередньо споживачу згідно з договором

купівлі-продажу. У разі якщо така організація не є теплотранспортуючою, то теплотранспортуюча організація не має права відмовити теплогенеруючій організації у транспортуванні теплової енергії, якщо це дозволяють технічні можливості системи.

Теплотранспортуюча організація не має права відмовити споживачу теплової енергії у забезпеченні його тепловою енергією за наявності технічних можливостей на приєднання споживача до теплової мережі.

Споживач повинен щомісячно здійснювати оплату теплостачальній організації за фактично отриману теплову енергію.

Т а р и ф и на теплову енергію повинні забезпечувати відшкодування всіх економічно обґрунтованих витрат на виробництво, транспортування та постачання теплової енергії.

Тарифи на теплову енергію, реалізація якої здійснюється суб'єктами господарювання, що займають монопольне становище на ринку, є регульованими.

Тарифи на виробництво, транспортування та постачання теплової енергії затверджуються органами місцевого самоврядування, крім теплової енергії, що виробляється суб'єктами господарювання, що здійснюють комбіноване виробництво теплової і електричної енергії та/або використовують нетрадиційні та поновлювані джерела енергії, на підставі розрахунків, виконаних теплогенеруючими, теплотранспортуючими та теплостачальними організаціями за методиками, розробленими центральним органом виконавчої влади у сфері теплостачання.

Тариф на теплову енергію для споживача визначається як сума тарифів на виробництво, транспортування та постачання теплової енергії.

Тарифи повинні враховувати повну собівартість теплової енергії і забезпечувати рівень рентабельності не нижче граничного рівня рентабельності, встановленого Кабінетом Міністрів України за поданням центрального органу виконавчої влади у сфері теплостачання.

У разі якщо тимчасово тариф на теплову енергію встановлено нижче її собівартості з урахуванням граничного рівня рентабельності, то орган, яким встановлено цей тариф, повинен передбачити механізми компенсації цієї різниці в порядку, встановленому законодавством.

Збитки теплоенергогенеруючих та теплостачальних організацій внаслідок надання пільг з оплати за спожиту теплову енергію окремим категоріям споживачів повністю відшкодовуються за рахунок джерел фінансування, визначених законами України, які передбачають відповідні пільги.

Регулювання тарифів на теплову енергію, що виробляється теплоелектроцентралями, іншими установками з комбінованим виробництвом електричної і теплової енергії, здійснюється Національною комісією регулювання електроенергетики України з урахуванням того, що ціни на теплову енергію від теплоелектроцентралей, установок з комбінованим виробництвом електричної і теплової енергії не повинні перевищувати ціни на теплову енергію від інших теплогенеруючих об'єктів на відповідній території.

Т е п л о г е н е р у ю ч и м організаціям незалежно від організаційно-правових форм та форм власності надається право доступу до магістральних та місцевих теплових мереж за умови виконання технічних умов на приєднання. Суб'єкт господарювання, який здійснює діяльність з транспортування теплової енергії, зобов'язаний приєднати теплогенеруючу організацію, що має намір здійснювати діяльність з виробництва теплової енергії, після виконання технічних умов та укладання договору на приєднання до теплової мережі. Спори щодо обсягу робіт, зазначених у технічних умовах на приєднання, розглядаються відповідно до законодавства.

Якщо до магістральної або місцевої теплової мережі теплостачальної організації приєднані дві або декілька теплогенеруючих організацій, то встановлення пріоритетності укладання договорів на закупівлю теплової енергії від них здійснюється на конкурентних засадах. Конкурс організує виконавчий орган міської або селищної ради в порядку, встановленому законодавством.

Якщо теплостачальна організація має свої теплогенеруючі потужності, участь у конкурсі на закупівлю теплової енергії цієї організації є обов'язковою.

При збільшенні обсягів теплоспоживання місцеві органи виконавчої влади обирають проекти теплогенеруючих об'єктів, призначених для будівництва, відповідно до затвердженої у встановленому законодавством порядку схеми теплостачання на конкурсних засадах.

Після будівництва та введення в експлуатацію такого об'єкта залучені на його будівництво кошти (банківські кредити, продаж облігацій, фінансовий лізинг, інвестиції, відсотки за користування цими коштами тощо) повертаються шляхом урахування в тарифі на виробництво (транспортування) теплової енергії інвестиційної складової, що діє протягом строку окупності капіталовкладень у створення цього об'єкта теплопостачання.

У разі якщо розрахунковий тариф з урахуванням залучених коштів перевищує граничну верхню величину тарифу, встановленого на відповідній території, то після закінчення строку окупності капіталовкладень тариф зменшується до рівня граничної верхньої величини.

Якщо при централізованому теплопостачанні технологічні витрати теплової енергії або витрати палива теплогенеруючих, теплотранспортних, теплопостачальних організацій перевищують нормативний рівень, то це може стати підставою для розірвання існуючих договірних відносин з ними.

Зміна форми власності або перехід права власності на відповідні об'єкти з виробництва, постачання та транспортування теплової енергії, яка здійснюється в порядку, передбаченому законами України, не повинна призводити до погіршення умов та якості теплопостачання споживачам.

Господарська діяльність з виробництва, транспортування, постачання теплової енергії підлягає ліцензуванню в порядку, встановленому законом.

Споживач теплової енергії має право на:

- вибір одного або декількох джерел теплової енергії чи теплопостачальних організацій, якщо це можливо за існуючими технічними умовами;
- отримання інформації щодо якості теплопостачання, тарифів, цін, порядку оплати, режимів споживання теплової енергії;
- відшкодування згідно із законодавством збитків, заподіяних внаслідок порушення його прав, у разі виконання ним своїх зобов'язань відповідно до договору;
- приєднання до теплової мережі відповідно до нормативно-правових актів;
- отримання обсягів теплової енергії згідно з параметрами відповідно до договорів та стандартів;

- отримання перерахунку за спожиту теплову енергію з урахуванням здійсненого авансового платежу та показань приладів комерційного обліку теплової енергії протягом місяця після закінчення опалювального періоду.

Захист прав споживачів теплової енергії, а також механізм реалізації захисту цих прав регулюються цим Законом, Законом України «Про захист прав споживачів», іншими нормативно-правовими актами.

Основними обов'язками споживача теплової енергії є:

- ◆ своєчасне укладання договору з теплопостачальною організацією на постачання теплової енергії;
- ◆ додержання вимог договору та нормативно-правових актів;
- ◆ забезпечення безпечної експлуатації систем теплоспоживання;
- ◆ забезпечення безперешкодного доступу до власного теплового обладнання приладів комерційного обліку представникам теплогенеруючої чи теплопостачальної організації за умови пред'явлення відповідного посвідчення при виконанні службових обов'язків.

Споживач теплової енергії несе відповідальність за порушення умов договору з теплопостачальною організацією, відповідних нормативно-правових актів та виконання приписів органів, уповноважених здійснювати державний нагляд за режимами споживання теплової енергії згідно із законом.

Теплогенеруюча, теплотранспортна та теплопостачальна організації мають право:

- укладати договори купівлі-продажу теплової енергії із споживачами;
- на відшкодування збитків у разі наявності порушень у роботі теплового обладнання споживача, що призвели до перебоїв у технологічному процесі теплопостачання;
- обмежувати або припиняти постачання теплової енергії споживачам після письмового попередження, надісланого не пізніше ніж за три робочі дні, в разі заборгованості за спожиту теплову енергію в порядку, встановленому законодавством;
- обмежувати або припиняти постачання теплової енергії споживачам у разі виникнення обставин непереборної сили, передбачених у договорі;

- видавати дозволи та технічні умови на підключення споживачів до розподільчих теплових мереж;
- отримувати від споживачів авансовий платіж;
- безперешкодного доступу до теплового обладнання та приладів комерційного обліку, що належать споживачу.

Теплопостачальні, теплотранспортні і теплогенеруючі організації зобов'язані:

- ◆ при зміні тарифів на теплову енергію повідомляти споживача письмово або в засобах масової інформації в порядку, встановленому законодавством;
- ◆ забезпечувати надійне постачання обсягів теплової енергії відповідно до умов договору та стандартів;
- ◆ здійснювати перерахунок за спожиту теплову енергію із споживачами з урахуванням авансового платежу та показань приладів комерційного обліку теплової енергії протягом місяця після закінчення опалювального періоду.

Теплопостачальні організації, які здійснюють діяльність із постачання теплової енергії з використанням власних теплових мереж, зобов'язані забезпечити рівноправний доступ до цих мереж усіх суб'єктів господарської діяльності відповідно до укладених договорів.

У разі наявності технічної можливості теплопостачальні організації, що здійснюють постачання теплової енергії на закріпленій території, не мають права відмовити споживачу, який розташований на цій території, в укладенні договору.

У разі несвоечасної сплати платежів за споживання теплової енергії споживач сплачує пеню за встановленими законодавством або договором розмірами.

У разі відмови споживача оплачувати споживання теплової енергії заборгованість стягується в судовому порядку.

Проектування, будівництво, реконструкція об'єктів у сфері теплопостачання здійснюються на основі схем теплопостачання, державних будівельних норм та нормативно-правових актів на проведення будівельних робіт.

Проектування, будівництво, реконструкція об'єктів у сфері теплопостачання здійснюються спеціалізованими організаціями, які мають відповідні дозволи та ліцензії.

Реконструкція (розширення, технічне переоснащення), нове будівництво та модернізація теплогенеруючих об'єктів і теплових мереж здійснюються на основі оптимального поєднання центра-

лізованого та децентралізованого теплопостачання.

Фінансування капітального будівництва, реконструкції та обслуговування об'єктів у сфері теплопостачання, призначених для спільних потреб теплогенеруючої організації та підприємств інших галузей, проводиться за рахунок замовників. Замовником можуть бути власники зазначених об'єктів або уповноважені ними особи.

У разі спорудження або реконструкції будівель, доріг, мостів та інших об'єктів роботи, пов'язані з упорядкуванням, перенесенням повітряних і підземних теплових мереж та інших об'єктів теплопостачання, виконуються замовниками будівництва або реконструкції відповідно до затвердженої проектно-кошторисної документації та вимог відповідних нормативів, а також під контролем власників споруд або теплових мереж.

Оснащення об'єктів будівництва та теплопостачання за рахунок бюджетних коштів здійснюється на тендерних засадах.

Страйки на об'єктах у сфері теплопостачання забороняються у випадках, коли вони можуть призвести до порушення стабільності теплопостачання споживачів в опалювальний період.

2.4. Закон України Про альтернативні види рідкого та газового палива

Цей Закон визначає правові, соціальні, економічні, екологічні та організаційні засади виробництва (видобутку) і споживання альтернативних видів рідкого та газового палива на основі залучення нетрадиційних джерел та видів енергетичної сировини і спрямований на створення необхідних умов для розширення виробництва (видобутку) і споживання цих видів палива в Україні.

Розділ І. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Визначення термінів

У цьому Законі нижченаведені терміни вживаються у такому значенні:

- альтернативні види рідкого та газового палива (далі — альтернативні види палива) — рідке та газове паливо, яке є альтернативою (заміною) відповідним традиційним видам

палива і яке виробляється (видобувається) з нетрадиційних джерел та видів енергетичної сировини;

- відходи — шлаки та відходи промисловості, сільського господарства, комунально-побутових та інших підприємств, які можуть бути джерелом або сировиною для видобутку чи виробництва альтернативних видів палива;
- нетрадиційні джерела та види енергетичної сировини — сировина рослинного походження, відходи, тверді горючі речовини, інші природні і штучні джерела та види енергетичної сировини, у тому числі нафтові, газові, газоконденсатні і нафтогазоконденсатні вичерпані, непромислового значення та техногенні родовища, важкі сорти нафти, природні бітуми, газонасичені води, газогідрати тощо, виробництво (видобуток) і переробка яких потребує застосування новітніх технологій і які не використовуються для виробництва (видобутку) традиційних видів палива;
- споживачі альтернативних видів палива — фізичні та юридичні особи, які використовують технічні засоби, у тому числі двигуни внутрішнього згорання, котельні агрегати, печі, інші енергетичні агрегати, установки та машини, що працюють повністю або частково на альтернативних видах палива;
- сфера альтернативних видів палива — сфера діяльності, пов'язана з виробництвом (видобутком), транспортуванням, зберіганням та споживанням альтернативних видів палива.

Стаття 2. Основні принципи державної політики у сфері альтернативних видів палива

Основними принципами державної політики у сфері альтернативних видів палива є:

- ◆ сприяння розробці та раціональному використанню нетрадиційних джерел та видів енергетичної сировини для виробництва (видобутку) альтернативних видів палива з метою економії паливно-енергетичних ресурсів та зменшення залежності України від їх імпорту;
- ◆ зменшення негативного впливу на стан довкілля за рахунок використання як сировини для виробництва альтернативних видів палива відходів різного роду діяльності,

додержання екологічної безпеки виробництва (видобутку), транспортування, зберігання та споживання альтернативних видів палива;

- ◆ підтримка розвитку науково-технічної бази виробництва (видобутку) альтернативних видів палива, пропаганда науково-технічних досягнень у цій сфері;
- ◆ підтримка підприємництва у сфері альтернативних видів палива на основі державного захисту інтересів підприємця;
- ◆ пропаганда серед населення економічних, екологічних, соціальних та інших переваг виробництва (видобутку) і споживання альтернативних видів палива;
- ◆ розвиток міжнародного науково-технічного співробітництва, широке використання можливостей світової науки і техніки у сфері альтернативних видів палива;
- ◆ запобігання штучному створенню монополій на ринку альтернативних видів палива, а у разі визнання в установленому законодавством порядку природних монополій здійснення контролю за їх діяльністю, недопущення зловживань монопольним становищем та обмеження монополізму, якщо необхідність такого обмеження не встановлена законодавством.

Розділ II. ОЗНАКИ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ВИДІВ ПАЛИВА, ЙОГО СПОЖИВАЧІВ, ПОРЯДОК ЇХ ВИЗНАЧЕННЯ

Стаття 3. Ознаки альтернативних видів палива

Паливо визначається альтернативним, якщо воно:

- повністю виготовлене (видобуте) з нетрадиційних джерел і видів енергетичної сировини або є сумішшю альтернативного і традиційного видів палива у пропорціях, встановлених відповідно до державних стандартів;
- виготовлене (видобуте) з нафтових, газових, нафтогазоконденсатних родовищ непромислового значення, вичерпаних родовищ, з важких сортів нафти тощо і за своїми ознаками відрізняється від вимог до традиційного виду палива. Якщо таке паливо за своїми ознаками відповідає вимогам до традиційного виду палива, дія цього Закону поширюється тільки на його виробництво (видобуток) і не поширюється на споживачів палива;

- нормативи екологічної безпеки і наслідки застосування альтернативних видів палива для довкілля і здоров'я людини відповідають вимогам, встановленим законодавством України для традиційних видів палива.

Стаття 4. Альтернативні види рідкого палива

До альтернативних видів рідкого палива належать:

- ◆ горючі рідини, одержані під час переробки твердих видів палива (вугілля, торфу, сланців);
- ◆ спирти та їх суміші, олії, інше рідке біологічне паливо, одержане з біологічної сировини (у тому числі з поновлюваних відходів сільського та лісового господарства, інших біологічних відходів);
- ◆ горючі рідини, одержані з промислових відходів, у тому числі газових викидів, стічних вод, виливів та інших відходів промислового виробництва;
- ◆ паливо, одержане з нафти і газового конденсату нафтових, газових та газоконденсатних родовищ непромислового значення та вичерпаних родовищ, з важких сортів нафти та природних бітумів, якщо це паливо не належить до традиційного виду.

Стаття 5. Альтернативні види газового палива

До альтернативних видів газового палива належать:

- газ (метан) вугільних родовищ, а також газ, одержаний у процесі підземної газифікації та підземного спалювання вугільних пластів;
- газ, одержаний під час переробки твердого палива (кам'яне та буре вугілля, горючі сланці, торф), природних бітумів, важкої нафти;
- газ, що міститься у водоносних пластах нафтогазових басейнів з аномально високим пластовим тиском, в інших підземних газонасичених водах, а також у газонасичених водоймищах і болотах;
- газ, одержаний з природних газових гідратів, та підгідратний газ;
- біогаз, генераторний газ, інше газове паливо, одержане з біологічної сировини, у тому числі з біологічних відходів;
- газ, одержаний з промислових відходів (газових викидів, стічних вод промислової каналізації, вентиляційних викидів, відходів вугільних збагачувальних фабрик тощо);

- стиснений та зріджений природний газ, зріджений нафтовий газ, супутній нафтовий газ, вільний газ метан, якщо вони одержані з газових, газоконденсатних та нафтових родовищ непромислового значення та вичерпаних родовищ і не належать до традиційних видів палива.

Стаття 6. Порядок визначення палива альтернативним

Належність палива до альтернативного підтверджується документом про ідентифікацію палива, що видається уповноваженим органом виконавчої влади в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Відмова органу виконавчої влади у видачі документа про ідентифікацію палива або порушення ним порядку видачі можуть бути оскаржені в судовому порядку.

Підприємство-виробник, яке реалізує альтернативний вид палива, у разі необхідності, видає покупцеві документ, що підтверджує якість палива та його належність до альтернативних видів.

Стаття 7. Технічні засоби, що працюють на альтернативних видах палива

До технічних засобів, що працюють на альтернативних видах палива, належать засоби, технічно здатні споживати хоча б один вид альтернативного палива повністю або в суміші з традиційним видом палива відповідно до державних стандартів.

Стаття 8. Порядок підтвердження здатності технічного засобу працювати на альтернативних видах палива

Здатність технічного засобу працювати на альтернативних видах палива підтверджується документом підприємства — виробника цього засобу.

Власник має право переобладнувати технічні засоби для роботи на альтернативному виді палива у разі, якщо при цьому не погіршуються їх відповідні характеристики в порівнянні з роботою на традиційних видах палива. Факт переобладнання технічного засобу повинен підтверджуватися документом підприємства (підприємця), який виконував це переобладнання, та відповідним органом державного нагляду.

Розділ III. ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ СТИМУЛЮВАННЯ У СФЕРІ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ВИДІВ ПАЛИВА

Стаття 9. Організаційно-економічні заходи щодо стимулювання виробництва (видобутку) та споживання альтернативних видів палива

Організаційно-економічні заходи щодо стимулювання виробництва (видобутку) та споживання альтернативних видів палива включають:

- ◆ визначення джерел і напрямів фінансування заходів у сфері альтернативних видів палива;
- ◆ створення системи державних стандартів у сфері альтернативних видів палива, які містять нормативно-технічні показники споживчої якості, питомих витрат палива в різних галузях народного господарства, нормативи екологічної безпеки та показники щодо безпеки праці і здоров'я людини;
- ◆ застосування у сфері альтернативних видів палива економічних важелів і стимулів, передбачених законодавством України для підприємств, установ, організацій і громадян, діяльність яких пов'язана з розробками і впровадженням маловідхідних ресурсозберігаючих та екологічно безпечних технологій у процесі використання нетрадиційних та поновлюваних джерел і видів енергії, у тому числі викидів та скидів забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище в процесі виробництва альтернативних видів палива;
- ◆ надання юридичним і фізичним особам субсидій, дотацій, податкових, кредитних та інших пільг, встановлених відповідними законами України для стимулювання розробок і впровадження нових технологій, обладнання, матеріалів у процесі виробництва (видобутку) альтернативних видів палива;
- ◆ стимулювання підприємств — виготовлювачів машин, механізмів, приладів, енергетичних установок, інших технічних засобів та пристроїв до них, що працюють на альтернативних видах палива, а також підприємств, установ, організацій і громадян, які переобладнують технічні засоби, що працюють на традиційних видах палива, для споживання альтернативних видів палива;
- ◆ стимулювання інвестиційної діяльності і запровадження новітніх технологій у сфері альтернативних видів палива

шляхом створення пільгового режиму інвестиційної та іншої господарської діяльності іноземним інвесторам;

- ◆ надання відповідно до закону спеціальних державних гарантій захисту іноземних інвестицій, спрямованих на розвиток сфери альтернативних видів палива;
- ◆ створення спеціального інформаційного фонду з метою накопичення, систематизації та поширення інформації про наявність в Україні нетрадиційних джерел та видів енергетичної сировини.

Стаття 10. Фінансування заходів щодо стимулювання виробництва (видобутку) та споживання альтернативних видів палива

Фінансування заходів щодо стимулювання виробництва (видобутку) та споживання альтернативних видів палива здійснюється за рахунок коштів підприємств, установ, організацій, незалежно від форм власності, коштів державного та місцевого бюджету, інших не заборонених законом джерел.

Стаття 11. Стандартизація

Метою стандартизації у сфері альтернативних видів палива є встановлення комплексу норм, правил, вимог, показників щодо технології виробництва (видобутку) та споживання цих видів палива, їх якості, екологічної безпеки, безпеки для здоров'я і праці людей.

Стандарти, якими встановлюються вимоги щодо якості альтернативних видів палива, повинні забезпечувати ефективне та економічне використання енергетичного потенціалу палива.

Показники споживчої якості кожного альтернативного виду палива встановлюються у відповідних стандартах.

Ці показники мають бути основою для всіх розрахунків щодо альтернативних видів палива (обсяги виробництва та реалізації, техніко-економічні, комерційні та інші показники).

Нормативи екологічної безпеки альтернативних видів палива та показники щодо безпеки для здоров'я і праці людей повинні перебувати в межах, встановлених законодавством для традиційних видів палива.

Стаття 12. Норми і нормативи

Нормами і нормативами у сфері альтернативних видів палива встановлюються витратні енергетичні показники процесів виробництва (видобутку) зазначених видів палива з нетрадиційних

джерел і видів енергетичної сировини, показники витрат палива для різних технічних засобів, інші техніко-економічні показники, а також нормативи екологічної безпеки, санітарні показники.

Розділ IV. ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ВИДІВ ПАЛИВА

Стаття 13. Правопорушення у сфері альтернативних видів палива

Правопорушеннями у сфері альтернативних видів палива є:

- збут підприємствами-виробниками, юридичними та фізичними особами альтернативних видів палива, що не відповідають стандартам, технічним умовам;
- виробництво, збут і споживання традиційних видів палива як альтернативних;
- надання пільг виробникам та споживачам альтернативних видів палива, діяльність яких не відповідає вимогам законодавства про альтернативні види палива;
- невиконання розпоряджень, приписів органів, які здійснюють державний нагляд та контроль за дотриманням чинного законодавства про альтернативні види палива, а також створення перешкод для їх діяльності;
- необґрунтована відмова від надання відповідним органам необхідної інформації щодо виробництва (видобутку) та споживання альтернативних видів палива.

Законами України можуть бути встановлені й інші правопорушення у сфері альтернативних видів палива.

Стаття 14. Відповідальність за порушення законодавства про альтернативні види палива

Порушення законодавства про альтернативні види палива тягне за собою встановлену законами України дисциплінарну, адміністративну, цивільну чи кримінальну відповідальність.

Підприємства, установи, організації незалежно від форм власності, а також громадяни зобов'язані відшкодовувати шкоду, заподіяну внаслідок порушення законодавства про альтернативні види палива, у порядку та розмірах, встановлених законодавством України.

2.5. Закон України Про альтернативні джерела енергії

Цей Закон визначає правові, економічні, екологічні та організаційні засади використання альтернативних джерел енергії та сприяння розширенню їх використання у паливно-енергетичному комплексі.

У цьому Законі наведені нижче терміни вживаються у такому значенні:

альтернативні джерела енергії — поновлювані джерела, до яких відносять енергію сонячного випромінювання, вітру, морів, річок, біомаси, теплоти Землі, та вторинні енергетичні ресурси, які існують постійно або виникають періодично у довкіллі;

альтернативна енергетика — сфера енергетики, що забезпечує вироблення електричної, теплової та механічної енергії з альтернативних джерел енергії;

енергія, вироблена з альтернативних джерел — електрична, теплова та механічна енергія, яка виробляється на об'єктах альтернативної енергетики і може виступати товарною продукцією, призначеною для купівлі-продажу;

об'єкти альтернативної енергетики — енергогенеруюче та інше обладнання, що виробляє енергію за рахунок використання альтернативних джерел енергії, частка яких становить не менш як 50 відсотків від встановленої потужності всіх задіяних на об'єкті джерел енергії;

сфера альтернативних джерел енергії — галузь діяльності, що пов'язана з використанням альтернативних джерел енергії для виробництва, постачання, транспортування, зберігання, передачі та споживання енергії, виробленої з альтернативних джерел.

З а к о н о д а в с т в о України про альтернативні джерела енергії базується на Конституції України і складається з цього Закону та інших нормативно-правових актів, які регулюють відносини у цій сфері.

О с н о в н и м и засадами державної політики у сфері альтернативних джерел енергії є:

- нарощування обсягів виробництва та споживання енергії, виробленої з альтернативних джерел, з метою економічного витрачання традиційних паливно-енергетичних ресурсів та зменшення залежності України від їх імпорту шляхом реструктуризації виробництва і раціонального споживання

енергії за рахунок збільшення частки енергії, виробленої з альтернативних джерел;

- додержання екологічної безпеки за рахунок зменшення негативного впливу на стан довкілля при створенні та експлуатації об'єктів альтернативної енергетики, а також при передачі, транспортуванні, постачанні, зберіганні та споживанні енергії, виробленої з альтернативних джерел;
- додержання безпеки для здоров'я людини на об'єктах альтернативної енергетики на всіх етапах виробництва, а також при передачі, транспортуванні, постачанні, зберіганні та споживанні енергії, виробленої з альтернативних джерел;
- науково-технічне забезпечення розвитку альтернативної енергетики, популяризація та впровадження науково-технічних досягнень у цій сфері, підготовка відповідних фахівців у вищих та середніх навчальних закладах;
- додержання законодавства всіма суб'єктами відносин, пов'язаних з виробництвом, збереженням, транспортуванням, постачанням, передачею і споживанням енергії, виробленої з альтернативних джерел;
- додержання умов раціонального споживання та економії енергії, виробленої з альтернативних джерел;
- залучення вітчизняних та іноземних інвестицій і підтримка підприємництва у сфері альтернативних джерел енергії, в тому числі шляхом розробки і здійснення загальнодержавних і місцевих програм розвитку альтернативної енергетики.

Державне управління у сфері альтернативних джерел енергії визначає Верховна Рада України визначає (основні напрями державної політики у сфері альтернативних джерел енергії та здійснює законодавче регулювання відносин у ній) і КМУ.

Кабінет Міністрів України та інші уповноважені органи виконавчої влади в межах повноважень, визначених законом, реалізують державну політику в галузі альтернативних джерел енергії та здійснюють управління нею.

Державне управління у сфері альтернативних джерел енергії передбачає:

- ♦ розроблення загальнодержавних, галузевих та місцевих програм у сфері альтернативних джерел енергії, а також їх наукове, науково-технічне та фінансово-економічне супро-

водження, розробку і виконання завдань відповідних загальнодержавних цільових наукових та науково-технічних програм;

- ♦ розроблення та прийняття органами виконавчої влади в межах їх компетенції нормативно-правових актів, державних норм, правил і стандартів, методичних документів щодо використання альтернативних джерел енергії;
- ♦ координацію та узгодження галузевих і місцевих програм у сфері альтернативних джерел енергії із загальнодержавними програмами;
- ♦ здійснення контролю за додержанням вимог законодавства у сфері альтернативних джерел енергії та за виконанням загальнодержавних програм у цій сфері.

Д е р ж а в н е регулювання у сфері альтернативних джерел енергії здійснює Кабінет Міністрів України чи за його дорученням спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у відповідній сфері в порядку, визначеному законодавством.

Державне регулювання у сфері альтернативних джерел енергії здійснюється шляхом:

- надання дозволів на провадження діяльності у сфері альтернативних джерел енергії;
- розроблення, затвердження та запровадження норм, правил і стандартів виробництва, передачі, транспортування, постачання, зберігання і споживання енергії, виробленої з альтернативних джерел;
- нагляду та контролю за безпечним виконанням робіт на об'єктах альтернативної енергетики незалежно від їх форми власності, безпечною експлуатацією енергогенеруючого обладнання та за режимами передачі і споживання енергії;
- нагляду та контролю за додержанням вимог технічної експлуатації на об'єктах альтернативної енергетики незалежно від їх форми власності, технічної експлуатації енергетичного обладнання об'єктів, підключених до об'єднаної енергетичної системи України;
- встановлення тарифів на електричну енергію, вироблену на об'єктах альтернативної енергетики, а також на теплову енергію, видобуту з альтернативних джерел;
- всебічного заохочення і підтримки науково-дослідницьких, дослідно-конструкторських робіт, діяльності винахідників

і раціоналізаторів, спрямованих на розвиток виробництва та використання альтернативних джерел енергії.

Монопольна діяльність у сфері альтернативних джерел енергії регулюється відповідно до законодавства.

Організаційне забезпечення діяльності у сфері альтернативних джерел енергії передбачає надання органами виконавчої влади в установленому законодавством порядку:

- ◆ дозволів заявникам на виробництво електричної, теплової та механічної енергії з альтернативних джерел та її передачу і постачання;
- ◆ дозволів заявникам на виробництво геотермальної енергії;
- ◆ дозволів заявникам на розміщення обладнання, яке використовує сонячне випромінювання, вітер, хвилі морського прибою, для створення об'єктів альтернативної енергетики;
- ◆ дозволів заявникам на будівництво або відновлення об'єктів гідроенергетики на малих річках;
- ◆ дозволів заявникам на створення мереж для транспортування до споживачів енергії, виробленої з альтернативних джерел.

Організаційне забезпечення діяльності у сфері альтернативних джерел енергії також включає:

- визначення джерел і напрямів фінансування заходів у сфері альтернативних джерел енергії;
- надання підприємствами електричних мереж (енергопостачальних компаній) в установленому законодавством порядку дозволів, за погодженими технічними умовами, на підключення об'єктів усіх форм власності, що виробляють енергію з альтернативних джерел, до об'єднаної енергетичної системи України;
- створення бази статистичних даних про ресурси альтернативних джерел енергії;
- підтвердження відповідності енергогенеруючих об'єктів об'єктам альтернативної енергетики.

Метою стандартизації у сфері альтернативних джерел енергії є розроблення нормативних документів для забезпечення на об'єктах альтернативної енергетики:

- ◆ додержання вимог екологічного законодавства щодо забезпечення охорони довкілля, захисту життя і здоров'я людей;

- ◆ застосування обладнання належної якості;
- ◆ додержання санітарно-гігієнічних вимог та правил;
- ◆ додержання вимог та виконання правил безпеки праці і здоров'я людини відповідно до законодавства.

Фінансування заходів у сфері альтернативних джерел енергії здійснюється як за рахунок коштів, передбачених в оптових тарифах на електроенергію та тарифах на теплову енергію, шляхом впровадження спеціальної цільової надбавки до тарифу, визначеної законом, так і за рахунок коштів підприємств, установ, організацій, коштів державного та місцевого бюджетів, добровільних внесків та інших коштів, не заборонених законодавством.

Порядок формування фонду цільового фінансування зазначених заходів і здійснення контролю за цільовим використанням цих коштів встановлює Кабінет Міністрів України.

Стимулювання виробництва та споживання енергії, виробленої з альтернативних джерел, здійснюється відповідно до законодавства шляхом:

- застосування економічних важелів і стимулів, передбачених законодавством про енергозбереження та охорону довкілля, з метою розширення використання альтернативних джерел енергії;
- створення сприятливих економічних умов для спорудження об'єктів альтернативної енергетики.

Особливості використання альтернативних джерел енергії має особливості, зокрема зумовлені природними умовами, а саме:

- ◆ залежністю від атмосферних та інших умов довкілля;
- ◆ наявністю водних ресурсів малих річок, необхідних для роботи гідроенергетичного обладнання;
- ◆ наявністю біомаси, кількість якої залежить від обсягів щорічних урожаїв;
- ◆ наявністю геотермальних джерел та свердловин, придатних для виробництва та використання геотермальної енергії;
- ◆ наявністю теплових викидів, обсяги яких залежать від функціонування підприємств промисловості;
- ◆ періодичністю природних циклів, внаслідок чого виникає незбалансованість виробництва енергії;
- ◆ необхідністю узгодження та збалансування періодичності передачі обсягів енергії, виробленої з альтернативних

джерел, зокрема передачі електричної енергії в об'єднану енергетичну систему України.

Експлуатація альтернативних джерел енергії на об'єктах альтернативної енергетики провадиться за умов:

- безпечного проведення робіт, здійснення державного нагляду за режимами споживання енергії;
- енергетичної безпеки, що гарантує технічне та економічне задоволення періодичних, поточних і перспективних потреб споживачів енергії;
- виконання технологічних вимог щодо виробництва, акумулювання, передачі, постачання та споживання енергії;
- додержання єдиних державних норм, правил і стандартів усіма суб'єктами відносин, пов'язаних з будівництвом (створенням), експлуатацією, виведенням з експлуатації об'єктів альтернативної енергетики, систем диспетчерського (оперативно-технологічного) управління;
- додержання правил експлуатації об'єктів альтернативної енергетики, що регламентуються нормативно-правовими актами, обов'язковими для виконання всіма суб'єктами підприємницької діяльності.

Порядок експлуатації альтернативних джерел енергії встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Протиприродний захист та забезпечення екологічної безпеки при використанні альтернативних джерел енергії здійснюються шляхом:

- ◆ запобігання аварійним ситуаціям і ліквідації їх наслідків на об'єктах альтернативної енергетики за рахунок додержання вимог та правил, встановлених відповідно до державних стандартів;
- ◆ створення умов для розвитку, підвищення технічного рівня, безпечної експлуатації та охорони об'єктів альтернативної енергетики згідно із законодавством;
- ◆ підтримки необхідного балансу потужності та якості енергії, виробленої з альтернативних джерел, для забезпечення надійного і безаварійного функціонування з об'єднаною енергетичною системою України;
- ◆ здійснення нагляду за впровадженням нових систем протиприродної автоматики та захисту об'єктів альтернативної енергетики, а також засобів зв'язку і диспетчерського

(оперативно-технологічного) управління з енергетичними мережами України;

- ◆ здійснення нагляду за експлуатацією систем протиприродної автоматики та захисту об'єктів альтернативної енергетики від несанкціонованого втручання.

Державний нагляд у сфері альтернативних джерел енергії здійснює спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у відповідній сфері та інші органи у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Порушення законодавства про використання альтернативних джерел енергії тягне за собою відповідальність згідно із законами.

2.6. Закон України Про нафту і газ

Цей Закон визначає основні правові, економічні та організаційні засади діяльності нафтогазової галузі України та регулює відносини, пов'язані з особливостями користування нафтогазоносними надрами, видобутком, транспортуванням, зберіганням та використанням нафти, газу та продуктів їх переробки з метою забезпечення енергетичної безпеки України, розвитку конкурентних відносин у нафтогазовій галузі, захисту прав усіх суб'єктів відносин, що виникають у зв'язку з геологічним вивченням нафтогазоносності надр, розробкою родовищ нафти і газу, переробкою нафти і газу, зберіганням, транспортуванням та реалізацією нафти, газу та продуктів їх переробки, споживачів нафти і газу та працівників галузі.

Розділ I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Визначення термінів

У цьому Законі наведені нижче терміни вживаються у такому значенні:

- **нафтогазова галузь** — галузь економіки України, яка разом з іншими галузями забезпечує пошук, розвідку та розробку родовищ нафти і газу, транспортування, переробку, зберігання і реалізацію нафти, газу та продуктів їх переробки;

- **відправники** — фізичні або юридичні особи усіх форм власності, які забезпечують доставку на приймальні термінали підприємств магістрального трубопровідного транспорту нафти, газу або продуктів їх переробки відповідно до укладених угод;
- **внутрішня транспортна послуга** — переміщення територією України нафти і газу та продуктів їх переробки як власного виробництва, так і тих, що надійшли з інших країн, для задоволення потреб споживачів України;
- **газ** — корисна копалина, яка являє собою суміш вуглеводнів та неуглеводневих компонентів, перебуває у газоподібному стані за стандартних умов (тиску 760 мм ртутного стовпа і температури 20 град. С) і є товарною продукцією;
- **геологічне вивчення нафтогазоносності надр** — комплекс робіт (геологічне знімання, геофізичні, геохімічні, аерокосмогеологічні дослідження, прямі пошуки, буріння і випробування свердловин, дослідно-промислова розробка, науково-дослідні і тематичні роботи, їх аналіз та узагальнення), що проводяться з метою вивчення геологічної будови і нафтогазоносності надр на певній території;
- **гірничий відвід** — частина нафтогазоносних надр, надана користувачам для промислової розробки родовищ нафти і газу або для створення та експлуатації підземних сховищ газу, нафти і продуктів їх переробки;
- **ділянка нафтогазоносних надр** — обмежена по площі і глибині частина земної кори, на яку у встановленому порядку надається спеціальний дозвіл на користування нафтогазоносними надрами;
- **дослідно-промислова експлуатація підземного сховища газу** — проведення на вибраному для створення сховища об'єкті комплексу робіт, включаючи дослідні закачування та відбирання газу, з метою уточнення можливого максимального об'єму зберігання газу, інших гірничо-геологічних параметрів і техніко-економічних показників сховища та вибору раціонального варіанта його повного облаштування;
- **дослідно-промислова розробка родовища нафти і газу** — стадія геологічного вивчення родовища, на якій здійснюється видобуток з родовища обмеженої кількості нафти і газу з метою визначення його промислової цінності, уточ-

нення гірничо-геологічних та технологічних параметрів, необхідних для підрахунку запасів нафти, газу і супутніх компонентів та обґрунтування вибору раціонального методу (технології) промислової розробки родовища;

- **Єдина газотранспортна система України** — сукупність функціонально пов'язаних між собою підприємств з виробництва, передачі та постачання природного газу;
- **угода про умови користування нафтогазоносними надрами, яка є невід'ємною частиною спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами**, — угода між спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у галузі геології та використання надр та заявником на отримання спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами про технічні, технологічні, організаційні, фінансові, економічні, соціальні, екологічні зобов'язання сторін та про порядок регулювання відносин між ними в процесі користування нафтогазоносними надрами на наданій ділянці надр;
- **магістральний трубопровідний транспорт нафти і газу** — технологічний комплекс — окремий трубопровід (або сукупність трубопроводів) та пов'язані з ним єдиним технологічним процесом об'єкти, за допомогою яких здійснюється постачання нафти і газу споживачам, включаючи транзитне постачання через територію України;
- **користування нафтогазоносними надрами** — геологічне вивчення і розробка нафтогазоносних надр з метою пошуку та розвідки родовищ нафти й газу, видобутку нафти й газу або їх зберігання, повернення (захоронення) супутніх і стічних вод, інших відходів, що видобуваються в процесі розвідки і розробки родовищ нафти і газу;
- **користувач нафтогазоносними надрами** — юридична або фізична особа, що має спеціальний дозвіл на користування нафтогазоносними надрами з метою пошуку та розвідки родовищ нафти і газу, видобутку нафти і газу або їх зберігання, повернення (захоронення) супутніх і стічних вод, інших відходів, що видобуваються в процесі розвідки і розробки родовищ нафти і газу;
- **нафта** — корисна копалина, що являє собою суміш вуглеводнів та розчинених в них компонентів, які перебувають у

рідкому стані за стандартних умов (тиску 760 мм ртутного стовпа і температури 20 град. С), і є товарною продукцією;

- **нафтогазоносні надра** — розташована під поверхнею суші та дном водоймищ частина земної кори, що простягається до глибин, доступних для геологічного вивчення та освоєння, яка містить нафту, газ та супутні їм компоненти;
- **перевалювальний комплекс** — комплекс споруд для приймання, накопичення, тимчасового зберігання та перевантаження з одного виду транспорту на інший нафти, нафтопродуктів та скрапленого газу;
- **підземне сховище нафти, газу чи продуктів їх переробки** — технологічний комплекс, штучно створений в природній або штучній ємності надр накопичувач нафти чи газу і технологічно поєднаний з ним споруди, які служать для періодичного наповнення, зберігання і відбирання нафти, газу чи продуктів їх переробки для постачання споживачам;
- **поклад нафти і газу** — одиничне природне скупчення нафти і газу в надрах;
- **промислова експлуатація підземного сховища нафти і газу** — закачування у підземне сховище або вилучення з нього нафти чи газу;
- **промислова розробка родовища нафти і газу** — технологічний процес вилучення з родовища нафти, газу та супутніх їм корисних компонентів, що здійснюється на основі відповідних проектних документів після завершення геологічного вивчення родовища, геолого-економічної оцінки і затвердження у встановленому порядку запасів нафти, газу і супутніх компонентів;
- **родовище нафти і газу** — природне скупчення нафти і газу, що складається з одного чи кількох покладів, які в плані (горизонтальній проекції) частково або повністю збігаються між собою;
- **розробка родовища нафти і газу** — технологічний процес вилучення з родовища нафти, газу та супутніх їм корисних компонентів, який складається з двох послідовних етапів — дослідно-промислової розробки родовища та промислової розробки родовища;
- **спеціальний дозвіл на користування нафтогазоносними надрами** — документ, що видається спеціально

уповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі геології та використання надр і засвідчує право юридичної чи фізичної особи, якій цей документ виданий, на користування нафтогазоносними надрами протягом часу, в межах ділянки надр, на умовах, передбачених у цьому документі;

- **транзит нафти, газу та продуктів їх переробки трубопроводами** — переміщення відповідно до укладених угод магістральними трубопроводами територією України між прикордонними пунктами приймання та здавання або на перевалювальні комплекси нафти, газу та продуктів їх переробки, що надійшли з території інших держав і призначені для споживачів за межами України, а також переміщення по магістральних трубопроводах нафти, газу та продуктів їх переробки, пов'язане з наданням послуг з тимчасового їх зберігання або переробки на території України з подальшим переміщенням за її межі;
- **транспортна послуга** — виробничі операції з приймання, переміщення, здавання, тимчасового зберігання і перевантаження нафти, газу та продуктів їх переробки.

Стаття 2. Сфера дії Закону

Дія цього Закону поширюється на відносини, що виникають у зв'язку з геологічним вивченням нафтогазоносності надр, розробкою родовищ нафти і газу, зберіганням, транспортуванням та реалізацією нафти, газу та продуктів їх переробки, незалежно від форм власності господарюючих суб'єктів - учасників таких відносин. Дія цього Закону не поширюється на відносини щодо користування нафтогазоносними надрами на умовах розподілу продукції, які регулюються Законом України «Про угоди про розподіл продукції» (1039-14).

Стаття 3. Законодавство про нафту і газ

Відносини, пов'язані з особливостями користування нафтогазоносними надрами, видобутком, транспортуванням, зберіганням та реалізацією нафти, газу та продуктів їх переробки, регулюються Кодексом України про надра, Законом України «Про трубопровідний транспорт», Законом України «Про угоди про розподіл продукції», іншими нормативно-правовими актами, а також цим Законом з питань, пов'язаних з особливостями нафтогазової галузі.

Стаття 4. Особливості регулювання відносин у нафтогазовій галузі

Регулювання відносин у нафтогазовій галузі має особливості, пов'язані з об'єктивними умовами функціонування галузі:

- ◆ постійним і безперервним збалансуванням видобутку, постачання і споживання газу, для забезпечення якого встановлюється єдине диспетчерське (оперативно-технологічне) управління Єдиною газотранспортною системою України;
- ◆ наявністю Єдиної газотранспортної системи України для газопостачання споживачів;
- ◆ підвищеною вибухо- та пожежонебезпечністю газу, нафти та продуктів їх переробки і необхідністю у зв'язку з цим підтримання надійності та безпеки експлуатації об'єктів нафтогазової галузі.

Стаття 5. Принципи державної політики в нафтогазовій галузі

Державна політика в нафтогазовій галузі базується на принципах:

- державного управління в нафтогазовій галузі;
- державного регулювання діяльності в нафтогазовій галузі;
- збереження цілісності та забезпечення надійності і ефективності функціонування Єдиної газотранспортної системи України, єдиного диспетчерського (оперативно-технологічного) управління нею;
- створення умов для розвитку та підвищення ефективності діяльності нафтогазової галузі;
- безпеки експлуатації об'єктів нафтогазової галузі;
- раціонального споживання газу, нафти та продуктів їх переробки та впровадження енергозберігаючих технологій, включаючи обладнання газопроводів газотурбінними та турбодетандерними установками;
- додержання єдиних державних норм, правил і стандартів усіма суб'єктами відносин, пов'язаних з видобутком, транспортуванням, постачанням і використанням газу, нафти та продуктів їх переробки;
- забезпечення екологічно безпечного функціонування об'єктів нафтогазової галузі;
- забезпечення захисту прав та інтересів усіх суб'єктів відносин, що виникають у зв'язку з геологічним вивченням

нафтогазоносності надр, розробкою родовищ нафти і газу, переробкою нафти і газу, зберіганням, транспортуванням та реалізацією нафти, газу та продуктів їх переробки, споживачів нафти і газу та працівників галузі;

- сприяння розвитку конкурентних відносин на ринку газу, нафти та продуктів їх переробки;
- забезпечення підготовки кадрів високої кваліфікації для нафтогазової галузі;
- створення умов для підтримання стабільного фінансового стану нафтогазової галузі;
- взаємної відповідальності постачальників газу, нафти і продуктів їх переробки та споживачів;
- створення умов для перспективних наукових досліджень;
- забезпечення раціонального використання надр в інтересах Українського народу і надрокористувачів;
- пріоритетного використання вітчизняного науково-технічного, технологічного та кадрового потенціалу.

Розділ II. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ТА РЕГУЛЮВАННЯ НАФТОГАЗОВОЇ ГАЛУЗІ

Стаття 6. Державне управління в нафтогазовій галузі

Верховна Рада України визначає основні напрями державної політики у нафтогазовій галузі та здійснює законодавче регулювання відносин у ній.

Кабінет Міністрів України та інші уповноважені на це органи виконавчої влади в межах повноважень, визначених законом, реалізують державну політику в нафтогазовій галузі та здійснюють управління нею.

Стаття 7. Державне регулювання діяльності в нафтогазовій галузі

Державне регулювання діяльності в нафтогазовій галузі здійснюється шляхом встановлення загальних правил здійснення цієї діяльності суб'єктами підприємницької діяльності, надання ліцензій на здійснення окремих видів діяльності, спеціальних дозволів на користування нафтогазоносними надрами та формування тарифної політики та іншими засобами, що визначаються законами.

Основними завданнями державного регулювання нафтогазової галузі є:

- ◆ сприяння конкуренції у нафтогазовому комплексі;
- ◆ забезпечення проведення цінової та тарифної політики в нафтогазовому комплексі;
- ◆ захист прав усіх суб'єктів відносин, що виникають у зв'язку з геологічним вивченням нафтогазоносності надр, розробкою родовищ нафти і газу, переробкою нафти і газу, зберіганням, транспортуванням та реалізацією нафти, газу та продуктів їх переробки, споживачів нафти і газу та працівників галузі.

Стаття 8. Антимонопольні обмеження в нафтогазовій галузі

Суб'єкти підприємницької діяльності, які здійснюють видобуток нафти і газу, транспортування нафти трубопроводами, транспортування і розподіл природного газу і визнані в установленому законодавством порядку монополістами на ринках нафти і газу, не можуть припиняти свою діяльність або зменшувати її обсяг з метою створення дефіциту нафти чи газу, якщо необхідність такого обмеження не встановлена чинним законодавством.

У разі виникнення спорів між сторонами угоди про транзит не допускається припинення або скорочення транзиту нафти, газу та продуктів їх переробки підприємством трубопровідного транспорту до вирішення спору в суді, якщо інше не передбачено відповідною угодою.

Розділ III. ПОВНОВАЖЕННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Стаття 9. Повноваження органів місцевого самоврядування

До повноважень органів місцевого самоврядування у відносинах, пов'язаних з геологічним вивченням нафтогазоносності надр, розробкою родовищ нафти і газу, переробкою нафти і газу, зберіганням, транспортуванням та реалізацією нафти, газу та продуктів їх переробки, в межах їх компетенції належить:

- надання відповідно до законодавства згоди на розміщення на відповідній підпорядкованій їм території об'єктів нафтогазового комплексу, сфера екологічного впливу діяльності яких згідно з діючими нормативами включає відповідну територію;
- погодження питань про надання спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами;

- участь у розробці комплексних планів нафтогазопостачання споживачів на підпорядкованій їм території;
- участь у розробці і реалізації системи заходів щодо роботи об'єктів нафтогазової галузі у надзвичайних умовах;
- інші повноваження, визначені законом.

Органи місцевого самоврядування не мають права втручатися в господарську діяльність суб'єктів, що здійснюють геологічне вивчення нафтогазоносності надр, розробку родовищ нафти і газу, переробку нафти і газу, зберігання, транспортування та реалізацію нафти, газу та продуктів їх переробки, крім випадків, передбачених чинним законодавством.

Розділ IV. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ КОРИСТУВАННЯ НАФТОГАЗОНОСНИМИ НАДРАМИ

Стаття 10. Право власності на нафту і газ

Право власності на природні ресурси нафти і газу, які знаходяться в межах території України, її територіальних вод та виключної (морської) економічної зони, належить Українському народу.

Нафта і газ, видобуті користувачем нафтогазоносних надр і повернуті в надра для зберігання, технологічних цілей або запобігання їх знищенню, належать користувачу нафтогазоносними надрами, якщо інше не передбачено цим Законом або угодою про умови користування нафтогазоносними надрами.

Після закінчення строку дії спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами державне майно, що було надане у користування власнику цього дозволу, повертається державі. Споруди, обладнання та інші активи, що були створені власником спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами в процесі здійснення підприємницької діяльності в нафтогазовій галузі, є його власністю і після закінчення строку дії спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами можуть використовуватися ним на власний розсуд.

Стаття 11. Спеціальні дозволи на користування нафтогазоносними надрами

Користування нафтогазоносними надрами, пошук і розвідка родовищ нафти і газу, їх експлуатація, спорудження та експлуатація підземних сховищ для зберігання нафти і газу здійснюються лише за наявності спеціальних дозволів на корист-

тування нафтогазоносними надрами, що надаються спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі геології та використання надр, на умовах, визначених чинним законодавством.

Спеціальний дозвіл на користування нафтогазоносними надрами має містити зокрема:

- ◆ відомості про отримувача спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами, вид робіт, на проведення яких він видається;
- ◆ визначення меж ділянки нафтогазоносних надр, що надаються в користування;
- ◆ строк дії спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами;
- ◆ перелік обов'язкових додатків, у тому числі угоду про умови користування нафтогазоносними надрами.

Стаття 12. Принципи надання спеціальних дозволів на користування нафтогазоносними надрами

Надання спеціальних дозволів на користування нафтогазоносними надрами здійснюється з дотриманням принципів:

- відкритості конкурсної системи при виборі переможця конкурсу на отримання спеціальних дозволів на користування нафтогазоносними надрами;
- наявності у заявника відповідної кваліфікації, матеріально-технічних та фінансових можливостей для користування нафтогазоносними надрами;
- забезпечення державою гарантій власникам спеціальних дозволів на користування нафтогазоносними надрами, та захист їх інтересів відповідно до законодавства протягом усього строку дії спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами;
- забезпечення власниками спеціальних дозволів на користування нафтогазоносними надрами взятих на себе зобов'язань, передбачених чинним законодавством та спеціальним дозволом на користування нафтогазоносними надрами;
- забезпечення максимально ефективного і раціонального використання нафтогазоносних надр;
- платності надання спеціальних дозволів на користування нафтогазоносними надрами;

- попереднього погодження спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі геології та використання надр, що здійснює надання спеціальних дозволів на користування нафтогазоносними надрами, надання спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами з центральними органами виконавчої влади з питань земельних ресурсів, водного господарства, а також з органами місцевого самоврядування.

Стаття 13. Види спеціальних дозволів на користування нафтогазоносними надрами

На користування нафтогазоносними надрами надаються такі види спеціальних дозволів:

- ◆ на геологічне вивчення нафтогазоносних надр, у тому числі дослідно-промислому розробку родовищ;
- ◆ на видобування нафти і газу (промислому розробку родовищ);
- ◆ на будівництво та експлуатацію підземних споруд, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин, у тому числі підземних сховищ нафти чи газу та споруд для захоронення відходів виробництва нафтогазової галузі і супутніх вод.

Видобування не придатних для побутового використання мінералізованих підземних вод для потреб нафтогазової галузі та захоронення супутніх і стічних вод у нафтогазоносних пластах та пластах, насичених мінералізованими водами, що не придатні для господарського і побутового використання, в межах цієї ділянки здійснюються користувачами нафтогазоносних надр без спеціального дозволу на водокористування.

Придатність мінералізованих підземних вод для побутового та господарського використання встановлюється органом, визначеним Кабінетом Міністрів України.

Користувач нафтогазоносними надрами, який має спеціальний дозвіл на видобування нафти і газу, має право проводити в межах наданої йому ділянки надр пошук і розвідку нових покладів нафти і газу.

Користувач нафтогазоносними надрами, який має спеціальний дозвіл на створення і використання підземних сховищ газу, нафти та продуктів їх переробки, може без укладання додаткової угоди здійснювати на одержаній ділянці надр додаткове геологічне вивчення (дорозвідку) об'єктів, у яких планується створити підземні сховища.

Стаття 14. Порядок надання спеціальних дозволів на користування нафтогазоносними надрами

Спеціальні дозволи на користування нафтогазоносними надрами надаються на конкурсних засадах у порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України відповідно до статті 15 цього Закону.

У разі відкриття покладу нафти і газу користувач нафтогазоносними надрами, який здійснював пошук і розвідку родовищ за інших рівних умов, які були оприлюднені як умови конкурсу відповідно до статті 15 цього Закону, має переважне право на одержання спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами цієї ділянки для видобування нафти і газу.

Відмова спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади в галузі геології та використання надр у видачі спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами, яка не є обгрунтованою, або порушення цим органом порядку видачі такого дозволу можуть бути оскаржені до суду.

Власник спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами не може дарувати, продавати або будь-яким чином відчужувати права, надані йому спеціальним дозволом на користування нафтогазоносними надрами, будь-якій іншій юридичній чи фізичній особі, в тому числі передавати їх до статутних фондів створюваних з його участю суб'єктів господарської діяльності, а також до майна спільної діяльності.

Стаття 15. Конкурс на отримання спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами

Конкурс по видачі спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами визнається таким, що відбувся, якщо у ньому взяло участь не менше двох учасників.

У разі, якщо лише один суб'єкт підприємницької діяльності подав заявку на отримання спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами, а відсутність інших учасників зумовлена причинами, що визнані об'єктивними спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі геології та використання надр, то спеціальний дозвіл на користування нафтогазоносними надрами надається заявникові за умови його відповідності усім вимогам, які встановлені органом, що проводить конкурс.

Обов'язковою умовою участі в конкурсі є надання заявником повної та достовірної інформації про себе відповідно до встановленої процедури проведення конкурсу.

Спеціальний дозвіл на користування нафтогазоносними надрами надається заявнику не пізніше ніж через 60 днів з моменту визнання його переможцем конкурсу.

Протягом цього строку має бути завершено всі необхідні процедури, передбачені чинним законодавством, та укладено угоду про умови користування нафтогазоносними надрами.

Умови проведення конкурсів на отримання спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами розробляються спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у галузі геології та використання надр і затверджуються Кабінетом Міністрів України, а конкурсний відбір здійснюється постійно діючою міжвідомчою конкурсною комісією, персональний склад якої затверджується Кабінетом Міністрів України.

При оголошенні конкурсу спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади в галузі геології та використання надр повинен оприлюднити таку інформацію:

- строк дії спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами;
- вичерпну характеристику, необхідну для даного виду спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами, щодо природних умов, ландшафту та геологічної будови ділянок нафтогазоносних надр, що надаються в користування;
- вичерпну характеристику обладнання та споруд, що надаються в користування відповідно до умов спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами;
- орієнтовний обсяг капітальних вкладень, які необхідно здійснити на початковій та наступних стадіях використання спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами;
- розмір збору за отримання спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами;
- іншу інформацію, визначену спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі геології та використання надр.

У разі промислової розробки нафтогазоносних надр оприлюднюється також вся необхідна документація щодо технологічних, хімічних, геологічних, фізичних та інших параметрів нафти і газу, що буде видобуватися.

На запит учасників конкурсу спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади в галузі геології та використання надр надає відповідно до чинного законодавства інформацію, що стосується ділянки нафтогазоносних надр, яка надається у користування.

Після оголошення міжвідомчою конкурсною комісією переможця конкурсу спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади в галузі геології та використання надр укладає з переможцем угоду про умови користування нафтогазоносними надрами.

При укладенні угоди про умови користування нафтогазоносними надрами не можуть бути змінені умови, які були оприлюднені як умови конкурсу.

У разі, якщо переможець конкурсу і спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади в галузі геології та використання надр протягом 30 календарних днів з дня оголошення переможця конкурсу не уклали угоду про умови користування нафтогазоносними надрами або переможець конкурсу відмовляється від отримання спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами, спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади в галузі геології та використання надр проводить повторний конкурс відповідно до вимог цього Закону.

У разі, якщо геологічне вивчення нафтогазоносності надр здійснено за рахунок користувача нафтогазоносними надрами, що має намір здійснювати їх промислову розробку, то нафтогазоносні надра передаються йому у користування поза конкурсом.

Стаття 16. Визнання конкурсу недійсним

У разі проведення конкурсу на видання спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами з порушенням встановленого порядку конкурс може бути визнано недійсним у судовому порядку.

У разі визнання конкурсу недійсним виданий спеціальний дозвіл на користування нафтогазоносними надрами анулюється. У цьому випадку конкурс проводиться повторно.

Стаття 17. Строк дії спеціальних дозволів на користування нафтогазоносними надрами

Спеціальний дозвіл на користування нафтогазоносними надрами надається на такий строк для:

- ◆ геологічного вивчення нафтогазоносних надр, у тому числі дослідно-промислової розробки родовищ, — не більш як на 5 років;
- ◆ видобування нафти і газу (промислової розробки родовищ) — не більш як на 20 років;
- ◆ геологічного вивчення нафтогазоносних надр з подальшою розробкою виявлених родовищ - на строк, що охоплював би період дії окремих спеціальних дозволів на геологічне вивчення нафтогазоносних надр і на видобування нафти і газу (промислову розробку родовищ), але не більш як на 20 років;
- ◆ спорудження та експлуатації підземних сховищ нафти чи газу — не більш як на 20 років.

Користувач нафтогазоносними надрами, який належно виконував вимоги та умови, передбачені спеціальним дозволом на користування нафтогазоносними надрами та угодою про користування нафтогазоносними надрами, має право на продовження строку дії цього дозволу.

Строк дії спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами починається з дня одержання спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами, якщо в ньому не передбачено інше. Користувач нафтогазоносними надрами зобов'язаний приступити до проведення робіт на визначеній ділянці нафтогазоносних надр не пізніше ніж через 180 календарних днів з моменту отримання спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами.

Стаття 18. Надання земельних ділянок для потреб нафтогазової галузі

Надання земельних ділянок у користування для потреб нафтогазової галузі здійснюється у порядку, встановленому земельним законодавством України.

Стаття 19. Вимоги до ділянок, на які надаються спеціальні дозволи на користування нафтогазоносними надрами

Ділянки, на які надаються спеціальні дозволи на користування нафтогазоносними надрами, повинні обмежуватися

відповідною площею і глибиною. Повний або частковий збіг ділянок для однакових видів користування нафтогазоносними надрами (крім геологічного вивчення нафтогазоносних надр) не допускається.

Для видобування і зберігання нафти і газу ділянки нафтогазоносних надр повинні повністю охоплювати виявлене родовище нафти чи газу або створене підземне сховище.

Розміри ділянки нафтогазоносних надр, яка надається для видобування нафти і газу, повинні відповідати розміру родовища.

Розміри і межі ділянок, що надаються у користування, встановлюються спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у галузі геології та використання надр відповідно до законодавства.

Максимальна площа ділянок, які надаються для геологічного вивчення нафтогазоносних надр, не може перевищувати 500 квадратних кілометрів.

Якщо виявлене родовище або створене підземне сховище виходить за межі ділянки нафтогазоносних надр, наданої у користування з метою геологічного вивчення, за заявкою користувача нафтогазоносними надрами розмір цієї ділянки може бути збільшено для цієї ж мети без проведення конкурсу, якщо суміжна ділянка нафтогазоносних надр не надана в користування.

Стаття 20. Основні права та обов'язки користувачів нафтогазоносними надрами

Власник спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами має право:

- використовувати надану йому ділянку нафтогазоносних надр для здійснення виключно того виду діяльності, що зазначений у спеціальному дозволі на користування нафтогазоносними надрами;
- залучати на підрядних умовах виконавців окремих видів робіт, пов'язаних з користуванням нафтогазоносними надрами, які мають технічні можливості, що відповідають вимогам чинного законодавства, за умови прийняття ними відповідальності за порушення екологічних стандартів і вимог;
- вести, припиняти свою діяльність на ділянці нафтогазоносних надр на умовах, визначених цим Законом та угодою про умови користування нафтогазоносними надрами.

Власник спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами зобов'язаний:

- ◆ забезпечити повноту геологічного вивчення, раціональне комплексне використання і охорону нафтогазоносних надр згідно з угодою про умови користування нафтогазоносними надрами та програмою робіт;
- ◆ додержуватися вимог законодавства України, чинних стандартів, правил, норм виконання робіт, пов'язаних з користуванням нафтогазоносними надрами;
- ◆ створити безпечні для працівників і населення умови проведення робіт, пов'язаних з користуванням нафтогазоносними надрами;
- ◆ відшкодувати збитки, заподіяні підприємствам, установам, організаціям, громадянам та довіллю.

Додатковий перелік прав та обов'язків власника спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами визначається угодою про умови користування нафтогазоносними надрами.

Стаття 21. Надання спеціальних дозволів на користування нафтогазоносними надрами для створення та використання підземних сховищ нафти, газу та продуктів їх переробки

Надання спеціальних дозволів на створення та використання підземних сховищ здійснюється на підставі техніко-економічного обґрунтування доцільності їх створення в порядку, передбаченому цим Законом.

Стаття 22. Особливості надання спеціальних дозволів на користування нафтогазоносними надрами в межах територіальних вод та виключної (морської) економічної зони України

Спеціальним дозволом на користування нафтогазоносними надрами, що знаходяться в межах територіальних вод та виключної (морської) економічної зони України, обумовлюється особливий режим ведення робіт, який погоджується спеціально уповноваженими центральними органами виконавчої влади, до відома яких віднесені питання охорони державного кордону України, безпеки судноплавства, рибного господарства, екології та природних ресурсів.

Надання у користування нафтогазоносних надр в межах виключної (морської) економічної зони України здійснюється з урахуванням правового режиму морських просторів.

Одержання спеціального дозволу на користування ділянкою нафтогазоносних надр, що знаходиться в межах територіальних вод або виключної (морської) економічної зони України, означає одночасне набуття права на користування акваторією в межах цієї ділянки для проведення робіт, передбачених спеціальним дозволом на користування нафтогазоносними надрами. У разі неможливості розмістити відповідні технологічні споруди для користування нафтогазоносними надрами в межах акваторії ділянки нафтогазоносних надр ці споруди розміщуються в акваторії поза межами ділянки нафтогазоносних надр. Розміщення будь-яких технологічних споруд для користування нафтогазоносними надрами протягом усього строку дії спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами в межах територіальних вод та виключної (морської) економічної зони України погоджуються спеціально уповноваженими центральними органами виконавчої влади, до відома яких віднесені питання охорони державного кордону України, безпеки судноплавства, рибного господарства, екології та природних ресурсів.

В угоді про умови користування ділянкою нафтогазоносних надр щодо користування ділянкою нафтогазоносних надр, що знаходяться в межах територіальних вод або виключної (морської) економічної зони України, можуть встановлюватися додаткові вимоги, які не суперечать чинному законодавству.

Стаття 23. Спільне використання нафтогазоносних надр у нафтогазовій галузі

Якщо під час розвідувальних робіт відповідним спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі геології та використання надр зроблено обґрунтований висновок про знаходження родовища (родовищ) нафти і газу в межах ділянок двох або більше користувачів нафтогазоносними надрами, між цими користувачами укладається угода про спільну розвідку та розробку родовища.

У разі виникнення спору щодо умов спільного користування надрами спір вирішується в судовому порядку.

Стаття 24. Відмова у наданні спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами

Спеціальний дозвіл на користування нафтогазоносними надрами не надається у разі, коли:

- не виконані вимоги цього Закону та умови проведення конкурсу;
- заявником подано документи з порушенням вимог проведення конкурсу на отримання спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами;
- заявником надано недостовірні або неповні відомості про себе.

Спори, що виникають у разі відмови у наданні спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами, вирішуються у судовому порядку.

Стаття 25. Визнання спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами недійсним

Спеціальні дозволи на користування нафтогазоносними надрами, видані з порушенням встановленого порядку їх отримання, визнаються недійсними в судовому порядку.

Стаття 26. Зупинення дії спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами

Дія спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами може бути тимчасово зупинена спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі геології та використання надр, безпосередньо або за поданням органів державного гірничо-технічного, екологічного і санітарного контролю та органів місцевого самоврядування у разі:

- ♦ порушення користувачем нафтогазоносними надрами або уповноваженим ним виконавцем робіт умов спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами або угоди про умови користування нафтогазоносними надрами;
- ♦ виникнення внаслідок виконання робіт, пов'язаних з користуванням нафтогазоносними надрами на ділянці, безпосередньої загрози життю чи здоров'ю працівників користувача нафтогазоносними надрами або населення;
- ♦ неодноразового порушення вимог законодавства щодо охорони довкілля і раціонального використання нафтогазоносних надр;
- ♦ виконання на наданій ділянці робіт, не обумовлених спеціальним дозволом на користування нафтогазоносними надрами, крім пошуків і розвідки нових покладів нафти і газу в межах ділянки.

Після зупинення дії спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами надрокористувач зобов'язаний зупинити виконання на наданій йому у користування ділянці надр цільових робіт, передбачених цим дозволом.

Зупинення дії спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами не знімає з користувача нафтогазоносними надрами обов'язку проводити роботи, пов'язані із запобіганням виникненню аварійної ситуації або усуненням її наслідків.

Зупинення дії спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами не перериває строк дії цього дозволу.

Дія спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами поновлюється після усунення користувачем нафтогазоносних надр причин, що обумовили зупинення його дії, і сплати усіх фінансових санкцій, накладених у зв'язку з причинами, що обумовили зупинення його дії.

Стаття 27. Анулювання спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами

Анулювання спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами здійснюється у разі:

- відмови користувача нафтогазоносними надрами від користування нафтогазоносними надрами;
- ліквідації суб'єкта господарської діяльності, якому надано спеціальний дозвіл на користування нафтогазоносними надрами;
- вилучення в установленому законодавством порядку наданої у користування ділянки нафтогазоносних надр;
- визнання виданого спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами недійсним;
- зупинення дії спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами і невжиття користувачем нафтогазоносними надрами заходів для усунення причин цього зупинення;
- якщо користувач нафтогазоносними надрами без поважних причин протягом 180 календарних днів з моменту початку строку дії користування нафтогазоносними надрами не приступив до користування нафтогазоносними надрами;
- використання нафтогазоносних надр не за призначенням.

Анулювання спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами здійснюється спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі геології та використання надр.

Рішення про анулювання спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами може бути оскаржене у судовому порядку.

Анулювання спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами тягне за собою розірвання угоди з надрокористувачем про умови користування нафтогазоносними надрами.

Відшкодування збитків сторін, пов'язаних із позбавленням спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами, здійснюється сторонами відповідно до угоди про умови користування нафтогазоносними надрами. У разі виникнення спору щодо відшкодування збитків він вирішується у судовому порядку.

Стаття 28. Угода про умови користування нафтогазоносними надрами

Угода про умови користування нафтогазоносними надрами є невід'ємним додатком до спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами, який регулює і конкретизує передбачені законодавством України та спеціальним дозволом технічні, технологічні, організаційні, фінансові, економічні, соціальні, екологічні аспекти користування нафтогазоносними надрами на відповідній ділянці нафтогазоносних надр.

Переможець конкурсу на отримання спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами укладає з спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у галузі геології та використання надр угоду про умови користування нафтогазоносними надрами.

Істотними умовами угоди про умови користування нафтогазоносними надрами є:

- ◆ програма робіт, що повинна бути виконана власником спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами, порядок її уточнення чи зміни;
- ◆ джерела фінансування робіт;
- ◆ строки виконання робіт;
- ◆ зобов'язання щодо охорони довкілля;

- ◆ умови продовження, зупинення або анулювання дії спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами, в тому числі при виникненні форс-мажорних обставин;
- ◆ порядок здійснення контролю за виконанням умов спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами;
- ◆ право власності на інформацію, отриману в результаті користування нафтогазоносними надрами;
- ◆ порядок проведення і фінансування ліквідаційних робіт;
- ◆ відповідальність сторін;
- ◆ порядок розгляду спорів.

Угода про умови користування нафтогазоносними надрами може доповнюватися іншими умовами, які не суперечать чинному законодавству і визначаються з урахуванням особливостей проведення передбачених спеціальним дозволом на користування нафтогазоносними надрами робіт.

Стаття 29. Державний контроль і нагляд за дотриманням правил і нормативів користування нафтогазоносними надрами і умов спеціальних дозволів на користування нафтогазоносними надрами та угоди про умови користування нафтогазоносними надрами

Державний контроль за дотриманням правил і нормативів користування нафтогазоносними надрами, умов спеціальних дозволів на користування нафтогазоносними надрами та угод про умови користування нафтогазоносними надрами здійснюють спеціально уповноважені центральні органи виконавчої влади у галузі геології та використання надр, з питань екології та природних ресурсів, органи місцевого самоврядування в межах своєї компетенції.

Державний нагляд за веденням робіт по геологічному вивченню нафтогазоносних надр та їх використанню здійснює центральний орган виконавчої влади з питань гірничого нагляду.

Користувач нафтогазоносними надрами зобов'язаний надавати цим органам необхідну для їх роботи документацію та інформацію, давати усні або письмові пояснення з питань, що належать до компетенції цих органів.

У разі виявлення порушень відповідні органи можуть тимчасово зупинити провадження робіт, передбачених спеціаль-

ним дозволом на користування нафтогазоносними надрами, до усунення цих порушень (зупинити дію спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами), а також внести на розгляд спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у галузі геології та використання надр питання про позбавлення надрокористувача спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами.

Розділ V. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ ГЕОЛОГІЧНОГО ВИВЧЕННЯ НАФТОГАЗОНОСНОСТІ НАДР

Стаття 30. Проведення геологорозвідувальних робіт на ділянках, де здійснюється видобування нафти і газу

У разі коли на ділянці, наданій користувачеві нафтогазоносними надрами для видобування нафти і газу, виникає необхідність проведення пошукових і розвідувальних робіт, спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у галузі геології та використання надр зобов'язаний надіслати користувачеві нафтогазоносними надрами пропозицію щодо проведення таких робіт.

Користувач нафтогазоносними надрами, який одержав таку пропозицію, повинен у місячний строк дати письмову згоду на проведення пошукових і розвідувальних робіт або обгрунтовану відмову від нього.

У разі відмови користувача нафтогазоносними надрами або неодержання протягом місяця від нього відповіді спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у галузі геології та використання надр оголошує конкурс на отримання спеціального дозволу на геологічне вивчення нафтогазоносних надр, у тому числі дослідно-промислому розробку на цій ділянці.

Стаття 31. Державна реєстрація та облік геологорозвідувальних робіт

Роботи, пов'язані з геологічним вивченням нафтогазоносності надр, підлягають обов'язковій державній реєстрації та обліку, що провадяться у встановленому законодавством порядку відповідним спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у галузі геології та використання надр.

Матеріали для реєстрації таких геологорозвідувальних робіт надає користувач нафтогазоносними надрами.

Стаття 32. Звітність про геологічне вивчення нафтогазоносних надр

Користувач нафтогазоносними надрами, який здійснює роботи з геологічного вивчення нафтогазоносності надр, після їх завершення складає геологічний звіт про виконані роботи та їх результати і передає його до Державного інформаційного геологічного фонду України.

Розвідувальні роботи на родовищах нафти і газу завершуються шляхом затвердження спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у галузі геології та використання надр геолого-економічної оцінки запасів нафти і газу та супутніх компонентів у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Звіт про геолого-економічну оцінку запасів передається до Державного інформаційного геологічного фонду України.

Стаття 33. Володіння і розпорядження геологічною інформацією щодо нафтогазоносності надр Геологічна інформація, одержана (придбана) за рахунок коштів Державного бюджету України, є державною власністю і використовується згідно з чинним законодавством України

Геологічна інформація, одержана (придбана) за власні кошти користувача нафтогазоносними надрами, є його власністю. Умови використання цієї інформації встановлюються чинним законодавством України.

Порядок розпорядження геологічною інформацією щодо нафтогазоносних надр визначається Кабінетом Міністрів України.

Будь-яка юридична або фізична особа може звернутися із запитом щодо геологічної інформації в Державний інформаційний геологічний фонд України.

Державний інформаційний геологічний фонд України надає будь-яку інформацію щодо нафтогазоносності надр за запитом будь-якої юридичної або фізичної особи в установленому законодавством порядку.

Інформація, що є власністю користувача нафтогазоносними надрами, яка не підлягає передачі до Державного інформаційного геологічного фонду України, повинна зберігатися користувачем нафтогазоносними надрами або його правонаступниками згідно з законодавством.

Стаття 34. Фінансування геологічного вивчення нафтогазоносних надр

Геологічне вивчення нафтогазоносних надр проводиться за рахунок передбачених у Державному бюджеті України коштів, за власні кошти користувачів нафтогазоносними надрами або за кошти з інших джерел, не заборонених чинним законодавством.

Порядок формування і використання коштів на геологічне вивчення нафтогазоносних надр визначається чинним законодавством України.

Поклади нафти і газу, що були відкриті внаслідок геологорозвідувальних робіт, які фінансувалися за рахунок коштів Державного бюджету України, передаються в промислову розробку на конкурсних засадах.

Розділ VI. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ РОЗРОБКИ РОДОВИЩ НАФТИ І ГАЗУ

Стаття 35. Дослідно-промислова розробка родовищ нафти і газу

Введення родовища або окремого покладу в дослідно-промислову розробку здійснюється за рішенням спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади, до відання якого віднесені питання державного регулювання нафтогазової галузі, на підставі обгрунтованої заяви користувача нафтогазоносними надрами, до якої додаються проект дослідно-промислової розробки родовища (покладу) та проект його облаштування.

Видобуток нафти і газу з родовища (покладу) за час його дослідно-промислової розробки не повинен спричиняти істотного зменшення обсягу їх кінцевого видобутку із надр та обмежувати вибір найбільш ефективних методів промислової розробки родовища.

Стаття 36. Введення родовищ нафти і газу у промислову розробку

Введення родовища або окремого покладу нафти і газу у промислову розробку здійснюється за рішенням спеціально уповноваженого органу виконавчої влади, до відання якого віднесені питання державного регулювання в нафтогазовій галузі, на підставі обгрунтованої заяви користувача нафтогазоносними надрами.

Для введення родовища (покладу) нафти і газу у промисло-ву розробку користувач нафтогазоносними надрами повинен мати:

- спеціальний дозвіл на видобування нафти і газу (промисло-ву розробку родовищ);
- затверджену в установленому порядку геолого-економічну оцінку запасів родовища (покладу) за результатами розвід-увальних робіт;
- акти або договори на користування земельними ділянками та акт про надання гірничого відводу для розробки родовища;
- затверджений спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади, до відання якого віднесені пи-тання державного регулювання нафтогазової галузі, тех-нологічний проект (схему) промислової розробки родовища (покладу), а також комплексний проект його облаштування, виконаний згідно з чинним законодавством;
- дозвіл центрального органу виконавчої влади, до відання якого віднесені питання нагляду за охороною праці.

Стаття 37. Основні вимоги до промислової розробки родовищ нафти і газу

Під час здійснення промислової розробки родовищ нафти і газу користувачі нафтогазоносними надрами зобов'язані:

- ◆ застосовувати прогресивні технології і техніку, що забез-печують раціональне використання нафтогазоносних надр та найбільш повне вилучення з нафтогазоносних надр і використання нафти, газу і супутніх компонентів;
- ◆ не допускати вибіркової розробки найбільш продуктивних ділянок родовищ;
- ◆ безумовно і своєчасно виконувати всі технічні вимоги за-твердженого технологічного проекту (схеми) розробки родо-вища і комплексного проекту його облаштування;
- ◆ дотримуватися правил розробки нафтових і газових родо-вищ, затверджених рішенням спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади, до відання якого віднесені питання державного регулювання нафтогазової галузі;
- ◆ забезпечувати достовірний облік видобутих нафти, газу, супутніх компонентів, а також закачки в пласти води та газу за кожною свердловиною, покладом і за родовищем в

цілому, своєчасне подання відповідним органам виконавчої влади встановлених форм звітності відповідно до чинного законодавства;

- ◆ забезпечувати безумовне виконання встановлених стан-дартів, норм і правил щодо забезпечення раціонального використання нафтогазоносних надр під час промислової розробки родовищ, а також вимог чинного законодавства з питань охорони праці та охорони довкілля;
- ◆ у разі виявлення фактів вилучення нафти і газу на родо-вищах, розташованих у прикордонних зонах, з території сусідніх держав, негайно повідомляти про це відповідні органи державної влади;
- ◆ надавати представникам органів, які здійснюють державний контроль і нагляд за дотриманням правил і нормативів ко-ристування нафтогазоносними надрами, під час виконання ними службових обов'язків необхідну інформацію та забез-печувати вільний доступ на об'єкти нафтогазової галузі;
- ◆ забезпечувати повне і своєчасне виконання умов спеціаль-ного дозволу на користування нафтогазоносними надрами та угоди про умови користування нафтогазоносними над-рами;
- ◆ відшкодовувати заподіяні ними збитки підприємствам, установам, організаціям, громадянам та довкіллю.

Стаття 38. Виведення родовищ нафти і газу з промис-лової розробки

Виведення родовищ нафти і газу з промислової розробки, а також контроль за впливом ліквідованих при цьому промисло-вих об'єктів на довкілля здійснюються в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, з додержанням вимог чинного за-конодавства.

Стаття 39. Страхування при промисловій розробці родовищ нафти і газу

При розробці нафтогазоносних надр власники спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами зобов'язані укласти страхові угоди на випадок:

- завдання екологічної шкоди внаслідок аварій чи технічних неполадок при розробці нафтогазового родовища;
- пошкодження державного майна протягом строку розробки нафтогазового родовища, наданого в користування.

Власник спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами також має право укладати угоди про добровільне страхування.

Розділ VII. ПІДЗЕМНІ СХОВИЩА НАФТИ, ГАЗУ І НАФТОПРОДУКТІВ

Стаття 40. Право власності на підземні сховища

Підземні сховища нафти, газу та продуктів їх переробки, створені в природних ємностях, є об'єктами права державної власності.

Стаття 41. Порядок спорудження та експлуатація підземних сховищ нафти, газу і продуктів їх переробки

Спорудження та експлуатація підземних сховищ нафти, газу та продуктів їх переробки здійснюються на підставі спеціальних дозволів на будівництво та експлуатацію підземних сховищ, виданих спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у галузі геології та використання надр, технологічних схем і проектів та проектів їх облаштування.

Проектно-кошторисна документація (проекти, робочі проекти, робоча документація) на спорудження і реконструкцію підземних сховищ підлягає у встановленому порядку комплексній державній експертизі.

Введення підземних сховищ у дослідно-промислому і промислому експлуатацію здійснюється на підставі заяви користувача нафтогазоносними надрами за рішенням спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади, до відання якого віднесені питання державного регулювання нафтогазової галузі, погодженим спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади, до відання якого віднесені питання нагляду за охороною праці, та іншими органами.

Розділ VIII. МАГІСТРАЛЬНИЙ ТРУБОПРОВІДНИЙ ТРАНСПОРТ І ПЕРЕВАЛЮВАЛЬНІ КОМПЛЕКСИ НАФТИ, ГАЗУ ТА ПРОДУКТІВ ЇХ ПЕРЕРОБКИ

Стаття 42. Введення в експлуатацію і виведення з експлуатації магістральних трубопроводів

Введення в експлуатацію і виведення з експлуатації магістральних трубопроводів нафти, газу та продуктів їх переробки здійснюється в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Стаття 43. Відносини між підприємствами магістрального трубопроводного транспорту, перевалювальними комплексами нафти, газу та продуктів їх переробки і відправниками

Відправники незалежно від форми власності мають рівні права на користування магістральним трубопроводним транспортом і перевалювальними комплексами нафти, газу та продуктів їх переробки, що перебувають у державній власності.

Відправники мають право обирати маршрут транспортування. Підприємства магістрального трубопроводного транспорту зобов'язані надавати відправникам інформацію про можливі маршрути транспортування.

Стаття 44. Єдина газотранспортна система України

У межах Єдиної газотранспортної системи України відповідно до закону діють обов'язкові для всіх організаційних структур виробнича дисципліна, правила надання оперативної інформації про обсяги газопостачання, об'єм, режими транспортування і споживання газу, обліковий час, порядок взаємодії структур системи у разі виникнення ускладнень з газопостачанням в окремих регіонах України під час різких похолодань, аварій, планового ремонту.

В Україні діє єдина централізована диспетчерська система оперативно-технологічного управління виробництвом, передачею та постачанням природного газу.

Функції диспетчерського (оперативно-технологічного) управління Єдиною газотранспортною системою України виконує державне підприємство, яке визначається спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади, до відання якого віднесені питання державного регулювання нафтогазової галузі.

Структуру державного підприємства, що здійснює централізоване диспетчерське (оперативно-технологічне) управління, визначає спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади, до відання якого віднесені питання державного регулювання нафтогазової галузі.

Централізоване диспетчерське (оперативно-технологічне) управління поширюється на суб'єкти підприємницької діяльності нафтогазової галузі, об'єкти яких підключені до Єдиної газотранспортної системи України.

Централізоване диспетчерське (оперативно-технологічне) управління передбачає:

- ◆ планування та оперативне управління потужностями з урахуванням режимів газопостачання;
- ◆ планування та контроль за додержанням режиму роботи Єдиної газотранспортної системи України;
- ◆ запобігання аварійним ситуаціям і ліквідація їх наслідків у Єдиній газотранспортній системі України шляхом підтримання необхідних режимів роботи, забезпечення надійного і сталого функціонування Єдиної газотранспортної системи України та її спільної роботи з газотранспортними системами сусідніх держав;
- ◆ здійснення контролю за впровадженням нових систем протиаварійної автоматики та захисту, а також засобів зв'язку і диспетчерського (оперативно-технологічного) управління.

Усі оперативні команди і розпорядження державного підприємства, що здійснює диспетчерське (оперативно-технологічне) управління відповідно до законодавства України, підлягають беззаперечному виконанню всіма суб'єктами підприємницької діяльності, об'єкти яких підключені до Єдиної газотранспортної системи України.

Втручання в диспетчерське (оперативно-технологічне) управління Єдиною газотранспортною системою України з боку органів влади та органів місцевого самоврядування, політичних партій і рухів та інших громадських організацій не допускається, крім випадків, передбачених законодавством України.

Суб'єкти підприємницької діяльності, об'єкти яких підключені до Єдиної газотранспортної системи України, зобов'язані подавати відповідно до закону державному підприємству, що здійснює диспетчерське (оперативно-технологічне) управління, звіти та інформацію, передбачені нормативно-технічними документами.

Положення про функціонування Єдиної газотранспортної системи України затверджується Кабінетом Міністрів України.

Розділ ІХ. ОХОРОНА ДОВКІЛЛЯ

Стаття 45. Охорона довкілля у процесі користування нафтогазоносними надрами

Суб'єкти господарської діяльності незалежно від форми власності, що здійснюють користування нафтогазоносними

надрами, видобуток, транспортування, зберігання, переробку та реалізацію нафти, газу та продуктів їх переробки, повинні додержуватися вимог законодавства про охорону довкілля, нести відповідальність за його порушення і здійснювати технічні, організаційні заходи, спрямовані на зменшення шкідливого впливу на нього.

Проекти на проведення геологорозвідувальних робіт на землях природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення підлягають обов'язковій екологічній експертизі.

Стаття 46. Ліквідація аварійних викидів газу, нафти чи пластової води із свердловин

Ліквідацію аварійних викидів газу, нафти чи пластової води із свердловин здійснюють користувачі нафтогазоносними надрами, які проводять буріння розвідувальних та експлуатаційних нафтових і газових свердловин, а також розробку нафтових і газових родовищ та експлуатацію підземних сховищ газу.

Надрокористувачі повинні укладати із спеціалізованими підрозділами із запобігання та ліквідації відкритих нафтових і газових фонтанів угоди на виконання ними інспекційно-профілактичних і аварійних робіт.

Стаття 47. Охоронні та санітарно-захисні зони об'єктів нафтогазової галузі

Для забезпечення безпеки населення, що проживає в районі розташування об'єктів нафтогазової галузі, встановлюються охоронні та санітарно-захисні зони, розміри і порядок використання яких визначаються чинним законодавством та проектами цих об'єктів, затвердженими в установленому порядку.

Розділ Х. ОКРЕМІ ПИТАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ У НАФТОГАЗОВІЙ ГАЛУЗІ

Стаття 48. Охорона об'єктів нафтогазової галузі

Особливо важливі об'єкти нафтогазової галузі, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України, охороняються спеціалізованими охоронними підрозділами відповідно до чинного законодавства.

Режим охорони інших об'єктів нафтогазової галузі відповідні підприємства визначають самостійно з дотриманням вимог чинного законодавства.

Стаття 49. Спільна діяльність з користування нафтогазоносними надрами

У разі, якщо діяльність, пов'язана з користуванням нафтогазоносними надрами, здійснюється на умовах договору про спільну інвестиційну діяльність, спільне виробництво, виробничу кооперацію, один із учасників цього договору зобов'язаний мати відповідний спеціальний дозвіл на користування нафтогазоносними надрами.

Стаття 50. Особливості умов праці у нафтогазовій галузі

Підприємства нафтогазової галузі зобов'язані укомплектувати робочі місця кваліфікованими кадрами, забезпечувати їм безпечні умови праці.

Працівники, які забезпечують виробничі процеси в нафтогазовій галузі, зобов'язані проходити спеціальну підготовку і перевірку знань (атестацію) згідно з вимогами законодавства. Перелік спеціальностей і посад працівників, які повинні проходити спеціальну підготовку і атестацію, затверджується Кабінетом Міністрів України за поданням спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади, до відання якого належать питання охорони праці.

Працівникам підприємств нафтогазової галузі, які перебувають в зоні впливу шкідливих і небезпечних факторів, надаються передбачені чинним законодавством пільги у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Дисципліна праці працівників, зайнятих на роботах по видобутку нафти і газу на континентальному шельфі, а також працівників спеціалізованої служби із запобігання та ліквідації нафтових та газових фонтанів, регулюється відповідними положеннями, що затверджуються Кабінетом Міністрів України.

Стаття 51. Відповідальність за порушення законодавства, що регулює діяльність у нафтогазовій сфері

Особи, винні у порушенні законодавства, що регулює діяльність у нафтогазовій галузі, несуть адміністративну, цивільно-правову чи кримінальну відповідальність за:

- крадіжку нафти, газу та продуктів їх переробки, у тому числі з трубопроводів;
- пошкодження приладів обліку нафти, газу та продуктів їх переробки;

- розукомплектування та пошкодження об'єктів нафтогазової галузі, розкрадання майна цих об'єктів;
- створення перешкод у виконанні робіт, пов'язаних з обслуговуванням об'єктів нафтогазової галузі;
- порушення встановлених норм безпеки, що створює загрозу безпечній життєдіяльності населення та експлуатаційного персоналу;
- порушення правил охорони об'єктів нафтогазової галузі;
- вчинення насильницьких дій, які перешкоджають виконанню оперативним персоналом та посадовими особами об'єктів нафтогазової галузі своїх службових обов'язків;
- порушення умов та правил діяльності, що передбачені відповідним спеціальним дозволом на користування нафтогазоносними надрами та угодою про умови користування нафтогазоносними надрами;
- незабезпечення газом споживачів, які не порушують своїх зобов'язань перед постачальниками;
- відмову підприємств нафтогазової галузі надавати інформацію щодо нафтогазоносності надр до Державного інформаційного геологічного фонду України у випадках, передбачених чинним законодавством;
- невиконання розпоряджень, експертних висновків, приписів органів, які здійснюють державний нагляд і контроль за додержанням чинного законодавства в нафтогазовій галузі, а також створення перешкод для виконання службових обов'язків представниками цих органів.

Законами України може бути встановлена відповідальність за інші порушення законодавства, що регулює діяльність у нафтогазовій галузі.

Стаття 52. Міжнародне співробітництво

Суб'єкти нафтогазової галузі беруть участь у міжнародному науково-технічному, зовнішньоекономічному та інших формах міжнародного співробітництва відповідно до законодавства та міжнародних договорів України.

Якщо міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, встановлено інші правила, ніж передбачені цим Законом, то застосовуються правила міжнародного договору.

2.7. Закон України Про комбіноване виробництво теплової та електричної енергії (когенерацію) та використання скидного енергопотенціалу

Цей Закон визначає правові, економічні та організаційні засади діяльності суб'єктів відносин у сфері енергозбереження щодо використання когенераційних установок, регулює відносини, пов'язані з особливостями виробництва, передачі і постачання електричної та теплової енергії від когенераційних установок.

Метою цього Закону є створення правових засад для підвищення ефективності використання палива в процесах виробництва енергії або інших технологічних процесах, розвитку та застосування технологій комбінованого виробництва електричної і теплової енергії, підвищення надійності та безпеки енергопостачання на регіональному рівні, залучення інвестицій на створення когенераційних установок.

Розділ І. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Визначення термінів

У цьому Законі терміни вживаються у такому значенні:

відпущена енергія — електрична або тепла енергія, що постачається споживачам від когенераційної установки;

додаткове паливо — паливо, що спалюється постійно або тимчасово в продуктах згорання основного палива з метою підвищення електричної і/або теплової потужності когенераційної установки;

ефективність використання додаткового палива — відношення приросту обсягу відпущеної протягом року електричної і/або теплової енергії від когенераційної установки, обумовленого спаленням додаткового палива протягом вказаного строку, до енергії цього додаткового палива;

кваліфікація когенераційної установки — встановлення центральним органом виконавчої влади у сфері енергозбереження відповідності умов та показників експлуатації когенераційної установки вимогам (кваліфікаційним показникам) цього Закону;

кваліфікована когенераційна установка — когенераційна установка, умови і показники експлуатації якої відповідають вимогам цього Закону;

когенераційна установка — комплекс обладнання, що працює за способом комбінованого виробництва електричної і теплової енергії або перетворює скидний енергетичний потенціал технологічних процесів в електричну та теплову енергію;

комбіноване виробництво електричної та теплової енергії (когенерація) — спосіб одночасного виробництва електричної та теплової енергії в межах одного технологічного процесу у результаті спалення палива;

основне паливо — паливо, що забезпечує роботоздатність когенераційної установки, у тому числі скидний енергетичний потенціал технологічних процесів;

скидний енергетичний потенціал технологічних процесів — вторинні енергетичні ресурси, які можуть бути використані для виробництва електричної та теплової енергії в когенераційних установках. Перелік цих вторинних енергетичних ресурсів встановлюється центральним органом виконавчої влади у сфері енергозбереження.

Стаття 2. Сфера дії Закону

Цей Закон регулює відносини, що виникають у сфері енергозбереження між власниками когенераційних установок і енергопостачальними організаціями, які здійснюють діяльність з передачі або постачання електричної енергії, незалежно від форми власності.

Дія цього Закону в частині стимулювання використання когенераційних установок поширюється на установки, що введені в експлуатацію після набрання чинності цим Законом.

Стаття 3. Законодавство про комбіноване виробництво теплової і електричної енергії (когенерацію) та використання скидного енергетичного потенціалу

Відносини у сфері комбінованого виробництва теплової і електричної енергії регулюються законами України «Про енергозбереження», «Про електроенергетику», цим Законом, іншими нормативно-правовими актами.

Стаття 4. Особливості використання і експлуатації когенераційних установок

Використання когенераційних установок має особливості, що обумовлені такими факторами:

- споживанням традиційних органічних видів палива або використанням скидного енергетичного потенціалу технологічних процесів;

- можливістю застосування додаткового палива;
- можливістю відпуску електричної енергії від когенераційної установки в місцеві (локальні) електричні мережі або споживанням її для власних потреб об'єкта, на якому використовується когенераційна установка;
- різноманітністю енергетичних об'єктів, на базі яких споруджуються когенераційні установки;
- наявністю суттєво відмінних вимог до співвідношення обсягів електричної і теплової енергії, що виробляються когенераційною установкою.

Експлуатація когенераційних установок провадиться за умов:

- ◆ підтримки необхідного балансу потужності та якості електричної енергії, виробленої когенераційними установками, для забезпечення надійного функціонування енергетичної системи;
- ◆ запобігання неправомірному втручанню в роботу системи противарійної автоматики.

Розділ II. ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ КОМБІНОВАНОГО ВИРОБНИЦТВА ТЕПЛОВОЇ ТА ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ

Стаття 5. Принципи державної політики у сфері використання когенераційних установок

Державна політика у сфері використання когенераційних установок ґрунтується на засадах:

розвитку та збалансованого використання когенераційних установок у національній економіці;

сприяння перебудові діючих теплогенеруючих об'єктів в установки комбінованого виробництва електричної та теплової енергії з метою зростання ефективності використання палива та підвищення екологічної безпеки;

створення розподілених (місцевих) електрогенеруючих потужностей як умови підвищення надійності та безпеки енергопостачання на регіональному рівні;

державного регулювання відносин у цій сфері;

економічного стимулювання використання когенераційних установок на підприємствах незалежно від форми власності та галузевої належності;

забезпечення вільного доступу органів, що здійснюють державний контроль, до інформації про стан когенераційних установок та обсяги виробництва електричної і теплової енергії.

Стаття 6. Фінансування створення когенераційних установок

Фінансування розробки проектів, закупівлі технологічного обладнання та будівництва когенераційних установок здійснюється за рахунок власних і запозичених коштів підприємств, часткового використання коштів спеціальних рахунків технопарків, фізичних осіб, у тому числі іноземних інвесторів, кредитів енергосервісних компаній, а також за рахунок коштів відповідних бюджетів.

Стаття 7. Відносини власності при створенні і використанні когенераційних установок

При створенні когенераційних установок, у тому числі на базі діючих енергетичних об'єктів у промисловості або у комунальному тепlopостачанні, із залученням коштів інвестора такий інвестор може набувати права власника (співвласника) когенераційної установки на умовах, визначених інвестиційною угодою.

Уповноваженим особам власника (співвласника), інвестора когенераційної установки надається право доступу на територію, до приміщень і обладнання (устаткування) енергетичних об'єктів для спорудження та технічного обслуговування когенераційної установки на умовах, визначених інвестиційною угодою.

Власникам (співвласникам), інвесторам когенераційної установки надається відповідно до Земельного кодексу України право користування земельною ділянкою, на якій розташовується когенераційна установка, у тому числі в охоронній зоні з обмеженнями (обтяженнями) відповідно до закону або договору.

Власник когенераційної установки вирішує питання використання когенераційної установки на власний розсуд, а співвласники за відповідною угодою, з урахуванням обмежень, передбачених законом.

Розділ III. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА СТИМУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ КОГЕНЕРАЦІЙНИХ УСТАНОВОК

Стаття 8. Державне регулювання у сфері використання когенераційних установок

Державне регулювання у сфері використання когенераційних установок здійснюють центральний орган виконавчої влади у сфері енергозбереження, Національна комісія регулювання електроенергетики України та інші уповноважені Кабінетом Міністрів України органи виконавчої влади у відповідних сферах діяльності в порядку, визначеному законодавством України.

Державне регулювання у сфері використання когенераційних установок здійснюється шляхом:

- проведення кваліфікації когенераційних установок;
- ліцензування господарської діяльності з комбінованого виробництва теплової і електричної енергії;
- встановлення тарифів на електричну та теплову енергію, що виробляються когенераційними установками;
- надання дозволів на встановлення або спорудження когенераційних установок на базі існуючих енергетичних об'єктів;
- нагляду та контролю за безпечним виконанням робіт при будівництві чи реконструкції когенераційних установок.

Видачу ліцензій і встановлення тарифів на електричну та теплову енергію, що виробляються когенераційними установками, здійснює Національна комісія регулювання електроенергетики України.

(Стаття 9 набуває чинності з 1 січня 2006 року)

Стаття 9. Державне стимулювання створення і використання когенераційних установок

Власникам когенераційних установок незалежно від встановленої електричної потужності надається право безперешкодного доступу до місцевих (локальних) електричних мереж та продажу виробленої електричної енергії окремим споживачам за договорами, включаючи право постачати споживачу електричну енергію в години доби найбільшого або середнього навантаження електричної мережі (пікові та напівпікові періоди доби) одночасно (додатково) з основним постачальником електричної енергії.

Власникам кваліфікованих когенераційних установок у встановленому законодавством України порядку нарівні з ін-

шими суб'єктами підприємницької діяльності з виробництва та постачання електричної енергії надається право продажу всього обсягу або частини виробленої ними електричної енергії в Оптовий ринок електричної енергії України, місцевим енергопостачальним організаціям, до електричних мереж яких приєднані когенераційні установки, а також за договорами зі споживачами по всій території України незалежно від електричної потужності когенераційної установки за тарифами, встановленими Національною комісією регулювання електроенергетики України.

До тарифів на електричну і теплову енергію, вироблену кваліфікованими когенераційними установками, не включається на період до 2015 року цільова надбавка, встановлена статтею 17 Закону України «Про електроенергетику», пунктом 26 частини першої статті 14 Закону України «Про систему оподаткування», а також іншими нормативно-правовими актами.

Стаття 10. Когенерація в комунальному теплопостачанні

Умови господарювання підприємств комунального теплопостачання, визначені нормативно-правовими актами, зберігаються у разі модернізації цих підприємств на основі використання когенераційних установок та поширюються на суб'єктів господарювання, які забезпечують тепловою енергією населення та об'єкти соціальної сфери від окремо споруджених когенераційних установок.

Розділ IV. ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ КОГЕНЕРАЦІЙНИХ УСТАНОВОК

Стаття 11. Кваліфікація когенераційних установок

Когенераційні установки, які відпускають частину або весь обсяг виробленої електричної енергії споживачам, крім потреб власного споживання, можуть бути визнані як кваліфіковані, якщо вони відповідають кваліфікаційним показникам однієї з двох таких умов:

1) як основне паливо використовується скидний енергетичний потенціал технологічних процесів; для таких установок виробництво теплової енергії не є обов'язковим.

Якщо застосовується додаткове паливо, то ефективність використання додаткового палива протягом одного року з дня

введення в експлуатацію цієї установки і кожних наступних 12 місяців повинна бути не меншою 42 відсотків.

У разі, якщо спалення додаткового палива застосовується для підтримання проектної електричної потужності когенераційної установки при тимчасовому зменшенні теплової потужності скидного енергетичного потенціалу стосовно його значення, прийнятого у технічному проекті когенераційної установки, обсяг витрат додаткового палива повинен бути узгоджений з центральним органом виконавчої влади у сфері енергозбереження;

2) як основне паливо використовується традиційне (органічне) паливо, при цьому обсяг відпущеної теплової енергії повинен бути не менше 10 відсотків від загального виробництва електричної і теплової енергії протягом одного року з дня її введення в експлуатацію і протягом кожних наступних 12 місяців; протягом вказаного строку обсяг відпущеної електричної та теплової енергії по відношенню до енергії основного та додаткового палива повинен становити не менше 42 відсотків.

Кваліфікацію когенераційних установок здійснює центральний орган виконавчої влади у сфері енергозбереження у порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів України. Строк дії кваліфікації становить один рік. Кваліфікація когенераційної установки, яка вперше введена в експлуатацію, провадиться за проектними даними та результатами випробувань когенераційної установки на експлуатаційних режимах. Кваліфікація когенераційної установки на кожний наступний рік після спливу строку її попередньої кваліфікації здійснюється за фактичними показниками експлуатації когенераційної установки за попередні 12 місяців.

Стаття 12. Особливості приєднання когенераційних установок до електричних та теплових мереж

Технічні умови на приєднання когенераційних установок до електричної і/або теплової мережі надаються її власником у порядку, встановленому нормативними актами, не пізніше 15 днів з дня отримання відповідного запиту. Приєднання здійснюється згідно з договором про приєднання, невід'ємним додатком до якого є технічні умови.

У разі, коли в технічних умовах передбачається проведення реконструкції або модернізації розподільчих електричних мереж або технологічного обладнання власника електричної мережі, пов'язаних з приєднанням когенераційної установки, власник

когенераційної установки має право звернутися до Національної комісії регулювання електроенергетики України за експертним висновком щодо технічної обґрунтованості технічних вимог на приєднання, обсягу робіт.

Власник електричної мережі зобов'язаний підключити когенераційну установку до своєї електричної мережі у порядку, встановленому нормативними актами, за умови виконання договору на приєднання та після затвердження акта технічної комісії про готовність когенераційної установки до прийняття в експлуатацію.

Правила приєднання когенераційних установок до електричної мережі встановлює Національна комісія регулювання електроенергетики України.

У разі, коли в технічних умовах передбачається проведення реконструкції або модернізації теплових мереж або технологічного обладнання власника теплової мережі, пов'язаних з приєднанням когенераційної установки, власник когенераційної установки має право звернутися до центрального органу виконавчої влади у сфері тепlopостачання за експертним висновком щодо технічної обґрунтованості технічних вимог на приєднання, обсягу робіт.

Власник теплової мережі зобов'язаний підключити когенераційну установку до своєї теплової мережі у порядку, встановленому нормативними актами, за умови виконання договору на приєднання та після затвердження акта технічної комісії про готовність когенераційної установки до прийняття в експлуатацію.

Правила приєднання когенераційних установок до теплової мережі встановлює центральний орган виконавчої влади у сфері тепlopостачання.

Стаття 13. Державний нагляд у сфері використання когенераційних установок

Державний нагляд у сфері використання когенераційних установок здійснюють центральний орган виконавчої влади у сфері енергозбереження та інші уповноважені Кабінетом Міністрів України органи виконавчої влади у відповідних сферах діяльності.

Розділ V. МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ КОГЕНЕРАЦІЙНИХ УСТАНОВОК

Стаття 14. Міжнародне співробітництво у сфері використання когенераційних установок

Україна бере участь у міжнародному співробітництві у сфері комбінованого виробництва теплової і електричної енергії та використання вторинних енергетичних ресурсів відповідно до законодавства України та міжнародних договорів України.

Стаття 15. Міжнародні договори України у сфері використання когенераційних установок

Якщо міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлені інші правила, ніж ті, що містяться у цьому Законі, то застосовуються правила міжнародного договору України.

Розділ VI. ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування, крім статті 9, яка набирає чинності з 1 січня 2006 року.

2. Внести зміни до таких законів України:

1) у Законі України «Про енергозбереження» (Відомості Верховної Ради України, 1994 р., N 30, ст. 283):

статтю 3 доповнити пунктом «і» такого змісту:

«і) стимулювання раціонального використання паливно-енергетичних ресурсів шляхом комбінованого виробництва електричної та теплової енергії (когенерації);

пункт «б» частини першої статті 17 доповнити словами «за їх споживання понад показники питомих витрат, визначених системою стандартів, а до введення системи стандартів у дію нормами питомих витрат енергоресурсів, а також за невідповідність показників когенераційних установок кваліфікаційним показникам»;

2) пункт 26 частини першої статті 14 Закону України «Про систему оподаткування» (Відомості Верховної Ради України, 1997 р., N 16, ст. 119; 2003 р., N 33-34, ст. 267) доповнити словами «крім електроенергії, виробленої кваліфікованими когенераційними установками»;

3) частину першу статті 17 Закону України «Про електроенергетику» (Відомості Верховної Ради України, 1998 р., N 1, ст.

1; 2000 р., N 38, ст. 319) доповнити словами «крім електроенергії, виробленої кваліфікованими когенераційними установками».

3. Кабінету Міністрів України у шестимісячний строк з дня набрання чинності цим Законом:

забезпечити розробку нормативно-правових актів, що впливають із цього Закону;

привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом;

забезпечити приведення центральними органами виконавчої влади прийнятих ними нормативно-правових актів у відповідність із цим Законом.

2.8. НАЦІОНАЛЬНА КОМІСІЯ РЕГУЛЮВАННЯ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ УКРАЇНИ (В редакції Указу Президента № 335 / 98 Від 21.04.98. Із змінами)

Національна комісія регулювання електроенергетики України (далі — Комісія) (НКРЕ) є незалежним позавідомчим постійно діючим державним органом.

Основними завданнями Комісії є:

- участь у формуванні та забезпеченні реалізації єдиної державної політики щодо розвитку і функціонування оптового ринку електроенергії, ринків газу, нафти та нафтопродуктів;
- державне регулювання діяльності суб'єктів природних монополій в електроенергетиці та нафтогазовому комплексі;
- сприяння конкуренції у сфері виробництва електричної енергії, постачання електричної енергії та газу, видобутку газу та нафти, зберігання та реалізації газу, нафти і нафтопродуктів;
- забезпечення проведення цінової і тарифної політики в електроенергетиці та нафтогазовому комплексі;
- забезпечення ефективності функціонування товарних ринків на основі збалансування інтересів суспільства, суб'єктів природних монополій та споживачів їх товарів і послуг;

- захист прав споживачів електричної і теплової енергії, газу, нафти і нафтопродуктів;
- розроблення і затвердження правил користування електричною енергією та газом;
- координація діяльності державних органів у питаннях регулювання ринків енергоносіїв;
- видача суб'єктам підприємницької діяльності ліцензій на виробництво електричної енергії в обсягах, що перевищують рівень, який встановлюється умовами та правилами здійснення підприємницької діяльності з виробництва електричної енергії (ліцензійними умовами), передачу та постачання електричної енергії, зберігання природного газу в обсягах, що перевищують рівень, який встановлюється умовами та правилами здійснення підприємницької діяльності зі зберігання природного газу (ліцензійними умовами), і постачання природного газу, транспортування нафти та нафтопродуктів магістральними трубопроводами, транспортування природного і нафтового газу трубопроводами;
- контроль за додержанням ліцензіатами умов здійснення ліцензованої діяльності.

Комісія відповідно до покладених на неї завдань:

- ◆ бере участь у регулюванні платіжно-розрахункових відносин оптового ринку електроенергії, ринків газу, нафти та нафтопродуктів;
- ◆ устанавлює обмеження щодо суміщення видів діяльності суб'єктами підприємницької діяльності;
- ◆ розробляє і затверджує обов'язкові для виконання нормативні акти з питань, що належать до її компетенції;
- ◆ видає суб'єктам підприємницької діяльності ліцензії на виробництво електричної енергії в обсягах, що перевищують рівень, який встановлюється умовами та правилами здійснення підприємницької діяльності з виробництва електричної енергії (ліцензійними умовами), передачу та постачання електричної енергії, зберігання природного газу в обсягах, що перевищують рівень, який встановлюється умовами та правилами здійснення підприємницької діяльності зі зберігання природного газу (ліцензійними умовами), і постачання природного газу, транспортуван-

ня нафти та нафтопродуктів магістральними трубопроводами, транспортування природного і нафтового газу трубопроводами;

- ◆ затверджує інструкцію щодо умов і правил здійснення ліцензованої діяльності та контролю за їх виконанням;
- ◆ визначає відповідно до законодавства показники, нижче рівня яких дозволяється суб'єктам підприємницької діяльності здійснювати свою діяльність без ліцензій;
- ◆ здійснює безперешкодно перевірки дотримання умов ліцензованої діяльності;
- ◆ розглядає справи про порушення умов ліцензій та справи про адміністративні правопорушення і за результатами розгляду приймає відповідні рішення в межах своєї компетенції;
- ◆ передає до Антимонопольного комітету України матеріали у разі виявлення порушень антимонопольного законодавства;
- ◆ визначає відповідність ліквідації, реорганізації у формі злиття, приєднання, участі в об'єднаннях, а також придбання або відчуження більше 25 відсотків часток (акцій, паїв) активів суб'єктів підприємницької діяльності умовам і правилам здійснення ліцензованої діяльності;
- ◆ надає ліцензіатам необхідну інформацію;
- ◆ бере участь у встановленні правил функціонування оптового ринку електроенергії, ринків газу, нафти і нафтопродуктів та у здійсненні контролю за їх дотриманням;
- ◆ здійснює заходи щодо забезпечення рівних прав доступу до транспортних мереж суб'єктів ринків електроенергії, газу, нафти та нафтопродуктів усіх форм власності;
- ◆ встановлює ціни на створювану Комісією інформаційну продукцію та тарифи на інформаційні послуги;
- ◆ захищає в межах своїх повноважень інтереси споживачів у питаннях, що стосуються цін на електроенергію, газ, нафту та нафтопродукти, а також надійності їх постачання та якості послуг з боку постачальних організацій;
- ◆ формує в межах своєї компетенції державну політику щодо встановлення цін на електроенергію, газ, нафту та нафтопродукти, тарифів на їх транспортування, зберігання, постачання та розподіл, а також транспортування трубопроводами інших речовин;

- ◆ стимулює ефективність виробництва та споживання електроенергії, газу, нафти та нафтопродуктів;
- ◆ узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до її компетенції, розробляє та вносить у встановленому порядку пропозиції щодо вдосконалення законодавства, дає висновки на проекти законів та інших нормативно-правових актів;
- ◆ організовує проведення науково-технічних та аналітичних досліджень з питань, що належать до її компетенції;
- ◆ інформує громадськість про свою роботу, здійснює у встановленому порядку видавничу діяльність;
- ◆ вирішує питання щодо підготовки кадрів робочого апарату Комісії, підвищення їх кваліфікації;
- ◆ подає Президентом України та публікує щорічні звіти про свою діяльність;
- ◆ співпрацює з радами споживачів щодо захисту прав споживачів електроенергії, газу, нафти та нафтопродуктів;
- ◆ створює для суб'єктів оптового ринку електричної енергії, ринків газу, нафти та нафтопродуктів передумови для впевненості у справедливості цих ринків і правил, за якими вони працюватимуть, шляхом відкритого обговорення питань, що належать до компетенції Комісії, у присутності постачальників і споживачів, представників громадськості та засобів масової інформації;
- ◆ здійснює інші функції відповідно до законодавства.

Комісія має право:

- у разі виявлення порушення умов та правил ліцензованої діяльності зупиняти або анулювати дію ліцензії відповідно до законодавства;
- погоджувати в межах своєї компетенції договір між членами оптового ринку електричної енергії України та спеціалізоване програмне забезпечення, що застосовується на оптовому ринку електроенергії;
- одержувати в установленому порядку безоплатно від центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів виконавчої влади Автономної Республіки Крим і органів місцевого самоврядування інформацію, документи і матеріали, необхідні для виконання покладених на неї завдань;

- створювати відповідно до законодавства позабюджетні фонди для сприяння функціонуванню та розвитку ринків, що регулюються Комісією;
- залучати вчених та спеціалістів центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ і організацій (за погодженням з їх керівниками) для розроблення проектів, проведення консультацій та експертиз;
- створювати госпрозрахункові підрозділи;
- доступу на територію споживача під час перевірки виконання умов угод щодо користування електроенергією та газом і захисту прав споживачів;
- здійснювати контроль за якістю послуг організацій, що постачають електроенергію та газ, для яких це передбачено тарифом, згідно з правилами користування електричною енергією та газом;
- встановлювати в межах своїх повноважень обов'язкові для суб'єктів підприємницької діяльності, які отримують ліцензії, нормативи достатності власних коштів, інші показники та вимоги, що обмежують ризики з операцій на оптовому ринку електроенергії, ринках природного і нафтового газу, нафти та нафтопродуктів.

Комісія під час виконання покладених на неї функцій взаємодіє з міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади, органами виконавчої влади Автономної Республіки Крим, місцевими органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування, а також з відповідними органами іноземних держав, міжнародними організаціями з питань, віднесених до її компетенції.

Діяльність Комісії забезпечує робочий апарат, який складається з центрального апарату та територіальних підрозділів. Територіальні підрозділи Комісії діють на основі положення, що затверджується Головою Комісії.

Комісія складається з членів Комісії, включаючи її Голову які працюють на професійній основі. Голова та інші члени Комісії мають рівні права при вирішенні питань, що належать до її компетенції.

Голова та інші члени Комісії призначаються Президентом України строком на шість років. Одна особа не може бути членом Комісії більше двох строків підряд. Члену Комісії після закінчення

повноважень надається попередня робота (посада), у разі її відсутності — інша рівноцінна робота (посада) на тому самому або, за його згодою, іншому підприємстві, в установі, організації. На період працевлаштування за колишнім членом Комісії зберігаються заробітна плата (але не більше шести місяців) та інші пільги, якими він користувався як член Комісії.

Члени Комісії мають право бути присутніми на будь-яких засіданнях суб'єктів оптового ринку електроенергії, ринків газу, нафти та нафтопродуктів.

Голова Комісії:

- ◆ організовує діяльність Комісії та її робочого апарату і несе персональну відповідальність за виконанням покладених на Комісію завдань;
- ◆ встановлює ступінь відповідальності посадових осіб робочого апарату Комісії за виконанням ними своїх обов'язків та за діяльність структурних підрозділів;
- ◆ визначає питання, які підлягають розгляду Комісією, та скликає засідання Комісії;
- ◆ видає накази з питань діяльності робочого апарату Комісії;
- ◆ призначає на посади та звільняє з посад працівників робочого апарату Комісії, в тому числі за погодженням з Кабінетом Міністрів України — керівників структурних підрозділів центрального апарату Комісії;
- ◆ створює територіальні підрозділи Комісії;
- ◆ затверджує положення про структурні підрозділи центрального апарату Комісії;
- ◆ підписує від імені Комісії ліцензії чи відмову в їх видачі, постанови та розпорядження, які приймає Комісія;
- ◆ здійснює інші повноваження відповідно до законодавства. У разі відсутності Голови Комісії або неможливості здійснення ним своїх повноважень обов'язки Голови за його дорученням виконує один з членів Комісії.

Основною формою роботи Комісії є засідання, які проводяться відповідно до затвердженого Комісією регламенту.

Виключно на засіданнях Комісії розглядаються питання:

- ліцензування;
- стосовно проектів законів та інших нормативно-правових актів і пропозицій щодо вдосконалення законодавства з питань енергетики;

- затвердження щорічного звіту про діяльність Комісії;
- застосування санкцій щодо ліцензіатів у разі невиконання умов і правил здійснення ліцензованої діяльності та порушення законодавства;

- прийняття постанов і розпоряджень;
- планування роботи Комісії.

Засідання Комісії є правомочним, якщо на ньому присутні не менш як три члени Комісії.

Рішення Комісії вважається прийнятим, якщо за нього проголосувала більшість від загального складу Комісії.

Комісія в межах своїх повноважень на основі та на виконання законодавства приймає рішення у вигляді постанов і розпоряджень.

Рішення Комісії, прийняті в межах її повноважень, є обов'язковими для виконання підприємствами, установами, організаціями усіх форм власності, які здійснюють діяльність на оптовому ринку електроенергії, ринках газу, нафти та нафтопродуктів.

Рішення Комісії можуть бути оскаржені у встановленому законодавством порядку.

2.9. Національне агентство України з питань забезпечення ефективного використання енергетичних ресурсів (НАЕР)

Історія НАЕР

У розпал кризових явищ в національній економіці України в 1994 році був прийнятий Закон України «Про енергозбереження», який визначив правові, економічні, соціальні та екологічні основи енергозбереження для всіх підприємств, об'єднань та організацій, розташованих на території України, а також для громадян.

У 1995 році був створений Державний комітет України з енергозбереження та Державна інспекція з енергозбереження.

У лютому 1997 року Кабінетом Міністрів України була схвалена Комплексна державна програма енергозбереження України, а 1998 році Програма державної підтримки розвитку нетрадиційних та відновлюваних джерел енергії та малої гідро- і тепло-

енергетики. У 2000 -2001 році були прийняті Закони України «Про альтернативні види рідкого та газового палива» та «Про альтернативні джерела енергії». Указом Президента України від 20 квітня 2005 року N 678/2005 Державний комітет України з енергозбереження було ліквідовано, а його функції, і виконання його зобов'язань було покладено на Міністерство палива та енергетики України.

31 грудня 2005 року Указом Президента України № 1900 було створено Національне агентство України з питань забезпечення ефективного використання енергетичних ресурсів. З квітня 2006 року постановою Кабінету Міністрів України № 412 затверджено Положення про Національне агентство України з питань забезпечення ефективного використання енергетичних ресурсів та визначено Агентство правонаступником, Держкоменергозбереження у частині в частині наданих йому повноважень у сфері енергозбереження.

Національне агентство України з питань забезпечення ефективного використання енергетичних ресурсів (НАЕР) є центральним органом виконавчої влади із спеціальним статусом, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України.

Структура

До складу Національного агентства України з питань забезпечення ефективного використання енергетичних ресурсів входять:

Державна інспекція з енергозбереження та територіальні управління

Департамент нормативного правового забезпечення;

Департамент галузевої, регіональної та міжнародної політики;

Департамент альтернативних джерел енергії та енергоефективних проєктів; інші структурні підрозділи.

У складі Національного агентства України з питань забезпечення ефективного використання енергетичних ресурсів утворена Колегія. Персональний склад колегії Агентства затверджує його Голова.

Положення про Національне агентство України з питань забезпечення ефективного використання енергетичних ресурсів

(Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 3 квітня 2006 р. № 412)

1. Національне агентство України з питань забезпечення ефективного використання енергетичних ресурсів (НАЕР) є центральним органом виконавчої влади із спеціальним статусом, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України.

НАЕР є спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань забезпечення реалізації державної політики у сфері ефективного використання енергетичних ресурсів та енергозбереження.

2. НАЕР у своїй діяльності керується Конституцією України, законами України, постановами Верховної Ради України, указами Президента України і актами Кабінету Міністрів України, а також цим Положенням.

У межах своїх повноважень Агентство організовує виконання актів законодавства та здійснює контроль за їх реалізацією, узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до його компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавства та в установленому порядку вносить їх на розгляд Кабінету Міністрів України.

3. Основними завданнями НАЕР є:

- проведення єдиної державної політики у сфері ефективного використання енергетичних ресурсів та енергозбереження;
- забезпечення збільшення частки альтернативних видів палива у балансі попиту та пропонування енергоносіїв;
- створення державної системи моніторингу виробництва, споживання, експорту та імпорту енергоносіїв, удосконалення системи обліку та контролю за споживанням енергетичних ресурсів;
- забезпечення функціонування єдиної системи нормування питомих витрат енергетичних ресурсів у суспільному виробництві.

4. НАЕР відповідно до покладених на нього завдань:

1) вносить в установленому порядку пропозиції щодо формування єдиної державної політики у сфері ефективного використання енергетичних ресурсів та енергозбереження і забезпечує її реалізацію;

2) бере участь у розробленні проектів Державної програми економічного і соціального розвитку, Державного бюджету України, Програми діяльності Кабінету Міністрів України, інших прогнозних та програмних документів соціального та економічного розвитку України;

3) погоджує проекти нормативно-правових актів з питань, що належать до його повноважень;

4) розробляє загальнодержавні, погоджує галузеві та місцеві програми у сфері ефективного використання енергетичних ресурсів, енергозбереження та альтернативних джерел енергії, здійснює контроль за виконанням загальнодержавних програм у цій сфері;

5) бере участь у розробленні державних і регіональних паливно-енергетичних балансів;

6) готує пропозиції щодо закупівель паливно-енергетичних ресурсів для державних потреб;

7) забезпечує створення системи моніторингу та державного контролю за ефективністю використання енергетичних ресурсів підприємствами, установами та організаціями;

8) організовує проведення державної експертизи з енергозбереження;

9) розробляє державні норми, правила та стандарти у сфері ефективного використання енергетичних ресурсів, енергозбереження та альтернативних джерел енергії;

10) виступає державним замовником науково-дослідних і проектно-конструкторських робіт у сфері ефективного використання енергетичних ресурсів та енергозбереження;

11) бере участь у формуванні державної інвестиційної політики, виходячи з першочерговості заходів з ефективного використання енергетичних ресурсів та енергозбереження;

12) підтверджує в установленому порядку належність палива до альтернативного;

13) погоджує енергозберігаючі та енергоефективні проекти, що потребують фінансування з державного бюджету, та проводить моніторинг їх реалізації;

14) здійснює відповідно до законодавства функції з управління майном державних підприємств, установ та організацій, що належать до сфери його управління;

15) проводить кваліфікацію когенераційних установок;

16) забезпечує в межах своїх повноважень реалізацію державної політики щодо державної таємниці, здійснює контроль за її збереженням у центральному апараті Агентства, на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери його управління;

17) бере участь у межах своїх повноважень у налагодженні співробітництва України з Європейським Союзом та адаптації національного законодавства до законодавства Європейського Союзу;

18) провадить інформаційну діяльність з популяризації економічних, екологічних і соціальних переваг ефективного використання енергетичних ресурсів, альтернативних джерел енергії та видів палива, бере участь в освітній діяльності у цій сфері;

19) забезпечує запровадження та функціонування єдиної системи енергетичного аудиту та менеджменту з енергозбереження в Україні;

20) погоджує проекти спільного впровадження, які реалізуються відповідно до положень Кіотського протоколу, інвестиційні та інноваційні проекти із запровадження енергозберігаючих технологій і обладнання, у тому числі з будівництва заводів з виробництва альтернативних видів палива;

21) забезпечує функціонування системи енергетичного маркування електрообладнання побутового призначення;

22) бере участь у межах своїх повноважень у реалізації державної цінової та тарифної політики;

23) здійснює інші повноваження відповідно до законодавства.

5. НАЕР має право:

1) одержувати в установленому порядку від органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій інформацію для виконання покладених на нього завдань;

2) залучати спеціалістів органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій (за погодженням з їх керівниками) для розгляду питань, що належать до його компетенції;

3) скликати наради з питань, що належать до його компетенції;

4) представляти Кабінет Міністрів України за його дорученням у міжнародних організаціях та під час укладення міжнародних договорів України.

6. НАЕР під час виконання покладених на нього завдань взаємодіє з іншими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, а також відповідними органами іноземних держав.

7. НАЕР у межах своїх повноважень видає накази, організовує та контролює їх виконання.

У разі потреби Агентство видає разом з іншими органами виконавчої влади спільні акти.

Нормативно-правові акти Агентства підлягають реєстрації в установленому законодавством порядку.

Рішення Агентства, прийняті в межах його повноважень, є обов'язкові для виконання органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями та громадянами.

8. У складі НАЕР Кабінетом Міністрів можуть бути утворені урядові органи державного управління.

9. НАЕР очолює Голова, якого призначає на посаду та звільняє з посади Кабінет Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України.

Голова Агентства має заступників, які призначаються на посаду та звільняються з посади Кабінетом Міністрів України за поданням Голови Агентства.

10. Голова НАЕР:

- здійснює загальне керівництво Агентством і несе персональну відповідальність перед Кабінетом Міністрів України за виконання покладених на Агентство завдань;
- подає Кабінету Міністрів України пропозиції щодо утворення, реорганізації, ліквідації у складі Агентства урядових органів державного управління, призначення та звільнення їх керівників;
- затверджує в установленому порядку граничну чисельність працівників зазначених органів, погоджує структуру, штатний розпис, кошторис видатків цих органів;
- призначає на посади та звільняє з посад працівників Агентства;

- розподіляє обов'язки між заступниками;
- затверджує положення про структурні підрозділи центрального апарату Агентства;
- здійснює інші повноваження відповідно до законодавства.

11. Для узгодженого вирішення питань, що належать до компетенції НАЕР, обговорення найважливіших напрямів його діяльності в Агентстві утворюється колегія.

Персональний склад колегії Агентства затверджує його Голова.

До складу колегії входить Голова Агентства (голова колегії), його заступники, а також керівники структурних підрозділів Агентства.

У разі потреби до складу колегії Агентства можуть входити в установленому порядку інші особи.

Рішення колегії проводяться в життя наказами Агентства.

12. Для розгляду пропозицій щодо основних напрямів діяльності НАЕР, обговорення найважливіших проблем та інших питань в Агентстві можуть утворюватися науково-технічна рада, інші дорадчі та консультативні органи. Склад цих органів і положення про них затверджує Голова Агентства.

13. Граничну чисельність працівників НАЕР затверджує Кабінет Міністрів України.

Штатний розпис і кошторис Агентства затверджує його Голова за погодженням з Мінфіном.

Структуру Агентства затверджує його Голова.

14. НАЕР є юридичною особою, має самостійний баланс, реєстраційні рахунки в органах Державного казначейства, печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням.

2.10. Державний енергетичний нагляд за режимами споживання електричної і теплової енергії

(Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 7 серпня 1996 р. № 929. Із змінами)

Загальна частина

1. Державний енергетичний нагляд за режимами споживання електричної і теплової енергії (далі — енергія) відповідно до Закону України «Про електроенергетику» здійснює Державна

інспекція з енергетичного нагляду за режимами споживання електричної і теплової енергії (Держенергонагляд), яка підпорядкована безпосередньо Мінпаливенерго в частині виконання функцій, покладених на Держенергонагляд цим Положенням, та діє у складі державного підприємства, що здійснює централізоване диспетчерське (оперативно-технологічне) управління об'єднаною енергетичною системою України, та його територіальних структурних підрозділів.

2. Під час здійснення державного енергетичного нагляду за режимами споживання енергії Держенергонагляд керується законодавством та взаємодіє з НКРЕ, Антимонопольним комітетом, Мінпраці, Держкоменергозбереження, органами державного пожежного нагляду, місцевими держадміністраціями, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями, ДП «Енергоринок» і суб'єктами електроенергетики.

Мета державного енергетичного нагляду

3. Метою державного енергетичного нагляду за режимами споживання енергії є сприяння забезпеченню сталого функціонування об'єднаної енергетичної системи України, посиленню впливу на суб'єктів електроенергетики та споживачів щодо дотримання ними встановлених режимів виробництва, постачання і споживання енергії та забезпечення споживачами належного технічного стану електричних та тепловикористовуючих установок і теплових мереж.

Завдання та функції

4. Завданнями та функціями державного енергетичного нагляду є:

1) організація роботи з установами суб'єктам електроенергетики режимів споживання електричної енергії та потужності, погодження споживачам граничних величин споживання електричної енергії та потужності;

2) розроблення методології, організація збору інформації та аналіз прогнозів електроспоживання на короткотерміновий і тривалий періоди;

3) нагляд за технічним станом та організацією технічної експлуатації електричних установок споживачів, крім установок, які експлуатує населення (далі — електричні установки), тепловикористовуючих установок і теплових мереж, підключених до об'єктів електроенергетики (далі — теплові установки);

4) здійснення в межах своєї компетенції контролю за усуненням суб'єктами електроенергетики та споживачами виявлених порушень законодавства про електроенергетику;

5) організація розроблення та запровадження в установленому порядку Правил технічної експлуатації електроустановок споживачів, Правил технічної експлуатації тепловикористовуючих установок і теплових мереж, а також інших нормативних і методологічних документів відповідно до своєї компетенції;

6) підготовка пропозицій щодо перегляду нормативно-технічних документів на енергетичне обладнання у разі його невідповідності вимогам Правил улаштування електроустановок, Правил технічної експлуатації електроустановок споживачів, Правил технічної експлуатації тепловикористовуючих установок і теплових мереж, інших нормативних документів (далі — Правила);

7) участь у розслідуванні причин і наслідків аварій та пожеж на електричних і теплових установках споживачів, що призвели до порушення режимів роботи інших споживачів або суб'єктів електроенергетики;

8) участь у розробленні споживачами та енергопостачальними (електропередавальними) організаціями заходів щодо надійного та безаварійного енергопостачання споживачів;

9) здійснення контролю за відповідністю нових та реконструйованих електричних і теплових установок технічним умовам, нормам та Правилам, а також підтвердження їх готовності до роботи (подачі напруги), крім електричних установок напругою до 1000 вольт другої та третьої категорії надійності електропостачання та електричних установок, які використовує населення;

10) участь у роботі комісій з перевірки знань технології робіт (правил експлуатації, виробничих інструкцій) посадовими особами, відповідальними за електрогосподарство споживачів;

11) участь у разі потреби в проведенні експертизи електротехнічної та теплотехнічної частин проектів будівництва і реконструкції об'єктів споживачів на відповідність вимогам Правил;

12) надання консультацій, розгляд та вирішення в межах своєї компетенції питань, що виникають у споживачів та суб'єктів електроенергетики;

13) здійснення в межах своєї компетенції нагляду за:

- дотриманням режимів виробництва, постачання і споживання енергії (активної, реактивної, теплової);

- проведенням суб'єктами електроенергетики роботи, пов'язаної із забезпеченням дотримання споживачами встановлених режимів споживання (постачання) енергії;
- забезпеченням надійного постачання енергії;
- відповідністю схем живлення (зовнішніх та внутрішніх) категорійності споживачів та їх струмоприймачів;
- відповідністю нормативним документам вимог технічних умов на приєднання електричних і теплових установок до мереж енергопостачальних (електропередавальних) організацій, а також за погодженням проектів енергопостачання споживачів;
- відповідністю виданих суб'єктами електроенергетики актів — допусків подачі електричної енергії на електричні установки споживачів напругою до 1000 вольт другої та третьої категорії надійності електропостачання та електричні установки, які використовує населення, а також дозволів на застосування електричної енергії в електротермічних процесах вимогам Правил та нормативних документів;
- відповідністю укладених договорів на користування енергією та договорів про надання послуг з передачі електричної енергії нормативним документам;
- дотриманням споживачами вимог Правил і нормативно-правових актів з питань енергопостачання;
- застосуванням заходів щодо обмеження постачання енергії споживачам у разі виявлення порушень ними Правил користування електричною і тепловою енергією, а також споживачам — неплатникам спожитої електричної і теплової енергії;
- складанням актів про встановлення аварійної та технологічної броні електропостачання і відповідністю визначених величин цієї броні електропостачання технології виробництва споживачів та фактичним обсягам їх електроспоживання;
- забезпеченням належного стану системних елементів протиаварійної автоматики, встановлених у споживачів, які впливають на надійність роботи об'єднаної енергетичної системи України;
- дотриманням суб'єктами електроенергетики та споживачами вимог нормативних документів, що регулюють перетікання реактивної електроенергії;

- готовністю відповідних суб'єктів електроенергетики та споживачів до роботи в осінньо-зимовий період і в умовах надзвичайних ситуацій;
- забезпеченням належного стану оперативно-диспетчерського управління енергоспоживачем споживачів;
- готовністю до роботи резервних автономних джерел живлення споживачів першої категорії і особливої групи першої категорії;
- відповідністю обліку обсягів виробництва, постачання і споживання енергії вимогам нормативних документів;
- дотриманням показників якості енергії та кількості повернення конденсату водяної пари згідно з вимогами нормативних документів.

Структура та фінансування Держенергонагляду

5. До структури Держенергонагляду входять такі підрозділи:
- ◆ Державна інспекція з енергетичного нагляду за режимами споживання електричної і теплової енергії як головна організація;
 - ◆ регіональні державні інспекції з енергетичного нагляду за режимами споживання електричної і теплової енергії;
 - ◆ державні інспекції з енергетичного нагляду за режимами споживання електричної і теплової енергії в Автономній Республіці Крим, областях, м. Києві та Севастополі тощо.

6. Держенергонагляд очолює Головний державний інспектор України з енергетичного нагляду, який призначається на посаду та звільняється з посади Міністром палива та енергетики. Головний державний інспектор має трьох заступників за відповідними напрямками діяльності головної організації.

Головний державний інспектор України з енергетичного нагляду несе персональну відповідальність за виконання покладених на Інспекцію завдань і здійснення нею своїх функцій.

7. Начальники регіональних державних інспекцій одночасно є заступниками Головного державного інспектора України з енергетичного нагляду у відповідному регіоні.

Керівники структурних підрозділів державних інспекцій, їх заступники, начальники секторів, головні та провідні спеціалісти, начальники обласних (міських, районних, міжрайонних) інспекцій та їх заступники є старшими державними інспекторами

з енергетичного нагляду за режимами споживання електричної та теплової енергії.

Інші спеціалісти, які виконують функції державного енергетичного нагляду, є державними інспекторами з енергетичного нагляду за режимами споживання електричної та теплової енергії.

8. Структуру Держенергонагляду затверджує Головний державний інспектор України з енергетичного нагляду у порядку, встановленому законодавством.

Граничну чисельність працівників Держенергонагляду затверджує Міністр палива та енергетики за поданням Головного державного інспектора України з енергетичного нагляду.

9. Держенергонагляд фінансується за рахунок коштів, отриманих державним підприємством, що здійснює централізоване диспетчерське (оперативно-технологічне) управління об'єднаною енергетичною системою України, за здійснення Держенергонаглядом допоміжних заходів із забезпечення надійного і сталого функціонування цієї системи відповідно до законодавства.

10. Держенергонагляд має печатку із своїм найменуванням, а службові особи, які здійснюють державний енергетичний нагляд, мають посвідчення єдиного зразка і номерний пломбінатор.

Права Держенергонагляду

11. Головний державний інспектор України з енергетичного нагляду, його заступники та відповідні державні інспектори з енергетичного нагляду під час виконання покладених на Держенергонагляд завдань та функцій мають право:

- вимагати в межах своєї компетенції від суб'єктів електроенергетики та споживачів вжиття заходів для усунення виявлених Держенергонаглядом порушень;
- залучати в установленому порядку установи та організації до розроблення нормативних документів з питань, що належать до їх компетенції;
- отримувати в установленому порядку від міністерств, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади, суб'єктів електроенергетики та споживачів інформацію, необхідну для виконання покладених на них завдань;
- визначати періодичність, порядок і напрями обстеження електричних і теплових установок споживачів енергії;

- безперешкодного в будь-який час доби доступу до електричних і теплових установок суб'єктів електроенергетики та споживачів;
- опломбовувати в установленому порядку електричні і теплові установки споживачів енергії;
- видавати суб'єктам електроенергетики та споживачам обов'язкові для виконання приписи щодо:
 - ⇒ усунення порушень нормативно-правових актів;
 - ⇒ приведення засобів обліку, контролю та регулювання виробництва, передачі, постачання та споживання енергії у відповідність з нормами, правилами і стандартами в електроенергетиці;
 - ⇒ неприпустимості продовження експлуатації електричних і теплових установок споживачів, якщо це створює загрозу для життя та здоров'я обслуговуючого персоналу і населення, навколишнього середовища, енергопостачання інших споживачів.

12. Рішення посадових осіб Держенергонагляду можуть бути оскаржені в установленому порядку.

Подання скарги не є підставою для припинення виконання рішення, яке оскаржується, до його остаточного розгляду відповідно до законодавства.

2.11. Державна інспекція з енергозбереження *(Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 29 червня 2000 р. № 1039. Із змінами)*

1. Державна інспекція з енергозбереження (далі — Інспекція) є урядовим органом державного управління, що діє у складі Мінпаливенерго і йому підпорядковується.

2. Інспекція в своїй діяльності керується Конституцією та законами України, актами Президента України і Кабінету Міністрів України, цим Положенням та наказами Мінпаливенерго.

3. Інспекція:

- у межах своєї компетенції бере участь у реалізації державної політики та здійснює державний контроль у сфері енергозбереження;

- виконує відповідно до законодавства контрольно-наглядові функції щодо використання паливно-енергетичних ресурсів та проводить державну експертизу об'єктів підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності (далі — підприємства), перелік яких наведено у додатку до Положення про державну експертизу з енергозбереження, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 15 липня 1998 р. N 1094 «Про державну експертизу з енергозбереження»;
- виконує регулятивні та дозвільно-реєстраційні функції щодо фізичних та юридичних осіб;
- здійснює у межах своєї компетенції контроль за додержанням норм законодавства у сфері енергозбереження, узагальнює практику його застосування та розробляє пропозиції щодо вдосконалення цього законодавства;
- сприяє підвищенню ефективності роботи з раціонального і економного витрачання електричної та теплової енергії, енергії пари, газу, інших видів органічного палива, нетрадиційних та відновлюваних джерел енергії на підприємствах і населенням;
- здійснює державний контроль за станом обліку паливно-енергетичних ресурсів, додержанням дисципліни газоспоживання та газопостачання, використанням автоматичних засобів регулювання споживання природного газу, наявністю і додержанням режимних або технологічних карт устаткування, використанням вторинних паливно-енергетичних ресурсів;
- реєструє в установленому порядку проектні і налагоджувальні організації та видає їм для одержання ліцензій висновки щодо можливості виконання ними проектних і налагоджувальних робіт на газоспоживальному обладнанні, здійснює контроль за якістю цих робіт;
- видає в межах своєї компетенції нормативно-технічну документацію;
- здійснює контроль за переведенням енергетичного обладнання на резервні види палива, наявністю і поповненням його резервних запасів на підприємствах, технічною готовністю енергетичних господарств до експлуатації;
- визначає та щороку переглядає технологічну броню газоспоживання підприємств-регуляторів;

- видає підприємствам, які є виробниками та споживачами паливно-енергетичних ресурсів, технічні умови на проектування нового, реконструкцію діючого обладнання та систем комплексного вимірювання і обліку цих ресурсів, погоджує розроблені проекти;
- проводить перевірку та видає висновки щодо відповідності приладів обліку і регулювання, систем комплексного вимірювання і обліку споживання зазначених ресурсів вимогам стандартів, проектних рішень та виданих нею технічних умов;
- надає за результатами перевірки підприємств обов'язкові для виконання приписи стосовно усунення порушень і недоліків, зумовлених невиконанням вимог законодавства з енергозбереження щодо ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів та контролює виконання цих приписів;
- бере участь у роботі комісій з атестації посадових осіб, спеціалістів та осіб, відповідальних за стан газового господарства, працівників проектних, налагоджувальних, газопостачальних та газозбутових організацій, викладачів навчальних комбінатів, функціональні обов'язки яких пов'язані з видобуванням, переробкою, виробництвом, транспортуванням, зберіганням та споживанням паливно-енергетичних ресурсів;
- здійснює контроль шляхом проведення комплексних перевірок стану обліку паливно-енергетичних ресурсів, що витрачаються для:
 - ⇒ виробництва продукції;
 - ⇒ надання послуг населенню (електро-, водо-, тепло-, газопостачання); видобування, переробки, виробництва, транспортування, зберігання та споживання зазначених ресурсів;
- здійснює контроль за впровадженням енергозберігаючих технологій та теплоізоляційних матеріалів під час будівництва і реконструкції підприємств, об'єктів житлово-цивільного призначення незалежно від форми власності;
- здійснює контроль за виконанням загальнодержавних, регіональних, місцевих та інших програм з енергозбереження та вносить пропозиції щодо виконання енергозберігаючих

заходів з метою зменшення енергоємності продукції (послуг) та питомої частки паливно-енергетичних ресурсів в основному та допоміжному виробництві;

- аналізує стан використання паливно-енергетичних ресурсів підприємствами та приймає відповідні рішення;
 - видає підприємствам рекомендації щодо пріоритетного фінансування енергозберігаючих заходів (витрат на науково-дослідні та дослідно-конструкторські розробки, виготовлення дослідних зразків та експериментальних установок, впровадження у виробництво високоефективних технологій, обладнання та матеріалів);
 - бере участь у роботі технічних і державних комісій з прийняття в експлуатацію:
- ⇒ обладнання, що використовує паливно-енергетичні ресурси та утилізує тепло, приладів обліку і регулювання, систем комплексного вимірювання та обліку споживання цих ресурсів;
- ⇒ завершених будівництвом нових і реконструйованих підприємств, окремих об'єктів незалежно від форми власності, які використовують зазначені ресурси, в тому числі об'єктів житлово-цивільного призначення;
 - надає підприємствам методичну та організаційну допомогу з питань енергозбереження;
 - виконує інші функції, що впливають з покладених на Інспекцію завдань.

4. Інспекція має право:

- ◆ залучати спеціалістів органів виконавчої влади і підприємств (за погодженням з їх керівниками) для розгляду питань, що належать до її компетенції;
- ◆ залучати до проведення державної експертизи з енергозбереження в установленому порядку спеціалістів науково-дослідних, проектно-конструкторських, інших установ та організацій, вищих навчальних закладів, представників громадськості та експертів міжнародних організацій;
- ◆ одержувати безоплатно в установленому порядку від міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій, органів місцевого самоврядування, підприємств інформа-

ційні матеріали, необхідні для виконання покладених на неї завдань;

- ◆ скликати в установленому порядку наради з питань, що належать до її компетенції;
 - ◆ затверджувати в межах своєї компетенції зразки приписів, актів та інших документів, визначених Законом України «Про енергозбереження» ;
 - ◆ складати протоколи, акти перевірок та видавати обов'язкові для виконання приписи стосовно усунення порушення норм законодавства у сфері енергозбереження під час видобування, переробки, виробництва, транспортування, зберігання та споживання паливно-енергетичних ресурсів;
 - ◆ припиняти в установленому порядку подачу природного газу споживачам, крім населення:
- ⇒ за дорученням постачальника природного газу, газозбутової, нафтогазодобувної організації чи газотранспортного підприємства у разі несплати за спожитий природний газ чи відмови використовувати резервні види палива за відповідними графіками;
- ⇒ у разі повторного невиконання її припису щодо усунення порушень в експлуатації газоспоживального обладнання та відсутності приладів обліку споживання природного газу, теплової енергії, відсутності або відключення засобів автоматичного регулювання використання природного газу, його споживання без затверджених питомих норм, невідповідності резервно-паливного господарства і газового обладнання до роботи на резервному паливі; надавати дозволи на відновлення газопостачання у разі погашення заборгованості за використаний природний газ та послуги з його транспортування і усунення порушень, виявлених при обстеженні працівниками газоспоживального обладнання щодо його надійності та готовності до прийняття природного газу;
 - ◆ складати протоколи про адміністративні правопорушення відповідно до законодавства;
 - ◆ застосовувати економічні санкції до підприємств відповідно до законодавства у разі виявлення фактів перевитрати ними зазначених ресурсів унаслідок неефективного (марнотратного) їх використання;

- ◆ надавати послуги на платній основі (із зарахуванням одержуваних коштів до державного бюджету), пов'язані з проведенням державної експертизи з енергозбереження, відновленням газопостачання підприємств, видачею технічних вимог з ефективного його використання, перевіркою відповідності енергоспоживальних об'єктів вимогам проектно-технічної документації та висновків щодо стану готовності організацій до проведення пусконаладжувальних робіт, надання інших послуг з енергозбереження, що не суперечать законодавству.

Працівники Інспекції мають право безперешкодного доступу на підприємства незалежно від форми власності та підпорядкованості згідно із законодавством для виконання покладених на неї завдань.

Рішення Інспекції можуть скасовуватися Міністром палива та енергетики.

Рішення регіональних органів Інспекції можуть скасовуватися начальником Інспекції — головним державним інспектором з енергозбереження.

Інспекцію очолює начальник — головний державний інспектор з енергозбереження, який призначається на посаду та звільняється з посади Кабінетом Міністрів України за поданням Міністра палива та енергетики.

Начальник Інспекції є членом колегії Мінпаливенерго.

Начальник Інспекції — головний державний інспектор з енергозбереження має заступників, у тому числі одного першого, які призначаються на посаду та звільняються з посади Кабінетом Міністрів України за поданням Міністра палива та енергетики, погодженим з начальником Інспекції — головним державним інспектором з енергозбереження.

Розподіл обов'язків між заступниками провадить начальник Інспекції — головний державний інспектор з енергозбереження.

Начальник Інспекції — головний державний інспектор з енергозбереження:

- здійснює керівництво діяльністю Інспекції, несе персональну відповідальність перед Кабінетом Міністрів України і Міністром палива та енергетики;
- призначає на посаду та звільняє з посади керівників структурних підрозділів, інших працівників Інспекції, крім своїх заступників;

- визначає ступінь відповідальності своїх заступників, керівників структурних підрозділів Інспекції та територіальних органів;
- притягає до дисциплінарної відповідальності керівників структурних підрозділів та працівників Інспекції, керівників територіальних органів, крім своїх заступників;
- підписує видані в межах компетенції Інспекції накази та організовує перевірку їх виконання;
- затверджує положення про структурні підрозділи Інспекції;
- здійснює інші повноваження, передбачені законодавством, нормативними актами та цим Положенням.

Інспекція для реалізації покладених на неї завдань утворює за погодженням з Міністром палива та енергетики територіальні органи у межах граничної чисельності працівників Інспекції.

Призначення на посаду та звільнення з посади керівників територіальних органів, затвердження положень про ці органи здійснюється начальником Інспекції — головним державним інспектором з енергозбереження.

Чисельність працівників та структуру територіальних органів Інспекції затверджує начальник Інспекції.

В Інспекції утворюється колегія у складі начальника Інспекції — головного державного інспектора з енергозбереження (голова колегії), його заступників за посадою, керівників структурних підрозділів Інспекції.

Персональний склад колегії затверджується Міністром палива та енергетики.

Рішення колегії проводяться в життя наказами Інспекції.

Граничну чисельність працівників та структуру Інспекції затверджує Міністр палива та енергетики у межах граничної чисельності працівників Мінпаливенерго, затвердженої Кабінетом Міністрів України.

Штатний розпис, кошторис доходів і видатків Інспекції затверджує начальник Інспекції — головний державний інспектор з енергозбереження за погодженням з Міністром палива та енергетики та Мінфіном.

Умови оплати праці працівників Інспекції визначаються Кабінетом Міністрів України.

Інспекція утримується за рахунок державного бюджету у межах коштів, передбачених на утримання Мінпаливенерго.

Інспекція є юридичною особою, має самостійний баланс, печатку із зображенням Державного Герба України і своїм найменуванням.

Територіальні органи Інспекції мають реєстраційні рахунки в територіальних органах Державного казначейства, печатку із зображенням Державного Герба України і своїм найменуванням.

Працівники Інспекції мають посвідчення єдиного зразка, а інспектори — номерний пломбінатор.

2.12. Спеціальна підготовка і навчання з питань технічної експлуатації об'єктів електроенергетики

(Затверджено наказом Міністерства палива та енергетики України від 09.02.2004 № 75)

1. Загальні положення

1.1. Це Положення розроблене відповідно до вимог Закону України «Про електроенергетику» щодо комплектування робочих місць висококваліфікованими кадрами і підвищення їх кваліфікації для роботи в нормальних та екстремальних умовах з додержанням єдиних норм, правил і стандартів, з метою збереження цілісності та надійної роботи об'єднаної енергетичної системи України.

1.2. Вимоги цього Положення обов'язкові для виконання працівниками всіх суб'єктів електроенергетики (крім атомних електростанцій), а також підприємств та організацій, що виконують ремонтні, монтажні, будівельні, налагоджувальні, науково-дослідні, проектні або інші роботи на об'єктах електроенергетики (далі — підприємства) незалежно від їх відомчої належності та форм власності.

1.3. Положення встановлює порядок проведення спеціальної підготовки, навчання і перевірки знань з питань технічної експлуатації об'єктів електроенергетики, які є обов'язковими для виконання всіма суб'єктами електроенергетики.

До нормативних документів, які визначають порядок технічної експлуатації об'єктів електроенергетики, належать нормативний документ «Технічна експлуатація електричних станцій

і мереж. Правила», затверджений наказом Міністерства палива та енергетики України від 13 червня 2003 року № 296, а також нормативно-правові та нормативні акти з питань користування електричною і тепловою енергією, улаштування, будови, експлуатації, ремонту і диспетчерського управління.

1.4. Положення поширюється на керівників суб'єктів електроенергетики та працівників, які забезпечують виробничі процеси в електроенергетиці, що зазначені в додатку 1 до цього Положення (далі — працівники електроенергетики).

На кожному підприємстві згідно з додатком 1 до цього Положення розробляється і затверджується перелік спеціальностей і посад працівників, які забезпечують виробничі процеси в електроенергетиці.

1.5. На підприємствах відповідно до цього Положення з урахуванням місцевих умов та складу енергетичного обладнання розробляються і затверджуються наказами керівників відповідні положення про спеціальну підготовку і навчання з питань технічної експлуатації, які можуть поєднуватись з положенням про навчання з питань охорони праці.

1.6. Забороняється допуск до роботи працівників електроенергетики, які не пройшли спеціальної підготовки, навчання і перевірки знань, передбачених цим Положенням.

1.7. Працівники електроенергетики проходять такі форми навчання з питань технічної експлуатації: спеціальна підготовка; періодичне навчання в спеціалізованих навчальних закладах; щорічне навчання на підприємстві електроенергетики; стажування; дублювання; протиаварійні тренування; інструктажі.

1.8. Працівники електроенергетики, функціональні обов'язки яких пов'язані з технічною експлуатацією об'єктів електроенергетики, повинні мати спеціальну освіту енергетичного профілю (повну вищу, базову вищу, професійно-технічну).

Первинна професійна підготовка робітників, які раніше не мали робітничої професії, може проводитись на підприємствах відповідно до Положення про професійне навчання кадрів на виробництві, затвердженого спільним наказом Міністерства праці та соціальної політики України, Міністерства освіти і науки України від 26 березня 2001 року № 127/151.

Працівники електроенергетики до початку самостійного виконання роботи повинні проходити спеціальну підготовку.

1.9. Усі форми навчання з питань технічної експлуатації, у тому числі і спеціальна підготовка, повинні поєднуватися з навчанням з питань охорони праці, яке необхідно проводити з урахуванням і дотриманням вимог законодавства та інших нормативно-правових актів про навчання працівників електроенергетики. Навчання проводяться за програмами, обсяг яких з питань технічної експлуатації має становити не менше половини обсягу всього навчального процесу.

Програми спеціальної підготовки і періодичного навчання повинні передбачати теоретичне і практичне навчання працівників електроенергетики.

1.10. Навчання працівників електроенергетики має безперервний характер і проводиться протягом їх трудової діяльності з метою розширення та поглиблення їх знань, умінь і навичок відповідно до вимог сучасного виробництва в електроенергетиці.

1.11. Спеціалізовані навчальні заклади (далі — СНЗ), які проводять навчання працівників електроенергетики, повинні мати необхідну матеріально-технічну базу для проведення теоретичного навчання, тренажної підготовки, а також мати дозволи Державного комітету України з нагляду за охороною праці та ліцензії Міністерства освіти і науки України.

1.12. Працівники електроенергетики зобов'язані постійно підтримувати належний рівень своєї кваліфікації. Керівники підприємств мають створювати умови для досягнення працівниками електроенергетики найкращих результатів у роботі і навчанні.

1.13. На кожному підприємстві складаються та затверджуються керівництвом щорічні та перспективні плани-графіки проведення навчання у СНЗ і на підприємстві, а також плани-графіки перевірки знань. Заявки на навчання на наступний рік надсилаються до 1 жовтня поточного року відповідним СНЗ для планування цієї роботи та оформлення договорів про її проведення.

1.14. Навчання працівників електроенергетики проводиться з використанням сучасних технічних засобів: автоекзаменаторів, аудіовізуальних засобів, комп'ютерних навчально-тренувальних систем, тренажерів на навчальних полігонах, у центрах тощо. Час, який витрачається на проведення навчання і перевірки знань, зараховується як робочий час.

1.15. Перевірка знань працівників електроенергетики з питань технічної експлуатації проводиться за тими нормативно-

правовими актами, додержання яких належить до їх службових обов'язків.

Перевірку знань проводять комісії, які призначаються наказом керівника підприємства.

До перевірки знань не допускаються працівники, які не пройшли навчання в СНЗ у терміни, установлені цим Положенням, і для яких обов'язковим є таке навчання.

1.16. Формою перевірки знань є іспит, який проводиться за екзаменаційними білетами у вигляді усного опитування або шляхом тестування з наступним усним опитуванням. Перелік питань до білетів затверджується керівником підприємства. Результати перевірки знань працівників електроенергетики з питань технічної експлуатації оформляються протоколами засідання комісії з перевірки знань з питань технічної експлуатації (далі — комісія з перевірки знань), а також у посвідченні про перевірку знань з питань охорони праці та технічної експлуатації (далі — посвідчення).

1.17. Забороняється допуск до роботи працівників електроенергетики без посвідчень, а також у разі порушення термінів перевірки знань.

1.18. У разі незадовільних результатів перевірки знань з питань технічної експлуатації працівник електроенергетики протягом одного місяця повинен пройти додаткове самостійне навчання та повторну перевірку знань. До повторної перевірки знань працівник електроенергетики повинен бути відсторонений від виконання своїх функціональних обов'язків, а посвідчення працівника електроенергетики залишається у комісії з перевірки знань.

За умови незадовільних результатів повторної перевірки знань працівник електроенергетики до роботи не допускається.

1.19. Для проведення навчання на виробництві підприємства повинні мати технічні кабінети та технічні бібліотеки.

Кожна енергетична система, електростанція потужністю 500 МВт і більше повинна мати тренажерний центр (пункт). Структурні підрозділи розподільних електромереж енергопостачальних компаній, об'єднань повинні мати навчально-тренувальні полігони.

Оперативні працівники (диспетчери, начальники змін, машиністи енергоблоків) повинні один раз на 3 роки проходити

навчання в тренажерних центрах (пунктах) згідно із затвердженими графіками.

1.20. Організацію навчання та перевірки знань з питань технічної експлуатації здійснюють служби підготовки (управління) персоналу або інші працівники, яким керівником підприємства згідно з наказом (розпорядженням) доручена організація цієї роботи.

1.21. Відповідальність за організацію і здійснення спеціальної підготовки, навчання та перевірки знань працівників електроенергетики покладається на заступника керівника підприємства з технічних питань, а в їх структурних підрозділах — на керівників цих підрозділів або їх заступників.

1.22. Контроль за дотриманням вимог цього Положення здійснюють Державна інспекція з експлуатації електричних станцій і мереж і Державна інспекція з енергетичного нагляду за режимами споживання електричної та теплової енергії.

2. Визначення термінів

У цьому Положенні наведені нижче терміни вживаються у такому значенні:

- мережа (електрична чи теплова) — сукупність енергетичних і трубопровідних установок для передачі та розподілу електричної енергії, гарячої води та пари;
- об'єднана енергетична система України — сукупність електростанцій, електричних і теплових мереж, інших об'єктів електроенергетики, які об'єднані спільним режимом виробництва, передачі та розподілу електричної і теплової енергії при централізованому управлінні цим режимом;
- об'єкт електроенергетики — електрична станція (крім ядерної частини атомної електричної станції), електрична підстанція,
- електрична мережа, підключені до об'єднаної енергетичної системи України, а також котельня, підключена до магістральної теплової мережі, магістральна тепла мережа;
- працівники виробничі — працівники, робота яких безпосередньо пов'язана з виробничими процесами (експлуатація, ремонт, монтаж, налагоджування обладнання, транспортних засобів, споруд, будівель тощо) та з їх забезпеченням;

- працівники оперативні (чергові) — працівники, які перебувають на чергуванні в зміні і допущені до оперативного управління та (або) оперативних перемикачів;
- працівники оперативно-виробничі — працівники, спеціально навчені і підготовлені для оперативного обслуговування в затвердженому обсязі закріпленого за ними обладнання;
- спеціальна підготовка — додаткове навчання працівників електроенергетики, які мають спеціальну освіту (повну вищу, базову вищу, професійно-технічну) для їх підготовки до виконання своїх функціональних обов'язків. Спеціальна підготовка проводиться до початку самостійної роботи і в разі перерви в роботі понад один рік.

3. Спеціальна підготовка працівників електроенергетики

3.1. Спеціальну підготовку проходять працівники, які забезпечують виробничі процеси в електроенергетиці. Перелік таких працівників визначається на кожному підприємстві згідно з вимогами пункту 1.4 цього Положення.

3.2. Спеціальна підготовка працівників електроенергетики проводиться:

- ♦ до початку самостійного виконання своїх функціональних обов'язків;
- ♦ у разі переведення працівника на іншу роботу або призначення його на іншу посаду, що потребує додаткових знань з питань технічної експлуатації або додаткових практичних навичок;
- ♦ у разі перерви в роботі на займаній посаді (професії) понад один рік.

Працівники електроенергетики, які мають повну вищу, базову вищу або професійно-технічну освіту, а також працівники, які переводяться на інше робоче місце або мали перерву в роботі, у тому числі більше одного року, можуть проходити спеціальну підготовку безпосередньо на об'єктах електроенергетики без додаткового навчання в СНЗ.

3.3. Спеціальна підготовка працівників електроенергетики здійснюється за індивідуальними програмами з урахуванням освіти, кваліфікації працівника і його попереднього досвіду роботи на об'єктах електроенергетики.

Оперативний і оперативно-виробничий персонал під час спеціальної підготовки повинен проходити послідовне теоретичне та

практичне навчання на посадах і робочих місцях, які належать до сфери його оперативного управління.

Програма спеціальної підготовки керівників, професіоналів, фахівців та оперативних працівників робочих професій затверджується головним інженером підприємства (заступником керівника з технічних питань).

Для решти працівників електроенергетики програми спеціальної підготовки затверджуються керівником структурного підрозділу підприємства.

3.4. Програми спеціальної підготовки працівників електроенергетики повинні передбачати такі розділи:

- навчання в СНЗ (за винятком зазначеного в пункті 3.2 цього Положення);
- теоретичне і практичне навчання на об'єктах електроенергетики;
- стажування;
- перевірка знань з питань технічної експлуатації;
- дублювання та протиаварійні тренування (для оперативних та оперативно-виробничих працівників).

3.5. Програма спеціальної підготовки працівників електроенергетики повинна передбачати обсяги навчання в СНЗ і на об'єктах електроенергетики в годинах. Програма має також передбачати місце проведення кожного етапу підготовки і визначати осіб, відповідальних за її виконання.

Навчання в СНЗ проводиться за програмами цих закладів. У розділі програми спеціальної підготовки «Навчання в СНЗ» достатньо зазначити тільки назву СНЗ і тривалість навчання.

Працівникам електроенергетики, які під час спеціальної підготовки пройшли успішне навчання та тестування в СНЗ, видається свідоцтво, форму якого наведено в додатку 4 до цього Положення.

3.6. Тривалість спеціальної підготовки повинна бути не менше:

- ♦ для диспетчерів, начальників змін і машиністів енергоблоків, блочних щитів, котлів, турбін — 300 год.;
- ♦ для інших оперативних працівників — 200 год.;
- ♦ для оперативно-виробничих працівників — 150 год.;
- ♦ для решти працівників — 100 год.

3.7. Після навчання в СНЗ і одержання свідоцтва, а також завершення навчання на об'єктах електроенергетики в обсягах затвердженої програми спеціальної підготовки працівник

електроенергетики допускається до перевірки знань в комісії за місцем роботи.

У разі якщо під час спеціальної підготовки немає можливості провести навчання в СНЗ з причин, що не залежать від підприємства, то в таких випадках працівник електроенергетики допускається до перевірки знань з наступним його навчанням у СНЗ протягом одного року.

3.8. Після закінчення спеціальної підготовки допуск до самостійної роботи керівників, професіоналів, фахівців, оперативних та оперативно-виробничих працівників робочих професій здійснюється за розпорядженням головного інженера (заступника керівника з технічних питань) підприємства, для решти працівників електроенергетики — за розпорядженням керівника структурного підрозділу підприємства.

4. Інструктажі з питань технічної експлуатації

4.1. Інструктажі з питань технічної експлуатації повинні проходити працівники об'єктів електроенергетики, уключаючи їх керівників.

4.2. Види інструктажів, порядок і періодичність їх проведення визначаються нормативним документом «Технічна експлуатація електричних станцій і мереж. Правила».

4.3. Інструктаж з питань технічної експлуатації проводить безпосередній керівник працівника електроенергетики, з яким проводиться інструктаж (начальник цеху, зміни цеху, району, філії, дільниці, інженер, майстер тощо).

4.4. Інструктажі з питань технічної експлуатації завершуються перевіркою знань у вигляді усного опитування кожного працівника електроенергетики за тематикою інструктажу. Перевірку знань здійснює особа, яка проводила інструктаж. У разі незадовільних результатів опитування з працівником електроенергетики протягом 10 днів знову проводяться інструктаж і повторне його усне опитування.

У разі незадовільних результатів повторного опитування працівнику електроенергетики призначається позачергова перевірка знань.

4.5. Працівники електроенергетики, які працюють за сумісництвом, проходять інструктажі як з основних спеціальностей, так і з спеціальностей за сумісництвом.

4.6. Проведення інструктажів з питань технічної експлуатації можна проводити разом з інструктажами з охорони праці і фіксувати у відповідних журналах.

4.7. Перелік спеціальностей і посад працівників електроенергетики, які звільняються від інструктажів з питань технічної експлуатації, затверджується головним інженером (заступником керівника з технічних питань) підприємства. До цього переліку можуть включатися посади працівників, які не забезпечують основні виробничі процеси в електроенергетиці.

5. Стажування працівників електроенергетики

5.1. Стажування проходять усі працівники електроенергетики, за винятком працівників, зазначених у пункті 5.5 цього Положення.

5.2. Стажування проводиться під час спеціальної підготовки з метою набуття знань щодо застосування на робочому місці вимог правил безпечної експлуатації технологічного устаткування, технологічних і посадових інструкцій, інструкцій з експлуатації енергетичного обладнання, освоєння в конкретних умовах особливостей устаткування, виробничих процесів і методів економічного і безаварійного керування ними, а також оволодіння навичками орієнтування в нормальних і аварійних виробничих ситуаціях.

5.3. Допуск до стажування оформлюється наказом або розпорядженням керівника підприємства (структурного підрозділу), у якому визначається тривалість стажування та вказується прізвище відповідального працівника.

5.4. Тривалість стажування залежить від характеру роботи, стажу, кваліфікації працівника електроенергетики і визначається керівником підприємства (структурного підрозділу).

5.5. Керівнику підприємства надається право своїм наказом (розпорядженням) звільняти від стажування працівника електроенергетики, який має стаж роботи за відповідною спеціальністю не менше 3 років, або переводити з одного робочого місця на інше, де характер його роботи та тип обладнання, на якому він працюватиме, не змінюються.

5.6. Стажування проводиться за тематикою, яка включається до програми спеціальної підготовки для конкретної професії, посади, робочого місця.

5.7. Запис про закінчення стажування здійснюється керівником відповідного структурного підрозділу підприємства в журналі реєстрації інструктажів або в програмі спеціальної підготовки.

5.8. Якщо тривалість стажування виявилась недостатньою для набуття необхідних знань, то воно може бути продовжено згідно з новим наказом (розпорядженням) на строк, що не може перевищувати половини основного терміну стажування.

5.9. Після закінчення стажування і перевірки знань працівники електроенергетики допускаються до самостійної роботи, а оперативні та оперативно-виробничі працівники — до дублювання.

6. Дублювання

6.1. Дублювання — це самостійне виконання оперативним, оперативно-виробничим працівником (дублером) професійних обов'язків на робочому місці під наглядом досвідченого працівника.

6.2. Оперативні працівники перед допуском до самостійної роботи (після навчання та перевірки знань) повинні пройти дублювання на своєму робочому місці. Необхідність дублювання на інших робочих місцях визначається з урахуванням вимог до професії.

6.3. Тривалість дублювання на робочому місці встановлюється рішенням комісії з перевірки знань і залежить від кваліфікації працівника електроенергетики та складності обладнання, яке він обслуговуватиме, але не менше 6 змін.

Забороняється проведення дублювання на робочих місцях з безпосереднім виконанням робіт з підвищеною небезпекою, якщо працівник електроенергетики не пройшов відповідного медичного огляду і навчання для виконання таких робіт.

6.4. Допуск до дублювання здійснюється після перевірки знань і оформлюється розпорядженням керівника підприємства (структурного підрозділу), у якому зазначаються дата початку і закінчення дублювання і прізвище працівника електроенергетики, відповідального за дублювання.

6.5. Розпорядження про допуск до дублювання доводиться до відома дублерові і працівникові, відповідальному за дублювання, під особистий розпис. Дане розпорядження також доводиться до відома оперативних працівників вищого та нижчого рівнів, а також суміжних підрозділів, що мають оперативні взаємовідносини.

6.6. Під час дублювання за всі дії дублера відповідають однаковою мірою як основний працівник на робочому місці, так і сам дублер. У період дублювання працівник повинен пройти 1-2 протиаварійні тренування.

6.7. Якщо під час дублювання працівник електроенергетики не оволодів виробничими навичками в достатній мірі або одержав незадовільну оцінку в протиаварійному тренуванні, то тривалість дублювання може бути продовжено, але не більше основного терміну.

Продовження дублювання оформлюється додатковим розпорядженням керівника підприємства (структурного підрозділу).

Якщо під час додаткового дублювання працівник електроенергетики не оволодів необхідними виробничими навичками, то до самостійної роботи на цій посаді він не допускається.

6.8. У разі перерви в роботі оперативних і оперативно-виробничих працівників більше 6 місяців, вони проходять перевірку знань і дублювання на робочому місці, тривалість якого визначається комісією з перевірки знань. За менших термінів перерви в роботі цих працівників необхідність і тривалість дублювання встановлюється керівником структурного підрозділу. У разі перерви в роботі менше 15 календарних днів дублювання проводити необов'язково.

7. Протиаварійні тренування

7.1. Протиаварійні тренування проводяться з метою перевірки підготовленості працівника електроенергетики до виконання своїх функціональних обов'язків в аварійних ситуаціях. При цьому перевіряється уміння працівника електроенергетики правильно орієнтуватись в аварійних ситуаціях, своєчасно приймати необхідні рішення та виконувати оперативну роботу.

7.2. Протиаварійні тренування проводяться з працівниками електроенергетики, які належать до категорій оперативного та оперативно-виробничого персоналу.

7.3. Допускається суміщення проведення протиаварійних і протипожежних тренувань.

7.4. Працівники електроенергетики, які за результатами проведення протиаварійних тренувань одержали незадовільні оцінки, протягом місяця проходять додаткове навчання і повторні протиаварійні тренування. У разі незадовільних результатів

повторного протиаварійного тренування працівник електроенергетики відсторонюється від виконання оперативної роботи.

7.5. Порядок проведення протиаварійних тренувань та оцінка їх результатів регулюються галузевим нормативно-правовим актом.

8. Періодичне навчання працівників електроенергетики в спеціалізованих навчальних закладах

8.1. Періодичне навчання в СНЗ проходять працівники, які забезпечують виробничі процеси в електроенергетиці, перелік посад і спеціальностей яких визначено в додатку 1 до цього Положення.

8.2. Члени всіх екзаменаційних комісій та посадові особи оперативного та оперативно-виробничого персоналу проходять періодичне навчання в СНЗ раз на 3 роки.

Працівники робочих професій оперативного та оперативно-виробничого персоналу проходять періодичне навчання в СНЗ раз на 5 років.

Необхідність і періодичність навчання в СНЗ інших категорій працівників електроенергетики визначаються керівництвом підприємства.

8.3. Програми проведення навчання в СНЗ складаються з урахуванням тематики з питань технічної експлуатації, а також тематики з питань безпеки виробництва. Програми навчання затверджує керівництво підприємства, якому підпорядкований СНЗ або орган вищого рівня.

8.4. Методологічне забезпечення і контроль за діяльністю СНЗ здійснює підприємство, якому підпорядкований СНЗ.

8.5. Навчання в СНЗ проводяться в групах, які складаються з працівників електроенергетики однієї або суміжних професій.

Кількість працівників електроенергетики, що навчаються в одній групі, повинна становити від 5 до 30 осіб. Тривалість навчання в СНЗ повинна бути не менше 40 годин.

8.6. Періодичне навчання в СНЗ може вважатись також формою довгострокового підвищення кваліфікації керівників та фахівців за умови, що СНЗ має відповідну ліцензію і тривалість такого навчання становить не менше 72 годин.

8.7. Навчання завершується перевіркою знань (тестуванням) в комісії СНЗ. Підприємства можуть направляти представників

для участі в перевірці знань своїх працівників, які проходять навчання в СНЗ. Білети для перевірки знань (тестування) затверджуються керівництвом підприємства, до якого належить СНЗ, або органом вищого рівня, який проводить перевірку знань працівників електроенергетики.

Задовільні результати навчання і перевірки знань (тестування) фіксуються на окремій сторінці в посвідченні працівника електроенергетики.

Результати комп'ютерного тестування видаються на руки працівникові електроенергетики, який проходив навчання в СНЗ, і передаються на зберігання до служб підготовки (управління) персоналу або іншим працівникам, яким доручена ця робота.

9. Навчання працівників електроенергетики на підприємстві

9.1. Навчання на підприємстві щороку проходять працівники електроенергетики, зайняті на роботах з підвищеною небезпекою або там, де є потреба у професійному доборі.

Необхідність навчання на підприємстві інших категорій працівників електроенергетики визначає керівник підприємства.

9.2. Щорічне навчання працівників електроенергетики проводиться на об'єктах електроенергетики або в СНЗ за окремими програмами.

9.3. На підприємствах складаються і затверджуються списки працівників електроенергетики, які повинні проходити щорічне навчання.

Ці списки складаються на підставі переліку робіт з підвищеною небезпекою і переліку робіт, де є потреба в професійному доборі.

Списки затверджуються спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань охорони праці.

9.4. Щорічне навчання працівників електроенергетики на підприємстві проводиться у вигляді теоретичного і практичного навчання, протиаварійних тренувань, тренажерної підготовки, інструктажів.

9.5. Щорічне навчання на підприємстві проводиться в технічних кабінетах, кабінетах охорони праці, на полігонах, тренажерах, а також на робочих місцях з метою підтримання належного рівня кваліфікації працівників електроенергетики. Тривалість щорічного навчання повинна бути не меншою 30 годин.

9.6. Програми щорічного навчання повинні охоплювати коло питань з технічної експлуатації і безпеки виробництва, поєднуючи при цьому теоретичні і практичні форми навчання. Ці програми затверджуються керівництвом підприємства.

9.7. Щорічне навчання проводиться з групою працівників електроенергетики однієї, а також суміжних спеціальностей. Облік занять ведеться у журналах довільної форми.

9.8. До проведення навчання на підприємстві повинні залучатись висококваліфіковані спеціалісти підприємства, а також можуть залучатись спеціалісти інших організацій за договорами.

9.9. Тренажерна підготовка і психофізіологічний контроль проводиться відповідно до вимог галузевих нормативно-правових актів з цих питань.

10. Перевірка знань працівників електроенергетики з питань технічної експлуатації

10.1. Види перевірок знань працівників електроенергетики, порядок і періодичність їх проведення визначаються нормативно-технічним документом «Технічна експлуатація електричних станцій і мереж. Правила».

10.2. Перевірка знань працівників електроенергетики проводиться індивідуально в обсязі кваліфікаційних вимог до посади чи спеціальності.

Перелік спеціальностей і посад працівників та екзаменаційних комісій, у яких вони проходять перевірку знань, наведено в додатку 5 до цього Положення.

10.3. Перевірка знань працівників електроенергетики з питань технічної експлуатації може проводитись разом з перевіркою знань з питань охорони праці. У разі створення єдиної комісії для перевірки знань з питань технічної експлуатації та охорони праці склад цієї комісії повинен відповідати вимогам цього Положення та Типового положення про навчання з питань охорони праці, затвердженого наказом Комітету по нагляду за охороною праці України Міністерства праці та соціальної політики України від 17 лютого 1999 року № 27.

При цьому результати перевірки знань працівника електроенергетики з кожної дисципліни оформлюються в єдиному протоколі та посвідченні окремими записами.

10.4. Перевірку знань з правил технічної експлуатації електроустановок споживачів та правил технічної експлуатації тепло-використувальних установок і теплових мереж проходять:

- працівники підприємств і організацій (ремонтних, будівельних, монтажних, проектних та інших), що експлуатують енергоустановки, для яких електрична (теплова) енергія використовується на підставі договору;
- працівники енергопостачальних організацій, які оформлюють акти допуску на підключення енергоустановок споживачів до електричної (теплової) мережі, проводять обстеження технічного стану енергоустановок побутових споживачів, а також виконують інші роботи, пов'язані з експлуатацією енергоустановок споживачів.

10.5. Первинна перевірка знань проводиться для оперативних та оперативно-виробничих працівників перед допуском до дублювання.

Первинна перевірка знань решти працівників електроенергетики проводиться після стажування або в разі переведення на іншу роботу (посаду).

Первинну перевірку знань керівників об'єктів електроенергетики та їх заступників з виробничих питань необхідно проводити за участю представників Державної інспекції з експлуатації електричних станцій і мереж.

Про дату перевірки знань регіональна група Державної інспекції з експлуатації електричних станцій і мереж повинна бути повідомлена підприємством не пізніше ніж за 20 днів до її початку.

Про свою участь у роботі комісії регіональна група Державної інспекції з експлуатації електричних станцій і мереж повинна повідомити підприємство не пізніше ніж за 5 днів.

10.6. У центральному органі виконавчої влади з питань паливно-енергетичного комплексу, на підприємствах і його підрозділах створюються постійно діючі комісії з перевірки знань.

Головами цих комісій призначаються керівники або їх заступники з виробничих питань.

Склад цих комісій затверджується наказом керівника підприємства.

Усі члени комісії з перевірки знань в установленому порядку повинні пройти навчання і перевірку знань, за винятком членів

комісії центрального органу виконавчої влади, які не проходять перевірку знань з питань технічної експлуатації.

10.7. До складу комісії з перевірки знань центрального органу виконавчої влади залучаються представники Державної інспекції з експлуатації електричних станцій і мереж та Державної інспекції з енергетичного нагляду за режимами споживання електричної та теплової енергії (за згодою). Представники зазначених державних інспекцій мають також право брати участь у перевірці знань працівників у комісіях з перевірки знань підприємств.

Керівники підприємств наприкінці року повинні надавати в регіональну групу Державної інспекції з експлуатації електричних станцій і мереж графік перевірки знань працівників електроенергетики на наступний рік. Про свою участь у перевірці знань працівників підприємств представники державних інспекцій попереджують підприємство за 5 днів до проведення іспиту.

Під час перевірки знань оперативних і оперативно-виробничих працівників до складу комісій з перевірки знань залучаються представники відповідних служб вищого оперативного рівня.

Для перевірки знань диспетчерів енергопостачальних компаній, начальників змін електростанцій потужністю 500 МВт і більше до складу комісії з перевірки знань залучається представник оперативної служби енергосистеми.

До складу комісії з перевірки знань повинно входити не менше 3 осіб.

10.8. Працівники електроенергетики перевірку знань проходять:

10.8.1. Керівники, заступники керівників та члени екзаменаційних комісій підприємств, які зазначені у додатку 5 до цього Положення, — у комісії з перевірки знань центрального органу виконавчої влади.

10.8.2. Голови і члени екзаменаційних комісій — у комісіях вищих інстанцій.

10.8.3. Інші працівники електроенергетики — у комісіях підприємств або в комісіях структурних підрозділів підприємства.

Додаток 1

Перелік спеціальностей і посад працівників, які забезпечують виробничі процеси в електроенергетиці

1. Керівники, заступники керівників енергетичних компаній, підприємств, організацій.
2. Керівники і професіонали виробничих служб енергетичних компаній, підприємств, організацій.
3. Керівники, заступники керівників електростанцій, котельень, електричних і теплових мереж.
4. Керівники, професіонали і фахівці:
 - 4.1. Виробничих підрозділів електростанцій, котельень, електричних і теплових мереж.
 - 4.2. Структурних підрозділів Державної інспекції з енергонагляду за режимами споживання електричної і теплової енергії та підрозділів енергозбуту енергопостачальних компаній.
 - 4.3. Ремонтних, монтажних, налагоджувальних та інших організацій, які обслуговують об'єкти електроенергетики.
 - 4.4. Диспетчерських служб.
 - 4.5. Служб релейного захисту і автоматики.
 - 4.6. Електротехнічних служб, служб підстанцій, ліній електропередавання.
 - 4.7. З обслуговування засобів диспетчерського і технологічного керування.
 - 4.8. Лабораторій з випробувань, контролю та аналізу.
5. Керівники та інструктори навчально-курсівих комбінатів і навчально-тренувальних центрів.
6. Диспетчери і чергові інженери всіх рівнів.
7. Начальники змін електростанцій та їх цехів (дільниць).
8. Майстри виробництва об'єктів електроенергетики та інші посадові особи, які організують або виконують роботи на діючому обладнанні об'єктів електроенергетики.
9. Старші машиністи, машиністи, машиністи-обхідники та оператори електростанцій, котельень і теплових мереж.
10. Електромонтери та електрослюсарі з оперативного, експлуатаційного та ремонтного обслуговування об'єктів електроенергетики.
11. Слюсарі з експлуатації, обслуговування і ремонту енергетичного устаткування електростанцій, котельень і теплових мереж.

12. Акумуляторники.
13. Котлоочисники.
14. Обмурувальники, ізолювальники.
15. Працівники, робота яких пов'язана з джерелами іонізуючого випромінювання, транспортом, вибуховими або отруйними речовинами, обслуговуванням установок, апаратів або посудин, що працюють під тиском.
16. Електрогазозварники.
17. Працівники, які виконують роботи з підвищеною пожежною небезпекою.
18. Працівники, які виконують роботу згідно з Переліком робіт з підвищеною небезпекою, затвердженим наказом Державного комітету України по нагляду за охороною праці від 30 листопада 1993 року № 123, або діяльність яких стосується робіт, що вимагають професійного відбору.
19. Посадові особи згідно з Переліком посад посадових осіб, які зобов'язані проходити попередню і періодичну перевірку знань з охорони праці, затвердженим наказом Державного комітету України по нагляду за охороною праці від 11 жовтня 1993 року № 94 4.

2.13. Взаємодія Державної екологічної інспекції та Державної інспекції з енергозбереження

(Затверджено спільним наказом Міністерства екології та природних ресурсів України і Державного комітету України з енергозбереження від 26.09.2002 № 369 / 100)

Загальні положення

Це Положення встановлює порядок взаємодії Державної екологічної інспекції, територіальних органів Мінекоресурсів України і Державної інспекції з енергозбереження Державного комітету України з енергозбереження та її органів на місцях при здійсненні державного контролю за охороною навколишнього природного середовища, раціональним використанням природних та паливно-енергетичних ресурсів.

Принципи взаємодії

Основними принципами взаємодії є:

Суворе дотримання вимог чинного законодавства, нормативно-правових актів та Правил з питань здійснення державного контролю за охороною навколишнього природного середовища, раціональним використанням природних та паливно-енергетичних ресурсів.

Комплексне використання сил та засобів, що є в наявності в Державній екологічній інспекції, територіальних органів Мінекоресурсів України та територіальних управліннях Державної інспекції з енергозбереження Держкоенергозбереження України.

Підвищення оперативності та дієвості при організації та проведенні перевірок об'єктів з питань раціонального використання природних та паливно-енергетичних ресурсів, додержанням при цьому встановлених обсягів впливу на навколишнє природне середовище.

Контроль за впровадженням відкриттів, винаходів, нової техніки, імпортного устаткування, що використовують природні та паливно-енергетичні ресурси.

Основні напрямки взаємодії

Здійснення контролю за охороною навколишнього природного середовища, раціональним використанням природних та паливно-енергетичних ресурсів, виконанням вимог державної експертизи у сферах охорони природних ресурсів та енергозбереження, додержанням при цьому встановлених обсягів впливу на навколишнє природне середовище.

Підготовка пропозицій щодо вдосконалення існуючої законодавчої та нормативно-правової бази з питань контролю за охороною навколишнього природного середовища, раціональним використанням природних та паливно-енергетичних ресурсів.

Затвердження (погодження) розроблених нормативно-методичних документів з питань організації та здійснення контролю за охороною навколишнього природного середовища, раціональним використанням природних та паливно-енергетичних ресурсів.

Участь у розслідуванні випадків надзвичайних ситуацій, які сталися на об'єктах, що використовують природні та паливно-енергетичні ресурси, особливо в рекреаційних зонах та зонах з особливим статусом:

Ініціювання перед центральними органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування питань:

- виведення підприємств — забруднювачів навколишнього природного середовища, які експлуатують неефективне енергосилове та технологічне обладнання, використовують застарілі технології, що призводить до підвищених обсягів впливів на навколишнє природне середовище, за межі таких зон;
- заборони надходження та спалювання низькосортних (неякісних) видів палива;
- використання енергетичного потенціалу від спалювання відходів промисловості та побуту у своєму регіоні, зменшення забруднення навколишнього природного середовища.

Ініціювання, з урахуванням вимог щодо охорони навколишнього природного середовища, питання щодо використання нетрадиційних та відновлювальних природних та паливно-енергетичних ресурсів, розробки територіальних програм з переробки в пакет-брикети хмизу, неякісної деревини, торфу для використання їх для потреб опалення, особливо в південних регіонах України.

Інформування центральних органів виконавчої влади та керівників органів місцевого самоврядування про факти грубих порушень вимог законодавства у сфері енергоресурсозбереження та охорони навколишнього природного середовища для розробки та вжиття заходів щодо їх усунення.

Основні форми взаємодії

Визначення об'єктів, діяльність яких суттєво впливає або може впливати на стан навколишнього природного середовища в результаті порушень експлуатації паливовикористовувального обладнання, режимів роботи технологічного обладнання.

Планування та проведення комплексних (спільних) перевірок щодо здійснення державного контролю у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних та паливно-енергетичних ресурсів.

Розгляд на спільних засіданнях колегій Мінекоресурсів України та Держкоенергозбереження України питань щодо здійснення державного контролю за раціональним використанням природних, паливно-енергетичних ресурсів та додержання вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища.

Організація та проведення спільних нарад та семінарів з поточних та перспективних питань діяльності Державної екологічної інспекції та Державної інспекції з енергозбереження.

Ведення в Державній екологічній інспекції та Державній інспекції з енергозбереження обліку спеціалізованих налагоджувальних організацій, налагоджувальних служб підприємств, які проводять роботи на паливовикористовувальному обладнанні.

Спільна перевірка спеціалізованих налагоджувальних організацій, налагоджувальних служб підприємств, які проводять роботи на паливовикористовувальному обладнанні, з питань якості виконання цих робіт.

Організація Державною екологічною інспекцією та Державною інспекцією з енергозбереження курсів для спеціалістів спеціалізованих налагоджувальних організацій, налагоджувальних служб підприємств, які проводять роботи на паливовикористовувальному обладнанні, з питань дотримання вимог чинних нормативно-правових актів при виконання цих робіт.

Порядок взаємодії

Державна екологічна інспекція та Державна інспекція з енергозбереження:

- ◆ готують необхідні матеріали для проведення спільних засідань колегій Мінекоресурсів України та Держкоменергозбереження України, нарад з питань здійснення контролю за дотриманням вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища, раціональним використанням природних та паливно-енергетичних ресурсів;
- ◆ беруть участь у роботі комісій з розслідування випадків надзвичайних ситуацій, які сталися на паливовикористовувальному обладнанні із значними обсягами використання палива, що призвели до підвищення рівня впливу на навколишнє природне середовище та значно занижених показників коефіцієнтів корисної дії обладнання та використання палива;
- ◆ розглядають пропозиції територіальних органів щодо складання річного плану спільних перевірок підприємств і затверджують його;
- ◆ розглядають проекти законодавчих та інших нормативно-правових актів з питань здійснення державного контролю за охороною навколишнього природного середовища, раціональ-

ним використанням природних та паливно-енергетичних ресурсів, готують пропозиції та зауваження до них;

- ◆ організують семінари та навчання інспекторського складу територіальних органів Мінекоресурсів України та територіальних управлінь Державної інспекції з енергозбереження;
- ◆ взаємодіють із засобами масової інформації з питань висвітлення актуальних проблем здійснення державного контролю у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних та паливно-енергетичних ресурсів;

Територіальні органи Мінекоресурсів України та територіальні управління Державної інспекції з енергозбереження:

- до 15 листопада кожного року подають до Державної екологічної інспекції та Державної інспекції з енергозбереження узгоджений перелік підприємств для узагальнення та затвердження річного плану спільних перевірок.
- узгоджують терміни та порядок здійснення спільних перевірок підприємств, інспекторський склад і за 10 днів до початку перевірки надають лист-направлення керівництву підприємства.
- щокварталу подають до Державної екологічної інспекції та Державної інспекції з енергозбереження узагальнену інформацію за результатами перевірок та про вжиті заходи впливу на порушників.
- готують необхідні матеріали для проведення спільних засідань колегій територіальних органів Мінекоресурсів України та територіальних управлінь Державної інспекції з енергозбереження, нарад з питань здійснення контролю за дотриманням вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища, раціональне використання природних та паливно-енергетичних ресурсів.
- беруть участь у роботі комісій з розслідування випадків надзвичайних ситуацій, які сталися на паливовикористовувальному обладнанні, що призвели до підвищених рівнів впливів на навколишнє природне середовище та занижених показників коефіцієнтів корисної дії обладнання та використання палива.

- організують та проводять семінари і навчання інспекторського складу.
- спільно висвітлюють у засобах масової інформації результати здійснення державного контролю у сфері охорони навколишнього природного середовища, енергозбереження, актуальні проблеми раціонального використання природних та паливно-енергетичних ресурсів у своєму регіоні.

Обмін інформацією

Державна екологічна інспекція і Державна інспекція з енергозбереження проводять взаємний обмін такою інформацією:

- ◆ нормативно-методичними документами з питань здійснення державного контролю за охороною навколишнього природного середовища, раціональним використанням природних та паливно-енергетичних ресурсів;
- ◆ узгодженими переліками спеціалізованих налагоджувальних організацій, налагоджувальних служб підприємств, які проводять роботи на паливовикористовувальному обладнанні;
- ◆ щодо випадків надзвичайних ситуацій, які сталися на паливовикористовувальному обладнанні і призвели до підвищених рівнів впливів на навколишнє природне середовище та занижених показників коефіцієнтів корисної дії обладнання та використання палива;
- ◆ щодо виявлених порушень на підприємствах з питань охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних та паливно-енергетичних ресурсів, а також здійснення заходів щодо усунення порушення вимог чинного законодавства;
- ◆ з інших питань, що становлять взаємну зацікавленість.

Територіальні органи Мінекоресурсів України та територіальні управління Державної інспекції з енергозбереження Державного комітету України з енергозбереження надають оперативні дані та обмінюються інформацією щодо:

- виявлених порушень на підприємствах з питань охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних та паливно-енергетичних ресурсів, а також здійснення заходів щодо їх усунення.
- неякісного виконання спеціалізованими налагоджувальними організаціями, налагоджувальними службами підприємств робіт на паливовикористовувальному обладнанні.

- випадків надзвичайних ситуацій, які сталися на паливовикористовувальному обладнанні і призвели до підвищених рівнів впливів на навколишнє природне середовище та занижених показників коефіцієнта корисної дії обладнання, матеріалів їх розслідування.
- іншою інформацією, що становить взаємну зацікавленість.

Організація та контроль виконання

Взаємодія організується безпосередньо Головними державними інспекторами з охорони навколишнього природного середовища Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя, Чорного та Азовського морів та начальниками територіальних управлінь Державної інспекції з енергозбереження по Автономній Республіці Крим, областях, містах Києву та Севастополю і ними контролюється.

Контроль виконання цього Положення здійснюється Державною екологічною інспекцією та Державною інспекцією з енергозбереження.

2.14. Проведення енергетичного обстеження підприємств і атестації спеціалізованих організацій на право його проведення

(Затверджено наказом Держкоменергозбереження від 12 травня 1997 р. № 49)

Тимчасове положення про порядок проведення енергетичного обстеження підприємств (далі — Положення) розроблене на підставі Закону України «Про енергозбереження» та Указу Президента України «Про заходи щодо вдосконалення діяльності органів освіти» від 10 жовтня 1995 року N 942.

Положення стосується всіх підприємств і організацій, які займаються енергетичним обстеженням, та організацій, які здійснюють методичне керівництво нормуванням питомих витрат енергоресурсів в галузях суспільного виробництва України, незалежно від підпорядкованості та форм власності (далі — спеціалізовані організації).

Положення застосовується на період до внесення відповідних змін та доповнень до Закону України «Про енергозбереження».

1. Загальні положення

1.1. Енергетичне обстеження — це одна із форм проведення державної політики у сфері енергозбереження, яка полягає в наданні допомоги підприємствам, організаціям та установам (далі — підприємствам) в підвищенні ефективності використання ними паливно-енергетичних ресурсів шляхом технічних обстежень та розробки рекомендацій по впровадженню організаційних, правових, технічних і технологічних заходів з енергозбереження, а також надання допомоги у розробці науково-обґрунтованих норм та нормативів питомих витрат паливно-енергетичних ресурсів. Енергетичне обстеження проводиться спеціалізованими організаціями на договірних засадах за згодою керівників підприємств або за дорученням Держкоменергозбереження.

Енергетичне обстеження включає:

- первинне обстеження підприємства, як споживача паливно-енергетичних ресурсів (ПЕР), його основних підрозділів та технологічних процесів з використанням енергії, що передбачає проведення розрахунків енергоспоживання для кожного виду енергії та видачу рекомендацій щодо використання тих чи інших видів тарифів, аналіз витрат коштів, долі енерговитрат в собівартості продукції;
- створення карти використання ПЕР, аналіз енергоспоживання в окремих технологічних процесах, підрозділах та обладнанні;
- оцінка ефективності використання ПЕР, аналіз їх фактичних витрат і порівняння з діючими нормами та нормативами, підготовка пропозицій щодо їх зменшення;
- формування переліку шляхів та засобів економії витрат ПЕР на підприємстві;
- розробка пріоритетних заходів щодо енергозбереження (з техніко-економічним обґрунтуванням);
- оформлення технічного звіту.

1.2. Енергетичне обстеження підприємств, незалежно від підпорядкованості та форм власності, проводиться атестованими спеціалізованими організаціями, відповідно до цього Тимчасового положення.

1.3. Під спеціалізованими організаціями слід розуміти підприємства і організації, основним видом діяльності яких є проведення енергетичних обстежень, що визначаються статутом підприємства, і які атестовані Держкоменергозбереження на їх виконання.

1.4. Надання спеціалізованим організаціям дозволу на право проведення енергетичного обстеження Державним комітетом України з енергозбереження є актом визнання їх професійних якостей, а їх висновки є однією з підстав для перегляду норм питомих витрат паливно-енергетичних ресурсів на обстежених підприємствах.

1.5. Енергетичне обстеження повинно проводитись згідно з загальною методологією енергетичного менеджменту з використанням спеціальних приладів та обладнання, що дозволяють виконувати необхідні виміри.

1.6. Працівники спеціалізованих організацій повинні пройти підготовку та перевірку знань чинних законодавчих, керівних, інструктивних і нормативних документів з питань ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів, основ енергетичного обстеження та менеджменту.

1.7. Проведення чергової атестації спеціалізованих організацій, підготовка та перевірка знань спеціалістів здійснюється один раз на три роки.

1.8. Спеціалізована організація повинна мати в своєму складі постійних працівників, які допущені до виконання всього комплексу робіт, передбачених п. 1.1 цього Положення.

1.9. Підготовка та перевірка знань спеціалістів проводиться Інститутом енергозбереження та енергоменеджменту при Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут» та регіональними центрами підготовки енергоменеджерів за програмою, узгодженою з Держкоменергозбереження. Склад екзаменаційної комісії повинен включати представників ЦГЕА та Державної інспекції з енергозбереження.

Спеціалісти повинні мати базову освіту згідно з фаховим напрямком Міністерства «Енергетика, електротехніка та електромеханіка». Проходження перевірки знань є обов'язковим для всіх працівників спеціалізованих організацій і підприємств, зайнятих виконанням робіт, передбачених п. 1.1 цього Положення, незалежно від попередньої підготовки і для тих, які пройшли

підготовку в іноземних консалтингових фірмах та інших фірмах і учбових закладах.

1.10. Спеціалізована організація повинна використовувати в своїй роботі прилади, атестовані згідно з вимогами Держстандарту України.

2. Порядок атестації та реєстрації спеціалізованих організацій в держкоменергозбереження на проведення енергетичного обстеження підприємств

2.1. Для проходження спеціалізованими організаціями атестації та реєстрації необхідно подати в Центральну групу енергетичного аудиту Держкоменергозбереження (ЦГЕА) такі документи:

- ◆ заяву від організації;
- ◆ копію платіжного доручення про сплату реєстраційного внеску;
- ◆ статут організації (копія);
- ◆ свідоцтво про реєстрацію (нотаріально завірена копія);
- ◆ довідку про структуру організації;
- ◆ обліковий склад постійних працівників, атестованих на право виконання робіт, передбачених п. 1.1 цього Положення;
- ◆ протокол перевірки знань спеціалістів згідно з п. 1.6 цього Положення;
- ◆ довідку про наявність та стан приладів і обладнання, необхідних для проведення додаткових вимірювань, в яких може виникнути потреба в процесі енерготехнологічного обстеження (згідно з п. 1.9);
- ◆ програми та методики виконання робіт (для узгодження).

2.2. Реєстрація спеціалізованих організацій, яким надано право на проведення енергетичних обстежень, здійснюється в книзі реєстрацій. При цьому укладається угода про порядок взаємодії між цією організацією і ЦГЕА.

2.3. Інформацію про атестовані організації ЦГЕА направляє відповідним облдержадміністраціям та територіальним управлінням Державної інспекції з енергозбереження.

3. Проведення енергетичного обстеження

Енергетичне обстеження підприємств проводиться спеціалізованими організаціями, які атестовані Держкоменергозбереження,

на основі двосторонніх договорів з замовниками — суб'єктами господарської діяльності (незалежно від підпорядкування та форми власності). Для спеціалізованих організацій, які зорієнтовані на проведення енергетичних обстежень в певних галузях, такі обстеження за поданням відповідних міністерств та інших центральних органів виконавчої влади повинні бути першочерговими.

3.1. Технічні звіти про енергетичне обстеження подаються спеціалізованою організацією в ЦГЕА в місячний термін після повного закінчення робіт. Контроль за повнотою та якістю виконання енергетичного обстеження підприємств спеціалізованими організаціями здійснюють експерти ЦГЕА шляхом перевірки технічних звітів за результатами обстеження.

3.2. Спеціалізовані організації зобов'язані подавати в ЦГЕА щорічні звіти про обсяги виконаних робіт з енергетичного обстеження та виявлені резерви економії енергоресурсів в термін до 31 січня наступного за звітним року.

3.3. Матеріали технічних звітів враховуються при черговій атестації організацій, які проводять такі обстеження.

3.4. Матеріали технічних звітів зберігаються в організації-виконавця і в Держкоменергозбереження протягом трьох років.

3.5. При неякісному виконанні робіт, передбачених п. 1.1 цього Положення, за поданням ЦГЕА організація-виконавець може бути достроково позбавлена права на проведення енергетичних обстежень Державним комітетом України з енергозбереження. В цьому випадку поновлення спеціалізованим організаціям дозволу на проведення енергетичних обстежень можливе після проведення повторної підготовки і перевірки знань спеціалістів у визначені Держкоменергозбереження терміни.

3.6. Якщо в результаті неякісного виконання робіт та рекомендацій щодо енергетичного обстеження підприємство понесло значні збитки, спеціалізовані організації несуть відповідальність згідно з чинним законодавством.

3.7. Технічний звіт з рішенням ЦГЕА є однією з підстав для перегляду нормативів питомих витрат паливно-енергетичних ресурсів, складання бізнес-планів для залучення кредитів або інвестицій, спрямованих на впровадження енергозберігаючих заходів.

4. Типова схема технічного звіту про проведення енергетичного обстеження

4.1. Технічний звіт повинен висвітлювати загальний стан підприємства з точки зору ефективності використання паливно-енергетичних ресурсів, питомі витрати енергоресурсів на виробництво основних видів продукції та порівняння їх з нормативами, можливості зниження рівня споживання енергоресурсів без зменшення обсягів виробництва та невідкладні заходи в цьому напрямі.

4.2. Технічний звіт повинен включати такі розділи:

- вступ, до якого додаються копії документів на право проведення робіт (вказується термін обстеження та його виконавці); — характеристика підприємства, в якій коротко викладена інформація щодо основних підрозділів та технологічних процесів з точки зору споживання паливно-енергетичних ресурсів, техніко-економічні показники основного енергоспоживаючого обладнання, режим роботи підприємства, рівень завантаження обладнання тощо;
- схема використання кожного виду енергії, коротка інформація про стан контролю та загальний обсяг споживання паливно-енергетичних ресурсів за минулий та поточний роки, тарифи, таблиці з результатами споживання палива та всіх видів енергії з розподілом по основних підрозділах підприємства, технологічних процесах та обладнанню;
- основні досягнуті показники питомих енерговитрат, за допомогою яких розраховуються та аналізуються питомі витрати паливно-енергетичних ресурсів, які порівнюються з нормами та нормативами, кращими досягненнями в галузі;
- огляд можливостей економії паливно-енергетичних ресурсів, який включає в себе стислий перелік першочергових заходів, спрямованих на зменшення рівня споживання енергії;
- вибір пріоритетних енергозберігаючих проектів, які містять більш детальний опис заходів та техніко-економічне обґрунтування витрат коштів на їх реалізацію;
- додатки, які містять більш детальну інформацію, що була одержана в процесі енергетичного обстеження, результати додаткових вимірювань, методику використання базових

вихідних даних для розрахунків енерговитрат, розрахункові формули тощо;

- анотація, в якій коротко викладаються основні результати проведеного енергетичного обстеження.

2.15. Порядок організації енергетичних обстежень (Затверджено наказом Держкоменергозбереження України Від 09.04.99 № 27. Із змінами)

Положення про порядок організації енергетичних обстежень* (далі — Положення) розроблено на виконання п.16 постанови Кабінету Міністрів України від 13.03.99 № 358 з метою реалізації положень Закону України «Про енергозбереження» і відповідно до Положення про Державний комітет України з енергозбереження.

Положення встановлює порядок подання, оформлення, видачі та продовження терміну дії документів щодо атестації спеціалізованих організацій на право проведення енергетичних обстежень (енергетичного аудиту), єдину форму свідчення на право їх проведення, а також нормативні та правові вимоги щодо його отримання. Воно визначає також вимоги, у тому числі етичні, щодо організації, характеру й порядку ведення енергетичного обстеження на підприємствах, в організаціях і установах.

1. Сфера дії Положення

1.1. Це Положення є обов'язковим для спеціалізованих підприємств і організацій (далі — спеціалізовані організації), що атестуються або атестовані на право проведення енергетичних обстежень згідно із тимчасовим положенням про порядок проведення енергетичного обстеження підприємств і атестації спеціалізованих організацій на право його проведення, затвердженим наказом Держкоменергозбереження від 12 травня 1997 року № 49, та які проводять енергетичні обстеження у випадках, передбачених чинним законодавством, за рахунок джерел фінансування, визначених цим законодавством.

1.2. Положення є рекомендаційним для інших підприємств та організацій, які виконують енергетичні обстеження з ініціативи суб'єктів господарювання.

2. Діяльність у сфері енергетичних обстежень та її організаційне й методичне забезпечення

2.1. Діяльність у сфері енергетичних обстежень включає організаційне й методичне забезпечення, практичне визначення ефективності використання паливно-енергетичних ресурсів суб'єктами господарювання, в тому числі шляхом проведення обліку паливно-енергетичних ресурсів (далі — ПЕР), а також розроблення та обґрунтування енергоощадних («енергозберігаючих») заходів і бізнес-планів інвестиційних проектів з енергозбереження.

2.2. Загальні питання організації енергетичних обстежень покладаються на Центральну групу енергетичного аудиту (далі — ЦГЕА), яка утворюється наказом НАЕП, включає до свого складу відповідальних працівників НАЕП і, за їх згодою, — міністерств та інших органів центральної виконавчої влади, і провідних фахівців з питань енергетичних обстежень.

Головою ЦГЕА є один із заступників голови НАЕП.

На ЦГЕА покладається також атестація спеціалізованих організацій на право ведення енергетичних обстежень та видача відповідних свідоцтв.

2.3. Питання практичної організації та методичного забезпечення проведення енергетичних обстежень покладаються на Центральне агентство з енергетичних обстежень, яке створюється Держкоменергозбереження в установленому порядку як державне підприємство і керівник якого є за посадою членом ЦГЕА.

3. Енергетичне обстеження

3.1. Основні засади проведення енергетичних обстежень підприємств визначаються Тимчасовим положенням про порядок проведення енергетичного обстеження підприємств і атестації спеціалізованих організацій на право його проведення, затвердженим наказом Держкоменергозбереження від 12 травня 1997 року № 49.

3.2. Спеціалізовані організації, атестовані в установленому порядку на проведення енергетичних обстежень, можуть залучатися для експертизи показників економії паливно-енергетичних ресурсів підприємств при запровадженні ними економічних механізмів стимулювання енергозбереження.

4. Правова основа діяльності енергоаудиторів

4.1. Здійснення енергетичного обстеження покладається на фахівців (далі — енергоаудитори), що мають відповідну кваліфікацію. Енергоаудитором може бути особа, яка має вищу технічну освіту за фаховим напрямом Міністерства «Енергетика, електротехніка та електромеханіка», а саме: інженер-електрик, інженер-електромеханік, інженер-теплотехнік, інженер-енергетик, а також інженер з автоматизації (за галузями народного господарства).

4.2. Правовою основою діяльності енергоаудиторів є Тимчасове положення про порядок проведення енергетичного обстеження підприємств і атестації спеціалізованих організацій на право його проведення, затверджене наказом Держкоменергозбереження від 12 травня 1997 року і зареєстроване в Міністерстві юстиції 2 вересня 1997 року за N 375/2179, це Положення, інші нормативні акти.

5. Права енергоаудитора

Енергоаудитор згідно з договором на ведення енергетичного обстеження має право:

- отримувати від замовника всю потрібну фінансову і технічну інформацію для здійснення своєї професійної діяльності;
- безперешкодно проводити інструментальні дослідження з метою отримання об'єктивної інформації щодо стану енергоспоживання;
- залучати до роботи потрібних йому помічників та асистентів;
- чинним законодавством енергоаудитору можуть бути надані й інші права.

6. Обов'язки енергоаудитора

6.1. Енергоаудитор зобов'язаний:

- ♦ здійснювати свої професійні обов'язки відповідно до цього Положення;
- ♦ не розголошувати інформації, віднесеної до комерційної таємниці, яка стала доступною йому у зв'язку з веденням енергетичного обстеження;
- ♦ відмовляти в проведенні енергетичного обстеження в разі невідповідності його завдань законодавству України або міжнародним договорам.

6.2. Енергоаудитор повинен дотримуватися правил професійної етики, а саме:

- бути об'єктивним і не піддаватися тиску заінтересованих осіб;
- дотримуватися конфіденційності інформації, що стала доступною йому у зв'язку з проведенням енергетичного обстеження;
- утримуватися від роботи, якщо він не впевнений у достатності рівня своєї компетентності; згода енергоаудитора на надання професійних послуг означає, що він має належний рівень компетентності, знань і досвіду;
- робота енергоаудитора має відповідати технічним і професійним нормам ведення енергетичного обстеження;
- виконувати всі вимоги договору на проведення енергетичного обстеження.

6.3. Факти невідповідності діяльності енергоаудиторів їх обов'язкам та правилам професійної етики (згідно з пп.6.1 і 6.2 цього Положення) підлягають розгляду на засіданні групи експертів при ЦГЕА, а за її поданням — на черговому засіданні ЦГЕА.

6.4. Якщо енергоаудитор передає частину роботи помічникам (асистентам), то він повинен перевіряти їхню роботу і продовжує нести відповідальність за результати енергетичного обстеження в повному обсязі.

7. Особливості додержання комерційної таємниці енергоаудиторами

7.1. Довідки щодо проведених енергетичних обстежень видаються тільки громадянам та юридичним особам, за дорученням яких або щодо яких здійснювалося енергетичне обстеження. На письмову вимогу суду, арбітражного суду, прокуратури, органів дізнання і слідства довідки про здійснені енергетичні обстеження видаються у зв'язку з розглядом кримінальних, цивільних або господарських справ.

7.2. Обов'язок додержання комерційної таємниці щодо конкретних енергетичних обстежень поширюється також на осіб, яким стало про них відомо у зв'язку з виконанням ними службових обов'язків (у тому числі членам ЦГЕА та експертам, що здійснювали експертизу наданих спеціалізованою організацією матеріалів).

Не підлягає обмеженню інформація щодо узагальнених показників енергетичних обстежень по галузі, регіону, груп підприємств.

7.3. Особи, винні в порушенні таємниці щодо здійснення енергетичного обстеження, несуть відповідальність у порядку, встановленому законодавством України.

7.4. Не можуть бути віднесеними до комерційної таємниці відомості, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України.

8. Особливості атестації та діяльності спеціалізованих організацій

8.1. Енергетичні обстеження підприємств проводяться спеціалізованими організаціями, атестованими на цю діяльність відповідно до вимог Тимчасового положення про порядок проведення енергетичного обстеження підприємств і атестації спеціалізованих організацій на право його проведення, затвердженого наказом Держкоменергозбереження від 12 травня 1997 року № 49, з урахуванням наступних особливостей.

8.1.1. У заяві на проходження спеціалізованими організаціями атестації на право ведення енергетичних обстежень повинно бути зазначено, що організація й енергоаудитори погоджуються дотримуватися у своїй діяльності всіх вимог цього Положення та Тимчасового положення про порядок проведення енергетичного обстеження підприємств і атестації спеціалізованих організацій на право його проведення, зареєстрованого в Міністерстві юстиції 2 вересня 1997 року за № 375/2179, а також повинні бути заявлені:

- ♦ типи технологічного устаткування, типи споживачів енергоресурсів, системи обліку та контролю для проведення енергетичних обстежень;
- ♦ галузева орієнтація;
- ♦ можливість підготовки бізнес-планів інвестиційних проєктів.

Заява, крім керівника спеціалізованої організації, повинна бути підписана енергоаудиторами, що входять до складу організації або залучені до цієї діяльності на контрактних засадах.

8.1.2. Комплект документів, що подаються на право ведення енергетичних обстежень повинен включати також:

- копію контрактів (угод) на проведення енергетичного обстеження між спеціалізованою організацією та всіма энергоаудиторами, що мають відповідні свідоцтва закладів освіти;
- звіти про виконані раніше енергетичні обстеження підприємств, а за умови їх відсутності — програми та методики виконання робіт (для узгодження);
- перелік наявного обладнання, що може бути використаним для проведення енергетичних обстежень з урахуванням вимог додатка 1 до цього Положення.

8.1.3. До матеріалів заявки на право проведення енергетичних обстежень можуть прилучатися мотивовані клопотання відповідних міністерств та інших органів центральної виконавчої влади, які використовуються при визначенні їх переважної спеціалізації щодо проведення енергетичних обстежень та розглядаються як один з вирішальних аргументів для прийняття позитивного рішення ЦГЕА.

8.1.4. Спеціалізовані організації, що отримали свідоцтво на право ведення енергетичних обстежень, зобов'язані:

- ◆ надавати ЦГЕА в 10-денний термін висновки щодо доцільності зміни нормативів питомих витрат паливно-енергетичних ресурсів у випадку, якщо порушено клопотання щодо їх змін підприємствами;
- ◆ надавати замовнику робіт технічний звіт у двох примірниках за результатами проведення енергетичного обстеження згідно з п. 4.2 Тимчасового положення про порядок проведення енергетичного обстеження підприємств і атестації спеціалізованих організацій на право його проведення та відповідно до умов договору; — подавати ЦГЕА анотований звіт про роботи, що були виконані протягом кожного календарного року, не пізніше 31 січня наступного за звітним роком. Анотований звіт повинен включати інформацію про підприємства, їх підрозділи та технологічні установки, де було проведено енергетичне обстеження, очікувані обсяги економії паливно-енергетичних ресурсів за результатами обстежень;
- ◆ роботи з енергетичного обстеження вести згідно з вимогами чинних нормативних актів;
- ◆ з метою узагальнення та накопичення позитивного досвіду енергетичних обстежень двічі на рік — у квітні та жов-

тні — надавати Центральному агентству з енергетичних обстежень інформацію щодо впровадження технічних, економічних та організаційних заходів при проведенні енергетичних обстежень типових технологічних установок та типових споживачів енергоресурсів. Центральне агентство енергетичних обстежень забезпечує доступність цієї інформації усім спеціалізованим організаціям та іншим суб'єктам сфери енергозбереження.

8.2. Спеціалізованим організаціям, що отримали дозвіл на проведення енергетичних обстежень, рекомендується надавати ЦГЕА разом з річним анотованим звітом методичні рекомендації щодо ведення енергетичного обстеження на підприємствах певних галузей суспільного господарства та типових технологічних установках чи типових споживачах енергоресурсів, що були використані під час проведення енергетичного обстеження в поточному році; у цьому випадку спеціалізованій організації надаються пільги в частині методичного забезпечення її діяльності.

8.3. Передумовою належного рівня виконання спеціалізованою організацією робіт, пов'язаних з переглядом норм питомих витрат паливно-енергетичних ресурсів на підприємствах, та виконання ними експертизи показників економії паливно-енергетичних ресурсів підприємствами при застосуванні цими підприємствами економічних механізмів стимулювання енергозбереження є постійне забезпечення працівників спеціалізованої організації нормативно-методичною літературою та постійне підвищення кваліфікації энергоаудиторів з цих питань, у тому числі шляхом їхньої участі в роботі спеціалізованих семінарів, конференцій тощо.

8.4. Для залучення спеціалізованих організацій до розробки бізнес-планів інвестиційних проектів з енергозбереження в її складі повинні бути фахівці з вищою економічною освітою, про що вказується у заявлених матеріалах.

9. Свідоцтво і висновок ЦГЕА

9.1. Позитивний висновок ЦГЕА додається до свідоцтва про право ведення енергетичного обстеження (додаток 2) і є невід'ємною його складовою частиною.

9.2. Позитивний висновок ЦГЕА видається одночасно зі свідоцтвом про право ведення енергетичного обстеження.

10. Особливості звіту про результати енергетичного обстеження підприємств

10.1. Оформлення звіту про результати енергетичного обстеження слід вести згідно з вимогами п. 4.2 Тимчасового положення про порядок проведення енергетичного обстеження підприємств і атестації спеціалізованих організацій на право його проведення.

10.2. Звіт про результати енергетичного обстеження повинен бути підписаний керівником спеціалізованої організації та всіма енергоаудиторами, що брали участь у здійсненні енергетичного обстеження.

11. Порядок видачі та подовження терміну дії свідоцтва на право ведення енергетичних обстежень

11.1. Рішення про видачу свідоцтва спеціалізованій організації на право ведення енергетичних обстежень приймає ЦГЕА на своєму засіданні, на якому повинні бути присутні не менше двох третин її складу.

11.2. Рішення про видачу спеціалізованій організації свідоцтва на право ведення енергетичних обстежень приймається, якщо в результаті голосування за видачу свідоцтва подано більше двох третин голосів від загальної кількості присутніх членів ЦГЕА, але не менше половини від загальної кількості членів ЦГЕА.

У разі наявності в складі спеціалізованої організації тільки одного енергоаудитора за видачу свідоцтва спеціалізованій організації про право ведення енергетичних обстежень повинно проголосувати не менше двох третин від загальної кількості членів ЦГЕА.

11.3. Рішення ЦГЕА щодо надання висновку та видачі свідоцтва фіксується в протоколі засідання ЦГЕА.

11.4. Свідоцтво на право ведення енергетичних обстежень підписується головою ЦГЕА, відповідальним секретарем і скріплюється гербовою печаткою НАЕП.

11.5. Рішення ЦГЕА фіксуються у Книзі реєстрації висновків та свідоцтв, сторінки якої нумеруються, прошнуровуються, підписуються головою НАЕП і скріплюються гербовою печаткою НАЕП. Копії всіх висновків зберігаються як додаток до Книги реєстрації.

11.6. Свідоцтво про право ведення енергетичних обстежень видається спеціалізованій організації на 3 роки.

11.7. Прийняття ЦГЕА рішення щодо подовження терміну дії свідоцтва про право здійснення енергетичного обстеження спеціалізованій організації оформляється висновком згідно з додатком 3 до цього Положення, а також новим свідоцтвом, номер якого проставляється за формою: номер попереднього свідоцтва, скісна риска, порядковий номер рішення щодо надання спеціалізованій організації права на здійснення енергетичного обстеження. Наприклад, «Свідоцтво № 2/2» — це рішення щодо надання спеціалізованій організації, що мала свідоцтво № 2, права на ведення енергетичного обстеження вдруге.

11.8. Свідоцтво про право ведення енергетичних обстежень разом із висновком ЦГЕА направляється не пізніше ніж через десять робочих днів після рішення про його видачу.

12. Порядок анулювання свідоцтва на право ведення енергетичних обстежень

12.1. Питання щодо анулювання свідоцтва на право ведення енергетичних обстежень може порушуватись у таких випадках:

- порушень спеціалізованою організацією вимог нормативних і правових актів щодо ведення енергетичних обстежень;
- припинення діяльності спеціалізованої організації з проведення енергетичних обстежень протягом одного року;
- вибуття зі складу спеціалізованої організації чи розривання з нею контрактів енергоаудиторами.

12.2. При невиконанні спеціалізованою організацією вимог п.8 цього Положення щодо постійного забезпечення своїх працівників нормативно-методичною літературою та підвищення кваліфікації енергоаудиторів, рішенням ЦГЕА вона може бути обмежена в діяльності, що пов'язана з виконанням експертизи економії паливно-енергетичних ресурсів підприємствами при застосуванні цими підприємствами економічних механізмів стимулювання енергозбереження.

12.3. Право ініціювати розгляд ЦГЕА питання про обмеження або позбавлення спеціалізованої організації та (або) енергоаудитора права ведення енергетичних обстежень і анулювання раніше отриманого нею свідоцтва на ведення цього виду діяльності мають:

- ◆ члени ЦГЕА;

◆ посадові особи органів державної влади України, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій;

◆ Державна інспекція з енергозбереження та її територіальні управління;

◆ керівники підприємств, на яких спеціалізована організація проводила (проводить) енергетичне обстеження.

12.4. Рішення про анулювання свідоцтва про право здійснення енергетичних обстежень приймається ЦГЕА в порядку, аналогічному пп. 11.1 і 11.2 (частина перша).

13. Отримання інформації щодо діяльності спеціалізованих організацій

Інформація щодо отримання або позбавлення свідоцтва спеціалізованими організаціями є відкритою, може публікуватися в засобах масової інформації і доводиться до Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, а також до регіональних відділень Державної інспекції з енергозбереження.

14. Діяльність ЦГЕА

14.1. ЦГЕА згідно з чинним законодавством забезпечує комплексний та об'єктивний розгляд наданої спеціалізованими організаціями документації.

14.2. Члени ЦГЕА повинні підвищувати свою кваліфікацію за програмою, затвердженою НАЕП, не рідше ніж один раз на три роки.

14.3. Засідання ЦГЕА проводяться не рідше одного разу на місяць. У разі потреби позачергові засідання можуть скликатися головою.

14.4. Рішення щодо питань, не пов'язаних із розглядом наданої спеціалізованими організаціями документації стосовно надання їм права здійснення енергетичного обстеження, приймаються простою більшістю голосів від загальної кількості присутніх на засіданні членів ЦГЕА. У разі рівності голосів голосуючого на засіданні є ухвальним.

14.5. Головує на засіданні ЦГЕА голова ЦГЕА, а за його відсутності — заступник.

14.6. Оформлення протоколів засідання ЦГЕА та ведення її документації здійснюється відповідальним секретарем ЦГЕА.

14.7. Відсутність члена ЦГЕА на трьох і більше (включаючи і позапланові) засіданнях ЦГЕА протягом календарного року є підставою для розгляду на черговому засіданні правління питання щодо доцільності його (її) членства у складі правління ЦГЕА, та відповідного подання на ім'я Голови НАЕП.

14.8. Максимальна кількість членів ЦГЕА — 15 осіб, мінімальна — 10 осіб.

Додаток 1

до Положення про порядок організації енергетичних обстежень

Основне обладнання, що є мінімально потрібним для ведення енергетичного обстеження

1. У теплотехнічному устаткуванні та в будівництві:
 - Газоаналізатор або інше обладнання, що дає можливість аналізувати повноту згоряння палива, а також шкідливі викиди до навколишнього середовища.
 - Набір термометрів (також рекомендується мати безконтактні термометри, та (або) тепловізор).
 - Манометри.
 - Трубка Піто.
 - Витратомір рідин та газів (рекомендовано).
 - Секундомір.
2. В електротехнічному та електромеханічному устаткуванні:
 - ◆ Тестер (мультиметр) та (або) прилади для вимірювання струму, напруги, потужності, коефіцієнта потужності відповідного класу точності.
 - ◆ Аналізатор електричних сигналів (осцилограф або інші, у тому числі комп'ютеризовані, прилади).
 - ◆ Обладнання для отримання графіків навантажень технологічного устаткування.
 - ◆ Тахометр.
 - ◆ Трубка Піто.
 - ◆ Витратомір рідин та газів (рекомендовано).
 - ◆ Секундомір.

2.16. Організація проведення обстежень електричних, тепловикористовуючих установок, теплових мереж та оформлення їх результатів

(Затверджено наказом Міністерства палива та енергетики України від 24.12.2004 № 817.Витяг)

Ця Інструкція затверджена з метою підвищення ефективності роботи державних інспекторів з енергетичного нагляду за режимами споживання електричної та теплової енергії, спрямованої на покращання технічного стану електричних, тепловикористовуючих установок та теплових мереж споживачів, дотримання встановлених режимів виробництва, постачання та споживання енергії, що сприятиме забезпеченню сталого функціонування об'єднаної енергетичної системи України.

1. Нормативні посилання та визначення

1.1. У цій Інструкції є посилання на такі нормативно-правові акти та документи:

ПКЕЕ — Правила користування електричною енергією, затверджені постановою Національної комісії регулювання електроенергетики України від 31.07.96 № 28;

ПТЕ — «Правила технической эксплуатации электроустановок потребителей, 1984 г., утвержденные Главным управлением государственного энергетического надзора Министерства энергетики и электрификации СССР, издание четвертое, переработанное и дополненное»;

ПБЕЕС — Правила безпечної експлуатації електроустановок споживачів, затверджені наказом Держнаглядохоронпраці України від 09.01.98 № 4;

ПТЕЕСіМ — «Технічна експлуатація електричних станцій і мереж. Правила», затверджені наказом Мінпаливенерго України від 13.06.2003 № 296;

ПУЭ — «Правила устройства электроустановок, 1985 г., утвержденные Главным техническим управлением по эксплуатации энергосистем Министерства энергетики и электрификации СССР, шестое издание, переработанное и дополненное».

1.2. В Інструкції вживаються такі терміни та визначення:

Обстеження — комплекс робіт з контролю технічного стану енергетичного устаткування та мереж, що здійснюють-

ся переважно з використанням органолептичних методів з метою визначення відповідності умов їх експлуатації вимогам організаційно-методичних документів (стандартів, норм, правил, методик, інструкцій, програм тощо), відповідності проектної, експлуатаційної, технічної, оперативної, договірної документації, режимів виробництва, постачання та споживання енергії вимогам законодавства, а також виконання в установлені терміни вимог приписів.

Інші обстеження — обстеження, періодичність яких неможливо визначити організаційно-методичними документами.

Енергооб'єкт — вживається у значенні визначеному у ПТЕЕСіМ.

2. Загальні положення

2.1. Ця Інструкція розроблена відповідно до Законів України «Про електроенергетику» та «Про теплопостачання», Положення про державний енергетичний нагляд за режимами споживання електричної і теплової енергії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 07.08.96 № 929 (із змінами і доповненнями) (далі — Положення), постанови Кабінету Міністрів України від 21.07.99 № 1312 «Про затвердження Положення про порядок накладання на суб'єктів господарської діяльності штрафів за порушення законодавства про електроенергетику» (далі — постанова Кабінету Міністрів України від 21.07.99 № 1312), постанови Кабінету Міністрів України від 24.03.99 № 441 «Про невідкладні заходи щодо стабілізації фінансового становища підприємств електроенергетичної галузі» (із змінами та доповненнями).

2.2. Інструкція призначена для персоналу Державної інспекції з енергетичного нагляду за режимами споживання електричної та теплової енергії (далі — Держенергонагляд), яка здійснює обстеження електричних, теплових установок, теплових мереж та контроль за дотриманням режимів виробництва, постачання і споживання електричної та теплової енергії (далі — енергія).

Вимоги Інструкції поширюються на суб'єктів електроенергетики, суб'єктів відносин у сфері теплопостачання та підприємства, установи і організації-споживачів енергії, незалежно від їх форм власності (далі — підприємства), які обстежуються. Дія Інструкції спрямована на сприяння забезпеченню сталого функціонування об'єднаної енергетичної системи України, сфери

теплопостачання та належного функціонування електричних, тепловикористовуючих установок та мереж підприємств.

2.3. Інструкція встановлює:

- порядок організації та проведення обстежень підприємств;
- види обстежень, періодичність їх виконання;
- перелік та форми документів, що складаються за результатами обстеження, порядок їх заповнення;
- порядок обліку та зберігання документів на робочих місцях Державних інспекторів з енергетичного нагляду за режимами споживання електричної та теплової енергії (далі — інспекторів).

2.4. Роботи з обстеження електричних, тепловикористовуючих установок, теплових мереж (далі — енергоустановки) підприємств повинні здійснюватись з неухильним дотриманням вимог з охорони праці, промислової санітарії та пожежної безпеки.

2.5. Види обстежень поділяються на основні та інші обстеження.

Основні обстеження поділяються на комплексні та цільові.

Комплексні обстеження підприємства проводяться в разі здійснення поточного енергетичного нагляду у визначені терміни і охоплюють весь комплекс робіт з обстеження відповідно до типових програм обстежень, розроблених та затверджених Держенергонаглядом.

Цільові обстеження підприємств проводяться в разі здійснення поточного енергетичного нагляду у визначені терміни, залежно від мети і поділяються на:

- ◆ обстеження на відповідність рівня надійності електропостачання вимогам категорійності струмоприймачів;
- ◆ обстеження технічного стану й організації експлуатації електричних та теплових установок, теплових мереж;
- ◆ обстеження щодо відповідності якості електричної та (або) теплової енергії;
- ◆ обстеження з питань компенсації реактивної електричної потужності;
- ◆ обстеження з питань дотримання підприємствами режимів споживання електричної та теплової енергії, а також стану їх обліку;

- ◆ обстеження з питань дотримання підприємствами режимів відпуску теплової енергії та стану її обліку;
- ◆ обстеження технічного стану системних елементів протиаварійної автоматики, встановлених в енергоустановках підприємства;
- ◆ обстеження стану експлуатації грозозахисту електроустановок підприємства;
- ◆ обстеження з питань готовності підприємств до роботи в осінньо-зимовий період;
- ◆ обстеження з питань організації роботи енергопостачальних організацій, їх структурних підрозділів із споживачами, в тому числі, що мають заборгованість за використану електричну, теплову енергію;
- ◆ перевірка виконання виданих приписів.

Інші обстеження підприємств здійснюються за зверненням суб'єктів господарської діяльності і поділяються на роботи щодо:

- оформлення допуску на підключення нових чи реконструйованих електроустановок (об'єктів) підприємства до електричної мережі;
- оформлення допуску до експлуатації нових чи реконструйованих теплових установок та систем теплопостачання перед введенням їх в експлуатацію;
- визначення екологічної броні електропостачання споживача та складання актів екологічної, аварійної та технологічної броні електропостачання споживачів;
- якості та кількості повернення конденсату водяної пари;
- участі в роботі комісій з перевірки знань працівників, відповідальних за електричне та теплове господарство, а також працівників енергопостачальних організацій, які оформляють акти допуску на підключення електроустановок споживачів до електричної мережі, проводять обстеження технічного стану електроустановок побутових споживачів, а також виконують роботи, пов'язані з експлуатацією електроустановок споживачів;
- причин та наслідків аварій, пожеж, стихійних явищ на енергоустановках підприємства;
- нещасних випадків, що сталися під час експлуатації енергоустановок підприємства.

Обстеження також проводяться за дорученням Кабінету Міністрів України, Мінпаливенерго, Головного державного інспектора України з енергетичного нагляду та його заступників, керівників структурних підрозділів Держенергонагляду.

2.17. Організація та проведення енергетичних обстежень бюджетних установ, організацій та казенних підприємств *(Затверджено наказом Державного Комітету України з енергозбереження від 15.09.99 № 78)*

Порядок організації та проведення енергетичних обстежень бюджетних установ, організацій та казенних підприємств (далі — Порядок енергетичних обстежень) розроблено відповідно до статті 3 Указу від 16 червня 1999 року № 662 «Про заходи щодо скорочення енергоспоживання бюджетними установами, організаціями та казенними підприємствами».

Порядок встановлює послідовність та правила організації енергетичних обстежень бюджетних установ, організацій та казенних підприємств.

Енергетичні обстеження бюджетних установ, організацій та казенних підприємств проводяться з метою визначення ефективності використання енергоносіїв та встановлення обґрунтованих обсягів їх споживання для визначення доцільності впровадження енергоощадних заходів при застосуванні механізмів скорочення енергоспоживання.

Загальні питання проведення обстежень регулюються Положенням про порядок організації енергетичних обстежень, затвердженим наказом Держкоенергозбереження від 09.04.99 № 27.

Порядок фінансування та вимоги до організації тендерних процедур регулюються постановою Кабінету Міністрів України від 28.06.97 № 694 «Про організацію та проведення торгів (тендерів) у сфері державних закупівель товарів (робіт, послуг).

Енергетичні обстеження проводяться на підставі типового договору (далі — договір). При цьому оцінка доцільності укладення договору про виконання робіт з точки зору співвідношення передбачуваних затрат на їх виконання і очікуваної економії

здійснюється підрядною організацією на підставі попереднього ознайомлення зі станом енергоспоживання.

Для бюджетних установ і організацій з незначним сумарним рівнем споживання комунальних послуг і води (до 10 тис. грн. щорічно) рекомендується поєднувати виконання енергетичних обстежень із запровадженням заходів з енергозаощадження на підставі договору з однією підрядною організацією, яка отримала свідоцтво про дозвіл на проведення робіт відповідно до наказу Держкоенергозбереження від 09.04.99 № 27 «Про затвердження Положення про порядок організації енергетичних обстежень».

Для бюджетних установ і організацій, для яких щорічна вартість споживання комунальних послуг і енергоносіїв перевищує 10 тис.грн., визначення вартості енергетичних обстежень здійснюється на основі тендерної процедури. При цьому загальна вартість обстежень не повинна перевищувати 10% від очікуваної економії споживання комунальних послуг і енергоносіїв.

При очікуваній вартості енергетичних обстежень до 10 тис. грн. тендер проводиться організаціями, установами та казенними підприємствами самостійно в порядку, визначеному

Порядком організації та проведення тендерів на здійснення енергетичних обстежень бюджетних установ, організацій та казенних підприємств (далі — Порядок організації тендерів).

Вартість енергетичного обстеження визначається на основі договірної ціни з виконанням вимог пункту 7 Порядку енергетичних обстежень.

При очікуваній вартості більше 10 тис.грн. тендер проводиться Центральним агентством з енергетичних обстежень на основі тендерної процедури згідно з Порядком організації тендерів на виконання окремих видів робіт з розробкою кошторису.

Спеціалізовані організації протягом шести місяців, починаючи з дня проведення енергетичного обстеження, подають до НАЕП звіти про енергетичні обстеження.

2.18. Платні послуги, які надаються Державною інспекцією з енергозбереження

(Затверджено наказом Держкоменергозбереження від 10.08.98 р. № 60. Із змінами)

№ п/п	Назва послуг
1	Видача бланків енергетичних паспортів, надання допомоги щодо оформлення та заповнення форм енергетичних паспортів підприємств та проведення їх аналізу
2	Надання технічних вимог з ефективного використання природного газу для розробки проектної документації на будівництво об'єктів (підприємств), проведення навчань, конференцій
3	Консультаційні послуги з питань ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів (ПЕР)
4	Теплотехнічне обстеження паливовикористовувального обладнання для визначення доцільності проведення поточних режимно-налагоджувальних робіт
5	Надання послуг з розробки норм питомих витрат ПЕР
6	Допомога у здійсненні заходів з економії ПЕР, виконання дослідно-конструкторських розробок, виготовлення дослідних зразків та експериментальних установок, впровадження у виробництво високоефективних технологій, обладнання та матеріалів
7	Рекламування нових енергоефективних технологій та приладів обліку ПЕР
8	Посередницька діяльність з забезпечення підприємств новітньою енергозберігаючою (енергоощадливою) технологією, приладами та обладнанням
9	Надання послуг у визначенні втрат ПЕР з використанням пересувних лабораторій або переносних приладів обліку
10	На прохання підприємств та організацій — обстеження з визначенням економічних та екологічних показників роботи тепловикористовувального обладнання
11	На прохання підприємств та організацій — здійснення контролю якості спалювання палива та його екологічних показників

№ п/п	Назва послуг
12	Розповсюдження нормативно-технічної документації, інформаційних матеріалів та новітніх технологій з енергозбереження
13	На прохання підприємств та організацій — здійснення аналізу використання енергоресурсів з виданням відповідних рекомендацій щодо ефективного їх споживання, реалізація виданих рекомендацій
14	Розробка заходів з підвищення надійності та ощадливості роботи енерготехнологічного обладнання
15	Розробка технічних рекомендацій щодо раціональної компенсації реактивної потужності в електромережах підприємств
16	Попереднє технічне обстеження на замовлення підприємств з метою визначення готовності газо- та енерговикористовувального обладнання для роботи
17	На замовлення підприємств — обстеження паливовикористовувального обладнання для перевірки якості пускових та повторних налагоджувальних робіт
18	На замовлення підприємств, установ та організацій перевірка закінчених будівництвом об'єктів на відповідність проектно-технічної документації, нормативно-правовим актам та нормативно-технічним документам з енергозбереження
19	Надання висновків та їх подовження щодо готовності налагоджувальних організацій до проведення пусконалагоджувальних робіт об'єктів, що використовують паливо-енергетичні ресурси. Обстеження паливовикористовувального обладнання після пускових та повторних налагоджувальних робіт відповідно до Вимог щодо ефективного використання газу та охорони навколишнього середовища при проведенні налагоджувальних робіт на паливовикористовувальному обладнанні, затверджених наказом Держнафтогазпрому України від 14 лютого 1995 року № 8.
20	Припинення подачі газу споживачам-боржникам за дорученням постачальника природного газу, газозбутової, нафтогазовидобувної організації чи газотранспортного підприємства (крім населення).
21	Обстеження підприємств споживачів та відновлення подачі газу після сплати ними боргу

№ п/п	Назва послуг
22	На замовлення підприємств і організацій перевірка якості виробництва та впровадження попередньо ізольованих труб та фасонних частин до них, використання теплоізолюючих матеріалів
23	Надання послуг щодо оформлення та заповнення форм енергетичних паспортів підприємств та проведення їх експертизи
24	На замовлення підприємств і організацій проведення замірів вимірювальними приладами необхідних параметрів якості використання енергоносіїв
25	Розрахунки складання та визначення обсягів технологічної броні використання природного газу на виробництво продукції підприємствами суспільного виробництва
26	Перевірка знань Правил подачі та використання природного газу в народному господарстві, затверджених наказом Держкомнафтогазу від 01.11.4 № 355 і зреєстрованих в міністерстві юстиції України 30.11.94 за № 281/491, посадових осіб і спеціалістів, відповідальних за газове господарство газоспоживальних підприємств та організацій, працівників проектних, монтажних, налагоджувальних та газозбутових організацій, викладачів курсів учбових комбінатів

2.19. Розрахунок цін за платі послуги, які надаються Державною інспекцією з енергозбереження
(Затверджено наказом Держкоменергозбереження від 05.03.2001 № 19*)

1. Загальні положення

1.1. Цей Розрахунок цін розроблений відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 29 червня 2000 року № 1039 «Питання Державної інспекції з енергозбереження», наказу Державного комітету України з енергозбереження від 10.08.98 № 60 «Про затвердження Переліку платних послуг, які надаються підприємствам та організаціям Державною інспекцією з енергозбереження».

Цей Розрахунок цін призначений для здійснення розрахунків за послуги, які надаються Державною інспекцією з енергозбере-

ження всім підприємствам і організаціям, незалежно від відомчої належності і форм власності.

1.2. Ціни, зазначені в цьому Розрахунку, визначені на підставі розрахунку одного людино-дня фахівців Державної інспекції з енергозбереження.

1.3. У цінах ураховані накладні витрати.

1.4. Межі числових значень параметрів устаткування (потужність, паропродуктивність, теплопродуктивність тощо), показані зі словом «до», слід розуміти включно.

1.5. Цінами враховано:

- оформлення допуску до роботи;
- вартість нормативно-технічної документації та інформації, переданої замовнику.

1.6. У цінах не врахована вартість таких послуг, які повинні надаватися Замовником:

- ◆ надання необхідної документації;
- ◆ надання технічної допомоги для зняття показань приладів обліку;
- ◆ подача електро- і теплоенергоресурсів для контрольних вимірів.

1.7. Ціни визначені для робіт, що виконуються у нормальних умовах і в межах типових складів робіт, у розділах розрахунку. При виконанні робіт в умовах, які знижують продуктивність праці або є шкідливими і важкими для здоров'я, застосовуються відповідні коефіцієнти з розділу 1 таблиці коефіцієнтів.

1.8. Повторний виклик інспектора з вини Замовника оплачується із застосуванням до вартості робіт відповідних коефіцієнтів, наведених у вступних вказівках до розділів прейскуранту.

1.9. Ціни визначені для робіт, що виконуються при температурі навко-лишнього повітря на робочому місці від 0 град. С до 40 град. С включно.

При виконанні робіт в умовах знижених чи підвищених температур навколишнього повітря на робочому місці до цін застосовуються коефіцієнти, наведені в п. 1.5 таблиці коефіцієнтів.

1.10. При виконанні послуг на території Замовника, яка знаходиться від місця розташування структурного підрозділу Державної інспекції з енергозбереження на відстані, при якій передбачається виплата інспекторам відрядних витрат, проводиться доплата понад зазначену ціну із застосуванням коефіцієнта, наведеного в п.2 таблиці коефіцієнтів.

1.11. Цінами прейскуранту не врахована вартість використання пересувних лабораторій. При потребі використання пересувної лабораторії провадиться доплата із застосуванням коефіцієнта наведеного в п.3 таблиці коефіцієнтів.

1.12. Зниження встановлених цін може застосовуватись у розмірі 50 відсотків для бюджетних установ, зокрема:

- лікарні, поліклініки, будинки для престарілих та інвалідів, санаторії та інші лікувальні установи;
- школи, технікуми, вищі навчальні заклади, училища та інші навчальні заклади;
- дитячі садки і ясла, дитячі будинки та інші дитячі установи.

1.13. На послуги, не передбачені цим прейскурантом, за згодою сторін можуть установлюватись разові нормативи витрат робочого часу, і ціна послуги розраховується на підставі розрахунку собівартості одного людино-дня фахівців Державної інспекції з енергозбереження.

1.14. Ціна за платну послугу визначається в договорі за підписами керівників Замовника і Виконавця.

Якщо ця послуга носить не епізодичний характер, то калькуляція повинна передаватися в НАЕП України для узагальнення і включення в доповнення до даного прейскуранту.

1.15. Для перерахування натурального палива в умовне слід користуватися перевідними коефіцієнтами, які застосовуються Держкомстатом:

- ◆ 1 Гкал — 0,143 т умовного палива (т у.п.)
- ◆ 1 тис.кВт год — 0,123 т у.п.

2. Коефіцієнти

Розділ	Умови використання коефіцієнтів і надбавок	Коефіцієнт
1	2	3
	Умови виконання робіт	
1.1	На підприємствах (у цехах, корпусах на відкритих і напіввідкритих виробничих майданчиках), які зупинені для проведення будівельних чи ремонтних робіт, монтажу устаткування, а також у будівлях і спорудах будь-якого призначення за наявності в зоні виконання робіт предметів, які захаращують приміщення (верстатів, установок, апаратів, експлуатаційного та лабораторного устаткування, оргтехніки, меблів тощо)	1,15

1	2	3
1.2	На діючих підприємствах (у цехах, корпусах, на виробничих майданчиках) за наявності в зоні проведення робіт діючого технологічного устаткування (верстатів, установок, кранів, печей, конвеєрів, розливальних ковшів тощо) або розгалуженої мережі інженерних комунікацій, або запиленості повітря, руху технологічного транспорту по внутрішньоцехових і внутрішньо-заводських коліях	1,2
1.3	Так само, на підприємствах металургійної, хімічної і нафтохімічної галузей промисловості	1,25
1.4	При виконанні робіт в охоронній зоні повітряних ліній електропередач, у місцях проходження комунікацій електропостачання, в діючих електроустановках поблизу конструкцій і предметів, що перебувають під напругою (у випадках, коли повне зняття напруги через виробничі умови неможливо), якщо це пов'язано з обмеженням дії робітників спеціальними вимогами з техніки безпеки	1,20
1.5	При температурі повітря на робочому місці у приміщеннях понад +40 град. С чи нижче 0 град. С	1,25
1.6	При виконанні робіт у діючих цехах підприємств зі шкідливими умовами праці, в яких робітникам промислового підприємства встановлено скорочений робочий день	1,15
1.7	Так само, з особливо важкими і особливо шкідливими умовами праці	1,27
1.8	При виконанні робіт у цехах з важкими і шкідливими умовами праці при 36-годинному робочому тижні	1,15
1.9	Так само, з особливо важкими і особливо шкідливими умовами праці	1,27
1.10	При виконанні робіт у цехах з важкими і шкідливими умовами праці при 24-годинному робочому тижні	1,70

1	2	3
1.11	Так само, з особливо важкими і особливо шкідливими умовами праці	1,88
2	При виконанні послуг на території Замовника, яка знаходиться від місця розташування структурного підрозділу Державної інспекції з енергозбереження на відстані, при якій передбачена виплата інспекторам витрат на відрядження	0,05
3	При використуванні пересувної лабораторії	0,1

Примітки:

1. Застосування вказаних коефіцієнтів до цін розрахунку має обґрунтовуватись актами, що фіксують дійсні умови виконання робіт, або іншими рівноцінними документами.

2. При виконанні робіт в умовах, наведених у розділі 1 таблиці, може бути застосований тільки один з коефіцієнтів, за винятком п. 1.4., який при наявності відповідних умов може застосовуватись одночасно з будь-яким коефіцієнтом, наведеним у розділі 1 таблиці коефіцієнтів. У цьому разі коефіцієнти перемножуються.

3. Охоронною зоною вздовж повітряних ліній електропередач за ГОСТ 12.1.013-78 вважається ділянка землі та простору між вертикальними площинами, які проходять через паралельні прямі, віддалені від крайніх проводів (при невідхильному їх положенні) на відстань, м:

для ліній напругою:

до 1 кВ	2
від 1 до 20 кВ включно	10
35 кВ	15
110 кВ	20
150 кВ, 220 кВ, 330 кВ	25
400 кВ, 500 кВ	30
750 кВ	40
800 кВ (постійний струм)	30

4. Не припускається застосування коефіцієнтів розділу 1 таблиці коефіцієнтів за наявності у вступних вказівках преїскуранту коефіцієнтів, які враховують умови виконання робіт, аналогічні умовам, наведеним у розділі 1 таблиці, за винятком п. 1.4.

5. Доплата за роботи, що виконуються в умовах, зазначених у розділах 2, 3 таблиці коефіцієнтів, розраховуються шляхом застосування до ціни роботи коефіцієнтів, наведених у цих розділах.

Розділ 1.

Видача бланків енергетичних паспортів, надання допомоги у їх складанні та консультації з питань їх ведення

1. У цьому розділі наведена вартість робіт з видачі бланків енергетичних паспортів, надання допомоги в їх складанні та консультації з питань їх ведення.

2. При видачі бланків енергопаспортів підприємствам, фінансування яких відбувається з Державного бюджету України, вартість робіт визначається за розцінкою ПЕЗ-01001 із застосуванням коефіцієнта 0,25.

3. При видачі підприємствам бланків енергопаспортів, у яких заповнюється не більше 4 розділів, вартість робіт* (80-600 грн.) визначається за відповідними розцінками із застосуванням коефіцієнта 0,75.

4. Склад робіт за цим розділом: видача комплекту бланків енергопаспортів та їх реєстрація; надання консультаційних послуг з питань їх заповнення, ведення; ознайомлення з особливостями заповнення таблиць енергопаспортів.

Розділ 2.

Надання технічних вимог з ефективного використання природного газу (енергоносіїв) для розробки проектної документації на будівництво об'єктів (підприємств)

1. У цьому розділі наведена вартість робіт з видачі «Технічних вимог з ефективного використання природного газу (енергоносіїв)» (далі — «Технічні вимоги») для розробки проектної документації на будівництво виробничих і побутових об'єктів.

2. При видачі Технічних вимог для розробки проектної документації на заміну або реконструкцію об'єктів вартість робіт визначається за відповідною розцінкою на об'єкти нового будівництва із застосуванням коефіцієнта 0,75.

3. Вартість робіт, що виконуються, наведена без урахування виїзду на об'єкт будівництва. При потребі виїзду вартість робіт визначається із застосуванням коефіцієнта 1,25.

4. Вартість робіт (80-700 грн.) за розцінками ПЕЗ-02001 — ПЕЗ-02017 визначається, виходячи із сумарної теплопродуктивності усіх котлів (парових і водогрійних) у Ккал/год, що розглядаються у проекті. При цьому паропродуктивність парових котлів перераховується з рахунку: $1 \text{ т/год} = 0,54 \text{ Ккал/год}$.

5. Склад робіт за цим розділом: розгляд і аналіз технічних характеристик об'єкта (призначення, режим роботи, витрати ПЕР, умови підключення до інженерних мереж), матеріалів і документів, необхідних для отримання замовником (проектувальником) Технічних вимог для розробки проектної документації; виїзд, при потребі, на підприємство для оцінки технічного стану обладнання, рівня використання палива, електроенергії та вторинних енергоресурсів (для отримання необхідних даних щодо реконструкції і технічного переозброєння газовикористовувального та енерговикористовувального обладнання); підготовка та видача замовнику Технічних вимог.

Розділ 3.

Консультаційні послуги з питань ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів (ПЕР)

1. У цьому розділі наведена вартість консультаційних послуг з питань ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів (ПЕР) на підприємствах.

2. Вартість послуг для підприємств сільського господарства визначається за відповідною розцінкою для промислових підприємств із застосуванням коефіцієнта 0,7.

3. Склад робіт за цим розділом: вивчення складу ПЕР, що використовуються на підприємстві, та умов їх використання; вивчення передового досвіду з ефективного використання ПЕР; надання рекомендацій з використання передового досвіду в умовах даного підприємства; надання консультацій з ефективного використання ПЕР. Вартість робіт — від 400 до 7000 грн.

Розділ 4.

Теплотехнічне обстеження газовикористовувального обладнання для визначення доцільності проведення поточних режимно-налагоджувальних робіт

1. У цьому розділі наведена вартість робіт (130-700 грн) з теплотехнічного обстеження газовикористовувального об-

ладнання для визначення потреби проведення режимно-налагоджувальних робіт.

2. Вартість вищевказаних робіт наведена на одиницю обладнання. Вартість робіт для кожної наступної одиниці обладнання визначається із застосуванням коефіцієнта 0,75.

3. Склад робіт за цим розділом: вивчення експлуатаційної документації газовикористовувального обладнання підприємства; зовнішній огляд газовикористовувального та допоміжного обладнання, перевірка стану обліку витрат палива і теплової енергії; оцінка стану працездатності засобів автоматизації регулювання процесу горіння; перевірка відповідності режимів роботи основного та допоміжного обладнання діючим режимним картам; проведення теплотехнічного обстеження роботи газовикористовувального обладнання із застосуванням пристроїв теплотехнічного контролю. Підготовка висновку про можливість продовження терміну роботи обладнання або про необхідність проведення нових режимно-налагоджувальних робіт.

Розділ 5.

Надання послуг з розробки норм питомих витрат паливно-енергетичних ресурсів (ПЕР)

1. У цьому розділі наведена вартість послуг (1300-13000 грн) з розробки норм питомих витрат ПЕР основного і допоміжного виробництва.

2. Вартість послуг для підприємств сільського господарства визначається за відповідною розцінкою для промислових підприємств із застосуванням коефіцієнта 0,7.

3. Склад робіт за цим розділом: вивчення існуючих методик, вибір необхідної методики; складання енергобалансу підприємства, визначення обсягу продукції та його аналіз; вивчення технологічних характеристик обладнання, що використовується в технологічному процесі, і режимних карт; розрахунок норм питомих витрат.

Розділ 6.

Допомога у здійсненні заходів з економії паливно-енергетичних ресурсів (ПЕР)

1. У цьому розділі наведена вартість послуг (1400-13000 грн.) з реалізації заходів щодо економії ПЕР.

2. Вартість послуг для підприємств сільського господарства визначається за відповідною розцінкою для промислових підприємств із застосуванням коефіцієнта 0,7.

3. Склад робіт за цим розділом: ознайомлення з технологією виробництва на підприємстві; ознайомлення з проектною та технічною документацією даного підприємства; детальне обстеження та вивчення роботи технологічного та енерговикористовувального устаткування із застосуванням контрольно-вимірювальних приладів; аналіз отриманих результатів. Розробка заходів з економії ПЕР.

Розділ 7.

Рекламування нових енерготехнологій та приладів обліку паливо-енергетичних ресурсів (ПЕР)

1. У цьому розділі наведена вартість послуг (543 грн.) з рекламування нових енерготехнологій і приладів обліку ПЕР.

2. Склад робіт за цим розділом: вивчення області застосування приладів обліку ПЕР і енерготехнологій; вивчення ринку приладів та технологій; вивчення порівняльних характеристик приладів і технологій, визначення оптимального їх варіанту для замовника; надання рекомендацій з застосування тих чи інших технологій та приладів.

Розділ 8.

Діяльність із забезпечення підприємств новітньою енергозберігаючою (енергоощадною) технологією, приладами та обладнанням

1. У цьому розділі наведена вартість робіт (789 грн.) з діяльності щодо забезпечення підприємств новітніми енергозберігаючими технологіями, приладами та обладнанням.

2. Склад робіт за цим розділом: ознайомлення з існуючим виробництвом та кількістю встановленого енергоємного обладнання; установленою потужністю енергосилового і технологічного обладнання; технічною документацією (проектом, паспортом, режимними картами, інструкціями тощо); характеристиками енергоекономічності обладнання.

Надання інформаційно-консультаційних послуг щодо вибору енергетичного та технологічного обладнання:

- вибір необхідного високоефективного енергосилового та технологічного обладнання (вітчизняного, імпортного), матеріалів і конструкцій;

- розробка порівняльних характеристик енергоекономічності (екологічності) встановленого обладнання та обладнання, яке вводиться в експлуатацію;
- визначення ефективності заміни діючого обладнання (розрахунки);
- вибір приладів обліку енергоносіїв (тип, марка).

Забезпечення поточною інформацією про стан енергозбереження в паливно-енергетичному секторі, на ринку енергетичного, енергозберігаючого і енергоефективного обладнання, технологій та матеріалів.

Розділ 9.

Надання послуг у визначенні втрат паливо-енергетичних ресурсів (ПЕР) з використанням пересувних лабораторій або переносних приладів обліку

1. У цьому розділі наведена вартість послуг (330-2800 грн) з визначення втрат ПЕР основного та допоміжного технологічного устаткування з використанням пересувних лабораторій або переносних приладів обліку.

2. Вартість послуг для підприємств сільського господарства визначається за відповідною розцінкою для промислових підприємств із застосуванням коефіцієнта 0,7.

3. Склад робіт за цим розділом: обстеження споживачів ПЕР; первинне визначення втрат ПЕР при експлуатації основного технологічного устаткування; аналіз ефективності використання устаткування та, відповідно до діючого устаткування, використання сучасних технологій; визначення ефективності роботи устаткування із застосуванням контрольно-вимірювальних приладів; обрахунок і аналіз даних за допомогою контрольно-вимірювальних приладів; надання рекомендацій і консультацій з ефективного використання ПЕР.

Розділ 10.

На прохання підприємств та організацій — обстеження з визначенням економічних та екологічних показників роботи тепловикористовувального обладнання

1. У цьому розділі наведена вартість робіт (800-3400 грн) з визначення наявності шкідливих викидів у речовинах згорання в тепловикористовувальному (паливовикористовувальному)

устаткуванні: парових і водогрійних теплофікаційних котлах, енерготехнологічному устаткуванні та газових турбінах.

2. Вартість робіт наведена для турбоагрегатів з однопотоковим вихлопом. Для турбоагрегатів з двопотоковим вихлопом вартість робіт визначається із застосуванням коефіцієнта 1,5.

3. Склад робіт за цим розділом: вивчення експлуатаційної та проектної документації і екологічного паспорту підприємства; складання схеми вимірювання і переліку підготовчих робіт; огляд основного і допоміжного обладнання; перевірка укомплектованості обладнання контрольно-вимірювальними приладами, включаючи прилади обліку витрат палива, і оцінка їх стану; контроль за підготовкою місць відбору проб; перевірка наявності режимних карт та відповідності режимів роботи обладнання цим режимним картам; встановлення і підготовка переносних приладів; визначення наявності окислів вуглецю, азоту і сірки в речовинах згоряння при різних теплових навантаженнях; обробка результатів вимірювань; розрахунок кількості шкідливих викидів; складання висновків за результатами проведеної роботи.

Розділ 11.

На прохання підприємств та організацій — здійснення контролю якості спалювання палива та його екологічних показників

1. У цьому розділі наведена вартість робіт (900-3600 грн) щодо здійснення контролю якості згоряння палива та його екологічних показників в паливоспоживальних установках: парових і водогрійних теплофікаційних котлах, енерготехнологічному устаткуванні та газових турбінах.

2. Вартість робіт розрахована для турбоагрегатів з однопотоковим вихлопом. Для турбоагрегатів з двопотоковим вихлопом вартість робіт визначається із застосуванням коефіцієнта 1,5.

3. Склад робіт за цим розділом: вивчення експлуатаційної та проектної документації, а також екологічного паспорта підприємства, складання схеми вимірювань та переліку підготовчих робіт, огляд основного і допоміжного обладнання; перевірка укомплектованості устаткування контрольно-вимірювальними приладами, включаючи прилади витрат палива, і оцінка їх стану; контроль за підготовкою місць відбору проб; встановлення та підготовка до роботи переносних приладів; перевірка наявності

режимних карт та відповідності режимів роботи устаткування цим режимним картам; визначення наявності окислів вуглецю, азоту і сірки в продуктах згоряння при різних теплових навантаженнях; обробка результатів вимірювань, розрахунок кількості шкідливих викидів в продуктах згоряння; підготовка висновків за результатами проведеної роботи та надання рекомендацій щодо поліпшення роботи паливовикористовувального обладнання.

Розділ 12.

Розповсюдження нормативно-технічної документації та новітніх технологій з енергозбереження

1. У цьому розділі наведена вартість послуги (493 грн.) з розповсюдження нормативно-технічної документації та новітніх технологій з енергозбереження.

2. Склад робіт за цим розділом: вивчення нормативно-технічної документації; підбір інформації з енергозбереження, виходячи з умов використання енергетичних ресурсів; систематизація інформації та галузями та розповсюдження її на енергоспоживальних підприємствах.

Розділ 13.

На прохання підприємств та організацій — здійснення аналізу використання енергоресурсів з виданням відповідних рекомендацій щодо ефективного їх споживання

1. У цьому розділі наведена вартість робіт (400-3700 грн.) із здійснення контролю якості спалювання паливних ресурсів (з виданням відповідних рекомендацій щодо ефективного їх використання) в паливовикористовувальних установках: парових і водогрійних теплофікаційних котлах, енерготехнологічному устаткуванні та газових турбінах.

2. Вартість робіт наведена для турбоагрегатів з однопотоковим вихлопом. Для турбоагрегатів з двопотоковим вихлопом вартість робіт визначається із застосуванням коефіцієнта 1,5.

3. Склад робіт за цим розділом: вивчення технічного звіту про виконання режимно-налагоджувальних робіт основного і допоміжного обладнання; зовнішній огляд паливовикористовувального обладнання; перевірка стану обліку витрат палива і теплової енергії; оцінка стану засобів автоматизації регулювання

процесу горіння і контрольно-вимірювальних приладів (КВП); проведення теплотехнічного обстеження паливовикористовувального обладнання з використанням приладів теплотехнічного контролю; підготовка висновку про якість проведення режимно-налагоджувальних робіт.

Розділ 14.

Розробка заходів з підвищення надійності та ощадливості роботи енерготехнологічного обладнання

1. У цьому розділі наведена вартість послуг (200-3000 грн.) з розробки заходів з підвищення надійності та ощадливості роботи енерготехнологічного обладнання та паливоспоживаючих установок.

2. Вартість робіт наведена для турбоагрегатів з однопотоким вихлопом. Для турбоагрегатів з двопотоким вихлопом вартість робіт визначається із застосуванням коефіцієнта 1,5.

3. Склад робіт за цим розділом: обробка і аналіз висновків за результатами експлуатаційних випробувань обладнання та експлуатаційних матеріалів; коригування інструкцій з експлуатації обладнання з урахуванням висновків, отриманих в результаті випробувань, і вимог діючої нормативно-технічної документації; розробка технічних рішень з підвищення надійності і економічності роботи обладнання; видача рекомендацій з удосконалення схеми контролю за теплоенергетичними показниками експлуатаційного режиму; складання технічного звіту про виконану роботу з розрахунком ефективності впровадження рекомендованих заходів.

Розділ 15.

Розробка технічних рекомендацій щодо раціональної компенсації реактивної потужності в електромережах підприємств

1. У цьому розділі наведена вартість послуг (430-4000 грн.) з розробки технічних рекомендацій щодо раціональної компенсації реактивної потужності в електромережах підприємств.

2. Склад робіт за цим розділом: отримання даних щодо споживання активної та реактивної енергії за два-три попередні роки; технічне обстеження компенсуючого устаткування. Вивчення режимів роботи підприємств за добовими графіками

за кілька років; вивчення режимів роботи підприємств протягом кількох років із застосуванням КВП; аналіз отриманих результатів. Надання рекомендацій щодо раціональної компенсації реактивної потужності.

Розділ 16.

Попереднє технічне обстеження на замовлення підприємств з метою визначення готовності газота енерговикористовувального обладнання до роботи

1. У цьому розділі наведена вартість робіт (200-970 грн) з попереднього технічного обстеження газота енерговикористовуючого обладнання з метою визначення готовності обладнання до роботи після проведення робіт з реконструкції або технічного переозброєння. При обстеженні обладнання на новому будівництві до вартості робіт застосовувати коефіцієнт 0,67.

2. Вартість робіт наведена на одиницю обладнання. Вартість робіт для кожної подальшої одиниці обладнання визначається із застосуванням коефіцієнта 0,75.

3. При повторному технічному обстеженні підприємств з метою визначення готовності газота енерговикористовувального обладнання до роботи вартість робіт визначається із застосуванням коефіцієнта 0,5.

4. При обстеженні та оформленні акта про готовність до прийняття газу теплогенераторів, постів різання металу, екзо- та ендогенераторів, горен із споживанням газу до 40 куб. м/год, пальників для сушіння ковшів та форм, печей утилізації підприємств Міністерства охорони здоров'я та Міністерства аграрної політики, пальників інфрачервоного випромінювання для опалення цехів і ферм, ліній паяння консервних банок та поліетиленових пляшок, лабораторних пальників вартість робіт, незалежно від кількості обладнання, визначається на одиницю обладнання за розцінкою ПЕЗ-16027.

5. Склад робіт за цим розділом: ознайомлення з документацією, необхідною для визначення готовності до роботи газота енерговикористовувального обладнання; перевірка наявності зареєстрованого в органах державного нагляду проекту газифікації, контрактів (договорів) на поставку природного газу та резервного палива, паспортів на обладнання та актів про прийняття в експлуатацію обладнання, газопроводів тощо, протоколу комісії

про перевірку знань обслуговуючим персоналом правил експлуатації обладнання, наказу про призначення відповідальної особи, договору про проведення режимно-налагоджувальних випробувань, акту про прийняття газового господарства в експлуатацію; перевірка відповідності встановленого обладнання (газопальникових пристроїв, теплоізоляційного обладнання, засобів автоматизації регулювання процесами горіння газу, приладів обліку витрат газу та контрольно-вимірювальних приладів (КВП), установок хімоводоочищення) до проекту; перевірка готовності резервно-паливного господарства до роботи на резервному паливі; підготовка висновків.

Розділ 17.

Обстеження паливовикористовувального обладнання для перевірки якості пускових та повторних налагоджувальних робіт

1. У цьому розділі наведена вартість робіт (220-1300 грн.) з обстеження паливовикористовувального обладнання з метою перевірки якості пускових і повторних налагоджувальних робіт.

2. Вартість робіт наведена на одиницю устаткування. Вартість робіт для кожної подальшої одиниці устаткування приймається із застосуванням коефіцієнта 0,75.

3. При перевірці якості налагоджувальних робіт після проведення повторних налагоджувальних робіт вартість визначається із застосуванням коефіцієнта 0,8.

4. При обстеженні газовикористовувального обладнання для перевірки якості пускових і повторних налагоджувальних робіт на теплогенераторах, постах різання металу, екзогенераторах і ендогенераторах, горнах із споживанням газу до 40 куб. м/год, пальниках для сушіння ковшів та форм, печах утилізації підприємств Міністерства охорони здоров'я та Міністерства агропромислової політики, пальниках інфрачервоного випромінювання для опалення цехів і ферм, лініях паяння консервних банок та поліетиленових пляшок, лабораторних пальниках вартість робіт, незалежно від кількості обладнання, визначається на одиницю обладнання за розцінкою ПЕЗ-17027.

5. Склад робіт за цим розділом: розгляд і реєстрація технічного звіту про виконання ремонтно-налагоджувальних робіт основного та допоміжного обладнання; зовнішній огляд паливовикористо-

вувального і допоміжного обладнання, перевірка стану обліку витрат палива і теплової енергії; оцінка стану засобів автоматизації регулювання процесу горіння та контрольно-вимірювальних приладів (КВП); Проведення теплотехнічного обстеження паливовикористовувального обладнання з використанням приладів теплотехнічного контролю (при одному — двох характерних навантаженнях); підготовка висновку про якість проведення режимно-налагоджувальних робіт.

Розділ 18.

Перевірка відповідності закінчених будівництвом об'єктів проектно-технічної документації в частині відповідності нормативам з енергозбереження та робота в приймальних комісіях

1. У цьому розділі наведена вартість послуг (160-2970 грн.) з перевірки відповідності закінчених будівництвом об'єктів проектно-технічній документації в частині відповідності нормативам з енергозбереження та участь в роботі приймальних комісіях.

2. Для невеликих автозаправних станцій, топкових та інших об'єктів, що мають одну капітальну будівлю, вартість послуг визначається за розцінкою ПЕЗ-18001.

3. При виконанні робіт за цим розділом ціна враховує однократний виїзд інспектора на об'єкт. При необхідності повторного виїзду інспектора у складі робочої комісії вартість робіт визначається в розрахунку цін із застосуванням коефіцієнта 0,5.

4. Склад робіт за цим розділом: перевірка відповідності проекту вимогам з енергозбереження та іншим документам, чинним на території України; оформлення участі у складі комісії, вивчення документації; участь у роботі робочої комісії і аналіз інформації замовника; виїзд на об'єкт, перевірка фактично виконаних робіт щодо встановлення устаткування, лічильників; перевірка документації; перевірка вузлів і будівельних конструкцій, а також систем теплопостачання, замір температури стін, вікон із визначенням місць необхідного утеплення; участь у роботі державної комісії по перевірці виконання приписів та зауважень; участь у засіданні комісії; складання та оформлення актів з енергозбереження, їх підписання та прийняття об'єкта до експлуатації.

Розділ 19. Надання висновків та їх подовження щодо готовності налагоджувальних організацій до проведення пусконалагоджувальних робіт на об'єктах, що використовують паливно-енергетичні ресурси

1. У цьому розділі наведена вартість робіт (130-600 грн.), пов'язаних з аналізом організаційно-методичної і технічної готовності налагоджувальних організацій до виконання налагодження паливовикористовувального обладнання та наданням висновків на право виконання налагодження паливовикористовувального обладнання (далі — Висновки).

2. Вартість робіт з надання Висновків враховує розгляд трьох комплектів методик. У разі розгляду іншої кількості методик до вартості робіт за розцінкою ПЕЗ-19001 додавати або віднімати вартість робіт за розцінкою ПЕЗ-19002.

3. Вартість робіт з реєстрації нових, перереєстрації та подовження терміну дії раніше виданих дозволів для пуско-налагоджувальних організацій, які мають декілька налагоджувальних дільниць, визначається із застосуванням коефіцієнта 1,5.

4. Склад робіт за цим розділом:

Надання Висновків (ПЕЗ-19001): проведення підготовчих та організаційних робіт; розгляд і перевірка поданих документів за загальною частиною. Розгляд методик:

- з теплотехнічних випробувань котлів, котелень (за формами звітності);
- з налагодження систем автоматизації (за формами звітності);
- з налагодження водохімічного режиму роботи обладнання водопідготовки (за формами звітності);
- з налагодження технологічних установок (печей, сушарок тощо).

Оформлення реєстраційного посвідчення і дозволу на право виконання налагоджувальних робіт.

Подовження терміну дії раніше виданих Висновків (ПЕЗ-19003):

проведення підготовчих та організаційних робіт; аналіз якості проведення режимно-налагоджувальних робіт і узгодження програм проведення налагоджувальних робіт, звіт про виконання режимно-налагоджувальних робіт за минулий період та планів робіт за звітний період; оформлення та реєстрація Висновків.

Розділ 20.

Припинення подачі газу споживачам-боржникам за дорученням постачальника природного газу, газозбутової, нафтогазозбутової організації чи газотранспортного підприємства

1. У цьому розділі наведена вартість робіт (66-770 грн.), пов'язаних з припиненням подачі газу споживачам-боржникам за дорученням постачальника природного газу, газозбутової, нафтогазозбутової організації чи газотранспортного підприємства.

2. Вартість робіт за цим розділом слід визначати:

- ♦ при виконанні підприємством приписів про припинення газопостачання — за розцінкою ПЕЗ-20001;
- ♦ при відмові газоспоживача виконати припис про припинення газопостачання — як сумарна вартість робіт за розцінками ПЕЗ-20001 і ПЕЗ-20002;
- ♦ за кожний виїзд при проведенні періодичного контролю за станом відключеної вхідної засувної арматури — за розцінкою ПЕЗ-20001-1;
- ♦ у разі самовільного відновлення споживачем-боржником газопостачання та потреби додаткового виїзду з метою установлення заглушок на вхідному газопроводі споживача — за ПЕЗ-20002-1.

3. Склад робіт за цим розділом: виїзд на підприємство з метою перевірки наявності договору з організацією, яка дає доручення про припинення подачі газу; ознайомлення з виданою підприємством-боржником документацією щодо боргу за несплачений газ; складання та вручення припису про припинення газопостачання (під розпис) і письмового попередження про відповідальність керівників за наслідки, що пов'язані з примусовим відключенням підприємства від газопостачання (у разі не підготування до відключення газоспоживального обладнання в термін, визначений у приписі); технічне обстеження для визначення готовності газоспоживального обладнання до припинення газопостачання та пломбування засувної арматури; контролю за станом відключеної вхідної засувної арматури на вказаних в актах газоспоживальних об'єктах та за збереженням пломб; складання акта про відключення газовикористовувального обладнання та узгодження його з

керівництвом підприємства-боржника; виїзд на підприємство (при відмові газоспоживача виконати припис) з метою оформлення акта про відмову; вручення газоспоживачу під розпис припису, у якому повторно пропонується в короткий термін підготувати газовикористовувальне обладнання до відключення у примусовому порядку; оформлення припису відповідних газопостачальних, газотранспортних організацій щодо необхідності прибуття в обумовлений термін аварійної бригади для здійснення примусового відключення, а в разі потреби — для установки заглушки. Виїзд на підприємство й організація робіт із встановлення заглушок на вхідному газопроводі робітниками газотранспортної організації у разі самовільного поновлення газопостачання; оформлення акта на відключення газопостачання; складання відповідного листа, передача в прокуратуру відповідних документів; підготовка інформації про неправомірні дії підприємства-боржника для звернення до місцевих органів влади.

Розділ 21.

Обстеження підприємств-споживачів та відновлення подачі газу після сплати ними боргу

1. У цьому розділі наведена вартість робіт (200-1000 грн.), пов'язаних з відновленням подачі газу споживачам-боржникам після сплати ними боргу.

2. Склад робіт за розділом: контроль за проведенням розрахунків підприємством-боржником за фактично використаний природний газ, який належить замовнику, до відновлення газопостачання і перевірка готовності обладнання підприємства до відновлення подачі газу; оформлення документів за взаєморозрахунки з організацією, яка примусово відключила газопостачальне обладнання; ознайомлення з наданою документацією, потрібною для визначення готовності обладнання до приймання газу, перевірка документів про сплату боргу; перевірка наявності зареєстрованого в органах державного нагляду проекту газифікації, контрактів (договорів) на постачання природного газу та резервного палива, паспортів на основне та допоміжне обладнання, актів про прийняття в експлуатацію обладнання, газопроводів, газорозподільчих пунктів (ГРП) (газорозподільчого устаткування — ГРУ), висновків налагоджу-

вальної організації про готовність обладнання до проведення налагоджувальних робіт, протоколу комісії з перевірки знань обслуговуючого персоналу Правил подачі та використання природного газу у народному господарстві України, затверджених наказом Держкомнафтогазпрому від 01.11.94 № 355, наказу про призначення відповідальних осіб, договору на проведення режимно-налагоджувальних випробувань, акта про прийняття резервного паливного господарства (РПГ).

Розділ 22.

Перевірка якості виробництва та впровадження попередньо ізольованих труб та фасонних частин до них, використання теплоізоляційних матеріалів

1. У цьому розділі наведена вартість робіт (337 грн.) з перевірки якості виробництва та впровадження попередньо ізольованих труб та фасонних частин до них і використання теплоізоляційних матеріалів.

2. Вартість робіт визначена з урахуванням виїзду на об'єкт обстеження, за відсутності потреби у виїзді вартість робіт визначається із застосуванням коефіцієнта 0,8.

3. Склад робіт за розділом: виїзд, за потреби, на підприємство для перевірки дотримання технологічного процесу виробництва попередньо ізольованих труб і фасонних частин до них; ознайомлення керівництва підприємства з директивними документами щодо проведення контролю за впровадженням енергозберігаючих технологій; аналіз виготовлення ізольованих труб. Реєстрація та видача висновків:

- про якість внутрішньої та зовнішньої поверхонь металевих труб;
- про відповідність якості ізоляції вимогам нормативно-технічної документації, лабораторні обстеження ізоляції на теплозахисні властивості.

Проведення експертизи проектів впровадження теплоізолюючих матеріалів при будівництві та капітальному ремонті системи тепlopостачання із застосуванням теплоізоляційних труб. Підготовка висновків щодо відповідності обстеженого виробництва теплоізолюваних труб діючим нормативним вимогам.

Розділ 23.

Надання послуг щодо оформлення та заповнення форм енергетичних паспортів підприємств та проведення їх експертизи

1. У цьому розділі наведена вартість робіт (100-10000 грн.) з надання послуг щодо оформлення та заповнення бланків енергетичних паспортів підприємств та проведення їх експертизи.

2. Вартість послуг для підприємств сільського господарства визначається за відповідною розцінкою для промислових підприємств із застосуванням коефіцієнта 0,7.

3. При видачі бланків і експертизі енергопаспортів, у яких заповнюється не більше 4 розділів, вартість робіт визначається із застосуванням коефіцієнта 0,75.

4. Вартість послуг з експертизи енергопаспортів для підприємств, фінансування яких відбувається з Державного бюджету України, визначається за розцінкою ПЕЗ-23015 незалежно від сукупної потужності енергоносіїв підприємства.

5. Склад робіт за цим розділом: ознайомлення зі змістом таблиць енергетичного паспорта; ознайомлення зі структурою виробництва; визначення енергоємних технологічних процесів; підбір потрібних документів для заповнення таблиць; складання енергетичного балансу підприємства; перевірка відповідності фактичних витрат ПЕР показникам енергетичного паспорта; ознайомлення зі станом нормування питомих витрат паливо-енергетичних ресурсів підприємства; перевірка відповідності фактичних витрат нормам, що наведена в паспорті; перевірка правильності заповнення таблиць паспорта; надання рекомендацій щодо заповнення таблиць та використання інформації, яка міститься в енергетичному паспорті підприємства.

Розділ 24.

На замовлення підприємств і організацій проведення замірів вимірювальними приладами потрібних параметрів використання енергоносіїв

1. У цьому розділі наведена вартість робіт (800-9000 грн.) з проведення замірів вимірювальними приладами потрібних параметрів використання енергоносіїв паливовикористовувальним устаткуванням: паровими та водогрійними теплофікаційними котлами, енерготехнологічним обладнанням і газовими турбінами.

2. Вартість робіт наведена для турбоагрегатів з однопоточним вихлопом. Для турбоагрегатів з двопоточним вихлопом вартість робіт визначається із застосуванням коефіцієнта 1,5.

3. Склад робіт за цим розділом: виїзд, за потреби, на підприємство для ознайомлення з технічною документацією на газовикористовувальне обладнання; підбір вихідної технічної документації, складання схеми вимірювань та переліку підготовчих робіт; визначення укомплектованості обладнання контрольно-вимірювальними приладами; розробка ескізів і схем устаткування допоміжних приладів і пристосувань та контроль за їх монтажем; перевірка наявності режимних карт; монтаж і налагоджування переносних вимірювальних приладів; проведення необхідних вимірювань; обробка результатів вимірювань, складання зведених таблиць, схем, графіків, ескізів, розробка рекомендацій щодо поліпшення використання енергоносіїв, складання технічного звіту.

Розділ 25.

Розрахунки, складання та визначення обсягів технологічної броні на використання природного газу для виробництва продукції підприємствами суспільного виробництва

1. У цьому розділі наведена вартість робіт (230 грн.) з визначення обсягів технологічної броні на використання природного газу для виробництва продукції підприємствами суспільного виробництва.

2. Склад робіт за цим розділом: перевірка документів і матеріалів із встановлення паливного режиму Мінекономіки, наданих підприємству, для використання газу; ознайомлення з проектом та технічною документацією даного підприємства, звітами Держстату 4-МТП, 11-МТП; ознайомлення з технологічним процесом роботи газоспоживального обладнання; визначення об'єму газу, що використовується як сировина, технологічне паливо або витрачається на побутові потреби; розрахунок мінімального добового об'єму подачі газу (технологічної броні); розробка заходів з переведення на резервний вид палива обладнання тих об'єктів, на яких не встановлена технологічна броня; заповнення форми картки, виходячи з наданих документів, та оформлення картки технологічної броні з підписами представників інспекції з енергозбереження (регіональної, обласної) та підприємства.

Розділ 26.

Проведення навчання та перевірка знань Правил подачі та використання природного газу в народному господарстві у посадових осіб і спеціалістів, відповідальних за газове господарство газоспоживальних підприємств та організацій, працівників проектних, монтажних, налагоджувальних, газопостачальних та газозбутових організацій, викладачів курсів учбових комбінатів

1. У цьому розділі наведена вартість робіт (66-260 грн.) з проведення навчання та перевірки знань Правил подачі та використання природного газу в народному господарстві, затверджених наказом Держкомнафтогазпрому від 01.11.94 № 355 і зареєстрованих в Міністерстві юстиції України 30.11.94 за № 281/491, у посадових осіб та спеціалістів, відповідальних за газове господарство газоспоживальних підприємств і організацій, у працівників проектних, монтажних, налагоджувальних, газопостачальних і газозбутових організацій, викладачів курсів учбових комбінатів.

2. Вартість робіт враховує навчання та перевірку знань у груп кількістю до 25 чоловік. При кількості чоловік у групі понад 25 вартість робіт (для подальших 25 чоловік) розраховується як для нової групи.

3. Склад робіт за розділом: ознайомлення та вивчення інструктивних матеріалів, постанов Кабінету Міністрів України щодо правил подачі та використання природного газу; ознайомлення з технологією виробництва та порядком використання газу на підприємстві, де буде проводитись навчання та перевірка знань; проведення занять з фахівцями підприємств; перевірка знань Правил подачі та використання природного газу в народному господарстві у фахівців підприємства.

Розділ 27. Державна експертиза з енергозбереження

1. Вартість (експертиза проектів — 500-550 грн.; експертиза документації та обладнання — 70-1300 грн.) державної експертизи з енергозбереження, як складової частини комплексної державної експертизи, обчислюється у відповідності до нормативів або показників, встановлених чинними нормативно-правовими актами.

2. Розцінки ПЕЗ-27001 — ПЕЗ-27007 передбачають експертизу документів, що регламентують, визначають та обумовлюють питомі витрати, нормативи та енергетичні характеристики споруд, будівель, обладнання, машин і механізмів, які використовують у процесі роботи ПЕР всіх типів або впливають на рівень їх загального споживання своїми конструктивними особливостями (товщина стін, теплопередача через окремі конструктивні деталі тощо).

3. До енергоємної техніки належить техніка потужністю 75 кВт (100 кінських сил) і вище, а до енергоємних технологій — такі, для яких у процесі їх впровадження річне споживання ПЕР становить 100 тонн умовного палива (т.у.п.) і більше.

4. До енергоємних матеріалів належить металопрокат, будівельні матеріали тощо.

5. Розцінки ПЕЗ-27018 передбачають експертизу обладнання та побутової техніки, установка і використання яких потребує дозволу, в разі:

- ◆ споживання природного газу становить від 1 куб. м/рік, (котельні, потужністю від 0,5 Пкал/рік або 1 тонна пари/рік);
- ◆ споживання електроенергії потужністю понад 5,0 кВт.

2.20. Матеріальне стимулювання колективів і окремих працівників підприємств, організацій та установ за економію паливно-енергетичних ресурсів у суспільному виробництві *(Затверджено наказом Держкоменергозбереження та Мінекономіки від 21.06.2000 № 47 / 127)*

1. Загальні положення

1.1. Це Положення розроблене на підставі Закону України «Про енергозбереження» та відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 15 липня 1997 року № 786 «Про порядок нормування питомих витрат паливно-енергетичних ресурсів у суспільному виробництві».

1.2. Положення має на меті посилення творчої та ділової активності працівників і керівників підприємств, організацій та

установ і їх матеріальної зацікавленості в зниженні енергоемності виробництва шляхом раціоналізації використання паливно-енергетичних ресурсів (далі — ПЕР).

1.3. Положення застосовується для матеріального стимулювання трудових колективів і окремих працівників підприємств, організацій та установ, які забезпечили економію ПЕР у результаті:

- а) підвищення ефективності використання ПЕР;
- б) упровадження енергоощадних технологій, обладнання;
- в) проведення структурної перебудови виробництва;
- г) створення і впровадження науково обґрунтованої нормативної бази для ефективного використання енергоресурсів.

1.4. Визначення економії здійснюється на основі системи нормативних питомих та фактичних витрат ПЕР на виробництво продукції, виконання робіт, надання послуг.

1.5. Чинність цього Положення поширюється на підприємства, організації та установи всіх форм власності, які здійснюють нормування питомих витрат паливно-енергетичних ресурсів відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 15 липня 1997 року N 786 «Про порядок нормування питомих витрат паливно-енергетичних ресурсів у суспільному виробництві» та інших нормативних актів.

2. Порядок і джерела матеріального стимулювання

2.1. Матеріальне стимулювання за ефективне використання енергоресурсів здійснюється шляхом преміювання працівників у межах установленої частки вартості зекономлених ПЕР.

2.2. Економія енергоресурсів визначається як різниця між наскрізними нормативними (базовими) і фактичними (звітними) питомими витратами ПЕР, помножена на кількість виробленої продукції відповідно до методики визначення величини економії паливно-енергетичних ресурсів.

2.3. Матеріальне стимулювання здійснюється:

2.3.1. Для колективів підприємств та їх структурних підрозділів (цехів, служб, відділів і т.ін.) — щомісячно або щоквартально за фактичну економію ПЕР у поточному виробництві і проводиться після підбиття підсумків за звітний період.

2.3.2. Для окремих працівників за впровадження енергоощадних технологій та обладнання — у порядку, передбаченому

діючими положеннями про винагородження за впровадження нової техніки та технологій.

2.3.3. Для організацій та установ — щоквартально за економію ними енергоносіїв.

2.3.4. Для окремих працівників організацій та установ за виконання науково-дослідних робіт та розроблення нормативної бази енергозбереження — після введення в дію нормативних документів.

2.4. Для підприємств у разі розрахунку економії ПЕР у виробництві як нормативні (базові) питоми витрати ПЕР допускається застосовувати:

2.4.1. Для матеріального стимулювання колективів окремих виробничих структурних підрозділів підприємств (далі — цехи) — норми питомих витрат кожного енергоносія на виробництво продукції цеху.

2.4.2. Для підприємств у цілому — наскрізні норми питомих витрат ПЕР на виробництво товарної продукції.

До товарної продукції належать:

- основна товарна продукція підприємства;
- похідні енергоносії, самостійно вироблені підприємством і відпущені стороннім споживачам (теплова енергія, кисень, стиснене повітря, вода, холод, тощо);
- напівфабрикати, товари народного споживання та всі інші види робіт і послуг для сторонніх споживачів.

До завершення розроблення та впровадження науково обґрунтованих методик розрахунків норм для підприємств у цілому як базові питоми витрати використовуються фактичні питоми витрати ПЕР попереднього року або іншого року, що передувє звітному, якщо він визначений базовим відповідним органом управління, та за умови погодження з НАЕП.

2.5. Підставою для матеріального стимулювання трудових колективів і окремих працівників підприємств, організацій та установ є розрахунок вартості зекономлених придбаних ПЕР. Розрахунок проводиться за даними бухгалтерської звітності з використанням як допоміжної інформації даних оперативного обліку в підрозділах підприємства. Для підприємств обов'язковою умовою застосування цього Положення є наявність затверджених у встановленому порядку питомих норм витрат ПЕР.

2.5.1. Економією енергоресурсів вважаються як пряма економія енергоносіїв на технологічні потреби, так і економія енергоносіїв, витрачених на виробництво на підприємстві напів-фабрикатів, змінного обладнання, комплектувальних виробів.

2.5.2. Розрахунки і звітні дані, які підтверджують економію ПЕР, оформляються економічними службами підприємства, підписуються головним енергетиком і головним технологом підприємства, начальником планового відділу, головним бухгалтером, головним економістом і затверджуються керівником підприємства.

2.5.3. Перевірка об'єктивності розрахункових даних щодо економії ПЕР здійснюється за заявками підприємств спеціалізованими організаціями з проведення енергетичних обстежень, атестованими НАЕП на право їх проведення. Витрати на проведення енергетичних обстежень (енергетичний аудит) зараховуються до валових витрат цього підприємства.

2.6. Кошти, використані підприємством для матеріального стимулювання за економію ПЕР, зараховуються до валових витрат. Загальна сума коштів, що спрямовуються на матеріальне стимулювання, не повинна перевищувати 30 відсотків вартості зекономлених придбаних енергоресурсів.

2.7. Кількість зекономлених ПЕР для розрахунку коштів, які використовуються на матеріальне стимулювання за зниження питомих витрат ПЕР на підприємствах, визначаються накопичувальним підсумком за результатами роботи підприємства (цеху, відділу) за останні 6 місяців. Якщо за попередні 5 місяців мали місце перевитрати ПЕР, то розмір фонду, який спрямовується на матеріальне стимулювання колективу, підлягає зменшенню на величину, яка відповідає цим перевитратам.

2.8. Матеріальне стимулювання працівників цехів підприємства проводиться за наявності фактичної економії ПЕР у цьому цеху, розрахованої за різницею питомих витрат, незалежно від економії або перевитрат ПЕР у цілому по підприємству.

2.9. До 15 відсотків коштів, які належать цехам на матеріальне стимулювання за економію ПЕР, можуть бути направлені керівником підприємства на преміювання працівників загальнозаводських служб та адміністративних працівників за проведення організаційно-технічних заходів, які сприяли зниженню енергоемності продукції і витрат енергоносіїв.

Першочерговому матеріальному заохоченню підлягають працівники енергетичних, технологічних або інших споріднених служб залежно від специфіки виробництва. Преміювання проводиться тільки за наявності економії придбаних палива, електроенергії та інших енергоносіїв у цілому по підприємству накопичувальним підсумком за 6 місяців з коригуванням розмірів премії відповідно до п. 2.7.

2.10. Керівнику підприємства надається право знижувати розмір премії або позбавляти її повністю за невиконання завдань щодо зниження енергоемності продукції, використання вторинних енергетичних ресурсів, за перевитрати окремих видів палива або електроенергії. Позбавлення та зниження розміру премії оформлюється мотивованим наказом по підприємству.

2.11. Розмір премій у межах суми, яка виділяється для преміювання трудового колективу, затверджується наказом по підприємству в установленому порядку.

2.12. Перелік посад і професій, які підлягають преміюванню, встановлюється відділом праці і зарплати за погодженням з керівництвом цехів і служб та затверджується керівником підприємства.

2.13. Інші особливості застосування цього Положення для матеріального стимулювання працівників підприємств та організацій визначаються їх керівниками за погодженням з профспілковими комітетами.

2.21. Порядок передачі документації та здійснення державної експертизи з енергозбереження*
(Затверджено наказом Державного комітету України з енергозбереження від 09.03.99 № 15. Із змінами)

Інструкція про порядок передачі документації та здійснення державної експертизи з енергозбереження (далі — Інструкція) розроблена на виконання п.«є» статті 3 та статей 21, 22, 23, 24, 27 Закону України «Про енергозбереження» та відповідно до п.4 постанови Кабінету Міністрів України від 15.07.98 № 1094 «Про державну експертизу з енергозбереження».

При здійсненні державної експертизи з енергозбереження слід керуватися цією Інструкцією, Законами України «Про інвестиційну діяльність», «Про наукову та науково-технічну експертизу» (51/95-ВР), «Про аудиторську діяльність», «Про метрологію та метрологічну діяльність» (розділ V, стаття 29), Положенням про Державну інспекцію з енергозбереження, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 29 червня 2000 року № 1039, постановою Кабінету Міністрів України від 15.07.97 № 786 «Про порядок нормування питомих витрат паливно-енергетичних ресурсів у суспільному виробництві» (п.13, 14), постановою Кабінету Міністрів України від 10.07.97 № 731 «Про Комплексні заходи щодо реалізації Національної енергетичної програми України до 2010 року», постановами Кабінету Міністрів України від 17.03.98 № 326 «Про внесення змін до Положення про порядок прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів державного замовлення» та від 17.08.98 № 1308 «Про Порядок затвердження інвестиційних програм і проектів будівництва та проведення їх комплексної державної експертизи», Комплексною державною програмою енергозбереження України, прийнятою постановою Кабінету Міністрів України від 05.02.97 № 148, а також наказом Держккоменергозбереження від 14.10.97 № 93 «Про затвердження Основних методичних положень з нормування питомих витрат паливно-енергетичних ресурсів у суспільному виробництві».

1. Загальні положення

Мета експертизи — запобігання впровадженню енерговитратних технологій, виготовленню та впровадженню енерговитратної техніки, обладнання, приладів, побутової техніки, пов'язаних із видобуванням, переробкою, виробництвом, транспортуванням, зберіганням та використанням усіх видів паливно-енергетичних ресурсів.

Експертиза — це комплексна система заходів щодо встановлення відповідності чинному законодавству з питань енергозбереження, стандартам, нормам і нормативам енергозбереження виробничої діяльності підприємств, установ і організацій територіальних схем енергозабезпечення, інструктивно-методичних і нормативно-технічних актів, будівельних норм і правил, документації на створення та придбання нової енергоємної техніки,

технологій та матеріалів, енерготехнологічної частини техніко-економічних обґрунтувань і проектів будівництва нових та розширення діючих об'єктів і підприємств, іншої передпланової та передпроектної документації, документів і матеріалів, що регламентують всі види діяльності у сфері енергозбереження, з метою досягнення якомога більшої ефективності використання паливно-енергетичних ресурсів, раціонального та ефективного використання усіх видів енергії за рахунок упровадження сучасних досягнень техніки і технологій у галузях суспільного виробництва.

У процесі експертної оцінки визначається відповідність інвестиційної та іншої діяльності, пов'язаної з видобуванням, переробкою, транспортуванням, зберіганням, виробництвом та споживанням паливно-енергетичних ресурсів, чинному законодавству з енергозбереження, відповідність передпроектних та інших рішень вимогам нормативно-правової та нормативно-технічної документації, відповідність об'єктів експертизи сучасному рівню наукових і технічних досягнень у галузі енергозбереження, вимогам економічної доцільності розробок, рівню економії, досягнутому завдяки енергоощадним заходам, відтвореним у документації, досягнутому рівню раціонального і ефективного використання паливно-енергетичних, матеріальних, трудових та інших ресурсів. Експертиза визначає оцінку результативності при здійсненні технічних рішень, покладених в основу розробки, ступінь досягнення необхідного рівня конкурентоспроможності продукції, послуг тощо за результатами впровадження, ефективність інвестицій, патентоспроможність та патентну чистоту технічних рішень та обладнання, ступінь раціонального використання природних ресурсів, можливого скорочення терміну окупності продукції, послуг тощо.

Проведення експертизи є обов'язковим для підприємств, установ та організацій усіх форм власності, зареєстрованих на території України.

1.2. Ця Інструкція регламентує порядок передачі документації і встановлює єдиний в Україні порядок здійснення державної експертизи з енергозбереження Державною інспекцією з енергозбереження Державного комітету України з енергозбереження (далі — Державна інспекція) та її підрозділами на місцях. Інструкція призначена для використання при проведенні експертизи з

енергозбереження Державною інспекцією з енергозбереження та її територіальними управліннями і є обов'язковою для всіх замовників державної експертизи з енергозбереження на території України.

1.3. Підставами для проведення експертизи з енергозбереження є: рішення органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, прийняті в межах їх повноважень, рішення Держкоменергозбереження, планова експертиза питомих норм та нормативів споживання паливно-енергетичних ресурсів (далі — ПЕР), завдання на проведення експертизи нормативної документації державної системи стандартизації та нормування, договори на проведення експертизи, укладені підприємствами, установами та організаціями, фізичними особами.

2. Порядок здійснення державної експертизи з енергозбереження

2.1. Порядок передачі документації на державну експертизу з енергозбереження

2.1.1. Заявки на проведення експертизи з енергозбереження документації, що підлягає затвердженню Верховною Радою України або Кабінетом Міністрів України, подаються на розгляд до Держкоменергозбереження. В інших випадках заявки на проведення державної експертизи з енергозбереження документації подаються до Державної інспекції з енергозбереження та її територіальних управлінь за формою згідно з додатком 1 до цієї Інструкції.

2.1.2. Перелік документації на об'єкти, які підлягають державній експертизі з енергозбереження відповідно до статті 22 Закону України «Про енергозбереження» та Положення «Про державну експертизу з енергозбереження», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 15.07.98 № 1094, а також вимоги до її складу, змісту і обсягу наведені у додатках 2, 3 до цієї Інструкції.

2.1.3. Порядок передачі документації у випадку, передбаченому п.5 постанови Кабінету Міністрів від 15.07.98 № 1094 «Про державну експертизу з енергозбереження», та порядок здійснення експертизи з енергозбереження придбаних за імпортом нової енергоємної техніки, енергоємних технологій та енергоємних матеріалів наведені у додатку 14.

2.1.4. Заявки на проведення експертизи з енергозбереження проектів інструктивно-методичних і нормативно-технічних актів, які регламентують, визначають та обумовлюють питомі витрати, нормативи та енергетичні характеристики споруд, будинків, обладнання, машин і механізмів, а також експертизи нормативних актів щодо використання паливно-енергетичних ресурсів усіх видів або щодо впливу технічних показників на рівень загального споживання паливно-енергетичних ресурсів у залежності від конструктивних особливостей (товщина стін, теплопередача через окремі конструктивні деталі, особливості конструкції котлів тощо), у тому числі експертизи будівельних норм і правил, подаються на розгляд до Державної інспекції з енергозбереження.

2.1.5. Заявки на проведення експертизи з енергозбереження документації на створення в Україні нової енергоємної техніки і технологій, а також на створення нових енергоємних матеріалів, що потребують дозволу інших органів України (Держнаглядохоронпраці, Енергонагляду та інші), подаються на розгляд до Державної інспекції з енергозбереження.

2.1.6. Заявки на проведення експертизи з енергозбереження документації на впровадження нової техніки і технологій, а також нових матеріалів подаються на розгляд у регіональні та обласні інспекції з енергозбереження, на підвідомчій території яких передбачено впровадження цієї техніки і технологій, так само як на проведення обов'язкової експертизи енергетичних паспортів обладнання, режимних карт, технологічних інструкцій та інструкцій з експлуатації, виробничих об'єктів підприємств, установ, організацій, житлових будинків та об'єктів сільськогосподарського виробництва всіх форм власності, а також обладнання, побутової техніки, нагрівальних та освітлювальних приладів, інших приладів та устаткування, які підлягають державній експертизі з енергозбереження з ініціативи власника або оптових покупців.

2.1.7. Документація на прилади, системи комплексного вимірювання, контролю і обліку паливно-енергетичних ресурсів та лічильники електричної, теплової енергії, газу тощо, які передаються на державну експертизу, в тому числі у випадку, передбаченому п.5 постанови Кабінету Міністрів України від 15.07.98 № 1094 «Про державну експертизу з енергозбереження»,

подаються на розгляд до Державної інспекції з енергозбереження або до територіальних управлінь Державної інспекції з енергозбереження, на підвідомчих територіях яких власники цих об'єктів перебувають.

2.1.8. Заявки на експертизу міжгалузевих, галузевих та регіональних методик нормування подаються до Державної інспекції з енергозбереження, а на експертизу норм питомих витрат паливно-енергетичних ресурсів заявки подаються до територіальних управлінь Державної інспекції з енергозбереження.

2.1.9. Експертиза з енергозбереження енерготехнологічних частин передпроектної (техніко-економічні обґрунтування) та проектно-кошторисної (проекти, робоча документація, робочі проекти) документації, яка є складовою частиною комплексної державної експертизи інвестиційних програм і проектів будівництва, проводиться відповідно до чинного законодавства та інших нормативних документів, визначених Державним комітетом будівництва, архітектури та житлової політики за погодженням із Держкоменергозбереження.

2.2. Організація експертизи з енергозбереження

2.2.1. Державна експертиза з енергозбереження проводиться безпосередньо експертними підрозділами Державної інспекції з енергозбереження і її підрозділами на місцях із залученням представників органів виконавчої влади, спеціалістів науково-дослідних, проектно-конструкторських, інших установ та організацій, вищих навчальних закладів, громадськості, експертів міжнародних організацій відповідно до частини другої статті 23 Закону України «Про енергозбереження». (Перелік підрозділів Державної інспекції з енергозбереження, які здійснюють експертизу з енергозбереження, — додаток 10).

2.2.2. Вибір конкретного шляху проведення державної експертизи з енергозбереження у кожному окремому випадку здійснюється керівництвом експертних підрозділів Державної інспекції з енергозбереження та її підрозділів на місцях.

2.2.3. Незалежно від шляху проведення державної експертизи з енергозбереження експертні підрозділи повинні враховувати висновки обов'язкових державних експертиз, які складаються відповідно до чинного законодавства України, здійснювати погодження підходів до оцінки тієї чи іншої документації, співпрацювати з виконавцями державних експертиз у будь-якій

взаємоприйнятній формі з метою забезпечення узгодженості позицій Держкоменергозбереження з іншими органами виконавчої влади.

2.2.4. Після одержання заявки Державна державна інспекція з енергозбереження або її підрозділи на місцях повідомляють замовнику про підрозділ інспекції (управління, відділ експертизи в структурі інспекції), до якого повинна бути подана документація на розгляд. Згідно з цим повідомленням замовник передає документацію на державну експертизу з енергозбереження із супровідним листом, у якому зазначаються: місцезнаходження замовника, його прізвище та службовий телефон, повний перелік документації, що передається на експертизу, разом з оформленим договором на проведення державної експертизи з енергозбереження за підписом відповідного керівника.

Перелік документації на об'єкти, які підлягають експертизі з енергозбереження, а також вимоги до її складу, змісту і обсягу, наведені в додатку 3.

2.2.5. Основним документом, що регламентує відносини між замовником і організатором експертизи, є договір на її проведення (додаток 4).

У договорі на проведення експертизи з енергозбереження визначаються:

- сторони договору;
- предмет і об'єкти експертизи;
- умови виконання договору;
- права та обов'язки сторін;
- термін проведення експертизи згідно з календарним планом, доданим до договору в залежності від трудомісткості експертизи та її складності (але не більше 30 робочих днів);
- порядок розрахунків, умови, що впливають на зміну або припинення договірних відносин;
- відповідальність за якість та достовірність висновку експертизи, термін дії такої відповідальності та конкретні особи, на яких вона покладається стосовно окремих розділів або за експертизу в цілому;
- перелік документів, які замовник отримує за результатами експертизи;
- інші суттєві умови, які впливають із специфіки об'єкта експертизи, а саме термін, протягом якого висновки експертизи

пертизи зберігають чинність у залежності від характеру об'єкта експертизи, відповідальність за несвоєчасне виконання умов договору та інші.

До договору замовник додає загальну інформацію про об'єкт експертизи і передбачувані проектні рішення (як правило, загальна пояснювальна записка) та стислий виклад суті проекту (паспорт проекту).

2.2.6. Експертним підрозділом інспекції перевіряється відповідність формальних ознак об'єкта експертизи встановленим нормам і правилам з енергозбереження, вимогам стандартів тощо, а також склад переданої на державну експертизу з енергозбереження документації. У разі виявлення неповноти відомостей, що містяться в наданих на експертизу матеріалах, документація не вважається прийнятою.

Датою прийняття документації на державну експертизу з енергозбереження вважається дата передачі її експертному підрозділу інспекції в повному обсязі, згідно з додатком 2 до цієї Інструкції.

2.2.7. Експертні підрозділи інспекції, залежно від специфіки конкретних об'єктів державної експертизи з енергозбереження, можуть вимагати подання експертних висновків обов'язкових державних експертиз, якщо згідно з положеннями про ці експертизи такі експертні висновки передують експертизі з енергозбереження. При потребі експерт може запросити в тимчасове користування, на період проведення експертизи, також матеріали погодження документації з відповідними органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, додаткові матеріали стосовно розрахунків обладнання, технічне завдання на розробку, підрахунки об'ємів будівельно-монтажних робіт, матеріальних, трудових і енергетичних ресурсів.

За наявності технічних можливостей замовник може представляти, за погодженням із виконавцем експертизи, окремі документи на магнітних носіях.

2.2.8. Під час проведення державної експертизи з енергозбереження експертні підрозділи можуть приймати рішення про надання їм для службових потреб у постійне користування копії загальної пояснювальної записки, паспорта (конспекту) проекту, розділу оцінки ефективності використання паливно-енергетичних ресурсів, енерготехнологічної частини проекту, інше, а також

інструктивно-методичних, нормативно-технічних актів, програм чи схем енергозабезпечення підприємства, окремих креслень, техніко-економічних розрахунків, планів, таблиць тощо.

2.2.9. Передана на державну експертизу з енергозбереження документація зберігається у встановленому законодавством порядку в експертних підрозділах Державної інспекції з енергозбереження чи її територіальних управлінь для подальшої аналітичної роботи та ведення банків даних (додатки 6, 7).

2.2.10. Після завершення робіт, пов'язаних з державною експертизою з енергозбереження, замовник отримує експертний висновок. Передана документація повертається замовнику, який надіслав її на розгляд, із супроводжувальним листом і позначками експерта при потребі доопрацювання документації. При повторній експертизі такий примірник залишається на зберіганні в експертному підрозділі.

Відповідно до зауважень експертизи замовник повинен внести зміни, пов'язані з порушенням нормативних вимог, а також відповідно до зауважень, на які замовник і розробник не надали експерту обґрунтованих заперечень.

2.3. Порядок подання документів та виконання експертизи

2.3.1. Замовник надсилає офіційний лист на ім'я Головного (старшого) державного інспектора з енергозбереження, який надходить для реєстрації вхідної документації в канцелярію.

2.3.2. Головний (старший) державний інспектор візує лист у термін не більше одного робочого дня. Після цього канцелярія реєструє лист та передає його для виконання у відповідний підрозділ інспекції.

2.3.3. Фахівець, який здійснює експертизу, оформлює договірні документи, визначає вартість (складає кошторис), обсяги робіт, потребу в отриманні додаткової інформації від замовника, у тому числі нормативно-правового характеру, терміни виконання робіт з експертизи.

2.3.4. Попередня оцінка робочого матеріалу включає:

- ◆ перегляд та перевірку документації, консультації із замовником, погодження обсягу експертизи, перевірку повноти наданої замовником інформації;
- ◆ перегляд документації спеціалістами інспекції (визначення трудовитрат, кваліфікаційний вибір, визначення складності документації, кодування та реєстрація в банку даних);

- ◆ підготовку документації для передачі фахівцям, визначення її обсягу (за спеціалізацією), термінів, вартості окремих розділів, ведення банку даних фахівців за спеціалізацією;
- ◆ метрологічне забезпечення виконання експертизи, метрологічне супроводження робочої документації (норми, правила, розпорядження, ГОСТ, ДСТУ, ТУ, ВБН, РБН і таке інше), консультації фахівців та технічна допомога, нормативно-правове забезпечення.

2.3.5. Підготовка робочих матеріалів попередньої оцінки, які виконуються фахівцями на договірних засадах відповідно до завдання експертного підрозділу, складається з:

- пошуку вітчизняної та зарубіжної науково-технічної інформації щодо предмета експертизи;
- аналізу науково-технічної інформації;
- патентного пошуку;
- аналізу результатів патентного пошуку;
- аналізу проектно-конструкторських документів;
- аналізу технічної документації;
- вивчення та аналізу передового досвіду;
- аналізу метрологічного забезпечення;
- аналізу результатів держіспитів, сертифікації, атестації та інше;
- аналізу вимог (показники, значення, норми, правила, характеристики, терміни та визначення, позначення, методи, одиниці виміру, класи точності, інші показники).

2.3.6. Приймання виконаної фахівцями експертизи включає:

- ◆ уточнення;
- ◆ доповнення;
- ◆ звід відгуків;
- ◆ складання звіту;
- ◆ складання акта виконаних робіт;
- ◆ перелік помилок, зауважень;
- ◆ консультації з уточнення розбіжностей;
- ◆ аналіз та видачу рекомендацій.

2.3.7. Після закінчення експертизи оформлюється експертний висновок, який відправляється замовнику.

2.3.8. Організація зберігання результатів експертизи, реєстрація та кодування складаються з:

- ведення баз даних експертних висновків;
- ведення баз даних помилок;
- ведення баз даних рекомендацій;
- оцінки можливої економії за результатами експертизи;
- аналізу експертної роботи для використання в подальшій роботі.

2.4. Особливості проведення експертизи з енергозбереження проектною документації

2.4.1. Під проектною документацією, яка підлягає експертизі з енергозбереження, слід розуміти державні інвестиційні програми та проекти будівництва, техніко-економічні обґрунтування і розрахунки, проекти і робочі проекти на будівництво нових та розширення, реконструкцію, технічне переозброєння діючих підприємств, проекти інструктивно-методичних і нормативно-технічних актів, будівельних норм і правил, інших нормативно-правових актів, що регулюють відносини в галузі енергозбереження, та іншу документацію, що визначена в додатку до Положення про державну експертизу з енергозбереження, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 15.07.98 № 1094.

2.4.2. Інвестори, які виконують розробку документації, що підлягає державній експертизі, за власні кошти, самостійно визначають порядок проходження обов'язкових державних експертиз відповідних інвестиційних проектів.

2.4.3. Представлення проектною документації на експертизу є обов'язком замовника і виконується за його рахунок.

2.4.4. Рекомендації експерту при розгляді проектів щодо чинників, які впливають на прийняття рішень з надання інвестицій та критеріїв їх оцінки, надані в додатку 9.

2.5. Організація виконання експертизи з енергозбереження окремими експертами (фахівцями)

2.5.1. Залучення окремих експертів (фахівців) для виконання робіт з підготовки робочих матеріалів попередньої оцінки проектів, яким, за їх згодою, надаються офіційні доручення Державної інспекції з енергозбереження, входить до компетенції безпосереднього виконавця експертизи за погодженням із керівником експертного підрозділу інспекції.

2.5.2. Завдання експертних підрозділів Державної інспекції з енергозбереження та її підрозділів на місцях на

підготовку робочих матеріалів попередньої оцінки проектної документації або на підготовку проектів висновків державної експертизи з енергозбереження оформляються в письмовій формі у вигляді офіційних листів, які підписуються керівниками Державної інспекції з енергозбереження та її територіальних управлінь і визначають конкретні умови виконання відповідної роботи.

2.5.3. Підготовка робочих матеріалів попередньої оцінки проектної документації чи проектів висновків державної експертизи з енергозбереження за завданнями Державної інспекції з енергозбереження або її підрозділів на місцях здійснюється на договірних засадах між замовниками документації і Державною інспекцією з енергозбереження та її територіальними управліннями, які готують вказані робочі матеріали чи проекти висновків державної експертизи з енергозбереження.

2.6. Терміни виконання робіт з експертизи

2.6.1. Визначення конкретного виконавця роботи з підготовки робочих матеріалів попередньої оцінки проектів (компетенція Державної інспекції з енергозбереження та її територіальних управлінь) — 1-2 робочі дні.

2.6.2. Завдання експертних підрозділів Державної інспекції з енергозбереження та її територіальних управлінь на підготовку робочих матеріалів попередньої оцінки проектної документації (офіційні листи з конкретними умовами виконання відповідної роботи) — 3-4 робочі дні.

2.6.3. Підготовка робочих матеріалів попередньої оцінки документації за завданням експертного підрозділу. На договірних засадах за домовленістю, але не більше 5 робочих днів.

2.6.4. Визначення джерела фінансування (фонд, замовник, державні кошти, міністерства та інші) — 2 робочі дні.

2.6.5. Підготовка робочих матеріалів фахівцями, залученими до проведення робіт з експертизи, звернення (ведення) до банку даних інститутів, окремих фахівців, спеціалістів, експертів міжнародних організацій, експертиза нормативної документації, ускладненої розрахунками, формулами тощо, — в терміни за домовленістю, але не більше 15 робочих днів.

2.6.6. Підготовка експертних висновків, візування, затвердження, відправлення, оформлення актів за договорами — 5 робочих днів.

2.6.7. Аналіз помилок, ведення банків даних експертних висновків, підготовка звітів з експертної діяльності територіальними управліннями Державної інспекції з енергозбереження проводяться постійно, з наданням звітів до Державної інспекції з енергозбереження щоквартально до 10 числа першого місяця, наступного за звітним кварталом.

Максимальний термін виконання експертизи з енергозбереження, крім комплексної експертизи інвестиційних програм і проектів будівництва, а також експертизи на виконання п.5 постанови КМУ від 15.07.98 № 1094 «Про державну експертизу з енергозбереження» не повинен перевищувати 45 днів.

2.7. Критерії оцінки заходів з енергозбереження при здійсненні державної експертизи з енергозбереження

2.7.1. Основними критеріями економічної ефективності заходів з енергозбереження є прибуток, який утворюється внаслідок їх впровадження, термін окупності того чи іншого заходу, а також розмір шкоди або збитків, яких можна запобігти при впровадженні заходів з енергозбереження.

2.7.2. Як правило, документація може вважатися такою, що відповідає сучасним вимогам з енергозбереження, якщо вона передбачає:

1) вдале, з точки зору енергозбереження, розміщення промислового чи іншого господарського об'єкта, енергоспоживання якого не порушує існуючого регіонального (зведеного) енергетичного балансу і водночас враховує наявність вільних або резервних потужностей;

2) компактне, раціональне розташування виробничих, адміністративних, енергетичних й інших об'єктів на обраній території, що дає змогу повною мірою використовувати наявні мережі (електричні, теплові, водо- та газопровідні, інші) і економно використовувати земельні ресурси;

3) застосування досконалих енергоощадних, мало- і безвідходних, неенерго- та нересурсоемних технологій, матеріалів при виробництві, що забезпечують комплексне, максимально повне використання паливно-енергетичних ресурсів і спрямовані на пряму, побічну, балансову або структурну економію паливно-енергетичних ресурсів;

4) застосування вискоелефективних, досконалих технологій та обладнання, здатних забезпечити неперевищення (або зменшення) встановлених показників гранично допустимих норм

питомих витрат при споживанні паливно-енергетичних ресурсів у промисловості, житлово-комунальній сфері, побуті та інших сферах суспільного виробництва;

5) забезпечення максимально можливої утилізації всіх видів відходів, що утворюються на підприємстві в процесі його виробничої діяльності (у тому числі шляхом передачі їх для наступної переробки і використання на інших підприємствах і об'єктах), чи екологічно безпечного їх захоронення;

6) максимально можливе збереження всіх видів енергії та енергоносіїв, надійний захист паливно-енергетичних ресурсів при їх транспортуванні, зберіганні та споживанні від марнотратного їх витрачання;

7) технологічне енергозбереження, націлене на пряму економію енергоресурсів та ліквідацію втрат енергії при її виробництві та передачі;

8) застосування більш досконалих процесів виробництва енергії та палива;

9) заміна енергоємних процесів менш енергоємними та застосування маловідходних та безвідходних виробництв і енергоощадних технологій;

10) заміна застарілого неекономічного енергостворювального та енергоспоживального обладнання новим, більш досконалим обладнанням;

11) удосконалення структури енергоспоживання за рахунок вибору найбільш ефективних енергоносіїв, підвищення якості енергоносіїв при їх використанні, раціоналізація енергетичних потоків, оптимізація теплових схем підприємств та окремих технологічних процесів;

12) підвищення енергетичного коефіцієнта корисної дії (ККД) технологічних агрегатів за рахунок поліпшення організації технологічних процесів і режимів роботи агрегатів, скорочення їх простоїв, скорочення невиробничих втрат енергоресурсів, удосконалення процесів спалювання палива, застосування рекуперації, регенерації тепла, рециркуляції енергоносіїв, проміжного підігріву, поліпшення теплоізоляції і таке інше;

13) застосування енерготехнологічного комбінування процесів, коли енергетичний потенціал продуктів одного технологічного процесу використовується безпосередньо, без перетворення, в іншому процесі;

14) використання вторинних енергоресурсів (ВЕР), які утворюються в одних технологічних установках, процесах і направляються для енергозабезпечення інших агрегатів, процесів тощо;

15) можливе підвищення продуктивності технологічних установок та обладнання при впровадженні заходів щодо технологічного енергозбереження, зменшення енерговитрат на одиницю продукції, що випускається, поліпшення якості продукції і таке інше, що позитивно впливає на економічну ефективність;

16) економія енергоресурсів (а також можлива економія інших матеріальних ресурсів), яка веде до зниження матеріальних витрат і собівартості продукції;

17) скорочення платежів за забруднення навколишнього середовища в зв'язку із зменшенням кількості витрачених паливно-енергетичних ресурсів (у першу чергу палива);

18) запобігання можливому зростанню матеріальних, експлуатаційних витрат на утримання енергоощадного обладнання, а також збільшенню чисельності обслуговуючого персоналу при впровадженні запропонованого в проекті енергоощадного заходу;

19) виконання вимог відповідних стандартів і норм з енергозбереження;

20) аналіз результатів держіспитів, сертифікації, атестації та інше.

Перелік основних показників з енергоефективності наведений у додатку 8.

Перелік основних заходів щодо енергозбереження в галузях народного господарства наведений у додатку 11.

2.8. Підготовка і затвердження висновків експертизи з енергозбереження та вимоги до них

2.8.1. За результатами експертизи з енергозбереження документації, визначеної цією Інструкцією, оформляється Експертний висновок, який є чинним протягом терміну, зазначеного в ньому, і залежить від оцінки експертизи.

Висновки експертизи з енергозбереження, які не були реалізовані протягом установленого терміну, втрачають чинність, а відповідні об'єкти підлягають повторній експертизі.

2.8.2. У разі незгоди з експертним висновком замовник експертизи або уповноважена ним особа може оскаржити його в Держкоменергозбереження в місячний термін.

2.8.3. У разі отримання негативного висновку замовник повинен після доопрацювання документації подати її на повторну експертизу. Повторна експертиза проводиться в тому ж порядку, що й первинна. Доцільність проведення повторної експертизи щодо об'єктів, які не підлягають обов'язковій експертизі з енергозбереження, визначається замовником.

Висновки експертизи з енергозбереження складаються з вступної, констатуючої та заключної частин і оформляються згідно з додатком 5.

Система нумерації експертних висновків наведена в додатку 6.

2.8.4. Підготовлені висновки державної експертизи з енергозбереження повинні зводитися до трьох можливих варіантів:

1) документація, розроблена в цілому відповідно до вимог законодавства з енергозбереження, чинних нормативних документів, оцінюється позитивно (погоджується). При потребі погодження може обумовлюватись певними вимогами щодо додаткового опрацювання деяких питань, внесення коректив і таке інше, виконання яких не потребує суттєвих доробок, витрат коштів, часу, і може бути перевірене експертними підрозділами в робочому порядку;

2) документація, що не в повній мірі відповідає вимогам законодавства з енергозбереження і чинних нормативних документів (вказуються конкретні причини), повертається (направляється) на доопрацювання. При цьому повинні точно формулюватися позиції, стосовно яких потрібні доробка, суттєве коригування, здійснення додаткових проектних проробок, що, по змозі, має обґрунтовуватися посиланням на відповідні статті законодавчих актів, пункти і положення державних будівельних норм, інших нормативних і інструктивно-методичних документів. Термін доопрацювання встановлюється за домовленістю сторін;

3) документація, реалізація проектних рішень якої суперечить вимогам законодавства з енергозбереження і неприйнятна з точки зору ефективного і раціонального використання паливно-енергетичних ресурсів, оцінюється негативно і відхиляється від погодження.

(Принципово негативна оцінка повинна бути максимально обґрунтована, в тому числі з посиланням на положення відповідних законодавчих і нормативних документів).

Термін дії позитивного висновку державної експертизи з енергозбереження — 3 роки від дня його видачі (крім експертизи імпорту).

Принципово негативний висновок (коли реалізація проекту експертизи визнана неприпустимою) — безстроковий.

Висновок, згідно з яким документація направлена на доопрацювання, діє до того часу, доки вимоги експертного висновку не будуть виконані.

Вимоги експертного висновку щодо доопрацювання документації обов'язкові до виконання. Негативний висновок державної експертизи з енергозбереження є підставою для переробки програм і проектів згідно з висновком експертизи.

Чітка і ясна оцінка документації у висновках державної експертизи з енергозбереження (за одним з указаних варіантів) є обов'язковою. Висновок, що не має такої оцінки, не може бути підписаний чи затверджений уповноваженими на те посадовими особами.

2.8.5. Підготовлені робочі матеріали оцінки проектної документації або проекти висновків підписуються безпосередніми виконавцями експертизи. Виконані з урахуванням результатів експертизи та на їх основі експертні висновки державної експертизи з енергозбереження візуються відповідальними за них спеціалістами та керівниками експертних підрозділів. Висновки державної експертизи з енергозбереження стають обов'язковими для виконання після підписання їх керівниками відповідно Державної інспекції з енергозбереження та її територіальних управлінь.

2.8.6. Затвердження висновків і набуття ними статусу висновків державної експертизи з енергозбереження можуть здійснюватися також і шляхом розміщення відповідного грифа про це на титульних аркушах Експертних висновків. При цьому затвердження здійснюється вищими (порівняно з тими, хто безпосередньо підписав висновок) керівниками.

2.8.7. У разі потреби проекти висновків (щодо особливо важливих, складних об'єктів), до їх підписання і затвердження, можуть попередньо обговорюватися на засіданнях експертних чи консультативних рад з експертизи, які можуть утворюватися при експертних підрозділах державної інспекції з енергозбереження.

2.8.8. У разі обгрунтованої незгоди експертних підрозділів інспекції з підготовленими за їх завданнями робочими матеріалами попередньої оцінки проектної документації чи проектами висновків державної експертизи з енергозбереження, які були виконані залученими до виконання експертизи фахівцями, ці матеріали повертаються їх авторам для доопрацювання і внесення потрібних коректив.

2.8.9. Висновки державної експертизи з енергозбереження повинні друкуватися на офіційних бланках Державної інспекції з енергозбереження та скріплюватися гербовою печаткою на підписі уповноваженого на те керівника або на грифі затвердження (якщо висновок друкується не на бланках) і мати відповідні реквізити — реєстраційні (вихідні) номери і дати. Висновки державної експертизи з енергозбереження підлягають обліку і зберіганню у встановленому чинним законодавством порядку. Книга-реєстр обліку експертних висновків щодо відповідності проектної документації, об'єктів, обладнання та технологій нормативним актам з енергозбереження ведеться за формою згідно з додатком 7.

2.9. Порядок розрахунків за виконані роботи з експертизи

2.9.1. Оплата робіт за договорами між підприємствами, установами й організаціями — замовниками експертизи з енергозбереження та Державною інспекцією з енергозбереження або її підрозділами на місцях повинна здійснюватися за відповідними Прейскурантами або Збірниками цін на проектні роботи, затвердженими в установленому порядку. Оплата робіт з експертизи здійснюється за рахунок коштів, передбачених у бюджетах усіх рівнів на утримання бюджетних установ та організацій, а для госпрозрахункових підприємств із зарахуванням зазначених витрат до результатів госпрозрахункової діяльності згідно з Законом України «Про оподаткування прибутку підприємств».

2.9.2. Вартість робіт з експертизи окремих частин проектів (робочих проектів) визначається диференційовано на основі розрахунків за трудовитратами і вартості розробки відповідних частин та розділів проектно-кошторисної документації згідно із «Сборниками цен на проектные работы для строительства» та відповідно до відсоткової частки обсягів окремих частин проектів від загального обсягу проектних робіт (таблиця «Относительная стоимость разработки проектно-сметной документации в процентах от цены»).

3. Відповідальність виконавців за якість проведення експертизи з енергозбереження

3.1. Виконавець державної експертизи з енергозбереження несе відповідальність за:

- ◆ необгрунтовану (неякісну), несвоєчасну чи неправомірну видачу експертного висновку, відповідність документації нормам законодавства, нормативно-правовим та нормативно-технічним актам з енергозбереження;
- ◆ порушення умов договору на проведення експертизи;
- ◆ розголошення відомостей про предмет експертизи, якщо інше не передбачено договором або дорученням на проведення експертизи, так само за розголошення комерційної таємниці і за використання їх у своїх особистих інтересах.

3.2. Замовник, власник об'єктів, документації на об'єкти, що підлягають обов'язковій експертизі з енергозбереження, несе відповідальність за порушення правил обов'язкової державної експертизи з енергозбереження згідно з чинним законодавством України.

Власник об'єктів, документації на об'єкти, що підлягають обов'язковій експертизі з енергозбереження, який розпочав будівництво (реконструкцію) чи виробництво продукції або завіз в Україну продукцію, яка підлягає митному оформленню за умови отримання позитивного висновку експертизи з енергозбереження без позитивного висновку Державної інспекції з енергозбереження, несе відповідальність згідно з чинним законодавством. Будівництво на період виконання експертизи таких об'єктів припиняється.

3.3. За фінансування, будівництво та впровадження у виробництво нових технологій та обладнання, які не відповідають вимогам енергетичних стандартів і не мають позитивного висновку державної енергетичної експертизи, а також за порушення встановлених вимог енергозбереження під час проектування, будівництва, реконструкції, введення в дію, експлуатації підприємств, споруд, транспортних засобів та інших об'єктів винні несуть дисциплінарну, адміністративну або цивільну відповідальність, передбачену чинним законодавством України.

4. Звітність з питань організації і проведення державної експертизи з енергозбереження

4.1. Державна інспекція з енергозбереження та її підрозділи на місцях звітують перед Держкоменергозбереження один раз на рік за підсумками експертної діяльності поточного року. Звіти повинні надходити до Держкоменергозбереження не пізніше 20 січня наступного за звітним року.

4.2. Звіти складаються у формі пояснювальної записки, в якій вказуються дані щодо проектів, реалізація яких визнана неприпустимою (крім тих, що повернені на доопрацювання). У пояснювальній записці також наводяться дані щодо типових недоліків проектної документації, яка розглядалась; претензії до конкретних проектних організацій; пояснення щодо позиції експертів стосовно тих чи інших об'єктів; пропозиції з питань організації, проведення і поліпшення експертної роботи, крім того подаються відомості про об'єкти експертизи за назвою (повною), за напрямом діяльності або спеціалізації відповідно до переліку згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 15.07.98 № 1094, про номер договору, договірну ціну, найбільш типові недоліки, розбиті на групи, перелік зауважень та пропозицій, зроблених на основі експертизи, відомості про проведення повторної експертизи, очікуваний економічний ефект від пропозицій експертів, рекомендації та пропозиції щодо роботи експертів і таке інше.

4.3. Наводиться аналіз експертної роботи, висновок та пропозиції щодо поліпшення експертної роботи.

5. Документи, що використовуються при проведенні державної експертизи з енергозбереження

Державна інспекція з енергозбереження та її підрозділи на місцях при проведенні експертизи з енергозбереження використовують закони і постанови Верховної Ради України, укази Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, діючі будівельні норми і правила, державні будівельні норми України, інші нормативно-технічні та інструктивно-методичні документи, що регламентують питання проектування і експертизи з енергозбереження.

При цьому слід керуватися витягом з «Переліку нормативних документів у галузі будівництва, що діють на території України», затвердженого Мінбудархітектури України, а також аналогічними переліками, що видаватиме Держкоммістобудування.

(До Інструкції додаються також довідкові матеріали для використання в експертній роботі. Це «Перелік організаційних за-

ходів та коефіцієнти можливої економії паливно-енергетичних ресурсів» (додаток 12) та «Експертні оцінки енергоефективності заходів з економії палива при виробництві тепла в котельнях» (додаток 13).

Додаток 2

(рекомендований) до пункту 2.1.2 Інструкції

Склад документації, що передається на державну експертизу з енергозбереження

Перелік документів, що передаються замовником до Державної інспекції з енергозбереження для проведення експертизи в цілому та кожного з об'єктів, визначених Положенням про державну експертизу з енергозбереження: інвестиційні програми і проекти будівництва та інші, пов'язані з видобуванням, переробкою, виробництвом, транспортуванням, зберіганням та споживанням паливно-енергетичних ресурсів:

а) інвестиційні наміри замовника, передпроектна документація;

б) техніко-економічні обґрунтування, техніко-економічні розрахунки (ТЕО, ТЕР) інвестицій або ескізний проект; технічні розрахунки можливості та доцільності нового будівництва або реконструкції, порівняльні таблиці прийнятих у проектах енергоощадних технологій;

в) вихідні дані і технічне завдання на проектування, основні технологічні рішення, техніко-економічні показники;

г) технічні умови на підключення до інженерних мереж, схеми енергопостачання (електро-, тепло-, водо-, газопостачання), технічні умови з питань енергозбереження, отримані в Державній інспекції з енергозбереження (на схемах енергопостачання наводити розрахункові таблиці втрат напруги, електричної та теплової енергії, напору теплоносія в мережах у порівнянні з нормативними, відомості про потребу в паливі, воді, електроенергії, заходи з енергозбереження);

г) особливі умови заінтересованих підприємств;

д) дані про види будівельних матеріалів, конструкцій, виробів, імпортного обладнання (матеріали стін, перекриттів, покрівлі,

теплоефективність огорожувальних конструкцій, питомі витрати тепла, палива, опір теплопередачі огорожувальних конструкцій, інше);

е) дані про види палива, яке передбачено для використання, та дозвіл на його використання, якісні показники відповідно до договорів на постачання та до граничних якісних показників, обумовлених стандартами;

е) дані технічних проектів на машини та обладнання з тривалим терміном розробки, конструювання та виготовлення, щодо походження сировини і заводських їх випробувань;

ж) номенклатура продукції, виробничих та розрахункових програм, потужність, характеристика об'єкта з питань енергозбереження;

з) технічні характеристики продукції підприємства;

и) відомості про імпортоване обладнання;

і) належні відомості про науково-технічні роботи, пов'язані із створенням нових технологічних процесів та обладнання, основні рішення та показники з енергозбереження, потенціал енергозбереження, облік вторинних та поновлюваних ресурсів, розрахунки запобігання шкодам при розробці заходів з енергозбереження, терміни окупності капітальних вкладень тощо.

Вимоги пунктів «а»-«і» слід враховувати як обов'язкові при проведенні експертизи з енергозбереження, а додаткові вимоги визначаються стосовно конкретного об'єкта при підписанні договорів на проведення експертизи з енергозбереження.

Проекти схем енергозабезпечення підприємств:

а) проект у повному обсязі згідно з ДБН А.2.2.3-97;

б) вихідні дані та технічне завдання на проектування.

Передпроектна документація на види діяльності та проекти, реалізація яких пов'язана з видобуванням, переробкою, транспортуванням, зберіганням та споживанням паливно-енергетичних ресурсів:

а) інвестиційні наміри, передпроектні опрацювання;

б) вихідні дані і завдання на розробку ТЕО інвестицій або ескізний проект;

в) оцінка ефективності прийнятих рішень з енергозбереження.

Енерготехнологічна частина техніко-економічних обґрунтувань будівництва нових об'єктів та підприємств:

а) техніко-економічне обґрунтування інвестицій;

б) вихідні дані та технічне завдання на розробку ТЕО інвестицій;

в) відомості про річне споживання паливно-енергетичних ресурсів новим об'єктом або підприємством;

г) оцінка ефективності прийнятих рішень з енергозбереження та відповідності їх сучасним досягненням науки, техніки та прогресивним питомим показникам.

Енерготехнологічна частина техніко-економічних обґрунтувань розширення (реконструкції, технічного переобладнання, модернізації) діючих об'єктів та підприємств:

а) техніко-економічне обґрунтування інвестицій;

б) вихідні дані та завдання на розробку ТЕО інвестицій;

в) відомості про річне споживання паливно-енергетичних ресурсів новим об'єктом або підприємством до розширення (реконструкції, технічного переобладнання, модернізації) та після нього;

г) оцінка ефективності прийнятих рішень з енергозбереження та відповідності їх сучасним досягненням науки, техніки та прогресивним питомим показникам.

Енерготехнологічна частина проектів будівництва нових об'єктів та підприємств:

а) пояснювальна записка;

б) технологічна частина проекту;

в) рішення з тепlopостачання, електропостачання, енергообладнання;

г) вихідні дані та технічне завдання на проектування;

г) відомості про річне споживання паливно-енергетичних ресурсів новим об'єктом або підприємством;

д) оцінка ефективності прийнятих рішень з енергозбереження та відповідності їх сучасним досягненням науки, техніки та прогресивним питомим показникам.

Будівельні норми і правила:

а) будівельні норми і правила;

б) перелік законодавчої та нормативної документації, згідно з якою розроблені будівельні норми і правила.

Документація на створення нової енергоємної техніки і технології:

а) технічне завдання на проектування;

б) технічні умови на нову техніку або технологічний процес на нову технологію;

в) інструкція з експлуатації або технічний паспорт на нову техніку, або технічні паспорти на технологічне обладнання, яке застосовується на новій технології;

г) протоколи випробувань;

г) оцінка ефективності прийнятих рішень з енергозбереження та відпо-відності їх сучасним досягненням науки і техніки та прогресивним питомим показникам.

Документація на створення нових енергоємних матеріалів:

а) технічні умови на виготовлення енергоємного матеріалу;

б) вихідні дані та завдання на створення нових матеріалів;

в) протоколи випробувань;

г) оцінка ефективності прийнятих рішень з енергозбереження та відповідності їх сучасним досягненням науки, техніки та прогресивним питомим показникам.

Документація на придбання за імпортом нової енергоємної техніки, технології, енергоємних матеріалів:

а) технічна документація на імпорту техніку, технологію, енергоємні матеріали;

б) сертифікати відповідності іноземної енергоємної техніки, технології, енергоємних матеріалів вимогам чинних в Україні нормативних документів;

в) техніко-економічне обґрунтування застосування імпорту нової енергоємної техніки, технологій, енергоємних матеріалів з точки зору енергозбереження.

Виробничі об'єкти підприємств, установ, організацій, житлові будинки та об'єкти сільськогосподарського виробництва всіх форм власності:

а) проектна документація, згідно з якою збудовано підприємство;

б) вихідні дані та технічне завдання на проектування;

в) характеристика підприємств, у якій коротко викладена інформація щодо основних підрозділів та технологічних процесів з точки зору споживання паливно-енергетичних ресурсів, техніко-економічні показники основного енергоспоживального обладнання, рівень завантаження обладнання, режим його роботи;

г) документи виробничої діяльності підприємства за розглянутий період, кількість виробленої продукції, її загальна вартість,

витрати енергоресурсів, загальна вартість енергоресурсів та інші матеріали на вимоги експертизи;

г) проектна документація, на підставі якої будувався житловий будинок, дані про стан енергетично-технічного обладнання будинку.

Обладнання, побутова техніка, нагрівальні та освітлювальні прилади, що створюються в Україні:

а) технічна документація (технічні умови, технічні паспорти, інструкції по експлуатації, протоколи випробувань) на обладнання, побутову техніку, нагрівальні та освітлювальні прилади;

б) оцінка прийнятих рішень з енергозбереження та відповідності їх сучасним досягненням науки, техніки та нормативним питомим показникам.

Енергетичні паспорти обладнання, режимні карти, технологічні інструкції та інструкції з експлуатації:

а) технічна документація на обладнання (технічні умови, технічні паспорти, енергетичні паспорти, режимні карти, технологічні інструкції та інструкції з експлуатації, протоколи випробувань).

Документація на прилади, системи комплексного вимірювання і обліку паливно-енергетичних ресурсів та лічильники електричної, теплової енергії, газу, води тощо:

а) технічна документація (технічні умови, технічні паспорти, інструкції з експлуатації, протоколи випробувань).

Міжгалузеві, галузеві та регіональні методики нормування та норми питомих витрат паливно-енергетичних ресурсів у суспільному виробництві:

а) міжгалузеві, галузеві та регіональні методики нормування та норми питомих витрат паливно-енергетичних ресурсів;

б) дані про асортимент та обсяги виробництва продукції;

в) дані про планові та фактичні витрати ПЕР за минулі періоди;

г) план організаційно-технічних заходів з економії ПЕР;

г) паспортні дані технологічного та енергетичного обладнання.

Обладнання, побутова техніка, нагрівальні та освітлювальні прилади, інші прилади та устаткування, які підлягають державній експертизі з енергозбереження з ініціативи власника або оптових покупців:

а) технічна документація (технічні умови, технічні паспорти, інструкції з експлуатації, протоколи випробувань) на обладнання, побутову техніку, нагрівальні та освітлювальні прилади, інші прилади та устаткування.

Експертиза питомих витрат при обстеженні діючих підприємств:

а) заява підприємства, організації на проведення експертизи;

б) довідка про річний обсяг споживання паливно-енергетичних ресурсів за останні 5 років з основних видів продукції та в динаміці;

в) форма статистичної звітності;

г) методика для визначення норм питомих витрат ПЕР, призначена для конкретного підприємства з урахуванням галузевої специфіки;

г) наявні (розроблені) питомі норми споживання ПЕР, затверджені на підприємстві і доведені до вищої організації;

д) довідка про облік споживання ПЕР (типи приладів, клас їх точності, похибка, термін повірки, інше);

е) аналіз енергоємності одиниці продукції, що випускається, динаміка енергоємності протягом 5 років та порівняння її з показниками галузі;

е) паспорти на енерговикористовувальне обладнання, режимні карти, технологічні регламенти, технологічні карти, інструкції з експлуатації;

ж) очікуваний потенціал енергозбереження (за рік, як відсоток від енергоспоживання на час перевірки), підрахунки економічного ефекту від енергоощадних заходів, уже впроваджених чи таких, що розроблені і рекомендовані до впровадження;

з) плани, організаційно-технічні заходи, спрямовані на ефективне і раціональне використання ПЕР.

(рекомендований) до пункту 2.7 Інструкції

Перелік основних показників з енергоефективності

Назва показника, одиниця виміру	Нормативний документ
Коефіцієнт корисної дії	
Коефіцієнт корисного використання енергії	ДСТУ-2420
Питомі витрати енергетичного ресурсу, Дж/одиницю продукції, послуг	ДСТУ-2804
Питомі витрати палива (в умовному обчисленні), т. у. п./одиницю продукції, послуг	
Питомі витрати електроенергії (в натуральному обчисленні), кВт. год./одиницю продукції, послуг	
Питомі витрати теплоенергії (в натуральному обчисленні), Гкал/одиницю продукції, послуг	
Енергоємність продукції, Дж/одиницю продукції, послуг (в натуральному, умовному або вартісному обчисленні)	ДСТУ-2420
Електроємність продукції (в натуральному, умовному або вартісному обчисленні) кВт. год./одиницю продукції, послуг	
Теплоємність продукції (в натуральному, умовному або вартісному обчисленні) Дж (Гкал/)/одиницю продукції	
Питома енергоємність (в перерахунку на первинну енергію) Дж (кВт. год.)/одиницю основного параметру	ДСТУ-3052
Електроємність основних виробничих фондів, кВт. год./грн.	
Коефіцієнт корисного використання палива (в умовному обчисленні)	
Коефіцієнт перетворення енергетичних ресурсів	ДСТУ-2804

Назва показника, одиниця виміру	Нормативний документ
Коефіцієнт використання обладнання (завантаження за потужністю)	
Коефіцієнт енерговикористання обладнання	
Енергопаливний коефіцієнт, кВт. год. / т. у. п.	
Коефіцієнт електрифікації у відношенні до корисної енергії	ДСТУ-2804
Коефіцієнт електрифікації у відношенні до первинної енергії	
Теплоелектричний коефіцієнт, Дж/Вт (Гкал/кВт. год.)	
Коефіцієнт попиту	
Енергоозброєність праці, Дж/год. (т. у. п./год.)	ДСТУ-2804
Електроозброєність праці за потужністю кВт./людину	ДСТУ-2804
Електроозброєність праці за енергією, кВт. год./людину	
Втрати енергоносіїв на виготовлення та експлуатацію (використання) речовини, матеріалів, продукції, виробів (у натуральних одиницях)	
Номінальна теплопродуктивність, МВт (Гкал/год.)	ДСТУ-20995
Номінальна паропроодуктивність, т/год.	ДСТУ-20995
Втрати палива та енергії під час видобутку, виробництва, перетворення, споживання, переробки, транспортування, зберігання та розподілу (у натуральному обчисленні)	ДСТУ-2420
Коефіцієнт утилізації вторинних енергетичних ресурсів	
Коефіцієнт виробітку за рахунок вторинних енергетичних ресурсів	
Коефіцієнт використання виробітку за рахунок вторинних енергетичних ресурсів	
Вища теплота згоряння, Дж/кг, Дж/куб.м, Дж/моль	ГОСТ-147-74

Назва показника, одиниця виміру	Нормативний документ
Нижня теплота згоряння, Дж/кг, Дж/куб.м, Дж/моль	ГОСТ-147-74
Втрати холостого ходу та короткого замикання (кВт) (для трансформатора)	ДСТУ-3270
Ефективність теплообміну	
Номінальна потужність, що споживається (виробу), Вт	ГОСТ-18311
Номінальна напруга, В	ГОСТ-18311
Номінальний струм, А	ГОСТ-18311
Частота, Гц	ГОСТ-19880
Коефіцієнт потужності (cos)	ДСТУ-2847
Тиск повітря для спалювання (палива) перед пальником, Па	ГОСТ-17356
Енергоємність основних виробничих фондів, Дж/грн.	
Коефіцієнти енергозбереження як складова тарифів на електро- та теплоенергію як відношення нормативів до фактичних показників	

Показники енергоефективності повинні відповідати: ДСТУ-2339, ДСТУ-3051, ДСТУ-3052 (ГОСТ-30167)

Додаток 9

(рекомендований) до пункту 2.4.4 Інструкції

Рекомендації експерту при розгляді проектів щодо чинників, які впливають на прийняття рішень з надання інвестицій та критерії їх оцінки

Умови проектування	Основні критерії оцінки
Мета проекту, оточення проекту	Методологія проекту, інноваційний потенціал
Очікувані результати	Рентабельність, термін окупності, потенціал енергозбереження

Умови проектування	Основні критерії оцінки
Місцеві умови та потенційні енергоносії або можливості до їх постачання	Гарантія енергопоставок, вигідність контрактів на енергопоставки, якісні показники енергоносіїв, прийнятність ціни на енергоносії з врахуванням якісних показників енергоносіїв у складі договорів (контрактів) на поставки
Технічні умови	Наявність відповідної технічної інфраструктури
Опис плану та технології впровадження проекту	Відсутність технологічного ризику, перевіреність технології на практиці
Партнери, спонсори, підрядники та завдання, покладені на них	Іноземні, вітчизняні, місцеві, державне замовлення
Юридичні умови впровадження та функціонування проекту (форма власності, ліцензії, дозволи)	Наявність стабільної та чіткої законодавчої бази, додержання контрактної дисципліни, наявність ліцензій, належних дозволів
Об'єктивність рішення про вибір варіанту проекту (технології), критерії вибору з точки зору розробника	Підтверджений попит на результати проекту, наявність ринку, технічна та фінансова доцільність
Концепція проекту, методологія його розробки (порядок виконання робіт, наявність системи якості при проведенні робіт)	Наявність чіткого графіка проведення проекту, тісні контакти з виробниками обладнання, інше
Оформлення проекту (установки, обладнання)	Відповідність діючій нормативно-правовій базі з енергозбереження
Власність проекту (у відсотках), завдання та відповідальність замовника	Чітка структура власності та відповідальності за результати
Режим функціонування об'єк та за проектом з урахуванням енергозбереження	Реальні пропозиції щодо подовження періоду експлуатації (при реконструкції)

Умови проектування	Основні критерії оцінки
Енергобаланс за проектом	Потенціал енергозбереження
Економічний аналіз (витрати, статті доходів, повернення коштів, кредитів, інше)	Достовірність аналізу
Рекомендації розробника та виконавця проекту з енергоефективності	Підтвердження дослідною експлуатацією результатів впровадження проекту з питань енергозбереження

**Додаток 10 (обов'язковий)
до пункту 2.2.1 Інструкції**

Перелік підрозділів Державної інспекції з енергозбереження, які здійснюють експертизу з енергозбереження

№ з/п	Найменування інспекції	Адреса	Телефон
1	Державна інспекція з енергозбереження	02094, м. Київ, вул. Краківська, 17	8-044-552-32-05
2	Територіальне управління по Київській області і м. Києву	02094, м. Київ, вул. Краківська, 17	8-044-559-73-60
3	Територіальне управління по Автономній Республіці Крим і м. Севастополю	95050, м. Сімферополь, вул. Молодих підпільників, 7	8-0652-51-58-03
4	Територіальне управління по Вінницькій області	21029, м. Вінниця, Хмельницьке шосе, 145, ВАТ «Маяк»	8-0432-46-51-32
5	Територіальне управління по Волинській області	43005, м. Луцьк, вул. Привокзальна, 12	8-03322-3-23-66
6	Територіальне управління по Дніпропетровській області	49070, м. Дніпропетровськ	8-056-778-53-82

№ з/п	Найменування інспекції	Адреса	Телефон
7	Територіальне управління по Донецькій області	83105, м. Донецьк, вул. Пушкіна, 34, кім. 201	8-062-337-51-59
8	Територіальне управління по Житомирській області	10001, м. Житомир, вул. Київська, 79	8-0412-36-14-36
9	Територіальне управління по Закарпатській області	88017, м. Ужгород, вул. Загорська, 2	8-03122-1-31-55
10	Територіальне управління по Запорізькій області	69600, м. Запоріжжя, пр. Леніна 75, кім. 111	8-0612-63-35-98
11	Територіальне управління по Івано-Франківській області	76019, м. Івано-Франківськ, вул. Галицька 57 - а/144	8-03422-4-32-17
12	Територіальне управління по Кіровоградській області	25006, м. Кіровоград, вул. К.Маркса 29/3	8-0522-24-07-14
13	Територіальне управління по Луганській області	91022, м. Луганськ, вул. Радянська, 40	8-0642-53-43-36
14	Територіальне управління по Львівській області	79011, м. Львів, 11, а/с 9021	8-0322-96-62-21
15	Територіальне управління по Миколаївській області	54001, м. Миколаїв, вул. Велика Морська, 49, 5-й поверх	8-0512-35-40-96
16	Територіальне управління по Одеській області	65063, м. Одеса, вул. Педагогічна, 25	8-0482-37-08-63
17	Територіальне управління по Полтавській області	36024, м. Полтава, вул. Шевченка, 52, кім. 53	8-05322-7-40-16
18	Територіальне управління по Рівненській області	33028, м. Рівне, вул. С. Петлюри, 14-а	8-0362-62-08-70
19	Територіальне управління по Тернопільській області	46016, м. Тернопіль, вул. Київська, 3-а, кім. 103	8-0352-28-30-25

№ з/п	Найменування інспекції	Адреса	Телефон
20	Територіальне управління по Сумській області	40003, м. Суми, пл. Привокзальна 9, кім. 53	8-0542-25-43-78
21	Територіальне управління по Харківській області	61022, м. Харків, Держпром, 6 під'їзд, 7 пов.кім. 646	8-0572-45-00-85
22	Територіальне управління по Херсонській області	73026, м. Херсон, 26, а/с, 40 пер. Пугачова, 5	8-0552-32-14-41
23	Територіальне управління по Хмельницькій області	29005, м. Хмельницький, вул. Грушевського, 87	8-0382-72-02-09
24	Територіальне управління по Черкаській області	18002, м. Черкаси, бул. Шевченка, 205 кім. 501	8-0472-45-14-98
25	Територіальне управління по Чернівецькій області	58000, м. Чернівці, вул. 28 червня, 44	8-0372-58-57-69
26	Територіальне управління по Чернігівській області	14000, м. Чернігів, вул. Белінського, 11	8-04622-4-31-76

Додаток 10 в редакції Наказу Держкоенергозбереження № 76 від 27.08.2000

Додаток 11

(рекомендований) до пункту 2.7 Інструкції

Перелік основних заходів щодо енергозбереження в галузях народного господарства

1. Основні заходи щодо економії паливно-енергетичних ресурсів у галузях паливно-енергетичного комплексу

1.1. У нафтовій та нафтопереробній промисловості:

1) упровадження розробок із підвищенням нафтовіддачі пластів та інтенсифікацією віддачі від малодебітних родовищ;

2) упровадження методів поглиблення переробки нафти з упровадженням великомасштабних комбінованих систем;

3) максимальна утилізація попутного нафтового газу та газового конденсату;

4) упровадження експрес-методів контролю якості нафтопродуктів та продуктів нафтопереробки, підвищення калорійності рідкого палива, запровадження систем обліку при його видобуванні, транспортуванні, збагаченні та споживанні.

1.2. У вугільній промисловості:

1) виробництво сортового вугілля і поліпшення якісних характеристик вугілля, вугільних брикетів для комунально-побутових потреб та населення;

2) упровадження високопродуктивного технологічного обладнання для видобування вугілля на тонких пластах та автоматично діючих вуглезбагачувальних фабрик, освоєння і використання технологій газифікації вугілля та переробки низькосортного твердого палива;

3) створення дослідних установок для одержання з вугілля і сланців принципово нових видів екологічно чистого палива;

4) використання шахтного метану з енергетичною метою;

5) упровадження експрес-методів контролю якості вугілля, підвищення калорійності твердого палива, запровадження систем обліку при його видобуванні, транспортуванні, збагаченні та споживанні.

1.3. У газовій промисловості:

1) упровадження розробок з довидобування запасів газу з малодобітних і відпрацьованих газових родовищ, розробка та впровадження екологічно досконалих технологій і технічних засобів переробки природного газу, виробництва сірки, гелію, етану та інших видів вуглеводневої сировини;

2) упровадження стисненого природного й зрідженого нафтового газу та моторного палива;

3) упровадження процесів, які передбачають виробництво під час переробки природного газу нового енергоносія — водню;

4) упровадження експрес-методів контролю якості природного газу, підвищення вимог до його якісних характеристик, запровадження систем обліку при його видобуванні, транспортуванні та споживанні;

5) упровадження турбодетандерних установок.

1.4. В енергетичній галузі:

1) упровадження газотурбінних установок та парогазових циклів комбінованого виробництва електричної та теплової енергії;

2) розробка й освоєння прогресивних технологій та обладнання для теплових електростанцій на кам'яному та бурому вугіллі, які забезпечують істотне скорочення шкідливих викидів у навколишнє середовище та комплексне використання відходів виробництва, в тому числі золошлакових відходів із скороченням площ, відведених під золовідвали;

3) реконструкція діючого обладнання теплових електричних станцій з метою збільшення їх потужності, скорочення питомих витрат палива, зниження шкідливих викидів в атмосферу і підвищення їх експлуатаційної надійності;

4) збільшення виробництва електроенергії на гідроелектростанціях з розвитком міні- та мікро-ГЕС;

5) упровадження технологій, які сприяють зниженню технологічних витрат та попереджують невинуваті втрати енергії під час її виробництва, транспортування до споживача та скорочення складової витрат на власні потреби;

6) упровадження експрес-методів контролю якості вугілля, мазуту та природного газу, підвищення вимог до їх якісних характеристик, особливо підвищення калорійності рідкого та твердого палива, зменшення вологовмісту та зниження зольності твердого палива, запровадження систем обліку палива в усьому технологічному циклі виробництва, передачі та споживання енергії, що виробляється;

7) упровадження нетрадиційних поновлюваних джерел енергії для електро-, теплопостачання, в першу чергу автономних споживачів та споживачів агропромислового сектора народного господарства.

2. Основні заходи щодо енергозбереження у промисловості

2.1. Основні заходи щодо енергозбереження у чорній металургії:

1) розширення застосування процесів безперервного розливу сталі;

2) упровадження технологій сухої грануляції доменних шлаків;

- 3) будівництво великотоннажних дугових печей;
 - 4) поліпшення якості залізорудної шихти;
 - 5) розширення застосування установок сухого гасіння коксу;
 - 6) заміна мартенівських печей на киснево-конверторні;
 - 7) заміна природного газу на вугільний пил під час подавання в доменні печі та підвищення рівня підігріву повітряного дуття;
 - 8) збільшення висоти шару шихти і використання теплоти агломерату для підігріву повітря в агломераційному виробництві;
 - 9) використання ефективніших пальникових пристроїв для сушіння і підігріву сталерозливних ковчів та іншого розливного обладнання;
 - 10) застосування пальникових пристроїв з низьким виходом оксидів азоту в продуктах згорання та підвищення рівня підігріву повітря в прокатному виробництві;
- 1) розширення застосування технології безперервного коксування вугілля;
 - 2) упровадження низькотемпературного підігріву металу під звичайну та контрольовану прокатку;
 - 3) використання вторинних енергетичних ресурсів для вироблення електроенергії;
 - 4) застосування регульованого електроприводу;
 - 5) використання коксового та доменного газу як палива.
- 2.2. Основні заходи щодо енергозбереження у кольоровій металургії:
- 1) залучення до виробництва вторинних кольорових металів;
 - 2) модернізація та реконструкція існуючого обладнання та вдосконалення технологічних схем, зокрема установка електролізерів з опаленими анодами;
 - 3) проведення процесів електролізу алюмінію за допомогою ЕОМ;
 - 4) використання магнітогідродинамічної (МГД) техніки для виробництва алюмінію;
 - 5) упровадження економічних методів утилізації тепла відхідних газів та тепла шлаків печей киплячого шару, відбивних, шахтних, шлако-сублимувальних, електричних печей та конверторів для виплавки міді, нікелю та свинцю;

6) упровадження установок регенерації водню, нових п'ятикорпусних випарних батарей та інше.

2.3. Основні заходи щодо енергозбереження в хімічній промисловості:

- 1) широкомасштабне впровадження енерготехнологічних агрегатів та установок у виробництві аміаку (АМ-85, АМ-90 потужністю 500 тис. т/рік), карбаміду, азотної кислоти, каустичної соди, метанолу та інших продуктів;
 - 2) упровадження плазмохімічного методу слабкої азотної кислоти та інших азотовмісних речовин, уведення високопродуктивних агрегатів АК-72, АК-72Н;
 - 3) тепла переробка токсичних горючих та рідких виробничих відходів;
 - 4) установка високоефективного в енергетичному відношенні устаткування потужністю 600 — 800 тис. т/рік у виробництві сірчаної кислоти;
 - 5) збільшення випуску синтетичного аміаку на агрегатах М-400, Н-450;
 - 6) удосконалення технологічних процесів виробництва калійних добрив, апатитового концентрату, жовтого фосфору, карбаміду зі зниженням питомих витрат природного газу;
 - 7) використання теплових вторинних енергоресурсів для виробництва холоду.
- 2.4. Основні заходи щодо енергозбереження у машинобудуванні:
- 1) удосконалення конструкцій та модернізація паливоспоживального обладнання, включаючи автоматизацію нагрівальних та термічних печей;
 - 2) зниження металоємності продукції, що випускається;
 - 3) обов'язкова установка рекуператорів з підвищеним підігрівом повітря (500 — 600 град.С) та установка газопальникових пристроїв з низьким виходом оксидів азоту;
 - 4) широке впровадження нових теплоізоляційних та вогнетривких, у тому числі волокнистих, матеріалів для футерування печей;
 - 5) повне використання тепла відхідних газів, тепла охолодження агрегатів, тепла відпрацьованої пари від пресів і молотів та інше.
- 2.5. Основні заходи щодо енергозбереження у промисловості будівельних матеріалів:

1) збільшення обсягів виробництва цементного клінкеру сухим способом;

2) інтенсифікація процесів випалу клінкеру шляхом упровадження ефективних теплообмінних та пального пристроїв;

3) розширення використання мінералізаторів, заміна глинистого компонента в сировинній суміші на технологічні матеріали, використання термостійких вогнетривів, зниження вологості шламу у виробництві клінкеру за рахунок використання розріджувачів та переведення потужностей з мокрого способу на напівсухий;

4) удосконалення систем скловаріння та впровадження електричного й газоелектричного варіння скла;

5) збільшення випуску порожнистої цегли та підвищення частки паливовмістких домішок (попелу ТЕС, продуктів вуглезбагачення та ін.) у виробництві керамічної цегли;

6) упровадження нових випалювальних агрегатів та модернізації обладнання для виробництва цегли, черепиці, фаянсу, керамзиту та інших пористих заповнювачів;

7) модернізація діючих та впровадження нових обертових і шахтних печей, розширення використання фракційної сировини, впровадження систем КВП у виробництво вапна;

8) удосконалення технології та обладнання у виробництві будівельної кераміки, мінеральної вати та сантехнічних виробів.

2.6. Основні заходи щодо енергозбереження у лісопаперовій промисловості:

1) упровадження установок контролю технологічного процесу на лініях виробництва плит ДСП та ДВП;

2) застосування автоматичних пристроїв керування вентиляторними установками, рекуперації та утилізації тепла;

3) використання теплонасосних установок у виробництві паперу та картону;

4) товарне використання деревних відходів як сировини в процесах гідролізу, виробництва целюлози, будівельних матеріалів, добрив тощо;

5) використання відходів деревини в деревообробній промисловості.

2.7. Основні заходи щодо енергозбереження у харчовій промисловості:

1) удосконалення теплових систем та оптимізація режимів теплоспоживання;

2) упровадження нових енергоощадних технологій та обладнання;

3) скорочення кількості дрібних та неекономічних котелень;

4) якісне виробництво, переробка та зберігання харчової продукції при скороченні втрат сировинних та паливно-енергетичних ресурсів;

5) скорочення втрат теплових ВЕР з гарячим конденсатом, вторинними парами через незадовільну теплоізоляцію продуктопроводів та паропроводів;

6) використання відходів харчової промисловості для виробництва альтернативного рідкого та газоподібного палива.

3. Основні заходи щодо енергозбереження на транспорті

3.1. Ефективне використання палива в автомобільному, авіаційному, трубопровідному, залізничному, морському та річковому транспорті з метою вдосконалення рухомого транспорту, шляхового господарства.

3.2. Раціональна організація використання транспортних засобів.

3.3. Підвищення якості паливно-мастильних матеріалів.

3.4. Запровадження на всій території нормативів граничної витрати палива та енергії за групами транспортних засобів.

3.5. Раціональний розподіл потоків вантажів та пасажирів між різноманітними видами транспорту.

3.6. Економічне стимулювання енергозбереження на транспорті, включаючи використання досягнень науково-технічного прогресу, під час освоєння виробництва менш енергоємних видів рухомого складу.

3.7. Упровадження альтернативних видів моторного палива.

4. Основні заходи енергозбереження у сільському господарстві

4.1. Дотримання науково обґрунтованих норм витрат палива та енергії за видами виробництв та споживачами, кліматичними зонами, рівнями електрифікації та механізації сільського господарства.

4.2. Організація системи обліку та звітності щодо витрат енергоресурсів, включаючи моторне паливо.

4.3. Проведення заходів, пов'язаних з підвищенням надійності енергозбереження та зниженням втрат палива та енергії.

4.4. Застосування індустріальних та безвідходних технологій виробництва, переробки та зберігання сільськогосподарської продукції.

4.5. Використання в зонах децентралізованого енергозбереження технічних засобів нетрадиційної енергетики.

4.6. Заміна агрегатів, які використовують моторне паливо і світлі нафтопродукти, на обладнання з автоматичними, газовими та газорідними пристроями.

4.7. Розширення мережі станцій ремонту, технічного обслуговування та пунктів прокату сільськогосподарської техніки для фермерів.

4.8. Обладнання діючих та нововведених в експлуатацію тваринницьких та птахівницьких комплексів біоенергетичними установками для виробництва органічних добрив та біогазу.

4.9. Удосконалення системи опалення теплиць, тваринницьких ферм і птахофабрик, процесів сушки сільськогосподарської продукції і відходів виробництва, утилізація низькопотенційних ВЕР.

5. Основні заходи щодо енергозбереження у соціальній сфері та житлово-комунальному господарстві

5.1. Здійснення енергоощадних заходів, що забезпечують виконання вимог відповідних державних стандартів, будівельних норм та правил для досягнення встановлених питомих показників витрат енергоресурсів.

5.2. Організація обліку витрат енергоресурсів та автоматизоване управління енергоспоживанням у будівлях та системах інженерного обладнання.

5.3. Диспетчеризація управління системами інженерного обладнання на рівні мікрорайону, району, міста, включаючи створення автоматизованих систем управління технологічними процесами електро-, тепло-, водо-, газопостачання.

5.4. Застосування під час будівництва, реконструкції або капітального ремонту житлових та громадських споруд проектних рішень, конструкцій та ізоляційних матеріалів з підвищеним тепловим захистом та з урахуванням кліматичних зон і технологічних вимог.

5.5. Використання теплоутилізаційного обладнання у складі проектів будівель та споруд.

5.6. Залучення до паливно-енергетичного балансу нетрадиційних відновлювальних джерел енергії, місцевих видів палива, твердих побутових відходів та тепла міських стоків.

5.7. Застосування автономних інженерних систем у малоповерховій забудові міст і селищ, у житлових будинках сільської місцевості.

Додаток 12 (рекомендований) до пункту 5 Інструкції

Ефективність організаційно-технічних заходів з економії паливно-енергетичних ресурсів

(Коефіцієнти)

Котельно-пічне паливо	
1. Котельні установки	
Заміна застарілих котлів	0,11.0,12
Налагодження оптимальних режимів роботи котлів:	
на твердому паливі	0,073
на рідкому паливі	0,074
на газоподібному паливі	0,071
Упровадження автоматизації та регулювання процесів горіння в котлах	0,15.0,2
Упровадження автоматизації АМКО на опалювальних котельнях	0,06.0,07
Переведення роботи котлів:	
з твердого палива на мазут	0,116
з твердого палива на газ	0,153
з мазуту на газ	0,021
Раціональне завантаження існуючого котельного обладнання	0,02.0,03
Використання промислових відходів (деревини) як палива	0,8.1

Переведення опалення і опалювальних котелень з пари на воду	0,2
Проведення пусканалагоджувальних робіт на котельних установках	0,035.0,04
Налагоджування хімовдоочистки котлової води для отримання безнакипного режиму роботи котлів	до 0,03
Застосування котлів-утилізаторів:	
на твердому паливі	0,075
на рідкому паливі	0,057
Використання теплоутилізаторів - повітропідігрівачів для подачі підігрітого повітря в топку котла ДКВР	0,055.0,066
2. Використання вторинних енергоресурсів	
Використання теплоутилізаторів для підігріву котлової води	0,033
Обладнання котлів поверхневими економайзерами або повітропідігрівачами	0,05.0,08
Обладнання котлів контактними водяними економайзерами:	
при наявності за котлом поверхневого економайзера	0,08.0,1
при відсутності за котлом поверхневого економайзера	0,12.0,18
3. Виробництво збірних залізобетонних виробів (ЗЗБВ) продуктами згорання природного газу	
Упровадження термообробки збірних залізобетонних виробів (ЗЗБВ) продуктами згорання природного газу	0,35
Зниження температури термообробки ЗЗБВ у вихідні та святкові дні за рахунок зменшення подачі пари із збільшенням терміну пропарювання	0,05
4. Виробництво пористих заповнювачів	
Упровадження нових менш енергоємних випалювальних агрегатів	0,4.0,45
Заміна старих випалювальних печей розміром 2,5 x 4 м за типовим проектом 409-24-4 на агрегат СМС-197	0,24

Упровадження менш енергоємних технологій та видів сировини з додатками з промислових відходів	0,106.0,159
Опудрювання гранул у зоні випалювання шляхом уведення стимуляторів спучення, які знижують насипну щільність керамзитового гравію:	
з марки 500 до марки 400	0,148
з марки 400 до марки 300	0,09
Упровадження виробництва пористих заповнювачів	
Виробництво нових видів пористих заповнювачів(гранульоване піноскло)	0,36
Автоматизація і телемеханізація виробництва пористих заповнювачів	0,13
5. Виробництво столярно-будівельних виробів	
Використання сухої деревинної стружки для виготовлення плит (ДСП)	0,216.0,31
6. Організаційні заходи	
Організація обліку та контролю за використанням мінерального палива	0,005.0,02
Скорочення втрат при транспортуванні палива, удосконалення обліку, нормування, впровадження матеріального стимулювання за економію палива	0,02.0,04
Економія теплової енергії	
1. Виробництво збірних залізобетонних виробів (ЗЗБВ)	
Упровадження нових технологічних процесів термообробки ЗЗБВ:	
в ямних малонапорних камерах	0,156.0,236
те саме із ступінчастим підвищенням температури	0,06.0,08
те саме з використанням сонячної енергії	0,41.0,96
те саме з використанням електропрогріву	0,61.0,9
те саме з індукційним засобом	0,35.0,9
Термообробка ЗЗБВ у продуктах згорання природного газу в комплексі з паровологою обробкою	0,194

Упровадження електронагріву при виробництві ЗЗБВ	0,218
Підвищення коефіцієнта завантаження пропарочних камер на 1 %	0,1
Зменшення тепловитрат через зовнішні стінки пропарочних камер на 1 %	0,01
Упровадження ефективної теплоізоляції огорожувальних конструкцій пропарочних камер: застосування керамзитобетону товщиною, мм:	
200	0,163
250	0,179
300	0,185
400	0,196
500	0,203
застосування теплоізоляції з внутрішнього боку огорожувальних конструкцій	0,146.0,17
застосування піноскла	0,51
застосування утеплювача з керамзиту товщиною 300 мм та металічного листа з внутрішнього боку	0,58
застосування конструкцій шторного типу (теплоізоляція камер складається з чотирьох повітряних прошарків, розділених листами склопластика)	0,72
застосування утеплювача з мінераловатних плит	0,47
Застосування домішок, що прискорюють затвердіння бетону:	
хімічні домішки типу ННХК	0,04.0,06
те саме, включаючи в комплекс суперпластифікатори	0,036.0,048
Скорочення циклу паровологої обробки ЗЗБВ, удосконалення системи подачі енергоносія:	
застосування ежектора-терморегулятора	0,2
установка дросельних шайб	0,1.0,3
Диспетчеризація та автоматизація процесів термообробки ЗЗБВ:	
автоматизація процесів термообробки ЗЗБВ	0,15.0,2

те саме за допомогою комплексу апаратури СКР-Ж	0,06.0,1
те саме за допомогою апаратури СКРЖ-1м	0,3
те саме за допомогою апаратури ПУСК-ЗП	0,25.0,3
те саме за допомогою програмних регуляторів температури ПРСП	0,39
те саме за допомогою блока ТВО	0,53
те саме на термопіддонах	0,2
Упровадження диспетчеризації та телемеханізації для управління і регулювання процесами, в яких споживається електрична та тепла енергія	0,02.0,03
Дистанційне управління процесами термообробки ЗЗБВ (з диспетчерського пульта)	0,1
Поліпшення теплоізоляції та усунення негерметичності в паропроводах	0,005.0,03
2. Використання вторинних енергоресурсів	
Використання конденсату пропарочних камер, вентиляційних викидів	0,097
Упровадження конденсатовідводчиків до установок, що використовують пару	0,06
Використання конденсату після технологічного процесу для потреб низькопотенційного споживання в опаленні, вентиляції, гарячому водопостачанні	0,06.0,08
3. Виробництво лісоматеріалів та столярно-будівельних виробів	
Упровадження трьохступінчастих режимів сушки пиломатеріалів у лісосушильних камерах	0,069.0,097
Автоматизація процесів сушки деревини за допомогою системи ПУСК-ЗД	0,13.0,162
Переведення лісосушильних камер з пари на перегріву воду t = 120.150 град.С	0,08.0,1
Використання сухої стружки з деревини після верстатів для виготовлення деревинно-стружкових плит	0,115.0,158

Використання тепла відхідних газів від котла в контактних економайзерах для підігріву води в басейнах лісопильнях цехів	0,015.0,02
Заміна пари на мінеральну олію в пресах для виготовлення деревинно-стружкових плит	0,11.0,13
4. Організаційні заходи	
Переведення систем опалення та вентиляції з пари на перегріту воду	0,2
Організація обліку та контролю за використанням теплової енергії	0,007.0,03
Упровадження систем контролю та обліку за використанням теплової енергії	до 0,03
Скорочення використання теплової енергії у вихідні дні: зниження температури в приміщенні в неробочий час	до 0,2
зниження температури термообробки ЗЗБВ за рахунок збільшення терміну пропарки у вихідні та святкові дні	0,05
Електроенергія	
1. Заходи з економії електроенергії в електромережах	
Компенсація реактивної складової потужності в електромережах:	
упровадження компенсуючих пристроїв реактивної складової потужності	0,05.0,06
автоматичне компенсування реактивної потужності	0,1
2. Заходи з економії електроенергії в електроосвітлювальних установках	
Заміна ламп розжарювання на:	
люмінесцентні	0,4.0,66
ртутні	0,23.0,57
металогенні	0,55.0,75
натрієві	0,57.0,76
Заміна люмінесцентних ламп на металогенні	до 0,43
Заміна ртутних ламп на:	

металогенні	0,22.0,56
натрієві	0,26.0,59
Заміна ламп розжарювання на:	
ртутні лампи	0,004
газорозрядні (для освітлення в будівництві)	0,07.0,12
Автоматичне управління зовнішнім та внутрішнім освітленням	0,15
3. Скорочення втрат у мережах та обладнанні	
Упровадження низьковольтних перетинок між підстанціями, які обмежують струм холостого ходу трансформаторів	0,15
Упровадження обмежувачів холостого ходу зварювальних трансформаторів	0,052
Упровадження тиристорних збудників синхронних електродвигунів компресорів	0,1
4. Скорочення втрат енергоносіїв	
Скорочення втрат стислого повітря:	
упровадження прямоточних клапанів у поршневих компресорах	0,13.0,15
підігрів стислого повітря перед пневмоприймачами	0,028
заміна компресорів старих конструкцій на нові з більшим К.К.Д.	0,25
усунення нещільностей у сальниках трубопроводів, з'єднувальній та запірній арматурі	0,037
заміна пневмоінструмента на електроінструмент	0,07.0,1
Скорочення тепловтрат води в тепломережах за рахунок додержання встановленого графіком перепаду температур між прямою та зворотною водою	0,394
5. Виробництво збірного залізобетону	
Упровадження термообробки ЗЗБВ у продуктах згоряння природного газу	0,108
Упровадження ударно-вібраційної технології ущільнення бетонної суміші	0,108

Упровадження касетно-конвеєрних ліній	0,18.0,36
Упровадження пластифікованих домішок	0,108
Упровадження автоматизації на бетонорозчинних вузлах	0,05
6. Упровадження прогресивних технологій зварювання на підприємствах будіндустрії, заміна зварювального обладнання	
Модернізація та вдосконалення арматурно-зварювального обладнання	0,07.0,1
Заміна електродугового зварювання на контактне при зварюванні деталей внапуск	0,3
Упровадження зварювання закладних деталей під шаром флюсу	0,25
7. Автоматизація і телемеханізація технологічних процесів, що використовують електроенергію	0,02.0,03
8. Автоматизація виробничих процесів на підприємствах будіндустрії	
Автоматизація компресорних станцій стислого повітря	0,1
Автоматичне регулювання та управління вентустановками в залежності від температури зовнішнього повітря	0,1.0,15
9. Удосконалення обліку витрат електроенергії	
Оснащення виробництва ЗЗБВ контрольно-вимірювальними приладами	0,072
Установка приладів обліку споживання електроенергії	0,15
Упровадження системи контролю та обліку споживання електроенергії	до 0,05
Поліпшення організації обліку та контролю за споживанням електроенергії	0,01.0,205
10. Вентиляційні установки	
Відключення вентустановок на час обідньої перерви та перезмінок	до 0,2
Застосування багатошвидкісних електродвигунів замість регулювання шиберами в напірній лінії	0,2.0,3

Регулювання подачі повітродувок шиберами на всмоктувальній лінії замість регулювання на нагнітанні	0,15
Регулювання витяжної вентиляції шиберами на робочих місцях замість регулювання на нагнітанні	до 0,1
Регулювання подачі димососу за допомогою циліндричних направляючих апаратів замість дросельного	до 0,25
Блокування вентиляторів теплових завіс з пристроями відкривання та закривання воріт	до 0,7
11. Виробництво пиломатеріалів	
Використання сухої деревинної стружки для виготовлення плит	0,216.0,394
Упровадження трьохступінчастого режиму сушіння пиломатеріалів у сушильних камерах	0,035.0,108
Застосування багатошвидкісних електродвигунів для вентиляторів сушильних камер	до 0,03
Блокування роботи витяжних вентиляторів з роботою механізмів цехів для пиляння деревини	до 0,02
Блокування роботи теплових завіс на воротах лісопилних цехів	до 0,1
12. Організаційні заходи	
Своєчасне (відповідно до місцевих умов та заводських інструкцій) та якісне змащування механічних частин машин і механізмів	до 0,1

Примітка.

Наведені значення коефіцієнтів економії енергоресурсів є орієнтовними і використовуються як довідкові для будівельної галузі.

У кожному конкретному випадку ефективність того чи іншого заходу повинна бути визначена, зважаючи на місцеві умови виробництва.

**Додаток 13. (рекомендований)
до пункту 5 Інструкції**

Експертні оцінки енергоефективності заходів з економії палива при виробництві тепла в котельних

№ з/п	Назва заходів	Економія (пере-витрати) палива %
1	Збільшення коефіцієнта надлишку повітря в топці на 0,1 від оптимальної величини призводить до втрат палива	-0,7
2	Зменшення присосів повітря в газовому тракті котла на 0,1 від номіналу веде до економії палива	0,5
3	Упровадження водяного поверхневого економайзера за котлом веде до економії палива	5,0
4	Зниження температури вихідних газів (як результат заходів) веде до економії палива (на кожні 10 °С)	0,6
5	Підігрів води у водяному економайзері на кожні 6 °С від 0° С веде до економії палива	1,0
6	Переведення парового котла на нагрівання води веде до економії палива	2,0
7	Відхилення нагрівання води від проектного значення на 10 % призводить до втрат: при зменшенні при збільшенні	-0,2 -0,5
8	Наявність накипу на внутрішній поверхні котла товщиною 1мм призводить до втрат	-2,0
9	Експлуатація котла в режимі зниженого тиску призводить до втрат	-6,0
10	Зниження температури газів, які виходять з котлів, на 10 °С	1,6
11	Зниження присосів повітря в топку і газоходи котлів на 0,1%	0,5
12	Упровадження обдувних апаратів для очищення поверхні нагрівання котлоагрегату від золи та сажі	1,5
13	Перехід котла з твердого на рідке, паливо або газ	7-12
14	Вилучення (своєчасне) накипу з внутрішнього боку поверхні нагріву котла	1,5
15	Упровадження контактних економайзерів за котлом	12-15

II. Заходи підвищення енергоефективності роботи виробництв (заводи будівельної індустрії)

I. Заводії залізобетонних виробів		
1	Упровадження високоефективних пластифікаторів зменшує енергозатрати на ремонт металоформ, на укладання та ущільнення бетону	10,0
2	Заміна паропрогріву залізобетонних виробів на прогрів за допомогою електроенергії зменшує витрати енергетичних ресурсів	50,0
3	Посилення контролю за режимами термообробки збірних бетонних та залізобетонних виробів може зменшити витрати пару і електроенергії	50,0
4	Зменшення холостого ходу зварювального трансформатора дає змогу знизити витрати електроенергії	20,0
5	Упровадження оптимального способу електрозварювання дає змогу знизити витрати електроенергії	20,0
6	Упровадження осьових вентиляторів (продуктивність яких може регулюватися шляхом зміни кута атаки лопаток за допомогою пневматичних або електричних механізмів) у системах вентиляції дає змогу скоротити витрати електроенергії	30,0
7	Упровадження диспетчеризації роботи систем вентиляції дає змогу скоротити витрати електроенергії	15,0
II. Будівельний майданчик		
1	Упровадження раціональних розрахункових схем електропостачання, зменшення електричних перехідних опорів в елементах цих схем дає змогу скоротити витрати електроенергії	1,0
2	Упровадження прогресивних конструкцій опалубки зменшує витрати електроенергії	21,0
3	Упровадження систем автоматичного регулювання температури в побутових приміщеннях на будівельних майданчиках зменшує витрати електроенергії	10,0
4	Упровадження заходів щодо зниження споживання реактивної потужності (за рахунок обмеження холостого ходу асинхронних двигунів, зварювальних трансформаторів та інших електроспоживачів) шляхом упровадження обмежувачів холостого ходу, більш повного завантаження технологічного обладнання, відключення трансформаторів та інше дає змогу знизити витрати електроенергії	20,0

5	Раціональна організація експлуатації будівельних машин дає змогу знизити витрати електроенергії	20,0
6	Оптимальна організація виробництва та споживання стислого повітря на підприємстві дає змогу знизити витрати електроенергії	35,0
7	Раціональна організація використання освітлювальних приладів знижує витрати електроенергії	15,0

III. Заходи підвищення енергоефективності за рахунок економії електричної енергії

1	2	3
1	Зниження втрат електроенергії в електромережах за рахунок підвищення коефіцієнта потужності ($\cos \varphi$)	3,5
2	Проведення заходів щодо переведення внутрішніх заводських та зовнішніх електромереж на підвищену напругу	3,0
3	Проведення заходів щодо відключення силових трансформаторів під час неробочих днів та змін	до 5,0
4	Проведення заходів з оптимізації режимів роботи трансформаторів	до 5,0
5	Упровадження заходів щодо заміни незавантажених асинхронних двигунів	до 10,0
6	Упровадження заходів щодо заміни машинних перетворювачів на напівпровідникові	до 15,0
7	Упровадження, автоматичних вимикачів холостого ходу верстатів	до 21,0
8	Упровадження схем обмеження холостого ходу зварювальних трансформаторів	до 17,5
9	Упровадження оптимального підбору способу ведення зварювальних робіт	до 12,0
10	Проведення заходів щодо оптимізації підбору джерел живлення зварювального електрообладнання	до 21,0
11	Заміна ручного управління на автоматичні регулятори температури печей	до 20,0
12	Упровадження заходів оптимізації завантаження печей	до 40,0
13	Проведення заходів щодо типізації експлуатації потужності електропечей	до 18,0
14	Упровадження раціонального ізоляційного покриття в гальванічних ваннах (з розрахунку на 1 ванну за добу)	3 5 0 0 к В т / годину

15	Упровадження заходів щодо оптимізації підбору освітлювальної апаратури	до 30,0
16	Проведення заходів щодо оптимізації режимів роботи систем внутрішнього і зовнішнього освітлення	до 20,0
17	Упровадження заходів щодо оптимізації режимів роботи компресорної установки	до 10,0
18	Проведення заходів щодо оптимізації режимів експлуатації обладнання, яке працює на стислому повітрі	до 35,0
19	Проведення заходів щодо оптимізації подачі та використання води	до 12,5

Економія теплової енергії

№ з/п	Назва заходів	Економія теплової енергії, %
3. Промислові підприємства		
1	Проведення теплоізоляційних робіт на трубопроводах, теплообмінних апаратах та арматурі	20,0
2	Економія тепла в теплообмінних апаратах при встановленні конденсатовідвідників	40,0
3	Організація контролю за роботою конденсатовідвідників	25,0
4	Проведення заходів для забезпечення організованого дренажа в непрохідних каналах з паропроводами	20,0
5	Проведення заходів з ліквідації неорганізованого припливу холодного повітря в опалювальні приміщення через поламані вікна, двері, фрамуги та інше	25,0
6	Проведення заходів з організації автоматичного контролю та регулювання подачі теплоносія в опалювальні системи споруд (явище «перетоку»)	30,0
7	Проведення заходів щодо ліквідації витікання теплоносія через неущільнення в трубопроводах, арматурі, обладнанні тощо	17,0
8	Організація збору та повернення конденсату	10,0
9	Оптимізація схем міжцехових та внутрішньоцехових теплопроводів	3,5
10	Раціоналізація експлуатації сушильного устаткування	9,5
11	Проведення заходів щодо ревізії та ремонту запірної апаратури	3,5

Додаток 14 (рекомендований) до пункту 2.1.3 Інструкції

Особливості здійснення державної експертизи з енергозбереження окремих видів товарів, які митні органи оформляють за умови наявності позитивного висновку державної експертизи з енергозбереження

1. Згідно з п.5 постанови Кабінету Міністрів України від 15.07.98 № 1094 Держкоменергозбереження розроблений та затверджений «Перелік окремих видів товарів, по яким митним органам потрібно здійснювати митне оформлення за умови наявності позитивного висновку державної експертизи з енергозбереження» (далі — Перелік).

2. Метою експертизи з енергозбереження енергоємних імпортованих товарів, нових технологій, матеріалів тощо при перетині кордону є захист інтересів споживачів енергоємної продукції та послуг і держави від увезення на митну територію України товарів, техніки, матеріалів та послуг, які не відповідають законодавству і нормативно-правовим актам України з питань енергозбереження та енергоефективності.

3. Експертиза спрямована на:

- підвищення показників з економії всіх видів ресурсів, поліпшення техніко-економічних показників суспільного виробництва; реалізацію єдиної технічної політики в сфері енергозбереження та енергоефективності;
- забезпечення сумісності продукції щодо якісних показників енергоносіїв при їх споживанні (експлуатації), наявності та відповідності товару сертифікату системи стандартизації та сертифікації України, терміну дії сертифіката, а також внесення його до Єдиного реєстру державної системи сертифікації;
- забезпечення якості продукції відповідно до нормативно-правових актів з енергозбереження та енергоефективності (державних стандартів України; діючих міждержавних стандартів; міжнародних, регіональних, а також національних стандартів інших країн; сертифікатів, виданих або визнаних у встановленому порядку; характеристик та властивостей матеріалів і речовин). Відповідність продукції (товару), яка ввозиться і реалізується на тери-

торії України, обов'язковим вимогам норм і стандартів, що діють в Україні, має підтверджуватися сертифікатом або свідоцтвом про визнання іноземного сертифіката, виданим або визнаним Державним комітетом України по стандартизації, метрології та сертифікації або уповноваженим (акредитованим) ним органом. На територію України дозволяється імпорт лише тих товарів, які за своїми технічними характеристиками не порушують мінімальних умов відповідних стандартів та вимог з енергозбереження і енергоефективності, що діють на території України.

У разі відсутності національних стандартів та вимог з енергозбереження та енергоефективності на певний товар застосовуються відповідні міжнародні стандарти та вимоги або іноземні стандарти та вимоги, що діють у провідних країнах — експортерах зазначених товарів:

- ◆ забезпечення збалансованості економіки та рівноваги внутрішнього ринку України, потреби дотримання певних пропорцій між імпортною та вітчизняною сировиною у виробництві товарів;
- ◆ урахування економічної доцільності ввезення товарів за імпортом і ступеня підвищення ефективності виробництва при їх застосуванні, користі та безпеки для споживачів і держави в цілому; досягнення гармонізації з міжнародними, регіональними, а в разі потреби — з національними стандартами інших країн;
- ◆ забезпечення відповідності поданих на експертизу документів вимогам актів законодавства, достовірності і єдності вимірювань, технічної єдності та сумісності продукції під час її експлуатації (застосування), а також відповідності вимогам на поставку продукції;
- ◆ перевірку відповідності заявленого до митного оформлення товару найменуванню та опису відповідного товару за Переліком;
- ◆ потребу дотримання норм герметичності, класу точності, похибок при вимірюванні, номінального тиску, номінальної температури, інших показників, що впливають на ефективність виробництва відповідно до конкретного обладнання, технології, матеріалів тощо.

4. Замовник експертизи з енергозбереження подає такі відомості на кожний вид товару: найменування та код товару (товарів) за класифікатором ДК 017-98 (УКТЗЕД), відомості про виготовлювача товару, відомості про кінцевого споживача товару, шифр та назву країни (країн), з якої (яких) він імпортується, строк дії ліцензії, кількість або вартість товару (в разі квотування імпорту і видачі відкритої індивідуальної ліцензії), територіальне місцезнаходження митниці, повне найменування та адреса продавця і покупця, вид угоди (контракту), одиниця виміру товару, ціна товару, погодження, ім'я керівника продавця, орган, який видав ліцензію, особливі умови ліцензії, можливість реалізації товару в Україні.

5. На експертизу з енергозбереження подаються:

- технічний паспорт (оригінал);
- технічні характеристики та вимоги до умов експлуатації;
- відповідний сертифікат (копія);
- умови сервісного обслуговування, наявність можливості комплектування;
- інша документація, визначена виконавцем експертизи з енергозбереження в залежності від технічних вимог до товару.

6. Підставою для митного оформлення товарів, які зазначені в Переліку, є Експертний висновок про відповідність об'єкта нормативним актам з питань енергозбереження (додаток 5).

7. Порядок передачі документації та здійснення експертизи з енергозбереження визначені цією Інструкцією на загальних засадах, викладених у п.2.1.1, а також розділі 2.2.

8. Терміни виконання експертизи визначаються договором за попереднім погодженням із замовником з урахуванням обставин міжнародних та інших контрактів, раніше складених договорів, за умовами перетину кордону та максимального сприяння суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності.

Для довідки наводяться деякі терміни, тлумачення яких дається в Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність» і які зустрічаються в тексті.

Імпорт (імпорт товарів) — закупка в іноземних суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності товарів та їх увезення на територію України, включаючи закупку товарів, призначених для

власного споживання установами та організаціями України, розташованими за її межами.

Ліцензія відкрита (індивідуальна) — дозвіл на імпорт товару протягом певного періоду часу (але не менше одного місяця) з визначенням його загального обсягу.

Ліцензія генеральна — відкритий дозвіл на імпорتنі операції певного товару (товарів) та/або з певною країною (групою країн) протягом періоду дії режиму ліцензування цього товару (товарів).

Ліцензія імпортна — належним чином оформлене право на імпорт протягом установленого строку певних товарів або з метою інвестицій.

Ліцензія разова (індивідуальна) — разовий дозвіл, що має іменний характер і видається для здійснення кожної окремої операції конкретним суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності на період, не менший, ніж той, що є необхідним для здійснення експортної (імпоротної) операції.

Постійне місцезнаходження — місцезнаходження офіційно зареєстрованого головного органу управління (контори) суб'єкта господарської (зовнішньоекономічної) діяльності.

Товар — будь-яка продукція, послуги, роботи, права інтелектуальної власності та інші немайнові права, призначені для продажу (оплатної передачі).

Товарна група — група однорідних товарів за гармонізованою системою опису та кодування товарів.

Країна призначення — країна, відома на момент отримання висновку експертизи як країна кінцевого споживання товару.

Кінцевий споживач товару — юридична особа, яка використовує імпортовані товари для власних потреб.

Заявлена мета — напрям використання імпортованих товарів, який офіційно декларується імпортером товару в зовнішньоекономічному договорі (контракті) та/або кінцевим споживачем у сертифікаті кінцевого споживача.

2.22. Державна експертиза з енергозбереження
*(Затверджено постановою Кабінету Міністрів України
від 15 липня 1998 р. № 1094. Із змінами)*

1. Це Положення визначає порядок проведення державної експертизи з енергозбереження (далі — експертиза) об'єктів, які підлягають експертизі.

2. Експертиза — це система заходів щодо встановлення відповідності законодавству з питань енергозбереження, стандартам, нормам і нормативам енергозбереження виробничої діяльності підприємств, установ і організацій, проектів схем розвитку та розміщення продуктивних сил, проектів розвитку галузей суспільного виробництва, територіальних схем енергозабезпечення, інструктивно-методичних і нормативно-технічних актів, будівельних норм і правил, документації на створення та придбання нової енергоємної техніки, технології та матеріалів, енерготехнологічної частини техніко-економічних обґрунтувань і проектів будівництва нових та розширення діючих об'єктів і підприємств, іншої передпланової та передпроектної документації, документів і матеріалів, що регламентують всі види діяльності у сфері енергозбереження, з метою досягнення якомога більшої ефективності використання паливно-енергетичних ресурсів, впровадження сучасних досягнень техніки і технологій у галузях суспільного виробництва.

3. Мета експертизи — запобігання впровадженню неефективних технологій, виготовленню неефективної техніки, обладнання, приладів, побутової техніки, пов'язаних з видобуванням, переробкою, виробництвом, транспортуванням, зберіганням та використанням усіх видів паливно-енергетичних ресурсів.

4. Проведення експертизи є обов'язковим для підприємств, установ та організацій усіх форм власності.

Перелік об'єктів, які підлягають державній експертизі з енергозбереження, визначено в додатку до цього Положення.

5. Основними завданнями експертизи є:

- визначення відповідності управлінської, інвестиційної та іншої діяльності, пов'язаної з видобуванням, переробкою, виробництвом, транспортуванням, зберіганням та споживанням паливно-енергетичних ресурсів, законодавству з питань енергозбереження;

- встановлення відповідності передпроектних, передпланових, проектних та інших рішень вимогам нормативно-правової та нормативно-технічної документації з питань енергозбереження;
 - підготовка експертних висновків, пов'язаних з програмами і проектами у сфері енергоспоживання та енергозбереження;
 - участь у проведенні енерготехнологічних обстежень підприємств, установ і організацій усіх форм власності з питань енергозбереження та у підготовці рекомендацій щодо пріоритетного кредитування енергозберігаючих заходів.
6. Організацію проведення державної експертизи з енергозбереження забезпечує НАЕП. Експертизу проводять Державна інспекція з енергозбереження з залученням інших організацій відповідно до частини другої статті 23 Закону України «Про енергозбереження» та за погодженням з НАЕП.

Додаток

**до Положення про державну експертизу
з енергозбереження**

**Об'єкти, які підлягають державній експертизі
з енергозбереження**

Інвестиційні проекти в будівництві та інші, пов'язані з видобуванням, переробкою, виробництвом, транспортуванням, зберіганням та споживанням паливно-енергетичних ресурсів:

- ♦ проекти схем енергозабезпечення підприємств;
- ♦ передпроектна документація на види діяльності та проекти, реалізація яких пов'язана з видобуванням, переробкою, виробництвом, транспортуванням, зберіганням та споживанням паливно-енергетичних ресурсів¹;
- ♦ енерготехнологічна частина техніко-економічних обґрунтувань будівництва нових об'єктів та підприємств;
- ♦ енерготехнологічна частина техніко-економічних обґрунтувань розширення (реконструкції, технічного переобладнання, модернізації) діючих об'єктів та підприємств²;

- ◆ енерготехнологічна частина проектів будівництва нових об'єктів та підприємств²;
- ◆ енерготехнологічна частина проектів розширення (реконструкції, технічного переобладнання, модернізації) діючих об'єктів та підприємств²;
- ◆ проекти інструктивно-методичних актів³;
- ◆ проекти нормативно-технічних актів³;
- ◆ будівельні норми і правила³;
- ◆ документація на створення нової енергоємної техніки і технологій⁴;
- ◆ документація на створення нових енергоємних матеріалів⁵;
- ◆ документація на придбання за імпортом нової енергоємної техніки, технологій, енергоємних матеріалів;
- ◆ виробничі об'єкти підприємств, установ, організацій, житлові будинки та об'єкти сільськогосподарського виробництва усіх форм власності;
- ◆ обладнання, побутова техніка, нагрівальні та освітлювальні прилади, що створюються в Україні⁶;
- ◆ енергетичні паспорти обладнання, режимні карти, технологічні інструкції та інструкції з експлуатації;
- ◆ документація на прилади, системи комплексного вимірювання і обліку паливно-енергетичних ресурсів та лічильники електричної, теплової енергії, газу, води тощо;
- ◆ міжгалузеві, галузеві та регіональні методики нормування та норми питомих витрат паливно-енергетичних ресурсів у суспільному виробництві;
- ◆ обладнання, побутова техніка, нагрівальні та освітлювальні прилади, інші прилади та устаткування, які підлягають державній експертизі з енергозбереження з ініціативи власника або оптових покупців.

Примітка

- 1) Експертиза типових проектів здійснюється один раз до їх затвердження.
- 2) Об'єкти та підприємства з річним споживанням паливно-енергетичних ресурсів 1 тис. тонн і більше перерахунку на умовне паливо.

- 3) Документи, що регламентують, визначають та обомовлюють питомі витрати, нормативи та енергетичні характеристики споруд, будинків, обладнання, машин, механізмів, які використовують в процесі роботи паливно-енергетичні ресурси всіх типів або впливають на рівень їх загального споживання своїми конструктивними особливостями (товщина стін, теплопередача через окремі конструктивні деталі тощо).
- 4) До енергоємної техніки належить техніка потужністю 75 кВт (100 кінських сил) і вище, а до енергоємних технологій — такі, для яких в процесі їх впровадження річне споживання паливно-енергетичних ресурсів становить 100 тонн умовного палива і більше.
- 5) До енергоємних матеріалів належать металопрокат, будівельні матеріали тощо.
- 6) До цього типу обладнання належать обладнання та побутова техніка, які потребують дозволу державних інспекцій України (Держнаглядохоронраці, Енергонагляду, Державної газової інспекції) на їх установку і використання і для яких споживання природного газу становить від 1 куб. м/год., котельні, потужність яких становить від 0,5 Гкал/год. (1 тонна пари/год), а також електричне обладнання потужністю понад 5 кВт.

2.23. Енергетичний аудит (ДСТУ 4065-2001. Чинний від 2002-07-01) (Основні положення)

1. Сфера застосування

Цей стандарт поширюється на методологію та порядок ведення енергетичного аудиту (енергетичного обстеження) підприємств усіх форм власності та відомчого підпорядкування, а також державних (зокрема — бюджетних) установ та організацій.

Стандарт установлює:

- вимоги до складу робіт з енергетичного аудиту (енергетичного обстеження);
- вимоги до звітної документації з енергетичного аудиту (далі — ЕА);
- етичні вимоги (етика енергоаудитора);
- рекомендації щодо аналізу економічного становища підприємства;
- рекомендації щодо аналізу питомого енергоспоживання;
- рекомендації щодо розроблення енергоощадних (енергозберезних) заходів;
- алгоритм (процедуру) ведення ЕА;
- рекомендації щодо порядку створення та функціонування служби енергоменеджменту підприємства та основні її завдання.

Цей стандарт призначений для використання організаціями, юридичними та фізичними особами, що здійснюють ЕА, є замовниками його проведення та (або) використовують його результати під час розроблення бізнес-планів, під час впровадження запропонованих енергоощадних заходів і т. ін.

Цей стандарт є обов'язковим для спеціалізованих організацій, атестованих Державним комітетом України з енергозбереження (далі — Держкоменергозбереження) на право ведення енергетичного обстеження (енергоаудиту), під час здійснення ними ЕА підприємств усіх форм власності та відомчого підпорядкування, а також державних (зокрема, — бюджетних) установ та організацій.

Цей стандарт є рекомендованим для всіх інших фірм, установ та організацій під час здійснення ними енергетичного обстеження (далі — ЕО) підприємств усіх форм власності та відомчого підпорядкування (далі — підприємства).

Вимоги цього стандарту обов'язкові для працівників Державної інспекції з енергозбереження, під час здійснення ними Державної експертизи з енергозбереження, для працівників державних підприємств, організацій, установ та їх підрозділів, що діють в Україні, а також інших юридичних і фізичних осіб, що адміністративно, організаційно та технічно підпорядковані міністерствам, відомствам, державним адміністраціям, іншим органам державного управління.

Вимоги цього стандарту рекомендовані для працівників спеціалізованих організацій і Державної інспекції з енергозбереження, для працівників державних підприємств, організацій, установ та їх підрозділів, що діють в Україні, а також інших юридичних і фізичних осіб під час оцінювання ними ефективності основних галузей економіки.

2. Нормативні посилання

У цьому стандарті є посилання на такі стандарти:

ДСТУ 2804-94 Енергобаланс промислового підприємства. Загальні положення. Терміни та визначення.

ДСТУ 3886-99 Енергозбереження. Системи електроприводу. Метод аналізу та вибору.

3. Визначення понять

Терміни та визначення, що використовують у цьому стандарті, наведено в табл. 1.

Таблиця 1. Терміни та визначення

Термін	Визначення
Енергетичний аудит, енергоаудит (Енергетичне обстеження) (ДСТУ - 3886)	Вид діяльності, спрямований на зниження споживання паливно-енергетичних ресурсів (ПЕР) суб'єктами господарювання, який полягає у проведенні енерготехнологічної і техніко-економічної експертизи, веденні обліку ПЕР, а також у розробленні та обґрунтуванні енергоощадних заходів
Енерготехнологічна і техніко-економічна експертиза (ДСТУ - 3886)	Вид діяльності, який полягає у перевірці та аналізі науково-технічної та проектної документації, а також звітів суб'єктів господарювання (в тому числі і бухгалтерських) щодо споживання всіх видів ПЕР та їх відповідності чинному законодавству і встановленим нормативам

Термін	Визначення
Паливно-енергетичні ресурси (згідно з ЗУ «Про енергозбереження»)	Сукупність усіх природних і перетворених видів палива та енергії, що їх використовують у національному господарстві
Норматив витрат палива та енергії (згідно з ЗУ «Про енергозбереження»)	Регламентоване значення витрат палива та енергії для певного виробництва, продукції, роботи, послуги
Споживачі енергоресурсів	Усі юридичні та фізичні особи, функціонування яких пов'язане з видобуванням, виробленням і споживанням ПЕР, а також із перетворенням одного виду палива та енергії в інший
Довірчий інтервал припустимих значень питомих витрат ПЕР (Довірчий інтервал)	Область допустимих значень питомих витрат ПЕР за конкретних обсягів виробництва. Довірчий інтервал обмежено верхньою та нижньою межею, що їх визначають, відповідно, як максимальне та мінімальне значення питомих витрат ПЕР
Обсяги виробництва	Обсяги виробництва продукції, надання послуг впродовж звітного періоду (найчастіше — за рік). Обсяги виробництва вимірюють у натуральних показниках, або в грошовому еквіваленті у зіставних цінах
Зіставні (порівнянні) ціни	Ціни, чинні в Україні на момент ведення аналізу економічного становища підприємства та (або) обчислення питомих витрат енергоресурсів, або ціни, прогнозовані на наступний період
Питоме енергоспоживання	Витрати енергоресурсів на вироблення одиниці продукції чи виконання роботи (на одну грошову одиницю, в яких вимірюють надані послуги, роботу, чи вироблену продукцію)

Термін	Визначення
Велике за рівнем споживання ПЕР підприємство	Підприємство, витрати на енергоресурси якого перевищують 2—3 млн доларів США на рік
Середнє за рівнем споживання ПЕР підприємство	Підприємство, витрати на енергоресурси якого становлять від 250—500 тис. до 2—3 млн доларів США на рік
Мале за рівнем споживання ПЕР підприємство	Підприємство, витрати на енергоресурси якого становлять від 50—100 до 250—500 тис. доларів США на рік
Енергетичний баланс (енергобаланс)	Система показників, які відображають кількісну відповідність між надходженням та витратою всіх видів енергетичних ресурсів на промислових (згідно з ДСТУ 2804) та інших об'єктах
Фактичний енергетичний баланс (енергобаланс) (ДСТУ 2804)	Баланс, що відображає наявний стан використання енергетичних ресурсів (досягнутий рівень корисного споживання палива й енергії), а також усі виправдані та не виправдані їх втрати
Оптимальний енергетичний баланс (енергобаланс) (ДСТУ 2804)	Баланс, що складається для визначення варіанта енергопостачання об'єкта, за якого вироблення продукції можна здійснювати з мінімальними витратами (вибір найекономічніших видів енергетичних ресурсів, установлення оптимальних режимів сумісної роботи генерувальних і енергоспоживних установок та ін.)
Енергетичний (енергобаланс) баланс у робочій формі (ДСТУ 2804)	Баланс, у витратній частині якого відображено розподіл енергетичних ресурсів, що виробляються чи надходять від інших джерел, за виробничо-територіальною та цільовою ознакою без розподілу їх витрати на корисну складову та втрати

Термін	Визначення
Зведений енергетичний баланс (зведений енергобаланс)	Баланс, що складається на підставі часткових енергобалансів усіх видів ПЕР у грошовій формі та у відсотках. Допустимим, крім того, є складання зведеного енергобалансу додатково у тоннах умовного палива, кВт·год., кДж чи інших одиницях
Частковий енергетичний баланс (частковий енергобаланс)	Баланс, що складається для окремих видів палива, енергії чи енергоносіїв (згідно з ДСТУ 2804). Частковий енергобаланс складається у грошовій та натуральній (у тоннах умовного палива, кВт·год., кДж чи інших одиницях) і формах, а також у відсотках
Баланс витрат на енергоресурси	Енергетичний баланс (енергобаланс) у грошовій формі :
Експериментальний спосіб складання енергетичного балансу (енергобалансу) (ДСТУ 2804)	Спосіб, який ґрунтується на проведенні випробувань енергоустаткування, замірах та обліку фактичних витрат енергетичних ресурсів
Розрахунковий спосіб складання енергетичного балансу (енергобалансу) (ДСТУ 2804)	Спосіб, у разі використання якого користе споживання та втрати енергетичних ресурсів визначаються на підставі відповідних фізико-хімічних та емпіричних формул
Розрахунково-експериментальний спосіб складання енергетичного балансу (енергобалансу)	Спосіб, що передбачає комбіноване використання як розрахункового, так і експериментального способів складання енергобалансу

Термін	Визначення
Ведення аналізу енергетичного балансу (енергобалансу)	Процедура, що полягає у визначенні основних споживачів енергоресурсів для вироблення пріоритетних напрямків робіт з енергозбереження. За наявності фактичного та оптимального енергетичних балансів ведення аналізу енергобалансів полягає у визначенні місць (підрозділи, технологічні процеси), де енергоресурси витрачаються найменш ефективно. Після цього здійснюють розроблення пріоритетних напрямків робіт з енергозбереження

4. Загальні положення

4.1. Вимоги цього стандарту необхідно враховувати під час проведення ЕА (ЕО) підприємств усіх форм власності й відомчого підпорядкування, а також бюджетних установ та організацій.

4.2. Склад робіт з ЕА визначає його Замовник.

Допустимим для спеціалізованих організацій (далі — СО) є розроблення, тільки енергоощадних заходів (далі — ЕОЗ), якщо це передбачено угодою щодо проведення робіт з енергетичного обстеження.

Якщо у звіті про проведення енергетичного аудиту (далі — звіт) спеціалізованою організацією немає розділу щодо аналізу питомого споживання енергоресурсів, це виправдано тільки за умови ненадання Замовником ЕА необхідних для цього даних (див. розділ 7 цього стандарту). Відсутність у звіті розділу щодо аналізу питомого споживання енергоресурсів є припустимою також для випадків, коли за угодою із Замовником на здійснення ЕА розробляють тільки енергозберіжні заходи (ЕЗЗ), що потребують інвестицій.

Якщо у звіті не наведено безвтратних (організаційних) ЕЗЗ, то це припустимо лише для випадків, коли за угодою із Замовником на здійснення ЕА розробляють тільки ЕЗЗ, що погребують інвестицій.

Аналіз економічного становища підприємства не є обов'язковим і здійснюється тільки, якщо це передбачено угодою про проведення ЕА.

Надання енергоаудиторського висновку не є обов'язковим і здійснюється тільки на вимогу Замовника ЕА, якщо це передбачено угодою про проведення ЕА.

4.3. Енергетичні аудити на підприємствах, в установах та організаціях, інформація щодо діяльності яких становить державну таємницю, можуть відповідно до чинного законодавства здійснювати тільки спеціалізовані організації, що перебувають у державній власності, або є власністю фізичних осіб — громадян України, чи юридичних осіб, власниками (співвласниками) яких є резиденти України, що не мають серед своїх власників (співвласників) нерезидентів України (фізичних та юридичних осіб).

5. Вимоги до складу робіт з енергетичного аудиту

5.1. Алгоритм ведення енергетичного аудиту

Під час ЕА (ЕО) підприємств слід дотримуватися такого алгоритму (сім кроків енергоаудиту):

- збирання первинної економічної та технічної інформації та ведення навчання (консультування) персоналу великих і середніх за рівнем енергоспоживання підприємств — перший крок;
- аналіз первинної інформації та побудова енергобалансів — другий крок;
- ведення необхідних обстежень та вимірювань і розроблення первинного переліку можливих ЕЗЗ — третій крок;
- розроблення та обґрунтування проектів ЕЗЗ — четвертий крок;
- остаточна селекція та узгодження з керівництвом підприємства ЕЗЗ, що підлягають реалізації — п'ятий крок;
- розроблення остаточного варіанту ЕЗЗ, що підлягають реалізації, визначення постачальників необхідного обладнання та організація тендерів на його закупівлю — шостий крок;
- участь у втіленні ЕЗЗ і забезпечення авторського контролю, або реалізація ЕЗЗ власними силами (у разі існування відповідної угоди з підприємством) — сьомий крок.

Перший та третій кроки енергоаудитори виконують безпосередньо на підприємстві.

Другий крок енергетичного обстеження виконують як в офісі спеціалізованої організації (для великих за рівнем енер-

госпоживання підприємств), так і безпосередньо на підприємстві (для малих та середніх за рівнем енергоспоживання підприємств).

Четвертий крок енергоаудитори виконують найчастіше на підприємстві (для великих за рівнем енергоспоживання підприємств доцільним є розроблення ЕЗЗ також і після завершення робіт безпосередньо на підприємстві).

П'ятий крок виконують або безпосередньо на підприємстві (для малих та середніх за рівнем енергоспоживання підприємств), або в офісі спеціалізованої організації (для великих за рівнем енергоспоживання підприємств (письмово чи за допомогою сучасних засобів комунікацій та Зв'язку).

Шостий і сьомий кроки виконують найчастіше в офісі спеціалізованої організації (за винятком робіт, пов'язаних із здійсненням авторського контролю чи впровадженням ЕЗЗ). Шостий і сьомий крок наведеного вище алгоритму не обов'язково будуть здійснюватись саме енергоаудиторами, чи за безпосередньої їх участі. У цьому випадку підприємство-замовник ЕО може доручити ведення зазначених вище робіт іншим організаціям (фахівцям) для додаткової їх перевірки, або організувати закупівлю обладнання та впровадження ЕОЗ власними силами, що зменшує витрати. За таких умов доцільним є ведення авторського контролю за втіленням ЕЗЗ для забезпечення проектних показників.

Вимоги до складу робіт з ЕА наведено в підрозділах 5.2—5.8 цього стандарту.

5.2. Збирання первинної економічної й технічної інформації та навчання (консультування) персоналу підприємств

5.2.1. Збирання первинної економічної, технічної та іншої, необхідної для енергоаудиту інформації, виконують:

- ♦ енергоаудитори;
- ♦ працівники підприємства, де ЕА провадять;
- ♦ служби підприємства (відділ головного енергетика, відділ головного технолога, бухгалтерія, плановий і фінансовий відділи та інші);
- ♦ виробничі та невиробничі підрозділи підприємства.

5.2.2. Склад усієї первинної інформації, необхідної для проведення енергетичного обстеження, визначають енергоаудитори за узгодженням з керівництвом підприємства.

5.2.3. Для полегшення аналізу інформації доцільним є використання відповідних інформаційних форм (запитів, анкет), що їх повинні розробляти енергоаудитори.

5.2.4. Для аналізу питомого енергоспоживання залежно від обсягів виробництва та (або) градусо-днів мінімально необхідною є інформація за останні 6—10 років (див. додаток А).

5.2.5. Первинну інформацію щодо кількісних та якісних результатів діяльності окремих підрозділів (виробничих і невиробничих), бригад, змін, дільниць збирають за останні 6—10 років з урахуванням значення відповідних показників за всі квартали та місяці, бажано також отримати цю інформацію за декади (тижні), за добу та зміну, за робочі, вихідні та святкові дні, а також за денні та нічні зміни. Ця інформація необхідна під час складання перспективних планів виробничої діяльності, для складання та аналізу енергобалансів, а також для аналізу ефективності роботи окремих підрозділів, бригад, змін, дільниць підприємства, для прогнозування погребі в енергоресурсах на наступний період.

5.2.6. Для розроблення безвитратних (організаційних) ЕЗЗ збирають інформацію щодо кількісних та якісних результатів діяльності окремих підрозділів (виробничих і невиробничих), бригад, змін, дільниць (в ідеалі — про кожного працівника) щонайменше за останній рік з урахуванням значення відповідних показників за всі квартали, місяці, декади (тижні), за добу та зміну, за робочі, вихідні й святкові дні, а також денні та нічні зміни.

5.2.7. Для великих (вартість споживаних енергоресурсів перевищує 2—3 млн доларів США на рік) та середніх (від 250—500 тис. до 2—3 млн доларів США на рік) за рівнем споживання ПЕР підприємств доцільним є проведення навчання (консультування) персоналу підприємств з питань енергозбереження. Програма навчання* (консультацій) узгоджується з керівництвом підприємства, де провадять енергетичне обстеження та (або) запроваджують службу енергоменеджменту.

5.3. Аналіз первинної інформації та складання енергобалансів

5.3.1. Аналіз первинної інформації та побудова енергобалансів полягає в:

- аналізі економічного становища підприємства;
- аналізі питомого споживання енергоресурсів;
- складанні та аналізі енергобалансів.

5.3.2. Аналіз економічного становища підприємства (див. розділ 6 цього стандарту) провадять енергоаудитори за участю фахівців підприємства. В окремих випадках до цієї роботи може бути залучено фінансових аудиторів.

Аналіз економічного становища підприємства полягає в розкритті структури витрат на виробництво у порівнюваних цінах і обчисленні на цій основі точки беззбитковості залежно від обсягів виробництва, рівня заробітної плати, загальних витрат на енергоресурси й сировину, а також від рівня втрат від бартеру та інших чинників, що впливають на собівартість виробництва.

Порівнюваними цінами можна вважати ціни поточного року та (або) середньоєвропейські. Припустимим є також використання прогнозованих цін на наступні періоди (за узгодженням із Замовником ЄА).

Під час аналізу економічного стану підприємства доцільно проаналізувати ризики, чутливість і стійкість компанії до можливих змін господарської ситуації, податкового та іншого законодавства, тобто всього маркетингового середовища, в якому воно працює.

5.3.3. Аналіз питомого споживання енергоресурсів (дав. розділ 8 цього стандарту) зазвичай виконують енергоаудитори. Цей аналіз полягає в порівнянні результатів роботи персоналу окремих бригад, дільниць, змін для подібних умов роботи (за рік, у холодну й теплу пору року, за квартал, місяць, декаду (тиждень), зміну, за денні і нічні зміни, за робочі, вихідні та святкові дні і т.ін.)

Найхарактернішими є відмінності в обсягах виробництва та питомому енергоспоживанні:

- ♦ у холодну та теплу пору року;
- ♦ у робочі, а також у вихідні та святкові дні;
- ♦ протягом денних та нічних змін.

Під час аналізу абсолютні величини питомого енергоспоживання порівнюють з відповідними показниками інших вітчизняних та кращих зарубіжних підприємств.

На деяких підприємствах під час обчислення питомого енергоспоживання не розділяють витрати енергоресурсів на виробничі потреби та на соціально-культурні та інші (невиробничі) сфери. Тому енергоаудитори повинні поділяти витрати енергоресурсів на виробничі та невиробничі потреби, а також на основну продукцію та супутні виробництва.

5.3.4. Енергобаланс — це система показників, що відображають кількісну відповідність між надходженням та витратою всіх видів енергетичних ресурсів на промислових (згідно з ДСТУ 2804) та інших об'єктах.

Під час ЕА доцільно складати енергобаланс у робочій формі (згідно з ДСТУ 2804), що відображає розподіл енергетичних ресурсів за виробничо-територіальною та цільовою ознаками без їх розподілу на корисну складову та втрати.

На вимогу замовника ЕА можливим є складання оптимального енергобалансу для порівняння його з фактичним. У цьому випадку визначають місця найбільших розбіжностей між балансами, щоб першочергово провести там дослідження щодо ефективності використання ПЕР.

Складання енергобалансів зазвичай полягає у визначенні рівня споживання ПЕР (у натуральних показниках та в грошовому еквіваленті) окремими підрозділами та (або) технологічними процесами підприємства.

Енергобаланси складають на підставі документації підприємства, яке оснащено достатньою кількістю вимірювальної апаратури, а також з урахуванням результатів вимірювань, здійснених під час ЕА. Якщо на підприємстві немає вимірювальної апаратури допустимим є використання, розрахункових методів для визначення рівня споживання ПЕР окремими підрозділами та (або) технологічними процесами підприємства. Для таких підприємств енергоаудитори можуть як здійснювати перевірку розрахунків, що їх використовують на підприємстві, так і проводити вимірювання фактичного споживання енергоресурсів окремими підрозділами та (або) технологічними процесами. Під час перевірки достовірності енергобалансів першочергову увагу слід приділяти саме тим технологічним процесам та устаткуванню, питомі витрати яких перевищують більш ніж на 40—50 % аналогічні показники інших підприємств галузі та кращих зарубіжних.

Енергобаланси, використовувані під час проведення ЕА, складають за інформацією щодо споживання ПЕР за останній перед енергетичним обстеженням звітний період (найчастіше за останній рік) для підприємств, що не змінювали і не планують у найближчі роки змінювати обсяги виробництва більш ніж на 20—30%. Для випадків, коли без істотних змін технології підприє-

мства протягом останніх 5—10 років працювали нестабільно, зі зміною обсягів виробництва більш ніж на 20—30 %, допустимо використовувати для складання енергобалансів усередненої за останні 5—10 років інформації щодо енергоспоживання основними підрозділами та технологіями (приклад енергобалансу наведено в додатку Б). Останнє є доцільним для випадків, коли середньорічний обсяг виробництва за останні 5—10 років не відрізняється від запланованого на наступний звітний період більше ніж на \pm (5—10 %).

Найточнішим є експериментальний спосіб складання енергобалансу. Допустимими є розрахунковий та розрахунково-експериментальний способи складання енергобалансів. Останній є: найпоширенішим, оскільки дає змогу вибрати оптимальне співвідношення між виконанням вимірювань і витратами на системи обліку та на енергоносії, що їх підприємство споживає.

Енергобаланси, які називають частковими, складають за типами енергоресурсів та за витратами на енергоресурси окремих підрозділів (виробництв, технологій). Недопустимою є ситуація, коли неідентифікованим лишається понад 20 % споживаного енергоресурсу та витрат на енергоресурси загалом для підприємства з малим обсягом споживання ПЕР. Для підприємств із великим та середнім обсягом споживання ПЕР це значення не повинне перевищувати 5 % та 10 % відповідно.

Спочатку слід складати часткові енергобаланси за типами енергоресурсів. Після того з урахуванням цін і тарифів складають баланс витрат на енергоресурси окремих підрозділів (виробництв, технологій), а на їх підставі — зведений енергобаланс у грошовій формі та у відсотках. В окремих випадках допустимим є складання зведеного енергобалансу додатково у натуральній формі (тони умовного палива, кВт·год, кДж та ін.).

Процедура ведення аналізу енергобалансу полягає у визначенні основних споживачів енергоресурсів для вироблення пріоритетних напрямків робіт з енергозбереження.

За наявності фактичного і оптимального енергетичних балансів проведення аналізу енергобалансів полягає у визначенні місць (підрозділи, технологічні процеси), де енергоресурси витрачаються найменш ефективно. Після цього здійснюють розроблення пріоритетних напрямків робіт з енергозбереження.

5.4. Ведення необхідних обстежень та вимірювань і розроблення первинного переліку можливих енергоощадних заходів

Аналіз первинної інформації і енергобаланси дають підстави для визначення перспективних напрямків подальших робіт. На цьому етапі доцільним є проведення «мозкової атаки» або «мозкового штурму» (див. додаток В). Мозковий штурм завершується затвердженням переліку можливих ЕОЗ (ЕЗЗ).

Після завершення «мозкового штурму» енергоаудитори за допомогою працівника підприємства провадять необхідні дослідження та вимірювання, що є підґрунтям для розроблення проектів ЕОЗ (ЕЗЗ)

5.5. Розроблення та обґрунтування проектів енергоощадних заходів

Обґрунтування та розроблення проектів ОЕЗ (ЕЗЗ) здійснюють енергоаудитори. В окремих випадках можливе залучення до цього працівників підприємства. На цьому етапі необхідно обчислити очікувану економію, з'ясувати орієнтовну вартість реалізації ЕЗЗ і на цій підставі розрахувати простий (недисконтований) період їх окупності. Енергоаудитори провадять також аналіз перспективності запровадження можливих ЕЗЗ. Закінчується ця робота поданням проектів ЕЗЗ замовником ЕА.

У деяких випадках, коли ЄА виконують на замовлення закордонних фірм (перш за все зі Сполучених Штатів Америки), доцільним є також обчислення внутрішньої норми рентабельності розроблених проектів ЕЗЗ.

5.6. Остаточний вибір та узгодження енергоощадних заходів, що підлягають запровадженню, з керівництвом підприємства

Остаточний вибір тих ЕОЗ (ЕЗЗ), які доцільно запровадити, здійснює керівництво підприємства, що найчастіше є замовником енергетичного обстеження. Енергоаудитори можуть тільки висловлювати поради щодо доцільності їх реалізації. Для цього в останній день перебування на підприємстві енергоаудитори представляють керівництву та іншим працівникам підприємства (замовника ЕО) результати роботи, у тому числі — перепік перспективних до запровадження ЕЗЗ. Для участі в презентації запрошують усіх осіб, що брали участь у проведенні «мозкового штурму», а також керівництво підприємства: генерального директора, головного інженера (технічного директора), заступників генерального директора з економіки і з

виробництва, начальників підрозділів та інших керівників, що відповідають за фінансові, організаційні й технічні аспекти політики енергозбереження фірми. Під час презентації найчастіше ухвалюють рішення щодо затвердження остаточного переліку ЕОЗ. Це рішення слід узгодити, що оформлюють письмово. Після узгодження переліку ЕЗЗ, що підлягають запровадженню, можна переходити до розроблення остаточного їх варіанту.

5.7. Розроблення остаточного варіанту енергоощадних заходів, що підлягають запровадженню, визначення постачальників необхідного обладнання та організація тендерів на його закупівлю

Для розроблення остаточного варіанту ЕОЗ (ЕЗЗ), що підлягають запровадженню, слід визначити постачальників необхідного обладнання та організувати тендери на його закупівлю (або допомогти підприємству в організації проведення тих тендерів). Після визначення постачальників, вартості та характеристик обладнання необхідно розробити остаточний варіант ЕОЗ, його економічні та технічні показники, а потім переходити до його запровадження (у разі існування відповідної угоди з підприємством).

5.8. Участь у запровадженні енергоощадних заходів і забезпечення авторського контролю чи втілення енергоощадних заходів власними силами (у разі існування відповідної угоди з підприємством)

Ця робота є завершальною під час проведення ЕА і найчастіше зводиться до авторського контролю за втіленням ЕОЗ.

6. Вимоги до аналізу економічного становища підприємства

6.1. Зазвичай аналіз економічного становища підприємства полягає в:

- розкритті структури витрат на виробництво у зіставних цінах;
- обчисленні «точки беззбитковості»;
- аналізі можливих ризиків, чутливості та стійкості економічного становища підприємства.

6.2. Для розкриття структури витрат на виробництво у зіставних цінах необхідно:

- ◆ визначити рівень зіставних цін (поточні ціни для аналізу результатів роботи за попередній період або прогнозовані ціни на наступний період);
- ◆ обчислити витрати за кожною статтею собівартості у зіставних цінах;
- ◆ враховуючи значення витрат за кожною статтею, визначити рівень собівартості залежно від обсягів виробництва у зіставних цінах щонайменше за останні 6—10 років.

6.3. Під час попереднього обчислення точки беззбитковості (ТБЗ, англійською цей термін називають «Break-even point (B-E-P)») допустимим є використання лінійної моделі залежності витрат на виробництво (собівартості виробництва) від його обсягів (рисунок 1). Тут і далі за текстом собівартість виробництва та обсяги продажу вимірюють у грошових одиницях (у гривнях, доларах США, євро).

<...>

7. Вимоги до аналізу питомого енергоспоживання

7.1. Обчислення питомих витрат енергоресурсів для підприємств, технологічних процесів, робочих машин і механізмів, що вже працюють, слід вести відповідно до реальних характеристик робочого обладнання, технологічних режимів та завантаження робочих машин і механізмів.

7.2. Під час обчислення питомих витрат енергоресурсів слід враховувати:

- технології, що реально на підприємстві існують, використовуються і можуть бути використані;
- паспортну продуктивність робочих машин і механізмів;
- фактичну продуктивність робочих машин і механізмів;
- кількість однотипних робочих машин і механізмів, які працюють одночасно;
- коефіцієнт включення технологічного устаткування, робочих машин і механізмів протягом години, робочої зміни, доби, тижня, місяця, кварталу, року;
- максимальне, мінімальне і середнє (середньоквадратичне) значення коефіцієнта завантаження електричних двигунів, котлів, печей, електротехнологічного та іншого обладнання і т. ін.

7.3. Для підприємств, що працюють уже понад 6 років недопустимим є оцінювання ефективності використання енерго-

ресурсів «від досягнутого», тобто тільки на підставі результатів роботи в період, що передував звітному.

7.4. Оцінювати ефективність використання енергоресурсів слід залежно від обсягів виробництва чи, наприклад, температури навколишнього середовища (останнє — для аналізу ефективності роботи систем опалення).

7.5. Висновок щодо ефективності (неефективності) використання ПЕР роблять після порівняння фактичного їх значення з розрахунковими;

- ◆ якщо розрахункові значення питомих витрат ПЕР перевищують фактичні, — стан робіт з ефективності використання енергоресурсів є задовільним;
- ◆ якщо фактичні значення питомих витрат ПЕР перевищують розрахункові, — енергоресурси використовуються неефективно, а підприємство (технологічний процес, робоча машина) підлягає першочерговому обстеженню.

7.6. За певних умов з поміж інших можливих варіантів залежностей питомих витрат від обсягів виробництва можна обирати таку, що забезпечує найменше середньоквадратичне відхилення. У цьому випадку результати оцінювання ефективності використання ПЕР залежно від обсягів виробництва чи, наприклад, температури навколишнього середовища (останнє — для аналізу ефективності роботи систем опалення) мають тільки попередній характер і найчастіше їх використовують для визначення пріоритетності порядку ведення ЕО виробничих та невиробничих підрозділів підприємства, окремих технологічних процесів, тощо.

Питомі витрати енергоресурсів зі зменшенням обсягів виробництва найчастіше збільшуються. Проте для деяких об'єктів питомі витрати енергоресурсів зі збільшенням обсягів виробництва збільшуються або не зменшуються. Прикладом таких об'єктів можуть бути насосні станції магістральних нафтопроводів та систем водопостачання, а також газокompресорні станції магістральних газопроводів, тобто об'єкти трубопроводного транспорту. Для всіх інших об'єктів, якщо питомі витрати енергоресурсів зі збільшенням обсягів виробництва збільшуються або не зменшуються, у першу чергу необхідно виконати обстеження саме цих підприємств (підрозділів, галузей економіки). Разом із цим результати обчислень за методикою, що забезпечує найменше середньоквадратичне відхилення, не можуть бути підставою для

будь-яких остаточних висновків щодо ефективності використання енергоресурсів.

7.7. Якщо допустимим для обчислення залежностей питомих витрат від обсягів виробництва є використання моделі, що забезпечує найменше середньоквадратичне відхилення (див. 7.5), то під час оцінювання ефективності використання ПЕР доцільно дотримуватися такого алгоритму:

- отримати всю первинну інформацію щодо фактичного споживання енергоресурсів, обсягів виробництва і питомого споживання енергоресурсів;
- виконати обчислення питомого енергоспоживання залежно від обсягів виробництва відповідно до методики, що забезпечує найменше середньоквадратичне відхилення;
- порівняти фактичні питомі витрати за звітний період з розрахунковими. Якщо фактичні питомі витрати не виходять за межі довірчого інтервалу або менші за розрахункові для обсягів виробництва звітного періоду — роботу підприємства (галузі національного господарства) попередньо можна вважати задовільною. У разі перевищення фактичних питомих витрат верхньої межі довірчого інтервалу для обсягів виробництва звітного періоду необхідно більш детально проаналізувати роботу підприємства (галузі національного господарства);
- першочерговому обстеженню підлягають ті технології (цехи, дільниці) підприємства (галузі національного господарства), фактичні питомі витрати яких найбільше перевищують верхню межу довірчого інтервалу.

8. Звіт про енергетичний аудит (енергетичне обстеження)

8.1 Вимоги до звіту про енергетичний аудит

Звіт про енергоаудит складається з таких розділів:

- 1) Титульна сторінка
- 2) Реферат
- 3) Анотація (інформація для керівників)
- 4) Загальні відомості про підприємство
- 5) Аналіз економічного становища підприємства
- 6) Аналіз питомих витрат енергоресурсів
- 7) Розроблення енергозберігаючих заходів
- 8) Розширений висновок

9) Додатки

Спочатку складають основні розділи звіту про енергетичне обстеження — 5), 6) і 7), а потім — інші.

9. Організація робіт з енергетичного аудиту (енергетичного обстеження) підприємств

10. Рекомендації щодо вибору підприємств для проведення енергетичного аудиту

Додатки А — Л

2.24. ПОРЯДОК ВІДБОРУ ПРОЕКТІВ З ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ І ЗДІЙСНЕННЯ ВИДАТКІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ЇХ ВИКОНАННЯМ, ЗА РАХУНОК КОШТІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ

*(Затверджено постановою Кабінету Міністрів України
Від 14 березня 2001 р. № 241. Із змінами)*

1. Цей Порядок розроблено з метою забезпечення ефективного використання коштів державного бюджету, передбачених для виконання проектів з енергозбереження.

2. Виконання проектів з енергозбереження для бюджетних установ та організацій включає передусім роботи з реконструкції мереж і систем постачання, обліку і регулювання споживання води, газу, теплової та електричної енергії, модернізації огорожувальних конструкцій, вікон і дверей, а також заходи з модернізації технологій виробничих процесів і обладнання з метою зменшення споживання паливно-енергетичних ресурсів.

Проекти з енергозбереження у виробничій і комунально-побутовій сфері виконуються відповідно до пріоритетних завдань енергозбереження.

3. За рахунок коштів державного бюджету, передбачених для міжгалузевих енергозберігаючих заходів, провадяться поточні видатки, пов'язані з проведенням науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, створенням новітніх енергозберігаючих технологій.

4. Міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська

та Севастопольська міські держадміністрації подають НАЕР пропозиції щодо виконання міжгалузевих проектів з енергозбереження за рахунок поточних видатків у порядку, встановленому Міжвідомчою робочою групою з координації здійснення особливо важливих енергозберігаючих проектів (далі — Міжвідомча робоча група).

НАЕР:

- узагальнює пропозиції та подає їх на розгляд Міжвідомчої робочої групи, яка проводить попередній відбір проектів та визначає обсяг коштів, необхідний для проведення зазначених заходів;

- розробляє під час складання проекту державного бюджету на відповідний рік бюджетні запити з урахуванням запропонованого Міжвідомчою робочою групою обсягу коштів, необхідного для проведення міжгалузевих енергозберігаючих заходів.

Міжвідомча робоча група після затвердження державного бюджету на відповідний рік проводить у межах обсягів бюджетних призначень, передбачених для міжгалузевих енергозберігаючих заходів, остаточний відбір проектів з енергозбереження та приймає рішення щодо їх виконання.

НАЕР в установленому законодавством порядку проводить відбір виконавців проектів з енергозбереження, укладає договори, контролює хід їх виконання, здійснює приймання закінчених робіт і проведення розрахунків згідно з договорами.

Рішення щодо виконання проектів з енергозбереження, вартість яких не перевищує суму, еквівалентну 5 тис. євро, приймається НАЕР самостійно.

5. Головні розпорядники коштів державного бюджету:

- ураховують під час розроблення бюджетних запитів для подання до Мінфіну обсяг коштів, необхідний для проведення заходів з енергозбереження в бюджетних установах та організаціях за рахунок капітальних видатків;

- проводять після затвердження державного бюджету у межах бюджетних асигнувань, передбачених для заходів з енергозбереження в бюджетних установах та організаціях, відбір в установленному порядку виконавців проектів з енергозбереження, укладають договори, в яких повинні визначитися показники зменшення обсягів енергоспоживання в натуральному і вартісному виразі та строки окупності заходів з енергозбереження,

контролюють хід виконання договорів, здійснюють приймання закінчених робіт і проведення розрахунків згідно з договорами.

6. Відбір проектів з енергозбереження проводиться відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 25 листопада 1999 р. № 2145 «Про Порядок проведення на конкурсних засадах оцінки та відбору інвестиційних проектів, що передбачають залучення коштів державного бюджету».

Проекти з енергозбереження можуть бути як самостійними, так і складовою частиною проектів капітального будівництва.

7. НАЕР, інші центральні органи виконавчої влади, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації забезпечують поширення та вільне використання одержаної в ході виконання проектів з енергозбереження інформації про економічну ефективність застосування енергозберігаючої продукції, обладнання та технологій, методів модернізації технологій виробничих процесів і обладнання.

Положення про Міжвідомчу робочу групу з координації здійснення особливо важливих енергозберігаючих проектів

1. Міжвідомча робоча група з координації здійснення особливо важливих енергозберігаючих проектів (далі — робоча група) є постійно діючим робочим органом при Кабінеті Міністрів України.

2. У своїй діяльності робоча група керується Конституцією і законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, а також цим Положенням.

3. Основними завданнями робочої групи є відбір, координація та контроль за станом виконання енергозберігаючих проектів за рахунок коштів державного бюджету.

4. Робоча група відповідно до покладених на неї завдань:

- здійснює відбір найбільш ефективних енергозберігаючих проектів з числа поданих НАЕР для прийняття рішення щодо їх реалізації в Україні;
- вносить пропозиції щодо механізмів фінансування робіт з впровадження найбільш енергозберігаючих проектів і шляхів їх удосконалення;
- проводить аналіз дотримання суб'єктами господарювання законодавства щодо виробництва та впровадження енергозберігаючих технологій, обладнання та приладів;

- вивчає чинники та сприяє заходам щодо впровадження енергозберігаючих технологій, обладнання та приладів вітчизняного виробника у бюджетних установах, організаціях, на казенних і державних підприємствах;
- здійснює моніторинг реалізації особливо важливих енергозберігаючих проєктів, контроль за їх впровадженням;
- надає рекомендації щодо розповсюдження в Україні окремих найбільш енергоефективних технологій, обладнання та приладів;
- узагальнює досвід впровадження енергозберігаючих проєктів та проводить аналіз їх техніко-економічних, енергетичних та економічних показників;
- сприяє в межах своїх повноважень законодавчому врегулюванню та оперативному вирішенню питань організації, фінансування та матеріально-технічного забезпечення робіт з впровадження найбільш енергозберігаючих проєктів;
- здійснює пропаганду та поширення передового досвіду в галузі енергозбереження.

5. Робоча група має право:

- ♦ отримувати в установленому порядку від міністерств, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій інформацію, документи та матеріали, необхідні для виконання покладених на неї завдань;
- ♦ заслуховувати керівників міністерств, інших центральних органів виконавчої влади та місцевих держадміністрацій з питань виконання особливо важливих енергозберігаючих проєктів;
- ♦ залучати в установленому порядку до участі в своїй роботі спеціалістів міністерств, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, а також підприємств, установ і організацій (за погодженням з їх керівниками);
- ♦ вносити пропозиції Кабінетові Міністрів України з питань, що належать до її повноважень.

6. Робоча група проводить свою діяльність за планами, що затверджуються її керівником. Засідання робочої групи вважається правоможним, якщо на ньому присутні не менш як дві третини її складу. Засідання робочої групи проводить її керівник, а у разі

його відсутності — заступник керівника. Члени робочої групи беруть участь у її роботі на громадських засадах.

Керівником робочої групи є Голова НАЕР.

7. Рішення робочої групи вважаються прийнятими, якщо за них проголосувала більшість членів групи, присутніх на засіданні. У разі рівного розподілу голосів вирішальним є голос головуєчого на засіданні.

2.25. Відповідальність за порушення в енергетиці

1. Кримінальний кодекс України

Стаття 188-1. Викрадення електричної або теплової енергії шляхом її самовільного використання

1. Викрадення електричної або теплової енергії шляхом її самовільного використання без приладів обліку (якщо використання приладів обліку обов'язкове) або внаслідок умисного пошкодження приладів обліку чи у будь-який інший спосіб, якщо такими діями завдано значної шкоди, — карається штрафом від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до трьох років.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або якщо вони завдали шкоду у великих розмірах, — караються позбавленням волі на строк до трьох років.

Примітка. Шкода, передбачена цією статтею, визнається значною, якщо вона в сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, а у великих розмірах — якщо вона в двісті п'ятдесят і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Стаття 194-1. Умисне пошкодження об'єктів електроенергетики

1. Умисне пошкодження або руйнування об'єктів електроенергетики, якщо ці дії призвели або могли призвести до порушення нормальної роботи цих об'єктів, або спричинило небезпеку для життя людей, — карається штрафом від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними

роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на строк до трьох років.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або загальнонебезпечним способом, — караються позбавленням волі на строк від трьох до десяти років.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони спричинили загибель людей або інші тяжкі наслідки, — караються позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років.

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення

Стаття 95-1. Порушення вимог нормативно-правових актів щодо технічної експлуатації електричних станцій і мереж, енергетичного обладнання

Порушення вимог нормативно-правових актів щодо технічної експлуатації електричних станцій і мереж, енергетичного обладнання об'єктів електроенергетики, підключених до об'єднаної енергетичної системи України, та енергетичного обладнання споживачів, — тягне за собою попередження або накладення штрафу на працівників від одного до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і попередження або накладення штрафу на посадових осіб — від трьох до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 103. Непідготовленість до роботи резервного паливного господарства

Непідготовленість до роботи передбаченого для газоспоживаючого підприємства, установи і організації резервного паливного господарства або непідготовленість газовикористовуючих установок до роботи на встановлених резервних видах палива — тягне за собою попередження або накладення штрафу на керівників, заступників керівників, головних енергетиків (головних механіків), начальників цехів та служб підприємств, установ і організацій від п'яти до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 103-1. Порушення правил користування енергією чи газом

Самовільне використання з корисливою метою електрич-

ної та теплової енергії без приладів обліку (якщо використання приладів обліку обов'язкове) або внаслідок умисного пошкодження приладів обліку чи у будь-який інший спосіб, а так само інші порушення правил користування електричною або тепловою енергією, а також самовільне використання з корисливою метою газу, порушення правил користування газом у побуті, що не завдало значної шкоди, — тягнуть за собою попередження або накладення штрафу на громадян від одного до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і попередження або накладення штрафу на посадових осіб — від трьох до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 103-2. Пошкодження газопроводів при провадженні робіт

Пошкодження газопроводів (крім магістральних) та їх устаткування при провадженні робіт — тягне за собою попередження або накладення штрафу на громадян від одного до трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і попередження або накладення штрафу на посадових осіб — від трьох до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 185-12. Створення перешкод у виконанні робіт, пов'язаних з обслуговуванням об'єктів електроенергетики

Створення перешкод у виконанні робіт, пов'язаних з обслуговуванням об'єктів електроенергетики, — тягне за собою попередження або накладення штрафу на громадян від двох до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і попередження або накладення штрафу на посадових осіб — від трьох до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 244-13. Органи Державної інспекції з енергетичного нагляду за режимами споживання електричної та теплової енергії

Органи Державної інспекції з енергетичного нагляду за режимами споживання електричної та теплової енергії розглядають справи про адміністративні правопорушення, передбачені статтею 95-1 (у частині порушення вимог нормативно-правових актів щодо технічної експлуатації енергетичного обладнання споживачів) і статтею 188-20.

Від імені органів Державної інспекції з енергетичного нагляду за режимами споживання електричної та теплової енергії розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення мають право:

1) головний державний інспектор з енергетичного нагляду за режимами споживання електричної та теплової енергії та його заступники — попередження або штраф на громадян та посадових осіб до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

2) старші державні інспектори з енергетичного нагляду за режимами споживання електричної та теплової енергії — попередження або штраф на громадян та посадових осіб до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

3) державні інспектори з енергетичного нагляду за режимами споживання електричної та теплової енергії — попередження або штраф на громадян та посадових осіб до трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 244-14. Органи Державної інспекції з експлуатації електричних станцій і мереж

Органи Державної інспекції з експлуатації електричних станцій і мереж розглядають справи про адміністративні правопорушення, передбачені статтею 95-1 (крім порушення вимог нормативно-правових актів щодо технічної експлуатації енергетичного обладнання споживачів).

Від імені органів Державної інспекції з експлуатації електричних станцій і мереж розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення мають право:

1) начальник Державної інспекції з експлуатації електричних станцій і мереж та його заступники — попередження або штраф на посадових осіб до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

2) головні та старші інспектори з експлуатації електричних станцій і мереж — попередження або штраф на посадових осіб до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 244-15. Національна комісія регулювання електроенергетики України

Національна комісія регулювання електроенергетики України розглядає справи про адміністративні правопорушення, передбачені статтею 188-21.

Від імені Національної комісії регулювання електроенергетики України розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення мають право голова та члени Комісії.

3. Закон України Про енергозбереження

Стаття 27. Відповідальність за порушення законодавства про енергозбереження

Порушення законодавства про енергозбереження тягне за собою встановлену цим Законом, а також чинним законодавством України дисциплінарну, адміністративну або цивільну відповідальність.

Відповідальність за порушення законодавства про енергозбереження несуть особи, винні у:

а) невиконанні вимог щодо підтримання та підвищення технічного рівня енерговикористовуючого обладнання та систем енергопостачання;

б) відмові від надання своєчасної повної інформації, а також фальсифікації даних обліку та звітності щодо енергозбереження;

в) порушенні вимог законодавства України під час проведення енергетичної експертизи, у тому числі у поданні свідомо неправдивих експертних висновків;

г) невиконанні вимог державної енергетичної експертизи;

д) фінансуванні, будівництві та впровадженні у виробництво нових технологій та обладнання, які не відповідають вимогам енергетичних стандартів і не мають позитивного висновку державної енергетичної експертизи;

е) порушенні встановлених вимог енергозбереження під час проектування, будівництва, реконструкції, введення в дію, експлуатації підприємств, споруд, транспортних засобів та інших об'єктів;

є) безгосподарному використанні паливно-енергетичних ресурсів з систематичним перевищенням стандартизованих енергетичних рівнів та порушенні інших вимог щодо раціонального використання та ощадливого витрачання паливно-енергетичних ресурсів;

ж) порушенні строків внесення платежів за нераціональне використання паливно-енергетичних ресурсів;

з) невиконанні розпоряджень органів, які здійснюють державний контроль в галузі енергозбереження, а також у створенні перешкод для нормальної роботи представників цих органів.

Законодавством України також може бути встановлено відповідальність і за інші порушення законодавства про енергозбереження.

Юридичні і фізичні особи повинні відшкодувати збитки, заподіяні ними внаслідок порушень законодавства про енергозбереження, в порядку та розмірах, встановлених законодавством України.

4. Закон України Про електроенергетику

Стаття 27. Відповідальність за порушення законодавства про електроенергетику

Правопорушення в електроенергетиці тягне за собою встановлену законодавством України цивільну, адміністративну і кримінальну відповідальність.

Правопорушеннями в електроенергетиці є:

- крадіжка електричної і теплової енергії, у тому числі споживання електроенергії понад договірні величини, самовільне підключення до об'єктів електроенергетики і споживання енергії без приладів обліку;
- пошкодження приладів обліку;
- розкомплектування та пошкодження об'єктів електроенергетики, розкрадання майна цих об'єктів;
- створення перешкод у виконанні робіт, пов'язаних з обслуговуванням об'єктів електроенергетики;
- порушення правил охорони електричних мереж;
- порушення правил користування енергією;
- насильницькі дії, які перешкоджають оперативному персоналу та посадовим особам об'єктів електроенергетики виконувати свої службові обов'язки;
- незабезпечення електричною енергією споживачів, що не допускають порушень своїх обов'язків перед енергопостачальниками.

Суб'єкти господарської діяльності несуть відповідальність за правопорушення в електроенергетиці:

- ◆ за неподання інформації або подання завідомо недостовірної інформації, передбаченої в ліцензіях на виробни-

цтво, передачу або постачання електричної енергії та в нормативно-правових актах, що регулюють питання функціонування об'єднаної енергетичної системи України і споживання енергії, — штраф у розмірі до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

- ◆ за ухилення від виконання або несвоєчасне виконання рішень чи приписів Національної комісії регулювання електроенергетики України, Державної інспекції з експлуатації електричних станцій і мереж, Державної інспекції з енергетичного нагляду за режимами споживання електричної та теплової енергії та порушення умов ліцензій — штраф у розмірі до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Національна комісія регулювання електроенергетики України, державні інспектори з експлуатації електричних станцій і мереж, державні інспектори з енергетичного нагляду за режимами споживання електричної та теплової енергії на підставі акта перевірки, оформленого в установленому порядку, за наявності порушень, передбачених цією статтею, видають у межах своєї компетенції суб'єктам господарської діяльності постанови про накладення штрафів за встановленою формою.

Оскарження дій щодо накладення штрафів провадиться у судовому порядку.

Суми стягнених штрафів зараховуються до Державного бюджету України.

Санкції, передбачені частиною восьмою статті 24, частинами третьою, четвертою і п'ятою статті 26 та частиною третьою цієї статті, застосовуються в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Громадяни та службові особи несуть адміністративну відповідальність за ухилення від виконання або несвоєчасне виконання приписів Державної інспекції з енергетичного нагляду за режимами споживання електричної та теплової енергії у вигляді штрафу у розмірі до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян в порядку, встановленому Законом.

Законодавством України може бути встановлена відповідальність і за інші види правопорушень в електроенергетиці.

Використання об'єктів електроенергетики з метою, що суперечить інтересам безпеки людини і держави, порушує гро-

мадський порядок, забороняється. У разі порушення цих умов підприємства, установи та організації електроенергетики мають право в установленому порядку зупинити користування послугами об'єктів електроенергетики.

5. Закон України Про теплопостачання

Стаття 31. Штрафні санкції, що застосовуються до суб'єктів господарювання — юридичних осіб за правопорушення у сфері теплопостачання

Уповноважені органи застосовують до суб'єктів господарювання — юридичних осіб штрафні санкції:

1) за неподання передбаченої законом інформації уповноваженим державним органам або подання завідомо недостовірної інформації — у розмірі п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

2) за ухилення від виконання або несвоєчасне виконання рішень чи приписів Державної інспекції з енергозбереження або Державної інспекції з енергетичного нагляду за режимами споживання електричної та теплової енергії, або Національної комісії регулювання електроенергетики України — у розмірі трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

3) за перешкоджання або недопущення до систем теплопостачання та теплоспоживання працівників органів державного нагляду або представників теплогенеруючих (теплопостачальних) організацій при виконанні ними службових обов'язків — у розмірі до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

4) за порушення ліцензійних умов або діяльність з простроченою ліцензією — до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

5) за необґрунтоване застосування тарифів на виробництво теплової енергії та її транспортування чи постачання або завищення нарахування плати за фактично відпущену теплову енергію споживачу (покупцю) — у розмірі до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

6) за постачання теплової енергії, параметри якої не відповідають державним стандартам, затвердженим нормативам на теплову енергію, умовам договору купівлі-продажу, що зафіксовано представниками теплопостачальної (теплогенеруючої)

організації та споживача у відповідному акті, — у розмірі ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; після трьох таких порушень постачальник теплової енергії сплачує штраф як за порушення ліцензійних умов;

7) за самовільне (несанкціоноване) від'єднання споживача від теплової мережі теплопостачальної (теплогенеруючої) організації до закінчення строку дії договору купівлі-продажу теплової енергії — у розмірі до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

8) за водорозбір з систем опалення через крани та інші пристрої; самовільне підключення до систем опалення без укладання договору купівлі-продажу теплової енергії; роботу з пошкодженими пломбами на приладах комерційного обліку теплової енергії або їх роботу з простроченим строком метрологічної перевірки — у розмірі до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

9) за неприєднання власниками теплових мереж до теплової мережі теплогенеруючої установки або споживача теплової енергії, які розташовані на території, закріпленій за власниками в разі виконання ними умов на приєднання, — у розмірі до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Відповідальність за порушення інших вимог цього Закону, у тому числі за порушення безперебійного постачання теплової енергії, не пов'язане з дією обставин непереборної сили, що завдало споживачу матеріальних збитків при виконанні ним договірних зобов'язань, визначається згідно із законом.

Справи про накладання штрафів за порушення, визначені цією статтею, розглядаються органами державного нагляду (інспекціями) та Національною комісією регулювання електроенергетики України в межах їх компетенції.

Суми штрафів, що накладаються органами державного нагляду та Національною комісією регулювання електроенергетики України, перераховуються до Державного бюджету України.

Про вчинення порушень, зазначених у цій статті, посадовими особами уповноважених органів, що виявили правопорушення, складається протокол, який разом із поясненнями керівника, іншої відповідальної посадової особи та документами, що стосуються справи, передаються посадовим особам, уповноваженим розглядати такі справи.

Керівник чи заступник керівника уповноваженого органу розглядає справу протягом 15 днів з дня отримання відповідних документів.

Рішення керівника чи заступника керівника уповноваженого органу про накладання штрафу оформляється постановою.

Суб'єкт господарювання повинен сплатити штраф у п'ятнадцятиденний термін із дня отримання постанови про його накладання.

У разі несплати штрафу в зазначений строк він стягується в судовому порядку.

Рішення про накладання штрафу в справах про порушення, передбачені цим Законом, може бути оскаржено в суді.

5. Закон України Про нафту і газ

Стаття 51. Відповідальність за порушення законодавства, що регулює діяльність у нафтогазовій сфері

Особи, винні у порушенні законодавства, що регулює діяльність у нафтогазовій галузі, несуть адміністративну, цивільно-правову чи кримінальну відповідальність за:

- крадіжку нафти, газу та продуктів їх переробки, у тому числі з трубопроводів;
- пошкодження приладів обліку нафти, газу та продуктів їх переробки;
- розукомплектування та пошкодження об'єктів нафтогазової галузі, розкрадання майна цих об'єктів;
- створення перешкод у виконанні робіт, пов'язаних з обслуговуванням об'єктів нафтогазової галузі;
- порушення встановлених норм безпеки, що створює загрозу безпечній життєдіяльності населення та експлуатаційного персоналу;
- порушення правил охорони об'єктів нафтогазової галузі;
- вчинення насильницьких дій, які перешкоджають виконанню оперативним персоналом та посадовими особами об'єктів нафтогазової галузі своїх службових обов'язків;
- порушення умов та правил діяльності, що передбачені відповідним спеціальним дозволом на користування нафтогазоносними надрами та угодою про умови користування нафтогазоносними надрами;
- незабезпечення газом споживачів, які не порушують своїх зобов'язань перед постачальниками;

- відмову підприємств нафтогазової галузі надавати інформацію щодо нафтогазоносності надр до Державного інформаційного геологічного фонду України у випадках, передбачених чинним законодавством;
- невиконання розпоряджень, експертних висновків, приписів органів, які здійснюють державний нагляд і контроль за додержанням чинного законодавства в нафтогазовій галузі, а також створення перешкод для виконання службових обов'язків представниками цих органів.

Законами України може бути встановлена відповідальність за інші порушення законодавства, що регулює діяльність у нафтогазовій галузі.

6. Закон України Про альтернативні види рідкого та газового палива

Стаття 14. Відповідальність за порушення законодавства про альтернативні види палива

Порушення законодавства про альтернативні види палива тягне за собою встановлену законами України дисциплінарну, адміністративну, цивільну чи кримінальну відповідальність.

Підприємства, установи, організації незалежно від форм власності, а також громадяни зобов'язані відшкодувати шкоду, заподіяну внаслідок порушення законодавства про альтернативні види палива, у порядку та розмірах, встановлених законодавством України.

ДОДАТКИ

1. ПЕРЕЛІК ЧИННИХ В УКРАЇНІ НАЦІОНАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ У СФЕРІ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ СТАНОМ НА 20.07.2007 р.

Загальні		
1	ДСТУ 2339-94	Енергозбереження. Основні положення.
2	ДСТУ 2420-94	Енергозбереження. Терміни та визначення
3	ДСТУ 2155-93	Енергозбереження. Методи визначення економічної ефективності заходів по енергозбереженню
4	ДСТУ 3682-98 (ГОСТ 30583-98)	Енергозбереження. Методика визначення повної енергоемності продукції, робіт та послуг
5	ДСТУ 3755-98	Енергозбереження. Номенклатура показників енергоефективності та порядок їхнього внесення у нормативну документацію
6	ДСТУ Р 50-081-2000	Енергозбереження. Методика оцінювання енергетичного стану систем енергопостачання промислових підприємств для їх паспортизації.
Паливно-енергетичні баланси		
7	ДСТУ 2804-94	Енергобаланс промислового підприємства. Загальні положення. Терміни та визначення.
8	ДСТУ 3176-96 (ГОСТ 30341-96)	Енергозбереження. Методи визначення балансів енергоспоживання гірничих підприємств
9	ДСТУ 4715:2007	Енергозбереження. Паливно-енергетичні баланси промислових підприємств. Методика побудови та аналізу.
Нормування питомих витрат та втрат		
10	ДСТУ 3224-95 (ГОСТ 30356-96)	Енергозбереження. Методи визначення норм витрачання електроенергії гірничими підприємствами.
11	ДСТУ 3159-95	Ресурсозбереження. Нормування витрат зварювальних матеріалів. Загальні вимоги, методи визначення нормативів ручного і механізованого електрозварювання.

12	ДСТУ 3740-98	Енергозбереження. Методи аналізу та розрахунку зниження витрат палива та енергії на металургійних підприємствах.
13	ДСТУ Р 50-072-98	Енергозбереження. Методика розрахунку технологічних втрат електроенергії в мережах постачання напругою від 0,38 до 110 кВ включно.
14	ДСТУ 3860-99	Енергозбереження. Методика розрахунку технологічних втрат електроенергії в діючих мережах електропостачання 220кВ і вище.
15	ДСТУ 4110-2002	Енергоощадність. Методика аналізу та розраховування питомих витрат енергоресурсів (ANSI/IEEE 739:1995,NEQ)
Енергетичне маркування		
16	ДСТУ 4081-2002	Енергозбереження. Енергетичне маркування електрообладнання побутової призначення. Загальні технічні вимоги
17	ДСТУ 4238-2003	Енергозбереження. Енергетичне маркування електрообладнання побутової призначеності. Визначення енергетичної ефективності холодильних приладів.
18	ДСТУ 4351 2004	Енергозбереження. Енергетичне маркування електрообладнання побутової призначеності. Визначення енергетичної ефективності пральних машин.
19	ДСТУ 4352 2004	Енергозбереження. Енергетичне маркування електрообладнання побутової призначеності. Визначення енергетичної ефективності кондиціонерів повітря.
20	ДСТУ 4441 2005	Енергозбереження. Енергетичне маркування електрообладнання побутової призначеності. Визначення енергетичної ефективності електричних ламп.
21	ДСТУ 4712:2007	Енергозбереження. Енергетичне маркування електрообладнання побутової призначеності. Визначення енергетичної ефективності посудомийних машин.
Енергетичний аудит		
22	ДСТУ 4065-2001	Енергозбереження. Енергетичний аудит. Загальні технічні вимоги (ANSI/IEEE 739-1995,NEQ)

23	ДСТУ 4713:2007	Енергозбереження. Енергетичний аудит промислових підприємств. Порядок проведення та вимоги до організації роботи.
Енергетичний менеджмент		
24	ДСТУ 4472 2005	Енергозбереження. Системи енергетичного менеджменту. Загальні вимоги.
25	ДСТУ 4714:2007	Енергозбереження. Системи енергетичного менеджменту промислових підприємств. Склад та зміст робіт на стадіях розроблення та впровадження.
Ресурсозбереження		
26	ДСТУ 3051-95 (ГОСТ 30166-95)	Ресурсозбереження. Основні положення.
27	ДСТУ 2102-92	Ресурси матеріальні вторинні. Терміни та визначення
28	ДСТУ 3052-95 (ГОСТ 30167-95)	Ресурсозбереження. Порядок встановлення показників ресурсозбереження у документацію на продукцію.
Вітроенергетика		
29	ДСТУ 4407-2005	Вітроенергетика. Вітронасосні установки. Загальні технічні вимоги
Установки, системи, методи та методики		
30	ДСТУ 2671-94	Теплоутилізатори. Методи випробування.
31	ДСТУ 2677-94	Теплоутилізатори. Типи та основні параметри.
32	ДСТУ 3282-95 (ГОСТ 30371-96)	Енергозбереження. Установки для вакуумної деаерації води. Загальні положення
33	ДСТУ 3581-97 (ГОСТ 30517-97)	Енергозбереження. Методи вимірювання і розрахунку теплоти згоряння палива.
34	ДСТУ 3401-97 (ГОСТ 30486-97)	Енергозбереження. Методи та засоби вимірювань теплових величин. Загальні положення
35	ДСТУ 3635-98 /ГОСТ 30604-98/	Енергозбереження. Установки теплоутилізаційні. Загальні положення.
36	ДСТУ 3756-98 /ГОСТ 30619-98/	Енергозбереження. Перетворювачі теплового потоку первинні термоелектричні загально промислового призначення. Загальні технічні вимоги.
37	ДСТУ 3336-98 (ГОСТ 30517-97)	Лічильники газу побутові. Загальні технічні вимоги.

38	ДСТУ 3886-99	Енергозбереження. Системи електроприводу. Метод аналізу та виробу
39	ДСТУ 4035-2001 (ГОСТ 25380-2001)	Енергозбереження. Будівлі та споруди. Методи вимірювання поверхневої густини теплових потоків та визначення коефіцієнтів теплообміну між огорожувальними конструкціями та довкіллям
40	ДСТУ 3971-2000	Енергозбереження. Установки для термовологістю оброблення збірних бетонних і залізобетонних виробів і конструкцій. Методи обчислення витрат теплової енергії.
Вторинні енергетичні ресурси		
41	ДСТУ 3818-98	Енергозбереження. Вторинні енергетичні ресурси. Терміни та визначення.
42	ДСТУ 4090-2001 (ГОСТ 31188-2003)	Енергозбереження. Ресурси енергетичні вторинні. Методика визначення показників виходу та використання (Гост 31188-2003.ІДТ)
43	ДСТУ 4369 2004	Енергозбереження. Чорна металургія. Ресурси енергетичні вторинні. Методика визначення показників виходу та використання.
44	ДСТУ 4370 2004	Енергозбереження. Коксохімічне виробництво. Ресурси енергетичні вторинні. Методика визначення показників виходу та використання.
Нетрадиційні та поновлювальні джерела енергії		
45	ДСТУ 3569-97 /ГОСТ 30514-97/	Енергозбереження. Нетрадиційні та поновлювальні джерела енергії. Основні положення
46	ДСТУ 2275-93	Енергозбереження. Нетрадиційні та поновлювальні джерела енергії. Терміни та визначення.
47	ДСТУ 3859-99	Енергоощадність. Нетрадиційні та поновлювальні джерела енергії теплові насоси. "Повітря-вода" для комунально-побутового теплопостачання. Загальні технічні вимоги і методи випробувань.
48	ДСТУ 4034-2001 /ГОСТ 30757-2001/	Енергозбереження. Нетрадиційні та поновлювальні джерела енергії. Колектори сонячні плоскі. Методи випробування.

2. ПЕРЕЛІК ПРОВІДНИХ НАУКОВИХ УСТАНОВ, ЩО ЗАЙМАЮТЬСЯ ПИТАННЯМИ ВИКОРИСТАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ ТА ВИДІВ ПАЛИВА

Інститут відновлюваної енергетики НАНУ
02094, м. Київ, вул. Червоногвардійська, 20-а
(Контактні телефони т/ф 559-23-63, т/ф. 551-66-21)
Напрямки діяльності: вітроенергетика, мала гідроенергетика,
сонячна енергетика тощо.

Міжгалузевий науково-технічний центр вітроенергетики
(МНТЦ)
02094, м. Київ, вул. Червоногвардійська, 20-а
(Контактні телефони т. 551-09-58, 551-66-21 т/ф 559-23-63)
Напрямки діяльності: вітроенергетика

Інститут технічної теплофізики НАНУ
03057, м. Київ, вул. Желябова, 2а
Контактні телефони: т.456-62-82, ф.456-60-91
Напрямки діяльності: теплові насоси, скидний енергетичний
потенціал тощо.

Інститут харчової хімії і технології (ІХТ) НАН України
04123, м. Київ, вул. Осиповського, 2а
Контактні телефони: т.434-37-77 ф.462-72-58
Напрямки діяльності: біопаливо з використанням біоетанолу

НТЦ «Біомаса»
0367 м. Київ а/с 964
Контактні телефони: 446-92-62, 441-73-78, ф. 45481-51
www.biomass.kiev.ua
Напрямок діяльності: біоенергетика

Додаткову інформацію з питань альтернативної енергетики
(посилання на електронні адреси організацій, що займаються
питаннями альтернативних джерел енергії та видів палива)
можна отримати на сайті Агентства з відновлюваної енергетики
(www.gea.org.ua).

3. ПРОЕКТ ЗАКОНУ УКРАЇНИ ПРО КОМЕРЦІЙНИЙ ОБЛІК РЕСУРСІВ, ПОСТАЧАННЯ ЯКИХ ЗДІЙСНЮЄТЬСЯ НАСЕЛЕННЮ З ВИКОРИСТАННЯМ МЕРЕЖІ

Цей Закон визначає правові, економічні та організаційні
засади ведення комерційного обліку ресурсів, постачання яких
здійснюється населенню з використанням мережі під час купівлі-
продажу, і спрямований на підвищення ефективності викорис-
тання ресурсів та запобігання їх безоплатному споживанню.

Стаття 1. Визначення термінів

1. Терміни, що вживаються у цьому Законі, мають таке зна-
чення:

1) **власник мережі (передавальна організація)** – суб'єкт
господарювання, якому належить мережа на праві власності,
інших речових прав або договірних зобов'язань;

2) **договір купівлі-продажу ресурсів** – договір, відпо-
відно до якого одна сторона (продавець ресурсів) передає або
зобов'язується передати ресурси належної якості у власність дру-
гої сторони (покупцеві ресурсів), яка приймає або зобов'язується
прийняти ресурси і сплатити за них певну суму коштів (далі – до-
говор);

3) **комерційний облік** – визначення за допомогою приладів
обсягу ресурсів для проведення розрахунку між продавцем і по-
купцем;

4) **мережа** – сукупність інженерних комунікацій та/або енер-
гетичних установок, трубопроводів і обладнання, призначених
для передачі ресурсів;

5) **прилад** – засіб або комплекс засобів вимірювальної тех-
ніки, вимоги до яких встановлюються нормативно-правовими
актами та нормативно-технічними документами та які викорис-
товуються для комерційного обліку ресурсів з метою проведення
розрахунку між продавцем і покупцем;

6) **ресурси** – електрична і теплова енергія, холодна та гаряча
вода, газ, постачання яких здійснюється населенню з викорис-
танням мережі.

Стаття 2. Управління та здійснення контролю у сфері комерційного обліку

1. Управління у сфері комерційного обліку здійснюють органи
виконавчої влади, уповноважені Кабінетом Міністрів України,
п шляхом:

- розроблення і прийняття нормативно-правових актів та затвердження нормативно-технічних документів з урахуванням міжнародних стандартів;
- розроблення цільових програм наукового, науково-технічного та фінансово-економічного забезпечення у сфері комерційного обліку;
- здійснення контролю за дотриманням вимог нормативно-правових актів та нормативно-технічних документів у сфері комерційного обліку.

2. Контроль у сфері комерційного обліку здійснюють органи виконавчої влади, уповноважені Кабінетом Міністрів України, шляхом проведення перевірок у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Стаття 3. Організація роботи з комерційного обліку

1. Придбання, монтаж, заміна, обслуговування, зокрема, ремонт та проведення перевірки приладу, забезпечується власником мережі (передавальною організацією) для кожного покупця ресурсів окремо, крім випадків, передбачених частиною першою статті 4 цього Закону.

2. Розрахунок між покупцем ресурсів та їх продавцем, проводиться на підставі показань приладу, місце знаходження якого, визначається договором.

3. Продаж ресурсів без їх комерційного обліку заборонено.

4. У разі викрадення, знищення, пошкодження або несправності приладу тимчасовий продаж ресурсів без їх комерційного обліку дозволяється не більше ніж три місяці з моменту виявлення факту його викрадення, знищення, пошкодження або несправності. Протягом зазначеного періоду обсяг продажу ресурсів визначається у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Факт викрадення, знищення, пошкодження або несправності приладу оформлюється відповідно до чинного законодавства.

5. Власник мережі зобов'язаний протягом трьох місяців з моменту виявлення зазначених у частині четвертій цієї статті фактів відновити комерційний облік.

6. Покупець та продавець ресурсів мають рівні права на отримання в повному обсязі інформації про показання приладу, їх достовірність і точність.

Стаття 4. Комерційний облік теплової енергії у багато-квартирних житлових будинках

1. Власник мережі зобов'язаний забезпечити побудинковий комерційний облік теплової енергії у багатоквартирних житлових будинках.

2. Витрати власника мережі, пов'язані із придбанням, монтажем, заміною, обслуговуванням, зокрема ремонтом та проведенням перевірки приладу побудинкового комерційного обліку теплової енергії включаються у визначеному законодавством порядку до тарифу на теплову енергію.

Стаття 5. Комерційний облік електричної енергії, холодної та гарячої води, газу у багатоквартирних житлових будинках

1. Власник мережі зобов'язаний забезпечити у багатоквартирних житлових будинках комерційний облік електричної енергії, холодної та гарячої води, газу за кожною квартирою.

2. Витрати власника мережі, пов'язані з придбанням та монтажем приладу в новозбудованих будинках, підлягають компенсації забудовником об'єкту, на якому встановлюється прилад, або покупцем ресурсів в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

3. Витрати власника мережі, пов'язані з заміною, обслуговуванням, зокрема ремонтом та проведенням перевірки приладу включаються у визначеному законодавством порядку до тарифу на передачу або тарифу на постачання ресурсів.

Стаття 6. Права та обов'язки власника мережі, покупця та продавця ресурсів

1. Права та обов'язки власника мережі, покупця та продавця ресурсів, а також особливості їх взаємної відповідальності визначаються законодавством та договором.

Стаття 7. Відповідальність за порушення законодавства у сфері комерційного обліку

1. За порушення вимог цього Закону до адміністративної та цивільно-правової відповідальності притягаються особи, винні в:

1) діях, що призвели до продажу ресурсів без комерційного обліку понад строк, встановлений частиною четвертою статті 3 цього Закону;

2) недотриманні вимог нормативно-правових актів та нормативно-технічних документів, пов'язаних з монтажем, обслуговуванням, зокрема ремонтом та проведенням перевірки приладу;

3) створенні перешкод у процесі здійснення монтажу, обслуговування, зокрема ремонту та проведення перевірки приладу, в тому числі насильницьких діях, що перешкоджають власнику мережі виконувати обов'язки, пов'язані із здійсненням контролю за станом приладу та зняттям його показань;

4) розкомплектуванні, знищенні, пошкодженні та викраденні приладу;

5) несанкціонованому втручанні у роботу приладу, що призвело або може призвести до перекручення його показань.

2. Оскарження дій щодо накладення штрафів провадиться у судовому порядку.

3. Суми сплачених штрафів зараховуються до Державного бюджету України.

4. Законами України може бути встановлена відповідальність за інші види правопорушення у сфері комерційного обліку.

Стаття 8. Прикінцеві положення

1. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування, крім частин другої, третьої статті 3, частини першої статей 4, 5 та статі 7 Закону, які набирають чинності з 1 січня 2015 року.

2. Доповнити Кодекс України про адміністративні правопорушення (Відомості Верховної Ради УРСР, 1984 р., додаток до № 51, ст. 1122):

1) статтю 1033 такого змісту:

“1033. Порушення правил комерційного обліку ресурсів

Порушення юридичними особами правил комерційного обліку, що призвело до продажу ресурсів без обліку понад строк, установлений частиною четвертою статті 3 Закону України “Про комерційний облік ресурсів, передача або постачання яких здійснюється з використанням мережі”, —

тягне за собою накладення штрафу в розмірі від однієї до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Порушення вимог нормативно-правових актів та нормативно-технічних документів, що регламентують роботи з монтажу, обслуговування, зокрема ремонту та проведення перевірки приладу обліку ресурсів, —

тягне за собою накладення штрафу в розмірі до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Ухилення від виконання або несвоєчасне виконання рішень та приписів органів, уповноважених на здійснення контролю у сфері комерційного обліку ресурсів, —

тягне за собою накладення штрафу в розмірі від однієї до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.”;

2) статтю 221 та частину першу статті 294 після цифр “101—103” доповнити цифрами “, 1033”;

3) абзац восьмий пункту 1 частини першої статті 255 після цифр

“101—103” цифрами “, 1033”.

3. Кабінету Міністрів України протягом шести місяців з дня опублікування цього Закону:

1) підготувати та подати на розгляд Верховної Ради України пропозиції стосовно внесення змін до законів України у зв'язку з прийняттям цього Закону;

2) привести свої нормативні акти у відповідність із цим Законом;

3) прийняти нормативні акти, що випливають із цього Закону.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Зеркалов Д.В.* Довідник споживача нафтопродуктів. К.: Наук. світ, 2000. — 196 с.
2. *Зеркалов Д.В.* Експлуатація котельних установок: Довідник. — К.: Техніка, 1992. — 144 с.
3. *Зеркалов Д.В.* Экономия нефтепродуктов. Справочное пособие. — М.: Недра, 1990. — 191 с.
4. *Зеркалов Д.В.* Довідник залізничника. Книга п'ята. Економіка. — К.: Основа, 2005. — 652 с.
5. *Зеркалов Д.В.* Довідник залізничника. Книга шоста. Енергозбереження. — К.: Основа, 2005. — 786 с.
6. *Зеркалов Д.В.* Екологізація енергоспоживання. Монографія. — К.: ТОВ «Міжнар. фін. агенція», 1998. — 273 с.
7. *Зеркалов Д.В.* Екологічне використання нафтопродуктів. Навчальний посібник. — К.: Інтелект, 1999. — 163 с.
8. *Зеркалов Д.В.* Економія нафтопродуктів. Довідник. — К.: ТОВ «Міжнар. фін. агенція», 1997. — 197 с.
9. Інструкція з нормування витрат тепла і палива для стаціонарних установок залізничного транспорту (поагрегатний і укрупнений методи розрахунку). Укрзалізниця. 2003. — 154 с.
10. *Колосюк Д.С., Зеркалов Д.В.* Експлуатаційні матеріали: Підручник. 2-ге видання, доповнене. — К.: Арістей, 2005. — 241 с.
11. *Шпак О.Г.* Нафта і нафтопродукти. — К.: Янсон-К, 2000. — 370 с.
12. Закони, постанови КМУ, накази Мінтопенерго, Держенергозбереження, НКРЕ, міністерств і відомств.

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ 1. Загальні положення	24
1.1. Законодавче забезпечення розвитку паливно-енергетичного комплексу	24
1.2. Державна політика енергозбереження	44
1.3. Енергетична стратегія	52
1.4. Інтеграція до Європейського союзу	62
1.5. Державне управління та регулювання паливно-енергетичним комплексом	69
1.6. Структура власності	72
1.7. Гарантування енергетичної безпеки	79
1.8. Загальні екологічні проблеми та шляхи їх розв'язання.	86
1.9. Фінансове забезпечення розвитку паливно-енергетичного комплексу	92
1.10. Науково-технічне та кадрове забезпечення	97
1.11. Програма України з енергозбереження	101
1.12. Визначення природних ресурсів як об'єктів ресурсозбереження.....	107
1.13. Стан використання біодизеля та біоетанолу у світі та в Україні	116
1.14. Перспективні напрямки розвитку альтернативних джерел енергії в Україні	133
1.15. Основні напрями державної політики у сфері забезпечення енергетичної безпеки України	137
1.16. Концепція формування енергетичної безпеки	142
1.17. Ціна природного газу	154
1.18. Зелене світло “зеленій” енергетиці	159
Розділ 2. Законодавча, організаційна і нормативна основа енергозбереження	165
2.1. Закон України Про енергозбереження	165
2.2. Закон України Про електроенергетику.....	182
2.3. Закон України Про тепlopостачання.....	200
2.4. Закон України Про альтернативні види рідкого та газового палива	217
2.5. Закон України Про альтернативні джерела енергії	225
2.6. Закон України Про нафту і газ	231
2.7. Закон України про комбіноване виробництво теплової та електричної енергії (когенерацію) та використання скидного енергопотенціалу.....	264
2.8. Національна комісія регулювання електроенергетики України.....	273

2.9. Національне агентство України з питань забезпечення ефективного використання енергетичних ресурсів.....	279
2.10. Державний енергетичний нагляд за режимами споживання електричної і теплової енергії.....	285
2.11. Державна інспекція з енергозбереження	291
2.12. Спеціальна підготовка і навчання з питань технічної експлуатації об'єктів електроенергетики.	298
2.13. Взаємодія Державної екологічної інспекції та Державної інспекції з енергозбереження.	315
2.14. Проведення енергетичного обстеження підприємств і атестації спеціалізованих організацій на право його проведення	321
2.15. Порядок організації енергетичних обстежень.....	327
2.16. Організація проведення обстежень електричних, тепловикористовуючих установок, теплових мереж та оформлення їх результатів	338
2.17. Організація та проведення енергетичних обстежень бюджетних установ, організацій та казенних підприємств....	342
2.18. Платні послуги, які надаються Державною інспекцією з енергозбереження	344
2.19. Розрахунок цін на платні послуги, які надаються Державною інспекцією з енергозбереження	349
2.20. Матеріальне стимулювання колективів і окремих працівників підприємств, організацій та установ за економію паливно-енергетичних ресурсів у суспільному виробництві	369
2.21. Порядок передачі документації та здійснення державної експертизи з енергозбереження	373
2.22. Державна експертиза з енергозбереження	430
2.23. Енергетичний аудит. Загальні положення	433
2.24. Порядок відбору проектів з енергозбереження і здійснення видатків, пов'язаних з їх виконанням, за рахунок коштів державного бюджету	451
2.25. Відповідальність за порушення в енергетиці	455
Додатки	466
Додаток 1. Перелік чинних в Україні національних стандартів у сфері енергозбереження станом на 20.07.2007 р.	466
Додаток 2. Перелік провідних наукових установ, що займаються питаннями використання альтернативних джерел енергії та видів палива	470
Додаток 3. Проект Закону України Про комерційний облік ресурсів, постачання яких здійснюється населенню з використанням мережі.....	471
Література	476

Довідкове видання

Зеркалов Дмитро Володимирович

**ПРАВОВА ОСНОВА
ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ
Довідник**

(Серія: «Енергозбереження в Україні»)